

Lisans Üstü Bitirme Tezi

151
73

xcomp.

BITLİS GÖKMEYDAN İHLASİYE MEDRESESİ VE TÜRBELERİ

**HAZIRLAYAN: MİMAR ÖZCAN GÜRSEL
YÖNETEN: PROF. TURGUT ÖVÜNÇ**

İSTANBUL-1984

İçindekiler

ÖNSÖZ

GİRİŞ.....	9
I. BITLİS İLİ VE GÖKMEYDAN:.....	10
A-Kent'in Coğrafyasının Tanımı ve Gökmeşdan'ın Kent Planı Bütünü İçindeki Yeri	13
B-Tarihsel Yaklaşım	15
C-Ekonomik Yapısı	20
D-Gökmeşdan'ın Tarihsel-Kentsel Önemi	21
E-Yörenin Yapı Teknolojisi	24
F-Bitlis Dini Yapılarının Mimarı Özellikleri	28
2. GÖKMEYDAN'DAKİ YAPILARIN, TARİHSEL VE TANIMSAL ANALİZLERİ	38
2.1. İHLASİYE MEDRESESİ	
2.1.1. Tarihçesi	41
2.1.2. Yapının İşlevi	43
2.1.3. Tasarım İlkeleri	45
2.1.4. İhlasiye Medresesi Plan Öğeleri Analizi	47
1. Ortak Etkinlik Alanı	47
2. Eyvanlar	48
3. Giriş Bölgesi	51
4. Hücreler	54
5. Mescid	54
6. Diğer Plan Öğeleri	54
2.1.5. Taşıyıcı Sistem ve Yapısal Analiz:	
A-Temeller	56
B-Duvarlar	57
C-Kemerler	58
D-Tonozlar	58
E-Kubbe	59
2.1.6. Süsleme Analizi:	
A-Taçkapı	74
B-Mihrap Çıkıntısı	92
C-Mihrap	94
D-Kapılar	94
E-Eyvan mihraplarının ve Tahtımeklerin Tezyinatı	96
F-Pencereler	98

2.1.7. Yapının Bugünkü Durumu-Sorunları	II7
2.2. TURBELER VE HARABE YAPININ TANIMSAL ANALİZLERİ..	I30
2.2.1. II. ŞEREFHAN TURBESİ	
A-Tarihçesi	I30
B-Türbenin Tasarım İlkeleri	I31
C-Strüktür ve Malzeme	I32
D-Süsleme	I32
E-Bugünkü Kullanımı	I32
F-Bugünkü Durumu-Sorunları	I33
2.2.2. VELİ ŞEMSEDDİN TURBESİ:	
A-Tarihçesi	I40
B-Tasarım İlkeleri	I40
C-Strüktür Ve Malzeme	I41
D-Bugünkü Durumu ve Sorunları	I42
2.2.3. UÇKIZLAR TURBESİ	I57
2.2.4. ZIYAEDDİN HAN TURBESİ	I62
2.2.5. HARABE YAPI	I65
3. ANADOLU MEDRESELERİ TİPOLOJİK ANALİZİ	I69
3.1. Anadolu Medrese Plan Şemasının Gelişimi	I70
3.2. Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Dönemi Taçkapı Ögeleri ve Özellikleri	I71
4. RESTİTUSYON KARARLARI	I76
A-Restitüsyon Sorunları ve Yaklaşım	I78
B-Değerlendirme	I83
5. İHLASIYE MEDRESESİNE VERİLEBİLECEK İŞLEVLERİN BELİR- LENMESİ:	
5.1. Verilebilecek İşlevlerin Niteliğini Belirleyen Etkenler	I88
5.2. Yörenin ve Çevrenin Gereksinimleri	I91
5.3. Onerilen Düzenlemenin Fiziksel Planlama İlkeleri	I95
6. RESTORASYON TEKNİKLERİ VE İLKELERİ	
A-Yapısal Yaşatma-İHLASIYE MEDRESESİ.....	204
B-Yapısal Yaşatma-TURBELER	207
7. SONUÇ	211
KAYNAKLAR	213
EKLER	
ENVANTER FİŞLERİ.....	214

Bu çalışma, Bitlis Gökmeşdan'daki İhlâsiye Medresesi ve türbeleri konu almaktadır.

Konuya ilk yaklaşım 18 Ağustos-3 Eylül 1982 tarihleri arasında kürsümüzün Bitlis iline düzenlemiş olduğu araştırma ve incileme gezisi sırasında olmuştur. Bu gezi sırasında Bitlis Valisi sayın Yılmaz ERGUN Bey bizden İhlâsiye Medresesi ve Elaman Han'ının korunması ile ilgili öneriler istemişler, bu görüşmeden hemen sonra bir rölöve çalışması yapıp çalışmanın ilk adımı atılmıştır. İstanbul'da yapılan çalışmalarda eksikler saptanarak Bitlis'e tekrar gidilmiş ve saha çalışmalarının ikinci etabı tamamlanmıştır. Çalışmaların geri kalan bölümüne İstanbul'da devam edilmiştir.

Bu çalışmalar sırasında kendilerinden büyük destek gördüğüm dönemin Bitlis Valisi Sayın Yılmaz ERGUN'a ve yardımlarıyla yurdumuzun bu en güzel şehrinde çalışma olanağı sağlayan Sayın Cahit DODANLI'ya teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir ödev saymaktayım.

İhlâsiye Medresesi üzerinde araştırma yapmamı öneren, çalışmamın her aşamasında beni daima destekleyen ve yönlendiren Hocam, Sayın Prof. Turgut ÖVÜNÇ'e, bu tez çalışmam sırasında ve lisans üstü eğitimim boyunca benim bilimsel gelişmemde büyük katkıları olan değerli hocalarım; Doç. İsmet AĞIRYILMAZ'ı , Doç. Dr. Özden SÜSLÜ'yü, Dr. Reha GÜNAY'ı, Y. Mimar Arkeolog Lemi MEREY'i, Y. Mimar Nevzat İLHAN'ı ve diğer hocalarımı daima şükranla anacağım.

Mimar Özcan GÜRSEL

7/2/1984

GİRİŞ

Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Rölöve ve Restorasyon Anabilim dalına lisans üstü bitirme tezi olarak sunulan bu çalışmada, Bitlis Gökmeşdan'daki İhlâsiye Medresesi ve Türbelerin çağdaş restorasyon ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmeleri amaçlanmıştır.

Üzerinde çalıştığımız bu yapıları bilimsel bir yolla değerlendirmek amacı ile konuya çağdaş koruma sistematiğine uygun bir yöntemle yaklaşılmıştır.

Bu sistematik yaklaşım altı aşamadan oluşmaktadır;

I- Preservation aşaması:

Koruma çalışmalarının bütün aşamalarında belirleyici ve denetleyici yaptırımlar otaya koyan "belirlenmiş" uluslararası ve Ulusal ilkeler, tavsiyeler ve kanunlar bu aşamada ortaya konur.

2- Konservasyon aşaması (Koruma kararlarının alınması):

Daha önce belirtilen "Preservation" işlemlerini, önemli yapı ve yapı gruplarına uygulama -koruma kararlarının alınması- çabalarını kapsar.

3- Bilinçlenme -Bilgi toplama aşaması:

Bu aşamada yapı ve çevresinin tanımlanması için girdi oluşturacak verilerin (tarihsel, işlevsel, fiziksel v.d. analizler) toplama ve değerlendirme çalışmaları yapılır. Bunu biraz açarsak; Makro ölçekte, yörenin ve çevrenin toplumsal, ekonomik, fiziksel, tarımsal, işlevsel v.d. analizlerinin, mikro ölçekte ise yapının, fiziksel, tarihsel, işlevsel v.d. analizlerinin yapılması. Bu çalışmalar sırasında

konuya veri teşkil edecek bilgilerin toplanması (arşiv çalışması) yapı veya yapı gruplarının sorunlarının saptanması, bütün bu çalışmalar için yan disiplinlerle eşgüdümüne gidilmesi, kısaca yapının tarihsel ve tanımsal analizlerinin yapılması bu aşamada olur.

4- Restitüsyon aşaması:

Bu aşamada, elde edilen veriler değerlendirilerek -gerekirse- yapının ilk durumunun projeleri hazırlanır. Daha sonra restorasyon ilkeleri doğrultusunda (teknik-teori bağıntısı ile) restorasyon projesine veri teşkil edecek projeler ve ilkeler saptanır.

5- İşlevsel yaşatma (Rövitalizasyon) aşaması:

Kısaca işlevsel yaşatma olarak tanımlayacağımız bu aşamada, yapının işlevsel yaşatma nitelikleri saptanır. Daha sonra elde edilen sonuca göre yapıya en uygun işlev verilir.

6- Yapısal Yaşatma (Restorasyon + Bakım) aşaması:

Çağdaş yaşam içindeki yeri belirlenmiş bir yapının en özgün hali ile sağlam bir şekilde ayakta kalabilmesi ve yapısal sürekliliğinin sağlanması olarak tanımlayabileceğimiz yapısal yaşatma iki aşamadan oluşur:

A-Restorasyon (Onarım, düzeltme, yeniden yapma, yeni güç aşılama anlamında)

B- Bakım.

A-RESTORASYON YÖNTEMLERİ:

- Sağlamlaştırma (Konsolidasyon)
- Tamamlama (Reintegrasyon)

- Kurtarma, Arıtma (Liberasyon).
- Yeniden yapma (Rekonstrüksiyon)
- Yenileme (Renovasyon).
- Sıhhileştirme (Reanimasyon).

Açıkladığımız bu yönteme göre; Altı bölümden oluşan bu denemenin birinci bölümünde, Bitlis kentinin toplumsal, tarihsel, ekonomik ve fiziksel yapı çözümlemesi yapılmıştır. Ayrıca Gökmeşdan'ın tarihsel ve kentsel gelişimi incelenip kent planı bütünü içindeki yeri anlatılmıştır.

İkinci bölümde; Koruma amacı ile ele alınan İhlasiye Medresesi ve çevresindeki türbelerin ayrı ayrı tarihsel ve tanımsal analizleri yapılmış bugünkü sorunları ortaya konmuştur.

Üçüncü bölümde; İhlasiye Medresesinin tanımlanmasına ve Anadolu Medreseleri arasındaki yerinin belirlenmesine ve ri teşkil edecek, Anadolu Medreselerinin tipolojik analizleri yapılmıştır.

Dördüncü bölümde; Önce restitüsyon çalışmaları için önerilen Uluslar arası ilkeler ortaya konmuş, daha sonra bu ilkeler doğrultusunda, İhlasiye Medresesinin mekansal gelişimini somut ve kuramsal verililerle saptanmaya çalışılmıştır.

Beşinci bölümde; İhlasiye Medresesine verilebilecek yeni işlevler irdelenmiştir. Bunun için önce işlevsel yaşatma

için belirlenmiş Uluslararası ilkeler açıklanmış, daha sonra verilebilecek işlevlerin niteliğini belirleyen etkenler incelenip öneri projeleri açıklanmıştır.

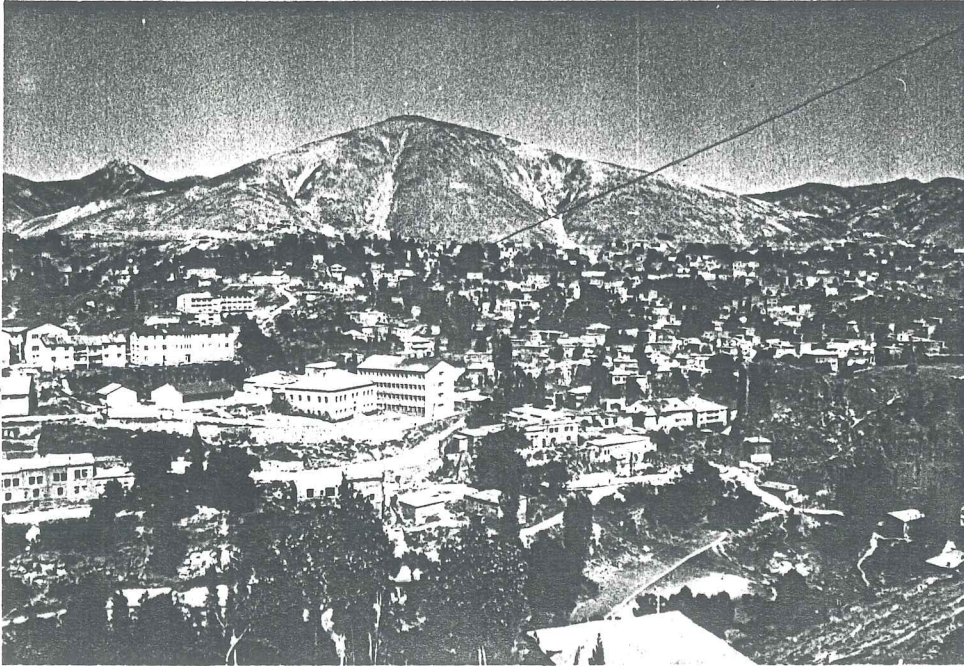
Altıncı bölümde; Çağdaş yaşam içindeki işlevi belirlenmiş olan medresenin nasıl ayakta tutulacağı, yani yapısal yaşatma olanakları araştırılıp yöntemleri belirlenmiştir.

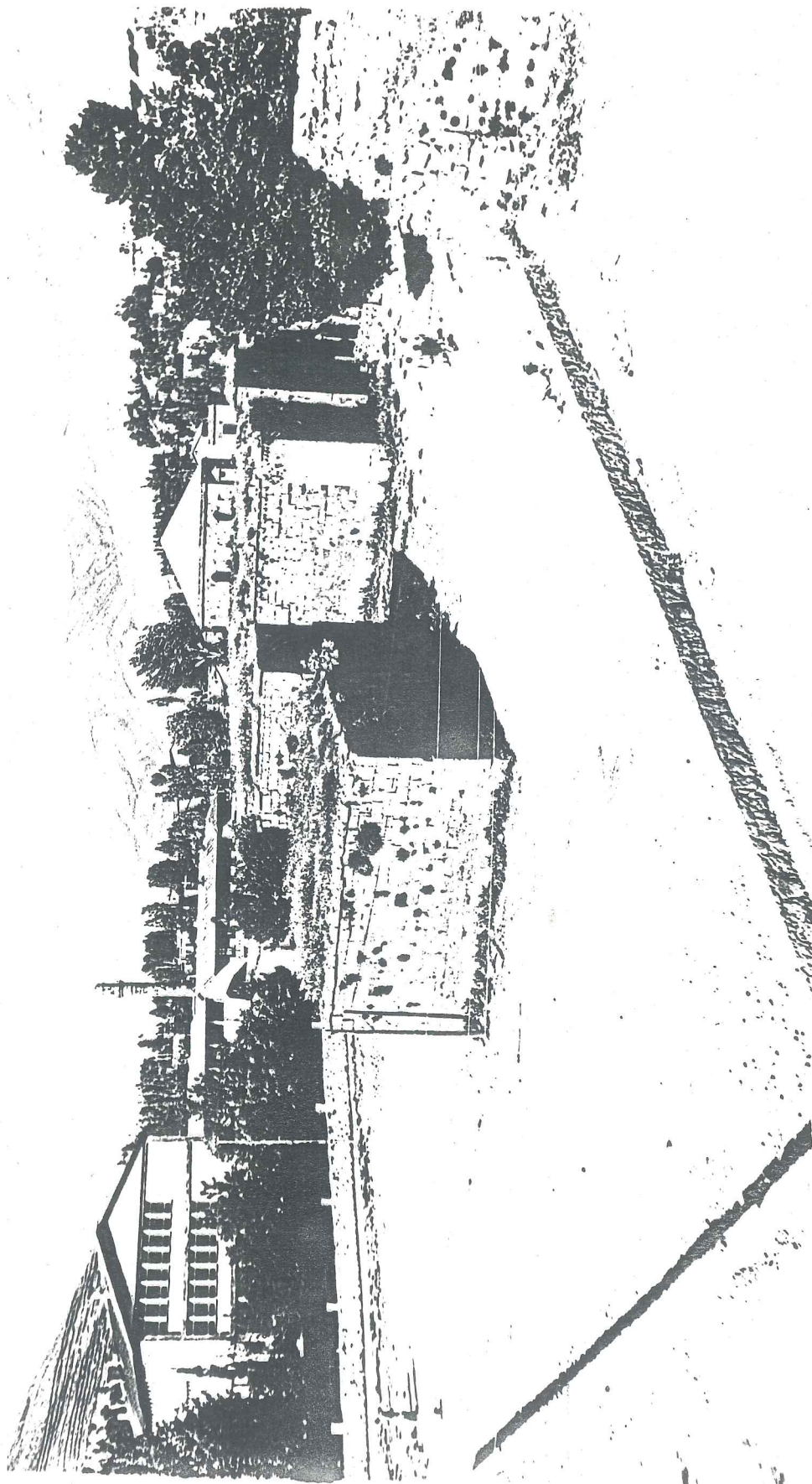
1_ Bitlis İli ve Gökmeşdan

Resim I : Kümüs mahallesinden Gökmeydana bakış.
Sol taraftaki yüksek yapılar, Hükümet
konağı, Adliye ve Kütüphanedir.

Resim 2 : Aynı yerden Gökmeydan, Kale ve arkada
Dideban tepesinin görünüşü.

Resim 3 : Gökmeşan'ın Batı'dan görünüşü.

A- KENT'İN COĞRAFYA'SININ TANIMI VE GÖKMEYDAN'IN KENT PLANI BÜTÜNÜ İÇİNDEKİ YERİ

Bitlis, Doğu Anadolu Bölgesinde, Doğu Torosların oluşturduğu sarp yörede, Yukarı Fırat ve Yukarı Murat bölümleri üzerinde yer alır. Doğu'da Van gölü ve Van ili, Güneyde Siirt, Batıda Muş ve Kuzey'de Ağrı illeri ile çevrelenmiştir.

Kent merkezi, Gültepe'den inen Kömüs, Başhan civarından çıkan Bitlis deresi ve Altıncol, Cegüş köyünden gelen Arik adlı dört derenin açmış olduğu dar ve derin bir vadi içinde kurulmuştur. Bitlis ve Kömüs derelerinin birleştiği yerde dik yamaçlı bir sırt üzerinde Bitlis'in şimdi kısmen yıkılmış olan kalesi yükselir.

Bu derelerin açtığı güzergah önemli bir kervan yolunu oluş-

turur. Anadolu kervan yollarını incelediğimizde, Doğu Anadolu'yu İran'a bağlayan üç ana yol olduğunu görürüz (Harita 1). Bunlardan Kuzeydeki, Sürmeli-Iğdır üzerinden, bunun Güneyindeki yol, Doğu Beyazıt-Mako üzerinden ve en güneydeki yol ise Bitlis-Bendimahi-Hoy üzerinden Tebriz'e varırdı¹.

Şerefhan, bu yolu şöyle anlatmaktadır;".....ister Doğu'dan Türkistan, Hindistan, Horasan ve Irak'tan gelip İran'dan geçenler olsun, ister Cidde ve Zencibar yoluyla Batı'dan gelen seyyah'lar olsun, ... sözün özü, Hata ve Hatên (Doğu'da iki bölge) tüccarları ile Rus, Slav, Bulgar, Göçebe Arap ve Acemler ve Dünya'yı dolaşan ve ülkeleri gezen diğer seyyahların, Bedlis'in Delikli Taşından mutlaka geçmeleri lâzımdır"².

Bugün Bitlis'te 11 mahalle vardır. Bunlar; Kent merkezinin bulunduğu yerde ve Bitlis deresinin Batı'sındaki sırtlara yayılmış olan Zeydan mahallesi, Bu derenin Doğu'sunda ve Zeydan mahallesinin karşısında İnönü mahallesi, Güney'inde Hersan mahallesi (Avul Meydanının bulunduğu yer) yer alır. Avik mahallesi ise, kent'in Doğu'sundaki vadinin içinde yer alır. İhlâsiye Medresesi ve Hükümet Konağının bulunduğu tepenin Kuzey'indeki yamaçta Atatürk mahallesi, Kümüs deresinin Doğu yamaçlarında ise (Yükseliş) mahallesi yer alır.

---

1. Tuncer, "Bitlis-Van Karayolu üzerindeki hanlar", s.319.

2. Şerefhan, Şerefnâme, s.433.

Dideban Tepesinin Batı yamaçlarında. Atatürk mahallesinin karşısında Gazi Mahallesi bulunur (resim 2 'de arkada görülen sırtlar).

Dik bir topografyası bulunan kent'in yakın zamana kadar üç meydanı bulunuyordu, Avık, Divan ve Gökmeşdan diye bilinen bu meydanların günümüzde fiziksel yapıları değişmiş ve büyük ölçüde özelliklerini yitirmişlerdir.

Günümüzde Gökmeşdan diye bilinen alanın odağı, İhlâsiye Medresesi ve yanındaki türbelerdir (Harita 5). Medresenin Doğusunda, Atatürk heykeli ve Gazi Paşa İlkokulu, Kuzeyinde Lise ve En. Meslek Lisesi. Batısında eski Hükümet Konağı bulunur. Geçen yıl yapılan 100. yıl parkı ile genişleyen bu alan, aslında tarihi Gökmeşdan'ın küçük bir parçasıdır.

Büyük bir olasılıkla tarihi meydan, Vali Konağı ve Stadyumu'da içine alan geniş bir alanı kaplıyordu.

B-TARİHSEL YAKLAŞIM

Bugün elimizde Bitlis'in ilk defa ne zaman kurulduğu ve adının nereden geldiği konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. Şerefnâmenin yazarı Şerefhan, eski kaynaklardan okuduğunu ilerleri sürerek, Bitlis'in Büyük İskender tarafından kurulduğunu ve adınında İskenderin kumandanı Lis'ten (Bedlis) geldiğini yazmaktadır³.

---

3. ibid.

Bitlis il yıllığında ise, Pers'lerin Anadolu'ya egemen oldukları I. Daryus devrinde İskenderin Bitlis'i ele geçirdiği ve M.ö. 332 yılında buradan ayrıldığı yazmaktadır⁴.

Bitlis'e 1655 yılında gelmiş olan Evliya Çelebi'de Şerefnameye dayanarak, kalenin Büyük İskender tarafından yaptırıldığını ve Yenvan tarihinde buraya Büyük İskender Kalesi (Pezgar Megalo Aleksandre) dendiğini yazmaktadır⁵. Ancak İskenderin sefer yollarını gösteren Arrianos'un haritasında (Harita 2) ve Pers - İskender yönetimleri sırasında Anadolu'daki önemli yerleşmeleri gösteren haritada (Harita 3) Bitlis yer almamıştır. Ayrıca Asur'luların M.ö. 600-900 yılları arasında bu bölgede egemenlik kurduklarını ve bu devirde Bitlis'in adının Bilis veya Bit-Liz diye geçtiğini bazı kaynaklar ileri sürmektedir⁶.

Kısaca özetlersek, bu görüşler kanıtlanamamışsada büyük bir olasılıkla daha ilk çağlarda böyle bir mevkide kale yapılmış olması düşünülebilir.

Bugün çok harap durumda olan kalenin Paşa hamamına bakan bedeninde bir kitabe vardır. Çok sarp bir yerde bulunan kitabeyi okumak mümkün olmamıştır (Resim 4). Şiel buradaki veya başka kitabelere dayanarak kalenin Hicret'ten 300 yıl önce yapıldığını ileri sürmektedir⁷.

---

4. İl Yıllığı, s.2.

5. Temelkuran, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, s.II60.

6. Günaltay, Yakın Şark Tarihi, s.624.

7. İslam Ans., s.663.

KİTABENİN BULUNDUĞU
KALE BEDENİ

GÖKMEYDAN

Resim 4 : Kale ve Gökmeşdan

Müslümanlar bu bölgeyi 641 yılında ele geçirmişler, daha sonra çıkan karışıklıklarda Bitlis İslam tabiyetinden çıkarak İstanbul Kayseriliğine bağlanmıştır⁸.

1084 yılında Dalmaçoğlu Mehmed Bey, Diyarbakır'a bağlı Bitlis Atabeyliğini kurdu ve bu beylik 108 yıl sürdü.

1192 yılında Ahlat Atabeyleri (Erman-Şahlar) hanedanından Seyfettin Bekir Timur, Bitlis'i ele geçirdi. 1207 yılında ise Eyyubiler Erman Şahları ilhak ederek Bitlis ve Ahlat'ı kendilerine bağlamışlardır⁹.

Bölgeyi 1229 yılında Harzemşahlar ele geçirir. Bu sırada Moğol istilası başlar tahrip olan bölgeye Anadolu Selçukluları hakim olur. Uzun sürmeyen bu egemenlik Selçukluların zayıflamasıyla yeniden Eyyubilerin eline geçer¹⁰.

8. Türk Ans. , s.659.

9. ibid. , s.663.

10. ibid.

14. yüzyılda İran'dā Moğol İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Rujeti aşireti Bitlis'e hakim olur ve Şerefoğulları diye bilinen Bitlis emirleri sülalesi kurulur^{II}. Bundan sonra Bitlis'in Karakoyunlu, Akkoyunlu, Timurlu, Safafi ve Osmanlı devletleri arasında el değiştirip durduğu karışık bir dönem daha vardır. Şerefoğulları derebeyliği de ortama göre tâbiyet değiştirerek yönetimlerine devam etmişlerdir.

1467-1495 yılları arasında Akkoyunlular Şerefoğulları derebeyliğine son vererek Bitlis'in yönetimine doğrudan el koymuşlardır^{I2}.

1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'i yenmesi üzerine Bitlis Osmanlı İdaresine bağlanmıştır. Merkezi hükümetin bu otoritesi Kanuni Sultan Süleyman zamanında da devam etmiştir. Bir ara Bitlis yönetiminden alınan Şerefoğullarının beyliği 1670 yılında tamamen kaldırılmıştır.

Son devirde, özellikle II. Abdülhamit zamanında bu bölgeye epeyce önem verilmiş ve bir takım idari değişiklikler yapılmıştır.

1916 Rus işgalinde ağır tahrip olan ve zarar gören Bitlis Cumhuriyet devrine sönük bir kasaba olarak girmiş, bir ara ilçe merkezliğine indirildikten sonra yeniden il merkezi yapılmıştır. Özellikle son birkaç yıldır sanayileşme ve kalkınma çabaları gösteren bu şirin ilimiz gereken önem verildiği takdirde inanıyorum ki yeniden eski canlı günlerini kazanacaktır.

II. ibid.

I2. ibid.

BİTLİS'İ YONETENLER¹³:

BİTLİS HANLARI

1. Emir Mehmed	I084-I090
2. Emir Yeltigin	I090-II00
3. Emir Togan Aslan	II00-II34
4. Husam al-davla Kurtı	II34-II44
5. Şams al-din Yakut Aslan	II44-II45
6. Fahr al-din Davlat Şah	II45-II80

SEREFOĞULLARI

1? Melik Eşref	II20-
2. Mecdeddin	
3. İzzeddin	
4. Emir Ebu Bekir	
5. Emir Eşref	
6. Emir Diyeeddin	
7. Hacı Seref bin Diyaeddin	I390-I42I
8. Emir (Veli) Şemseddin	I42I-
9. Emir Şeref II	
10. Emir Şemseddin II	
11. Emir İbrahim I	-I443
12. Emir Hacı Muhammed	I443-I46I
13. Emir İbrahim II	I46I-I467
14. Şah Murad	I495-I498
15. Emir İbrahim III	I498-I504
16. Emir Şeref III	I504-I533
17. Emir Şemseddin bin Şeref	I533-I534
18. Emir Şeref bin Şemseddin	I578-I597
19. Emir Şemseddin IV	I597-I638
20. Abdal Han	I638-I655
21. Ziyaeddin Han	I655-I656
22. Celâleddin Şerefhan	I656-I670

---

13. Vilayetlerimiz Tarihi, s.202.

C-EKONOMİK YAPISI

Bitlis'in yakın çağa kadar canlı bir ekonomik yapıya sahip olduğunu gezginlerin notlarından öğreniyoruz. 16. yüzyılın ortalarında Kent'e gelen Homaire De Hell, Kent'i " Gölgeli sokakları, sağlam yapıllı hanları,, kubbeli hamamları ve sürekli akan dereleri üzerindeki ojival stilindeki köprüleri ile Doğunun bütün güzelliklerinin bir arada bulunduğu yer" olarak tanımlamaktadır^{I4}.

Bu dönemde Bitlis önemli bir küçük sanayi merkezi idi^{I5}. Dereler boyunca birçok değirmenler, dokuma tezgahları ve Evliya Çelebi'nin çok ünlü olduğunu hatta ürünlerinin Avrupa'ya bile ihraç edildiğini söylediği^{I6} Sahtiyâncılık Bitlis sanayisinin temelini oluşturuyordu.

1310 Salnamesinde şehirde 50 boyahane olduğu belirtildiğine göre^{I7} bu işlerin yakın zamana kadar canlı kaldığı anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi bu dönemde ayrıca demirciliğinde çok ileri gittiğini "Seyhâni, Makrâvi, Ziverzeyn " ismiyle bilinen kılıçların Bitlis'ten başka hiçbir yerde yapılamadığını yazmıştır^{I8}. Gene bu devirde Kent'e gelen kervanlar ticaret hayatının canlanmasına ve gelişmesine neden olmuşlardır.

Topraklarının % 7'si tarıma elverişli olan Bitlis'in en önemli tarımsal ürünü "Sarıköz" diye bilinen tütündür. Birinci Dünya savaşından sonra nüfusu azalan kentimiz, bugün eski ticâri canlılığını kaybetmiştir.

I4. İslam Ans. , s.660.

I5. ibid.

I6. Temelkuran, ob.cit. ,s.II84.

I7. Salname-i Vilayeti Bitlis 1310. , s.

I8. Temelkuran, loc.cit.

D- GÖKMEYDAN'IN TARİHSEL-KENTSEL ÖNEMİ

Bitlis Kalesinin iki ana kapısı vardır. Birincisi, anakapı olan Güney kapısıdır ki buradan saraya ulaşılır. Diğeri ise Gökmeşdan denilen düzlüğün altına ahşap bir köprü ile inilen Kuzey kapısıdır. Bu bakımdan Gökmeşdan bir yerde kale- nin ön holü niteliğindedir.

Şerefhan, bu meydan da ordunun taadat edildiğini, düğünlerin spor ve eğlencelerin yapıldığını yazıp, zamanındaki bir düğünü şöyle anlatmaktadır; "....Şerefhan, oğlunu Hazzolu Muhammed Bey'in kızıyla evlendirmişti. O sırada yedi gün yedi gece süren büyük bir düğün yapılmıştı. Bu düğün sırasında, düğün meclisinin toplandığı Gökmeşdan'da ....., Düğünlerde, gelin ve damat Gökmeşdan'a gelir ve düğün sonuna kadar güzel ve tatlı yiyeceklerin hepsinin toplandığı büyük bir ziyafet verilirdi. Yörenin gençleri o çağda hep deynek oyununa ve güç deneme taşı atmaya tutkun bulunuyorlardı."¹⁹.

Evliya Çelebi ise bu meydanı ve yapılan eğlenceleri şöyle anlatmaktadır; "...bu meydanın başında sert kayadan bir sütun vardır. Diğer bir başında da yüksek bir sütun dikilmiştir. Her iki tarafta biner atlı toplanmıştır. Elllerinde kızcıktan eğri bir değnek (Çevgân) ile hazır dururlar. Sekiz kat Mehterhaneye tokmaklar vurulur. Sesi göklere ulaşınca bir taraftan bir adam at bırakıp meydandaki topa biri bir çevgân vurup kendi taraflarındaki çizgiyi geçirmeyi çalışıp bu topa değnekler vururlar. Biride at ile seğırtip o topa bir çevgan vurup kendi sütununa götürmek ister, biride yetişip top havada süzülüp uçar iken bir

19. Şerefhan, op.cit. , s.554.

değnek vurur,diğer biride vurup durur. Neticede iki tarafın askerleri birbirlerine girip o zavallı topa öyle çoban sopaları vururlarki nicesi parça parça olur. Bu şekilde bir taraf galip gelip topu kendi hududlarına götürürler. Acaip bir oyun ve pehlivanlıktır. Nice kere bu top için çarpışmalar olup kanlar dökülmüştür. Yinede oyuna devam ederler. Beş kere on kere hangi taraf topu kendi taraflarına götürürlerse meydan onlara kalıp ziyafeti mağlup olan verir. Bu meydan'da göğe yükselmiş bir çam sütun vardır. Bunun tepesinde bir gümüş tas bulunur. Bütün silahşörler bu sütunun dibine atıyla varıp ok atarak tası vurursa bu tası han ona verir."²⁰.

Bugün elimizde Matrakçı Nasuh'un Bitlis'le ilgili bir minyatürü vardır. Minyatürün ön planın da görülen alan Gökmeydandır (Resim. 9). Meydanın sol alt köşesindeki yapı büyük bir olasılıkla Gökmeydan Camii'dir. İhlâsiye Medresesi ve türbeler belirlenememiştir. Arada görülen ahşap köprüünün izleri bugün kalede hala mevcuttur.

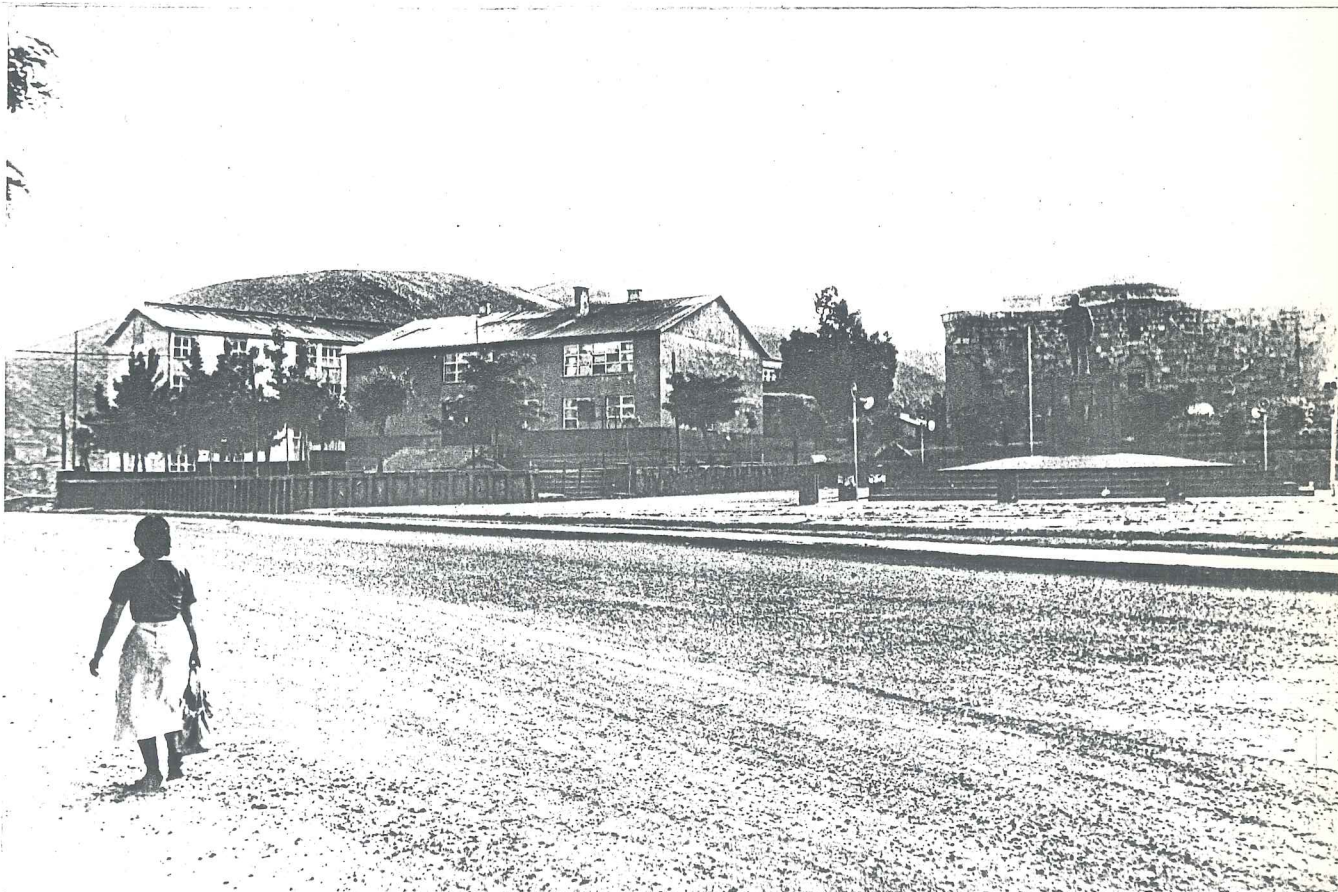

Resim 5 : 10 Kasım 1916'da Mustafa Kemal Gökmeydan'dan geçerken. (1973 İl yıllığı s.67 den alınmıştır.)

20. Temelkuran, op.cit. , s.II86.

Mustafa Kemal, 10 Kasım 1916 yılında Bitlis'e gelerek Gökme-
meydan'da kütasını denetlemiştir. Bitlis Halkı, bu ziyare-
tin anısına Gökme-
meydan'da bir anıt yaptırmıştır.

Günümüzde İhlâsiye Medresesinin çevresinde çeşitli spor
gösterileri ve merasimler yapılmaktadır. Yeni yapılan 100.
yıl parkı ve Atatürk anıtı ile dahada anlam kazanan bu
meydan, kent'in simgesel bir alanı haline gelmiştir.

Resim 6:: Gökme-
meydan'ın Doğudan görünüşü. Ön plan-
da görülen yapı Gazi Paşa İlkokuludur.
Sağında Atatürk anıtı, arka planda'ki
büyük yapı ise İhlâsiye Medresesi'dir.

E - YÖRENİN YAPI TEKNOLOJİSİ

TEMELLER:

Temellerin derinliği 80-100 cm, genişlikleri ise genellikle 80 cm'dir. Su basman yapılmamaktadır.

DUVARLAR:

Duvar yapımında "Sandık Duvar" tekniği benimsenmiştir. İç ve dış cidarlar düzgün kesme Ahlat taşından yapılmıştır. Derzler çok ince ve yatak yüzleri alıştırılarak konur. İç dolgu ise, anıtsal yapılarda moloz taş ve Horasan harç, sivil yapılarda moloz taş ve samanlı çamurdur. Dolgu taşları balık sırtı şeklinde örülür (Resim: 8). Duvar kalınlıkları genellikle 80 cm'dir. Yöresel malzeme olan Ahlat taşı, çıkarıldığında çok yumuşaktır, sonradan sertleştiğinden kolay işlenebilmektedir. Malzemenin verdiği bu olanağı iyi değerlendiren yöre ustaları taşın alnını ve derz yüzlerini çok temiz işleyerek sıva gerektirmeyen bir yüzey elde ederler. Taşlar harçsız olarak yerleştirildiğinden derz aralarından harç gözükmemektedir. Ancak Bitlis ve yöresinde hala süren bu örgü tekniğinin önemli bir yanlığı vardır. Teknik olarak, iki düşey derzin birbirinden 8 ila 10 cm aralık ta yapılması gerekir. Buradaki yapılarda ise bu kurala hiç dikkat edilmemiş derzler birbirine çok yakın hat-ta üst üste bindirilmiştir. Bunun sonucunda birçok önemli yapıda çatlaklar ve çökmeler meydana gelmiştir.

Hatıl olarak kare yada yuvarlak kesitli ağaçlar kullanılmıştır. Sivil yapıların çoğunda hatıllar dışardan izlenebilir. Dini ve Askeri yapılarda ise hatıllar duvar içine gizlenmiştir (Resim: 8.).

Duvarlar, Sal ve Serbent'ten oluşan bir "Taçlandırma" ile bitirilmiştir. Bazı yapılarda bu salın altına konsol veya mukarnas şerid konulmuştur (resim 2I).

ÖRTÜ SİSTEMİ:

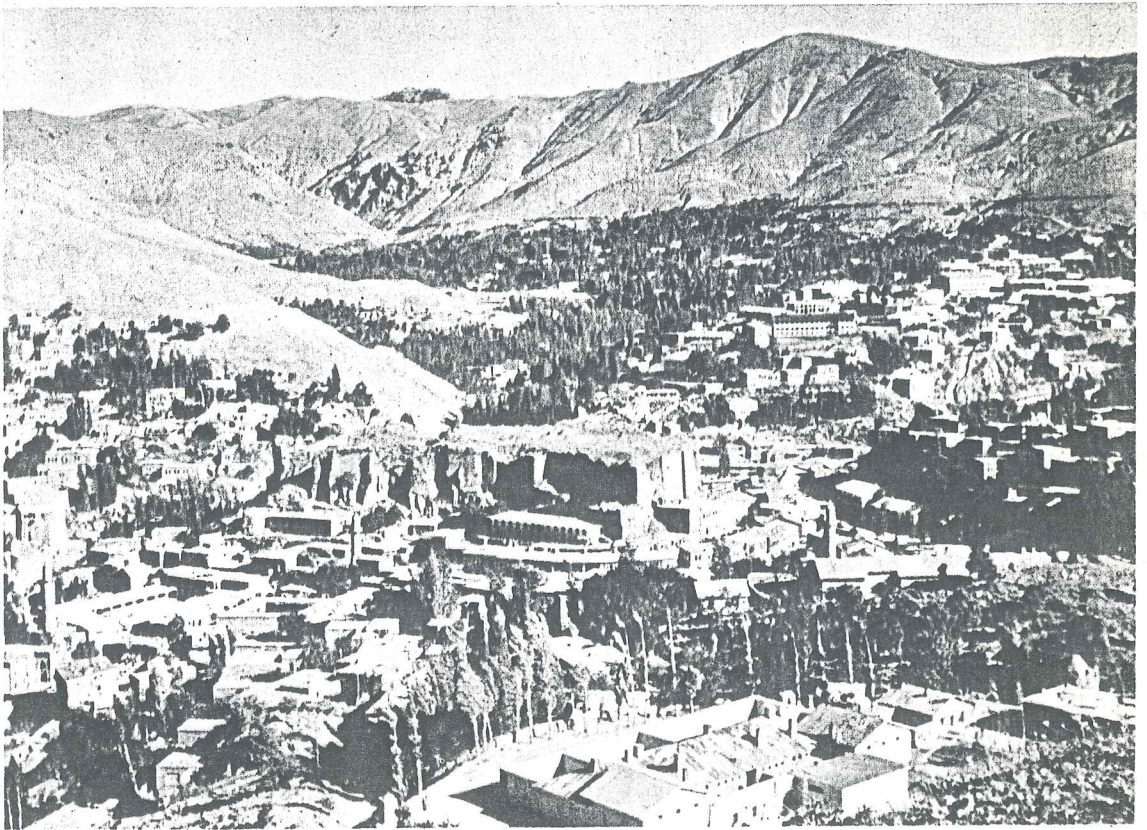
Bitlis yapılarının üzeri genellikle toprak bir damla örtülüdür. Üzerleri kiremit, oluklu saç v.b. malzemelerle örtülen yeni yapılar hariç, günümüzde bile hala bazı betonarme döşemelerin üzerlerine toprak serilmektedir.

Geleneksel yapılarda üst örtü sistemi şöyle yapılmaktadır; Kiran denilen taşıyıcı kirişler, yörede yetişen sağlamlığı ve dayanıklılığı ile tanınan Akkavak (Huş) ağacından yapılır. Bunlar duvara serbest olarak yada yine akkavak ağacından yapılmış bir taban üzerine oturtulurlar. Aralarındaki mesafe yaklaşık 40 - 50 cm'dir. Kiran'ın üzerine örtü malzemesinin aşağıya sarkmasını önlemek için sık aralıklarla kavak yada gürgenden Perdi denilen bir ızgara konur. Perdi'nin üzerine çoğunlukla hasır serilir. Eğer Perdi konulmazsa Kiran'ın üzerine mutlaka hasır serilir. Hasır'ın üzerine yörede yetişen bir tür dikenli ot olan Geven yada Gungur serilir. Yaklaşık 15 cm. lik bir tabaka oluşturan Geven yörede yılan ve böcek girmemesi için yapıldığı söylenmektedir. Aslında Geven, yapısı gereği çok iyi bir ısı dengeli ve tutucu malzemedir. Geven'in üzerine 15-20 cm. kalınlığında Sığ denilen çorak toprağı çamuru serilir, ayakla çignenip tesviye edilir ve 15 gün kurumasi için beklenir. Kuruduktan sonra üzeri aderansı sağlamak için kaşınır ve ikinci Sığ tabakası serilir. İkinci Sığ'da çamurun içine tuz konur ve bir hafta sonra Topan'la dövü-

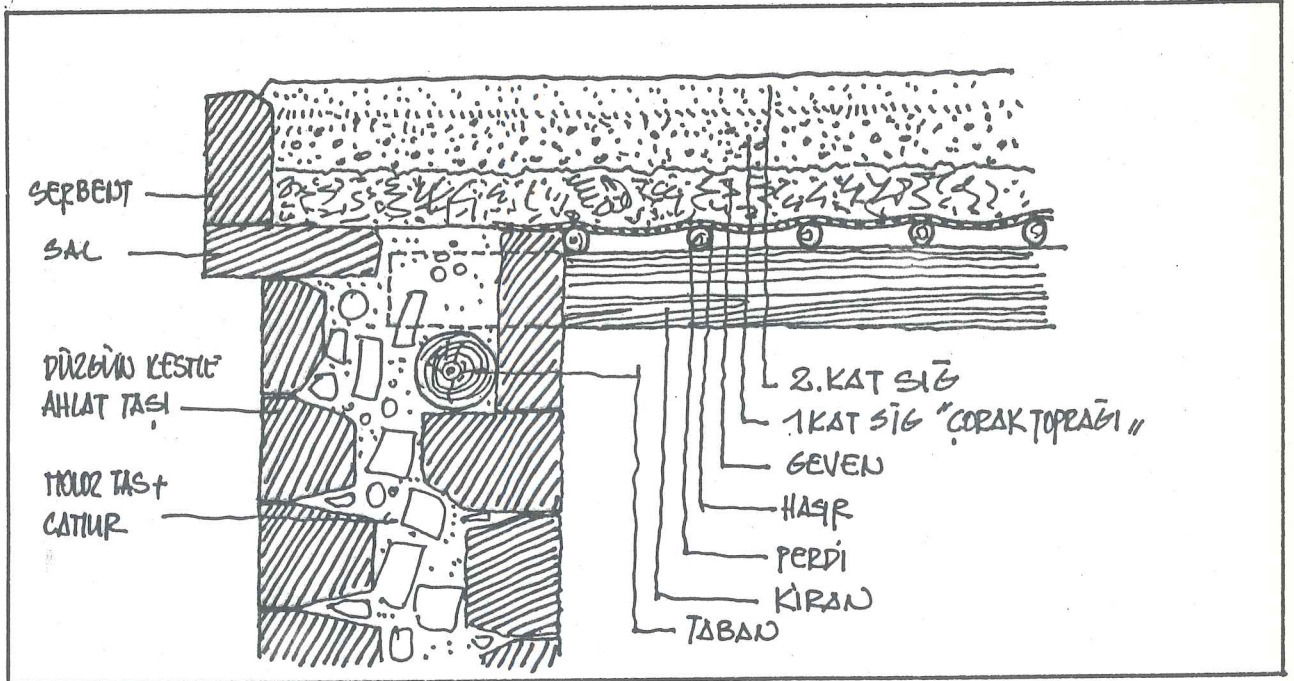
lerek sıkıştırılır.

yörede genellikle yapıların cephe duvarları, örtü kuruluşundan daha fazla yükseltip, oluşturulan boşluğa toprak doldurulmuş böylece asıl örtü biçimleri ne olursa olsun bütün yapılar düz toprak damlı bir görünüm kazanmıştır.

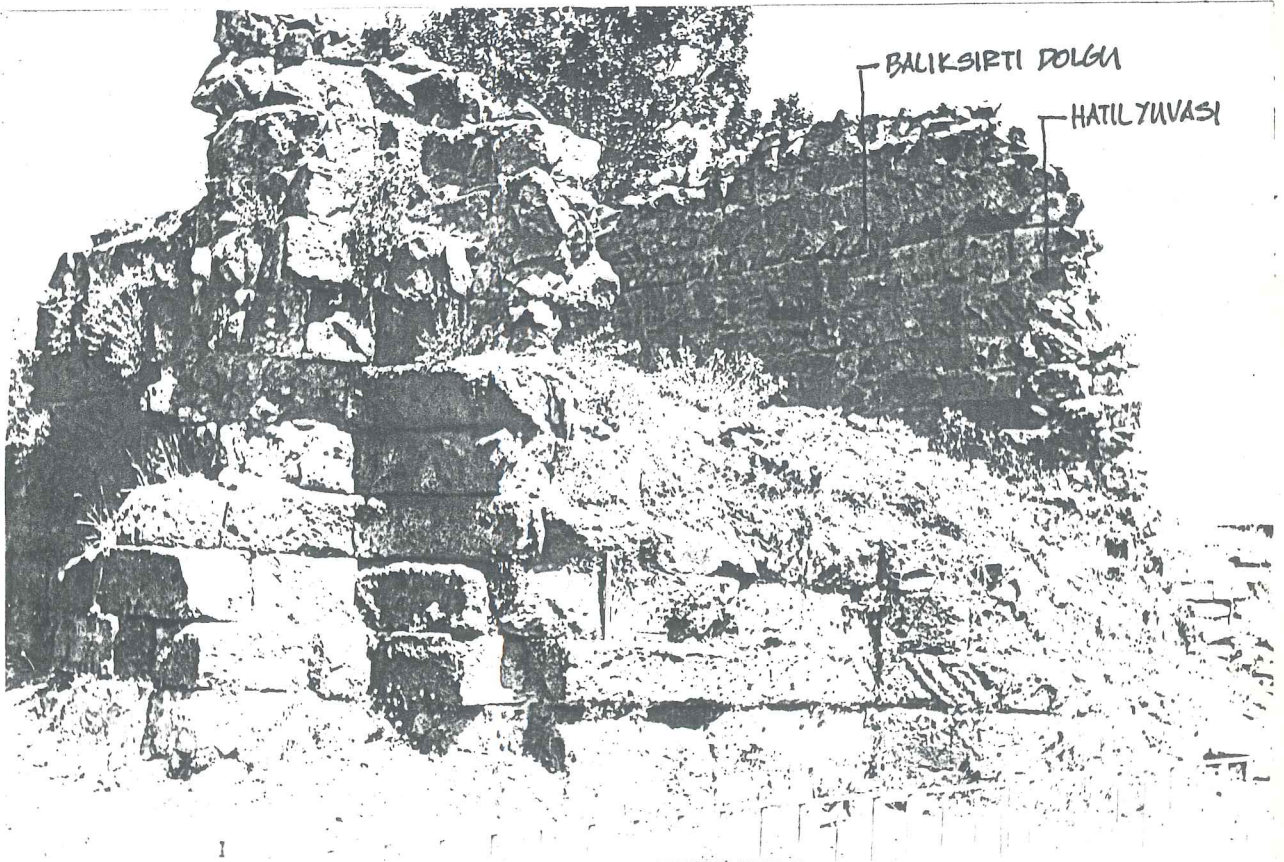
Tonoz ve kubbe önemli görülen yapılarda yapılmıştır. Bunların örtüsünde gene topraktır. Toprak, tonoz veya kubbenin üstünden serbent'e kadar olan boşluğun içine doldurulur ve Topan'la dövülerek sıkıştırılır. (Çizim. I3-I4).

Resim 7 @ Bitlis genel görünüş.

Çizim I: Bitlis Sivil Yapılarında Dam Kuruluşu.

Resim 8 : Anıtsal yapılarda Duvar örgü tekniğini ayrıntılarıyla görebileceğiniz, Gökmeş-
dan'daki harabe yapı.

F- BITLİS DİNİ YAPILARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Bitlis'teki dini yapıları özellikle medreseleri incelediğimizde belli bir tipe bağlı kalmadıklarını ve zaman akışına paralel bir tip geliştirmediklerini, gereksinim ve olanaklarına göre yapıların biçimlendiğini görüyoruz. Bitlis'te, yapıların çağın plan ve hacim anlayışına eksiksiz uyan eserlere rastlamak güçtür.

Bu yapıların ortak mimari özellikleri ise;

Kible duvarındaki mihrap çıkıntısı, dini yapıların en önemli ortak mimari ögesidir. Dışarı taşıntı yapan taçkapı kütleleri az görülen bir mimari ögedir. İhlâsiye medresesi ve Şerefiye camii türbesi taçkapıları böyledir.

İç mekânlarda ve dışarda kullanılan taşıyıcı kemerlerde egemen tip penci sivri kemer'dir. Bununla beraber yuvarlak ve basık kemerde kullanılmıştır.

Duvarları desteklemek üzere yapılan destek kuleleri veya kule görünüşlü gömme destekler (contrefort), İhlâsiye Medresesi ve Gökmeşdan'daki harabe'de aynı zamanda tezyini açısından da değerlendirmek suretiyle yapılmıştır. Ayrıca, Hanların tipik mimari öğelerinden olan bu destek kuleleri Bapşin ve Elaman Han'ında da kullanılmıştır.

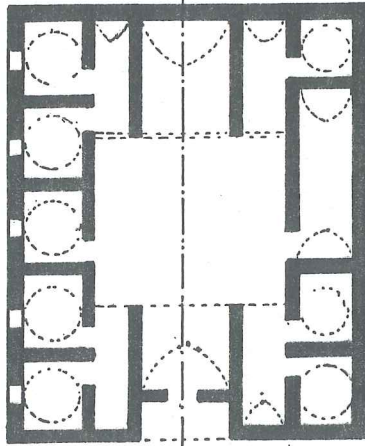
Yapıların hemen hepsi içine kapalı, pencere açıklıklarına az yer veren masif eserlerdir (iklimin sert olmasından dolayı).

Çatı örtüsü olarak kubbe, çeşitli biçimlerde ve oldukça fazla kullanılmıştır. Kubbe planına geçişte pandantif tercih

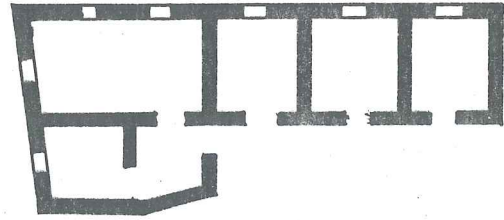
edilmiştir. Dini yapılarda tercih edilen diğer örtü sistemi tonozdur. Tonoz biçimleri arasında sivri beşik tonoz en yaygın olanıdır. Yalnız Ziyaeddin Han Türbesinde, çapraz tonozun özgün bir çeşitlemesini görürüz (resim: 93.). Tezyini işlemler genel olarak taş üzerine yapılmıştır. Genellikle, düz sırtlı alçak kabartma şekiller işlenmiştir. Bazı örneklerde, özellikle geometrik motifleri oluşturan hatlarda, bu düz sırtlar derin çizgilerle yivli olarak biçimlenmiştir. . Geometrik motifler genel olarak seyrek dokulu geçme kompozisyonları halinde görülmekte, girift örgülere daha az rastlanmaktadır. Bitkisel motifler, özellikle 13. yüzyılın ikinci yarısında görülen biçim ve oranlardaki rumi denen soyut palmetler ve kıvrım dallardan meydana gelir.

Taçkapı ve pencerelerin bezemesinde yer alan bütün sütunçeler ve başlıkları Selçuklu çağı uslubundadır (bk. 2. Bölüm, s. 90). Selçuklu yapılarında da zaman zaman kullanılan bir form olan üç dilimli kemer, özellikle Artukoğulları ve Akkoyunlulara ait Mardin yapılarının Taçkapılarında anıtsal bir ifade kazanmıştır. Şerefiye camii taçkapısı (resim:) ve İhlasiye Medresesi taçkapısı tamamen bu örnektendir (resim: 98).

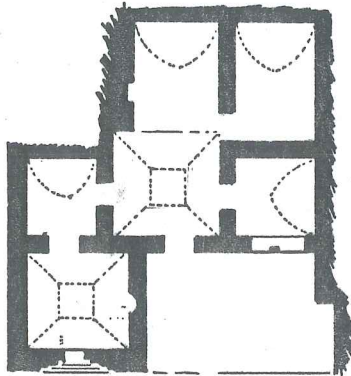
Tablo:1 Bitlis Medresleri

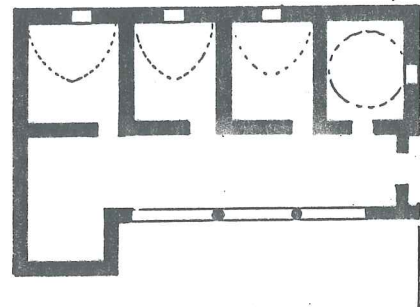
ŞEREFİYE MEDRESESİ
1529

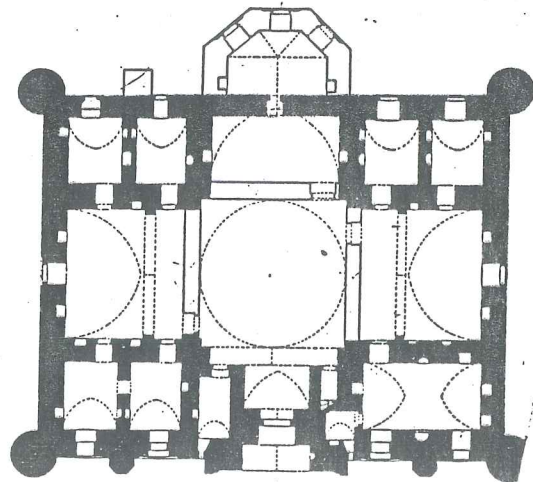
NUHIYE MEDRESESİ
1700

HATIBIYE MEDRESESİ
16. Y.Y.

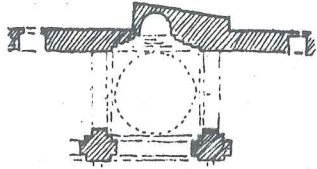
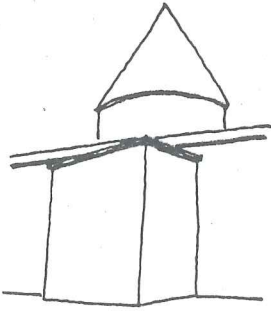

YUSUFIYE MEDRESESİ
18-19. Y.Y.

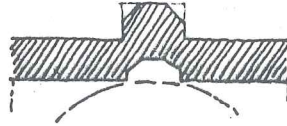
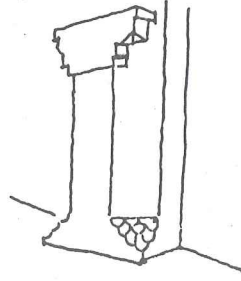

İHLASIYE MEDRESESİ
1589

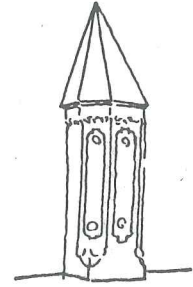
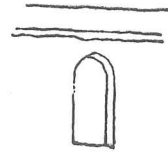
Tablo:2 Bitlis Yapılarında Mihrap Çıkıntısı

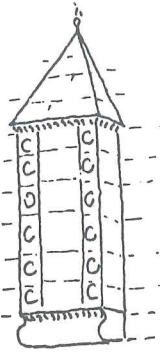
ULU CAMİİ 1150

ŞEREFİYE CAMİİ 1529

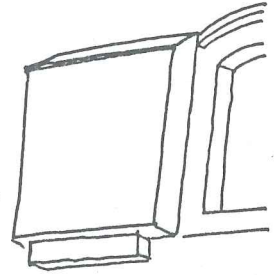
ADİLCEVAZ PAŞA CAMİİ 16.77.

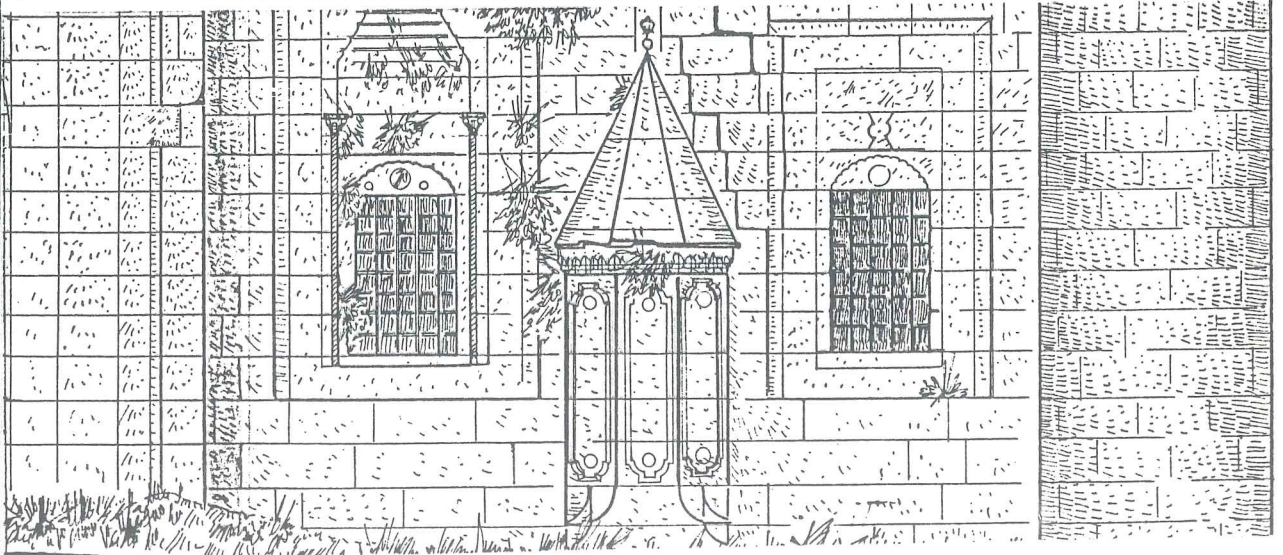
ALEMPAR CAMİİ 1783.

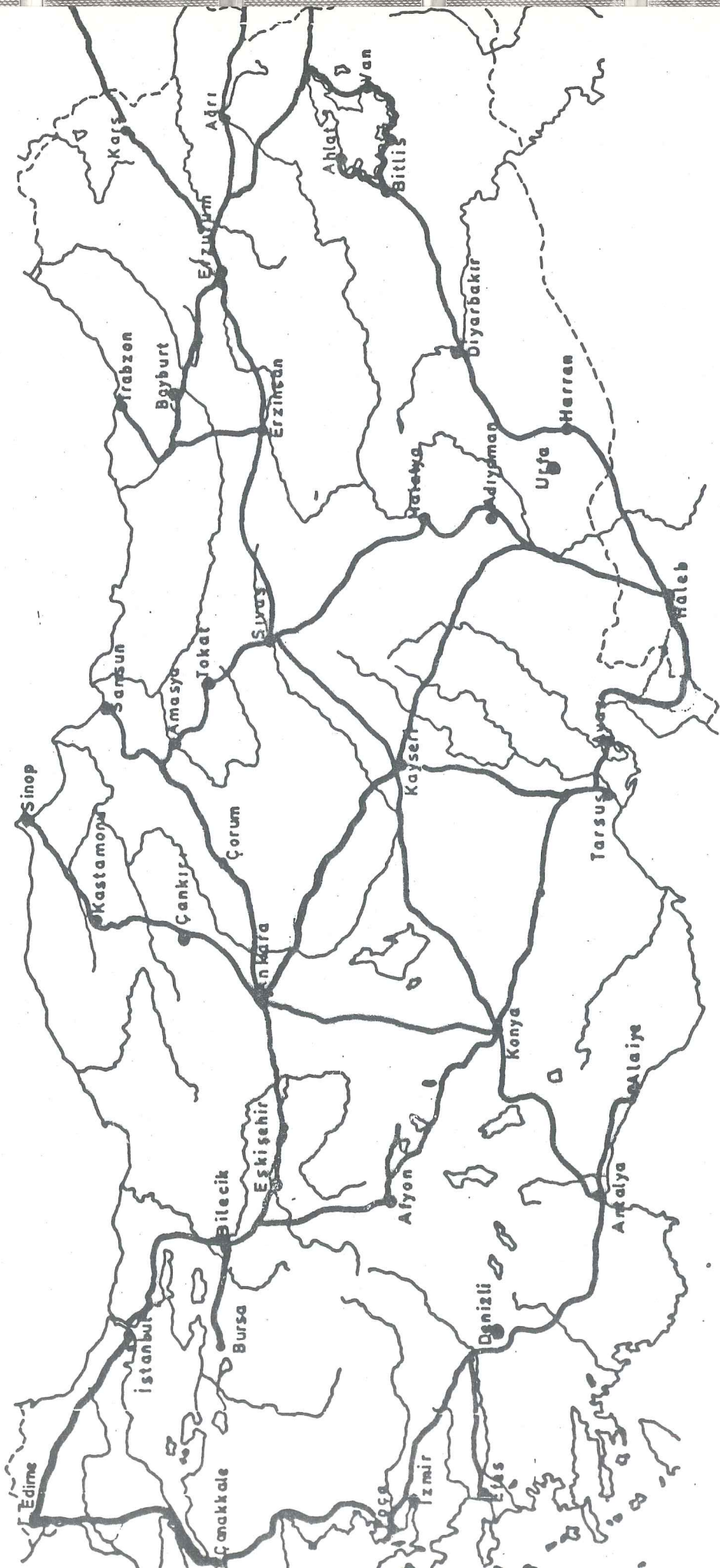
AŞAĞI KALE CAMİİ 17-18 77.

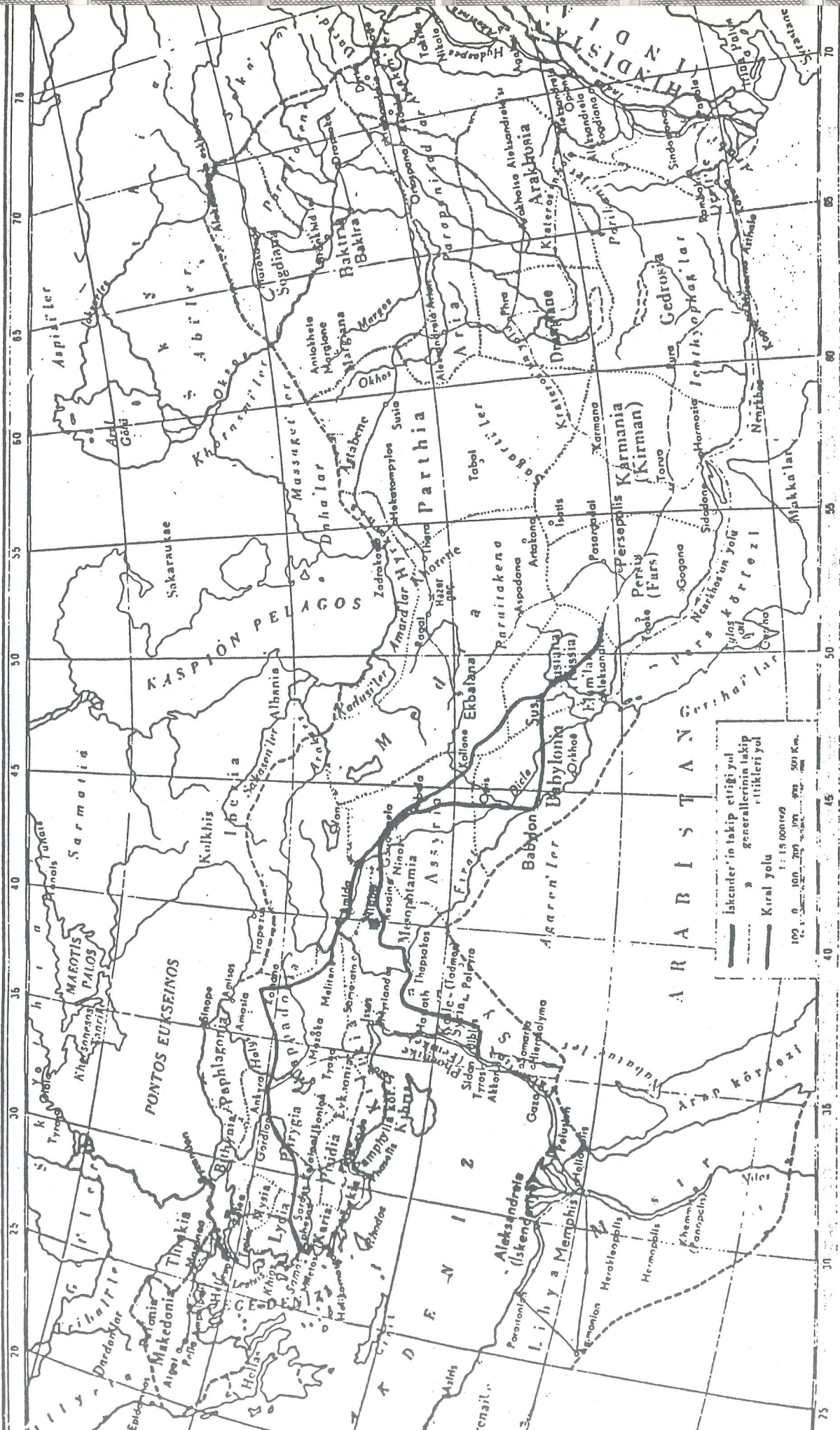
SULTANİYE CAMİİ 1828

İHLASİYE MEDRESESİ - 1589.

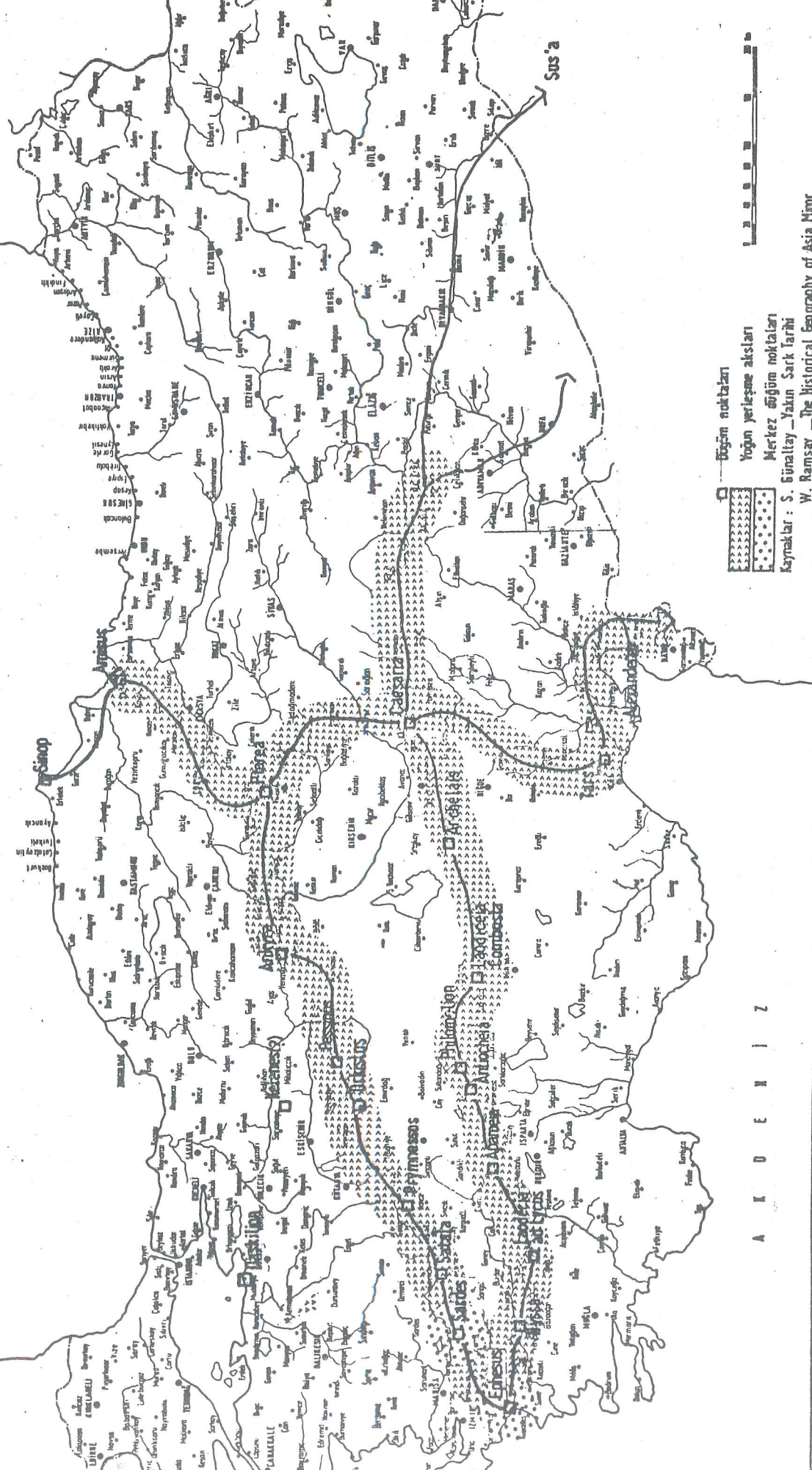

HARİTA I: Anadolu Kervan Yolları

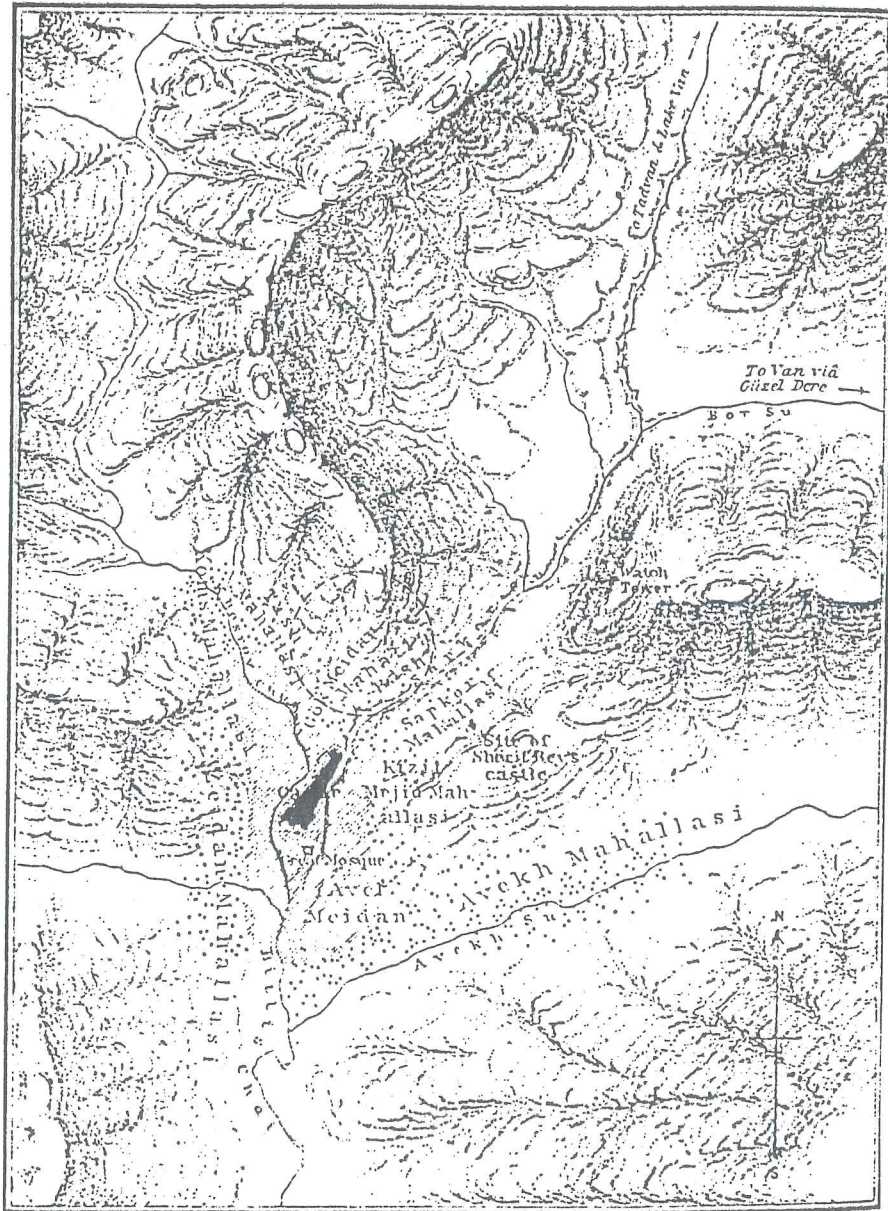
HARİTA 2: İskender'in izlediği yollar (Arrianos, İskender'in Annabâsisi).

K A R A D E N İ Z

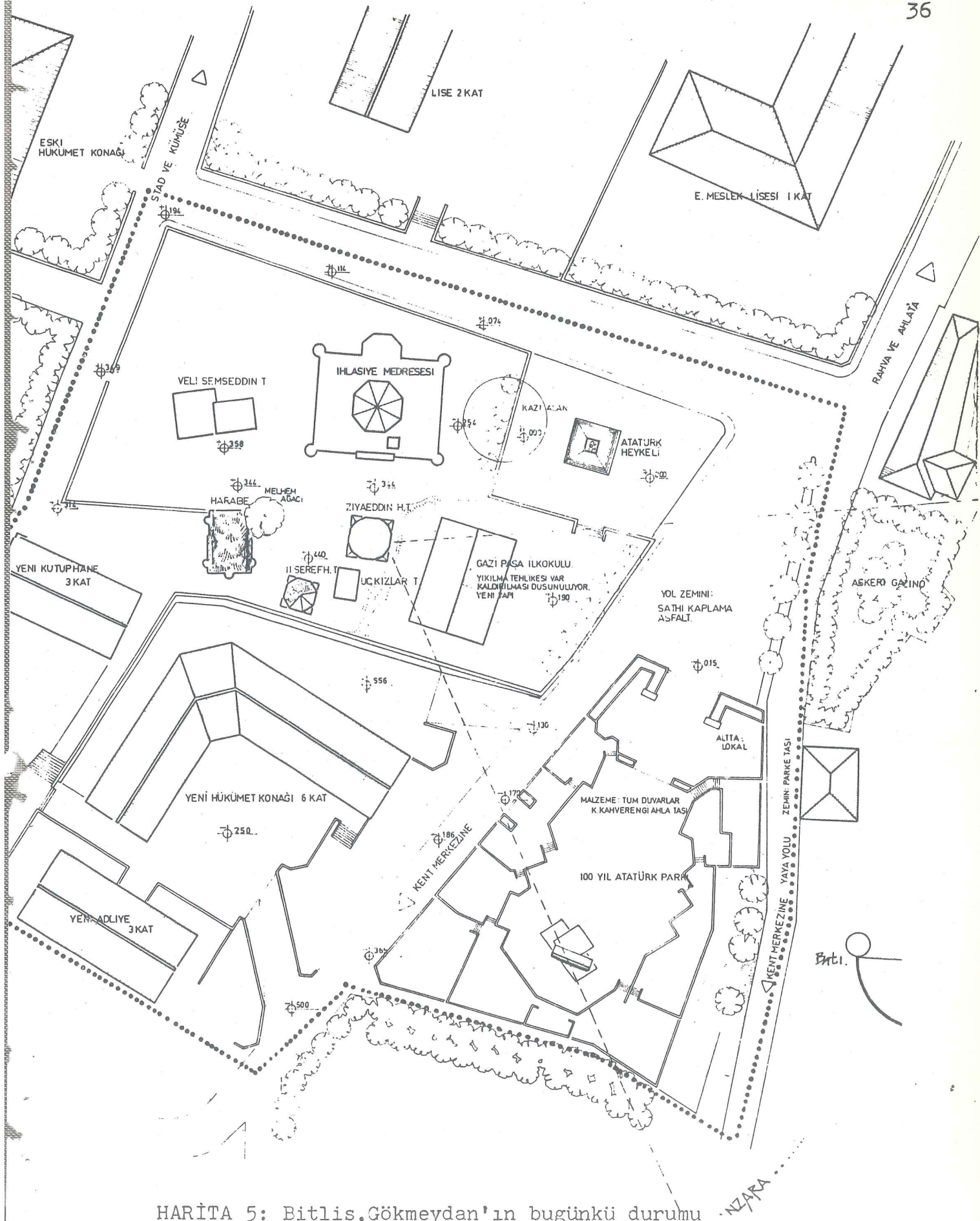

A K D E N İ Z

HARİTA: 3- İkinci ve Üçüncü Sıyasal Birlik (Pers ve İskender Yönetimleri) Dönemleri (M.ö VI-IV.yy)
(Bölen, Anadolu'da Yerleşme Sisteminin Evrim Analizi, Harita-8)

HARİTA: 4- Bitlis Merkez ilçenin topografik durumu,
Lynch, Armenia.

HARİTA 5: Bitlis, Gökmeydan'ın bugünkü durumu

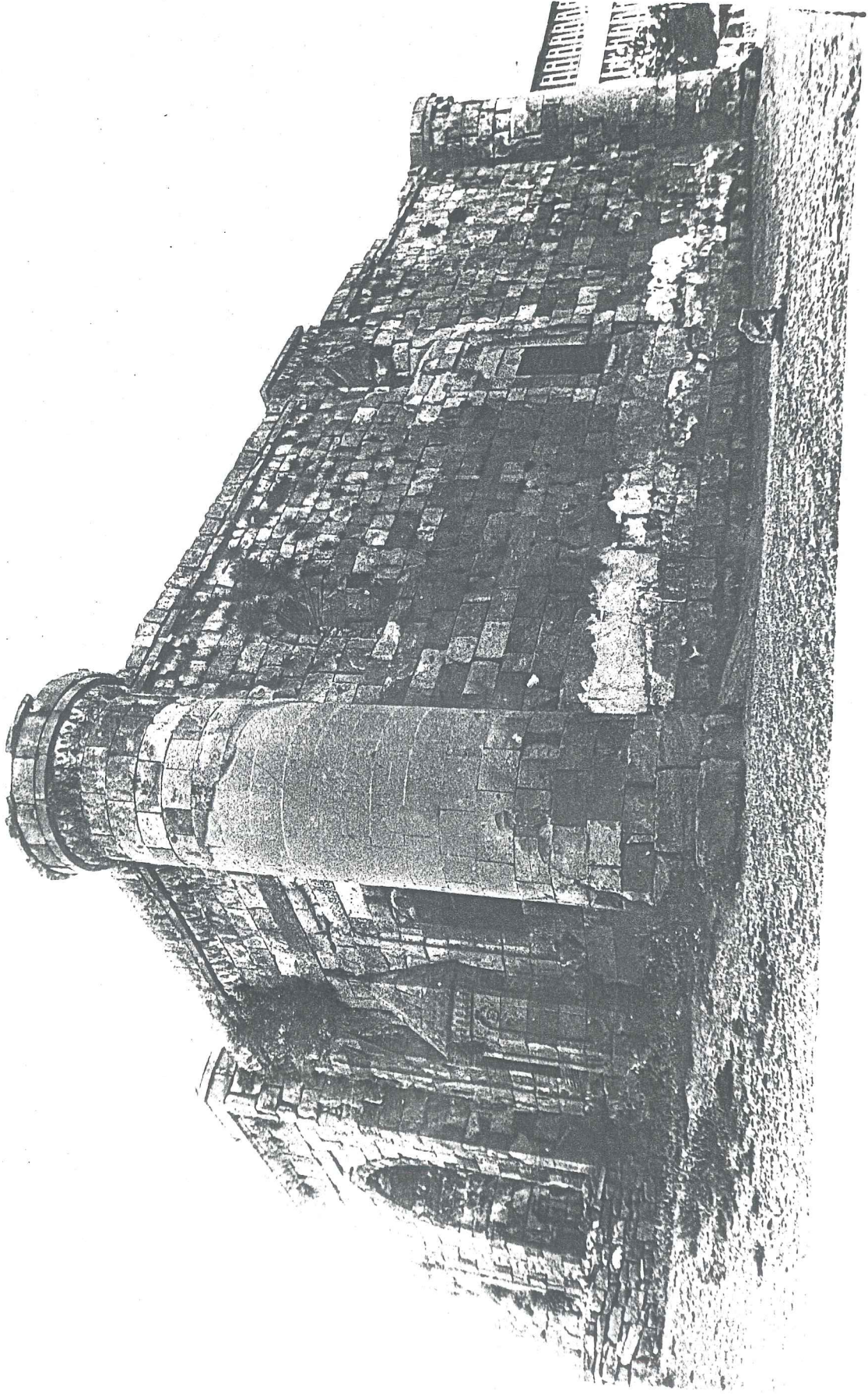
kale

gökmeydan

Resim 9 : Eski Bitlis Yerleşimi (Metrakçı, Nasuh: Beyan-ı Menazil-i Sefer-i İrakeyn, s.100)

2 Gökmeydan`daki Yapıların, Tarihsel ve Tanımsal Analizleri

Resim IO : Ihlâsiye Medresesi.

Çalışma alanımız sınırları içinde yer alan konunması gerekli tarihi yapılar şunlardır (Harita:5) ;

Bitlis'teki mevcut medreselerin en büyüğü olan ve Anadolu medreseleri arasında önemli bir yere sahip olan İhlâsiye Medresesi bu küçük alanın ortasında bulunur. Medresenin güneyinde ve tam karşısında Ziyaeddin Han Türbesi, bunun arkasında Üçkızlar diye bilinene anonim türbe, bu türbenin güney-batısında II. Şerefhan Türbesi bulunur. Veli Şemseddin Türbesi diye bilinen yapı, Medresenin Batısındadır. Bu küçük alandaki son tarihi yapı medresenin güney-batısında bulunan henüz tanımlayamadığımız Harabedir.

Tarihi Gökmeydan'dan günümüze kalan ufak bir parça olarak tanımladığımız bu alanın doğu köşesinde Atatürk anıtı ve yıkılma tehlikesi gösteren ve tahliyesi düşünülen Gazi Paşa ilkokulu bulunur.

2.I. İHLÂSİYE MEDRESESİ

2.I.I. TARİHÇESİ

Bugün Bitlis'in en güzel eseri olarak bilinen bu yapının yapılış tarihi hakkında elimizde iki belge bulunmaktadır. Birincisi,yapının girişindeki taçkapının üzerinde bulunan kitabe (Yerinde yapılan gözlem sonucu kitabenin orjinal olduğu anlaşılmıştır),diğeri ise.yapıyı yaptıran Şerefhan'ın yazmış olduğu Şerefnâmedir.

Kitabeye göre yapı, H.997 (1589) yılında Şemseddin Han oğ-
lu Emir Şerefhan tarafından yaptırılmıştır^{2I}.

(1) امر بعمارة هذا المدرسة الشرفية المشرفة الشريفة الموسومة بالاخلاصية
خالصة لوجه الله المنيفة وانشا الامير
(2) الكبير الاكرم الاجل الاعلم الاعظم عدل الأمير شرف خان بن المرحوم
الأمير شمس الدين خان في حجة سبع وتسعين وتسعمائة

Türkçesi :

- 1) İhlâsiye adı verilen bu şerefli Şerefiye Medresesinin yapılması güzel Allah'ın huzurunda iyi niyetle emredildi.
- 2) Ve en büyük, ulu, âdil ve bilgili emir merhum Şemseddin Han oğlu emir Şerefhan tarafından dokuzyüz doksanyedi yılı Zilhiccesinde inşa edildi.

Şerefnâme'de ise Şerefhan yapı hakkında şöyle demektedir;

"...Bedlis'te beş bilim medresesi daha vardırki hepside yüce Allah'a muhtaç olan bu güçsüz fakirin eseridir. Hatibiye,Hacıbegiye,Şükriye,İdrisiye ve İhlâsiye adları ile bilinen bu medreselerin hepsini h.999 (1591) yılında yaptır-
dım. Bu medreseler şimdi büyük fazilet sahibi ve edebiyat

2I. Kitabenin tercümesi,(Arık, op.cit., s.5I)'den alınmıştır.

adamları olan öğrenciler, bilginler ve müderrislerle dolup taşmaktadır"²².

Aralarında üç yıl fark olan bu tarihlerin belgesel niteliği tartışılmaz, ancak kesin yapım tarihi bizce yapının üzerindeki kitabenin belirttiği tarihtir ki bu H.997 (1589) dur. Diğeri ise büyük bir olasılıkla Şerefhan'ın yaptırdığı veya tamir ettirdiği²³ medreselerin tamamlanma tarihi olabilir.

Resim II : Taçkapı'daki mermer kitabe.

22. Şerefhan, op.cit. , s.445.

23. İdrisiye ve Şükriye Medreselerinin Şerefhan II tarafından yaptırıldığı konusunda birtakım şüpheler vardır. Çünkü, ünlü şair İdris-i Bitlisi kendi adıyla anılan İDRİSİYE MEDRESESİ'nde yine ünlü şair Şukri, ŞÜKRİYE MEDRESESİ'nde eğitim gördüğünü bazı kaynaklar yazmaktadır (bk. 1973 Bitlis İl Yıllığı, s.159.).

Durum gerçekten bu ise II.Şerefhan zamanında yaşamış olan bu ünlü şairlerin II.Şerefhan'ın ölümünden yaklaşık 23 yıl önce yaptırdığını söylediği bu medreselerde okumuş olmaları biraz zordur.

2.I.2. YAPININ İŞLEVI

Yapıların işlevlerinin niteliğine göre biçimlenmesi gerektiğini biliyoruz. Yapıların mekansal oluşumunu anlayabilmek için işlevini yada işlevlerini irdelememiz gerekir.

Genelde, Anadolu medreseleri işlevlerinin niteliğine göre; Akli ilimler (Mâkulât) okutulan medreseler, Dini ilimler (Menkulât) okutulan medreseler olarak ikiye ayrılır²⁴. Ayrıca bu medreselerde ki ders verme yöntemleride farklıdır. Çünkü, Akli ilimler okutulan medreselerde talebeler genellikle hocanın etrafında halka yaparlar ve ders öyle verilirdi, yüksek sesle tekrar yoktur. Dini ilimler okutulan medreselerde ise durum farklıdır. Ezberciliğin ön planda olması nedeniyle bir "Teganni) olayı vardır. Bundan ötürü bu tür eğitim veren medreselerin -özellikle kapalı medreselerin- mekanları olabildiğince birbirinden yalıtılmıştır.

İhlâsiye Medresesini yaptıran Şerefhan daha önce belirttiğimiz gibi bu medreseyle beraber dört medrese daha yaptırmış(yada tamir ettirmiş) ve buralarda okutulan dersleri ve o zamanki hocalarının isimlerini kitabında yazmıştır.

Bu medreselerde okutulan dersler ve hocaları şunlardır;²⁵

Şerefiye Medresesi:

Okutulan dersler, Şafii fıkı, hadis ve tefsir. Hocası Mevlana Hıdır Bibi.

24. Atay, İslamda Yüksek Din Eğitimi, s. 24.

25. Şerefhan, loc.cit.

Hacıbegiye Medresesi:

Okutulan dersler, fıkıh, kanaatkârlık, günahlardan sakınma gibi dini konular. Hocası, Mevlana Muhammed Zirkî.

İdrisiye Medresesi:

Okutulan dersler, Hacıbegiye Medresesinde okutulan dersler gibidir. Hocası, Melaêreşik yani Siyah Hoca diye bilinen Mevlana Abdurrahman.

İhlâsiye Medresesi:

Okutulan dersler. Tefsir, mantık, astronomi ve kelam ilimleri²⁶. Hocası, Şeyh Şemseddin Mevlana Şerânî hazretleri.

Görüldüğü gibi İhlâsiye Medresesi dışındaki medreselerde Dini (Menkulât) ilimleri eğitimi yapılmakta, sadece İhlâsiye medresesinde Akli ilimler (Mâkulât) okutulmaktadır.

İlk yapıldığında yukarda yazdığımız eğitim sisteminin işlevine göre biçimlenmiş olan yapı, daha sonraları - Anadolu medrese eğitim sistemindeki gerilemeye ayak uydurarak²⁷-, işlevinin niteliğini değiştirip tamamen dini ilimler okutulmaya başlanmış olması mümkündür. Bunu kanıtlayacak en önemli veri ise eyvanların orta mekandan yalıtılmış olmalarıdır²⁸. Çünkü yukarda açıkladığımız gibi dini ilimler okutulan derslerde yüksek sesle tekrarlar yapılması diğer dersanelerde okuyanları rahatsız edebileceğinden dersanelerin birbirinden yalıtılması yoluna gidilmiştir.

26. Bu derslerin içerikleri için bk. (Atay, op.cit. , s. 36)

27. Anadolu medrese eğitiminin gerilemesi hak. bk. (Atay, ibid., s. 133)..

28. Ara duvarların yapısal analizi için bk. s. 57 .

2.1.3. TASARIM İLKELERİ

Genelde medrese plan şemaları değişik nitelikleri olan iki ana grupta toplanabilir. Birincisi, toplayıcı plan anlayışı, diğeri ise içe dönük plan anlayışıdır²⁹.

Toplayıcı plan anlayışında (Sosyopetal), tam özel yaşantı (Hücreler, kışlık dersaneler gibi) birbirine yakınlık duyan topluluklar için ortak yaşam alanı (dershane, eyvan) ve daha geniş ortak etkinlik alanı sağlayan orta mekan egemendir.

İçe dönük plan anlayışında ise, çevre ile görsel ilişki koparılır ve içerde bir görsel değer olan açık avlu veya ortak etkinlik alanı olan orta mekan ve buna açılan mekanlar bu plan anlayışının öğelerini oluşturur.

İhlâsiye medresesinin ilk durumunun tasarım ilkeleri³⁰; İlk yapıldığında, toplayıcı plan anlayışına göre tasarlanmış olan yapının plan ilkeleri şöyledir:

Ortak etkinlik alanı olan orta mekana açılan dört eyvan, bunlara açılan kişisel alanlar (Kışlık dersane-hücreler) ve özel etkinlik alanı mescid'den oluşan bu öğeler eksensel gelişen açık bir simetrik düzende yer almışlardır.

Simetrik düzen yapının her hacminde ve ögesinde hissedilmektedir. Bunda okadar aşırıya gidilmiştir'ki, Güney cephesinin sağında yer alan mihrap çıkıntısı simetri endişesiyle cephenin solunda da tekrarlanmıştır. Çevre ile ilişkisi her mekandan açılan pencerelerle sağlanmış sol ve sağ eyvanların pencerelerinin üzerine yuvarlak kemerli birer

29. Yüce, Medrese yapıları ve koruma ilkeleri doğrultusunda çağdaş yaşam içindeki işlevleri, s.188.

30. İlk durumu için bk. Restitüsyon planı, s.184.

tepe penceresi açılmıştır (Resim, 49.). Ayrıca mescid'in Doğu duvarına bir tepe penceresi daha açılmış gene simetri endişesiyle cephenin sol köşesine de bir tane daha tepe penceresi açılmıştır.

Giriş kapısı, cephenin yüzeyinden taşırılarak portal anıtlştırılmak istenmiştir (Bak süsleme analizi, s.77.)

Plan incelendiğinde geleneksel dört eyvanlı kapalı medrese lerin en saf ve basit durumunu algılayabiliyoruz. Bu anlayış 13. yüzyıla kadar inmektedir.

Değişikliğe uğramış planın tasarım ilkeleri ³¹ ;

Yapının yakın çağda kullanım amacının niteliğinin değişmesi plan şemasını da etkilemiş, net bir plâna sahip olan yapı, yapılan eklerle adeta eyvansız bir duruma gelmiştir.

Plân şemasındaki bu değişiklikler şunlardır; Esnek kullanıma dönük bir hacim olan eyvanlar araya örülen duvarlarla ortak etkinlik alanı olan orta mekandan koparılmıştır.

(Bk. Yapının işlevi s.43.). Eyvanlar bu haliyle daha içine kapalı kışlık dersane durumuna sokulmuştur. Orta mekân ise tamamen doğal işlevini yitirip bir hol durumuna gelmiştir. Ayrıca kuzey eyvanı, dışarı doğru poligonal bir şekilde genişletilerek geç devirde gördüğümüz ana eyvan³² durumuna sokulmuştur ³³.

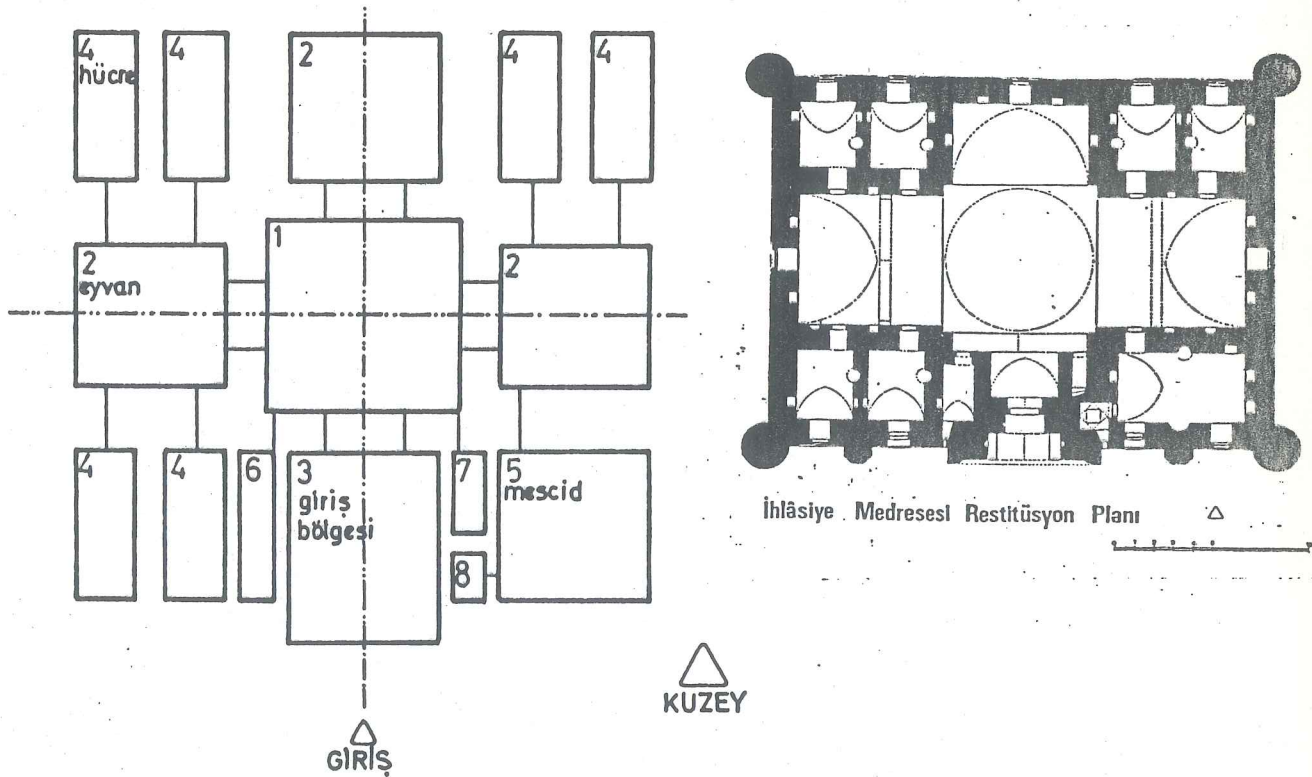
---

31. Bak. Rölöve planları, s.64. .

32. Bak. Medrese gelişim şeması, s. 173.

33. Bak. Yapısal Analiz, s. 60.

2.I.4. İHLASİYE MEDRESESİ PLAN ÖGELERİ ANALİZİ

İHLASİYE MEDRESESİ PLAN ŞEMASI.

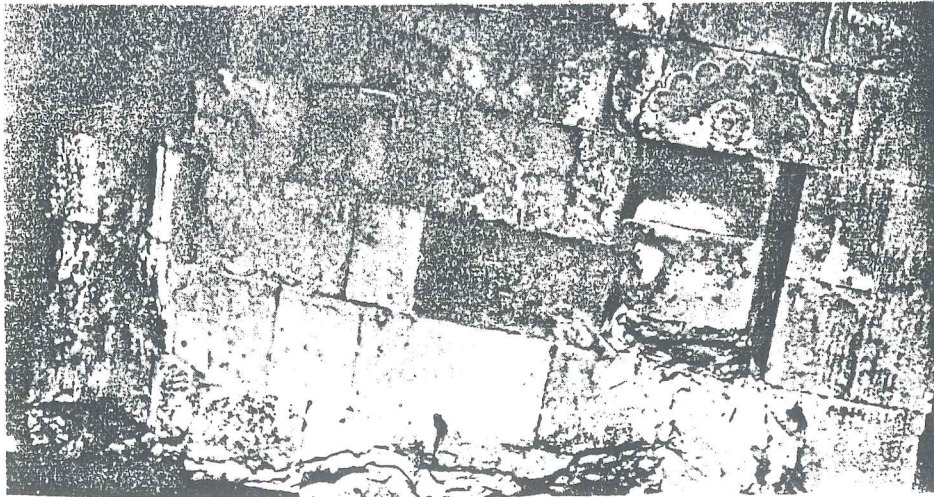
I. ORTAK ETKİNLİK ALANI= ORTA MEKAN

Medrese plân şemalarının ana ögesi olan orta mekan, İhlâsiye Medresesinde de özgün şemanın odak noktasını oluşturmaktadır. Üstü kubbe ile örtülüdür. Kubbe eteğinde açılan sekiz küçük pencere ile hacmin ışık alması sağlanmıştır. Onarım görmeden önce eyvanlara direkt açılan orta mekan, yapıda eğri yüzeylerin en fazla hissedildiği bir hacimdir. Eyvanlarla ilişkisi koparılınca tüm doğal işlevini yitirip ara mekan haline gelmiştir. Onarımdan sonra eyvanlarla olan ilişki küçük bir kapı ve bir pencere ile sağlanmıştır (resim: I4-I5).

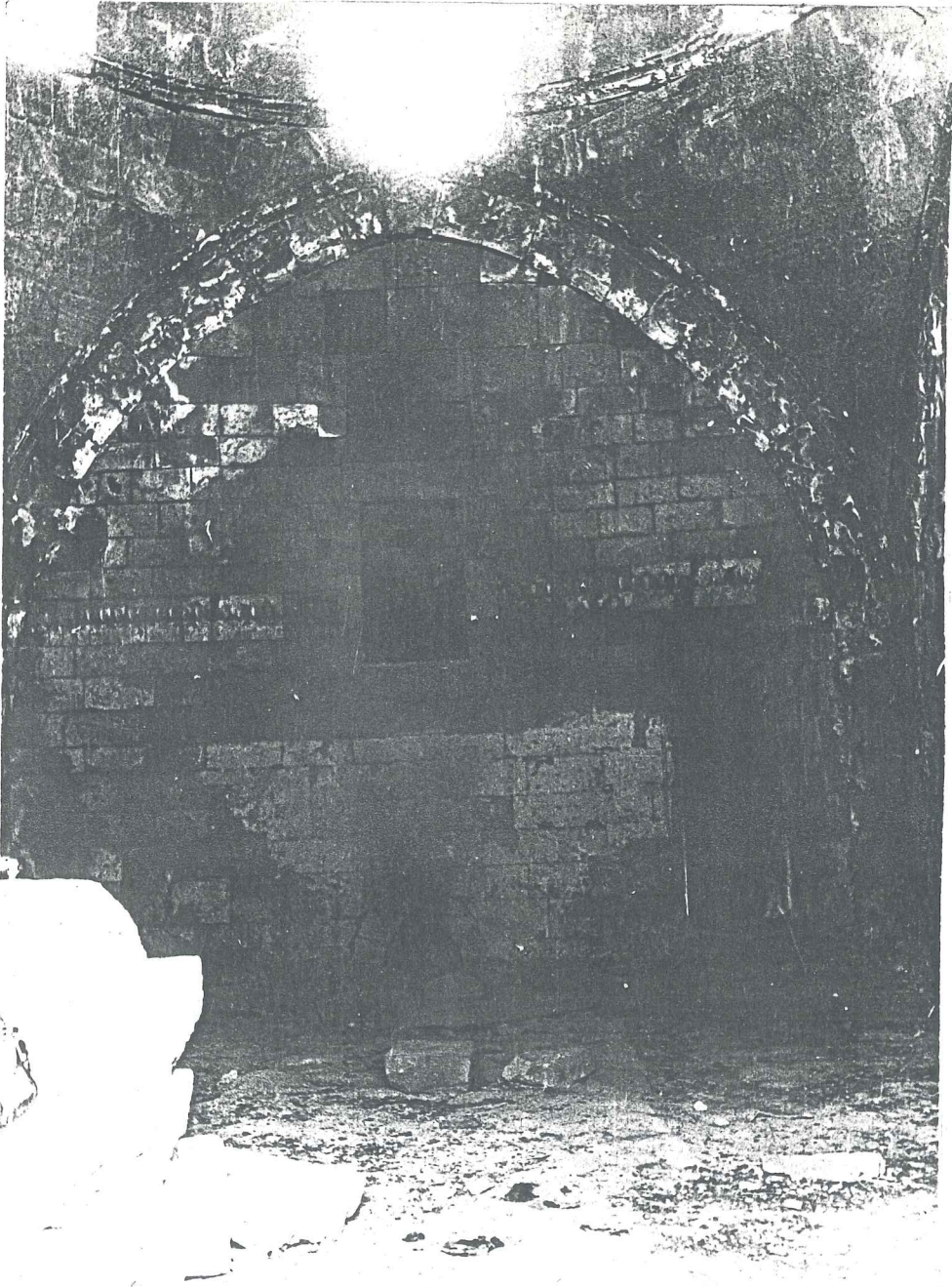
2. EYVANLAR

Geleneksel mimari düzende, ortak görsel ve işlevsel etkinlik alanı olan eyvanlar, medrese plan şemalarını etkileyen ikinci önemli plan ögesidir.

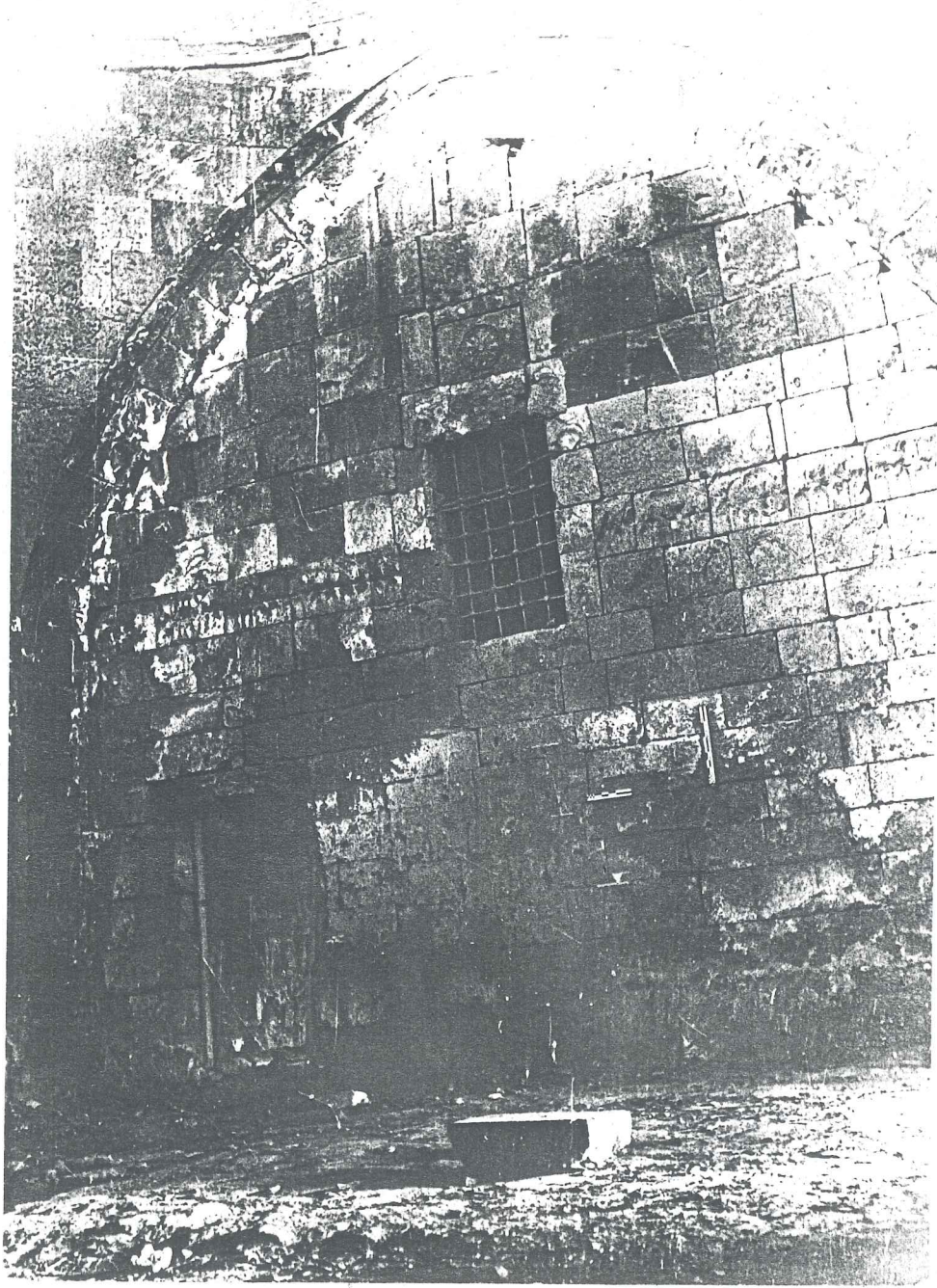
Ihlâsiye Medresesinin orjinal planında aksları belirleyen bir konuma sahip olan eyvanlar ortak etkinlik alanı olan orta mekana açılırlardı. Aynı zamanda bir geçiş ögesi olarak da görev yapan eyvanlardan hücrelere ve mescid'e geçilmektedir. Pencere önlerinde düz bir seki bulunmaktadır. Çevre ile ilişki pencere ve tepe penceresi ile sağlanmıştır. Ocak bulunmamaktadır, eyvan iç duvarlarında küçük nişler halinde (Tahtimek'ler) ve Doğu - Batı eyvanlarının Güney duvarlarında birer mihrap vardır. Eyvanların üstü penceri sivri tonozla örtülmüştür, ancak Doğu ve Batı eyvanlarının ortasında tonozdan taşırılarak birer takviye kemeri yapılmıştır. Eyvanlar sonraki tadilatla, orta mekanla olan ilişkisi kalın bir duvarla kesilmiş, böylece tamamen içe dönük bir eylem alanı haline gelmiştir (bk. Taşıyıcı sistem ve yapısal analiz, s.64)

Resim I2 : Eyvanlar'daki Tahtimek.

-Resim I3 : Kuzey eyvanını kapatan duvar.

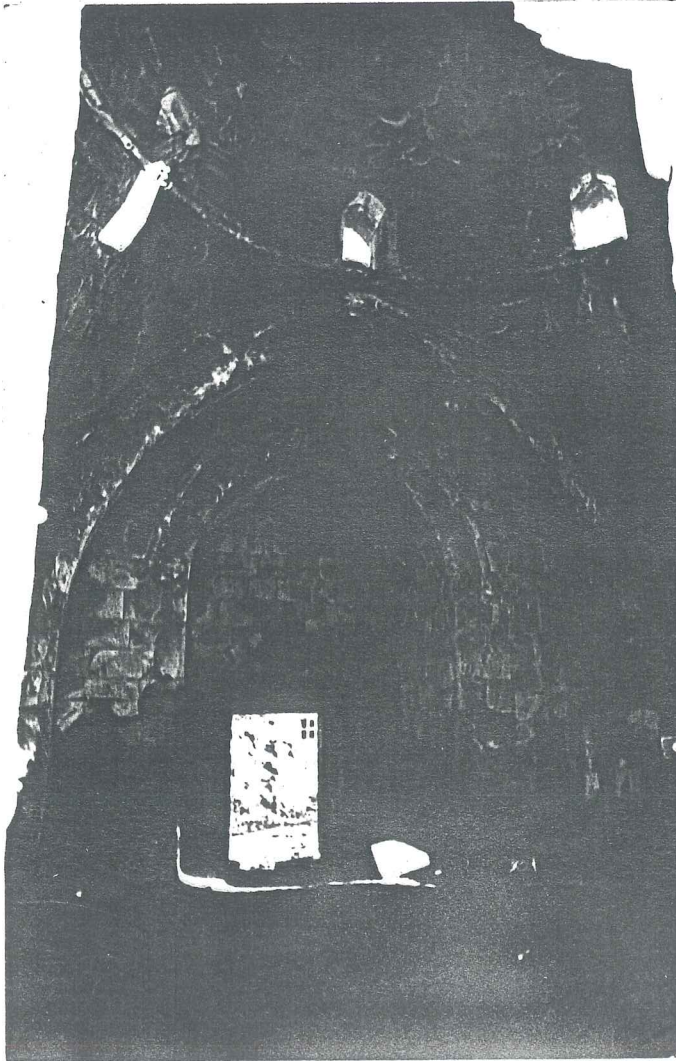

Resim I4 : Doğu eyvanını kapatan duvar.

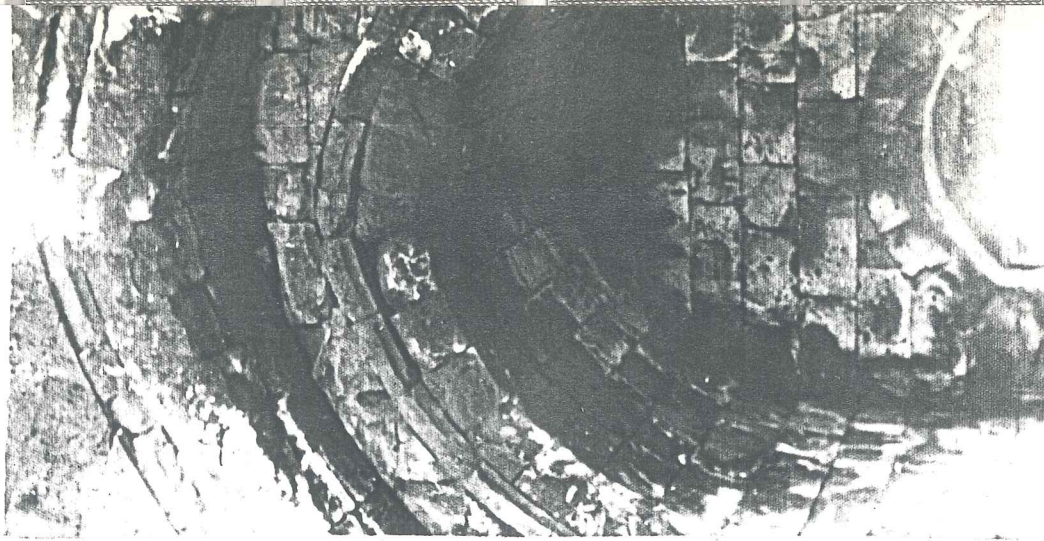
3. GİRİŞ BÖLGESİ

Dış yaşantı ile iç yaşantının bağlandığı nokta olan giriş bölgeleri, iki yaşantı arasındaki ayırımı net olarak, bazende mimari nitelik ve ölçeği ile abartarak vurgulamakta ve kişi Psikolojik değişime bu bölgede uyum sağlamaktadır.

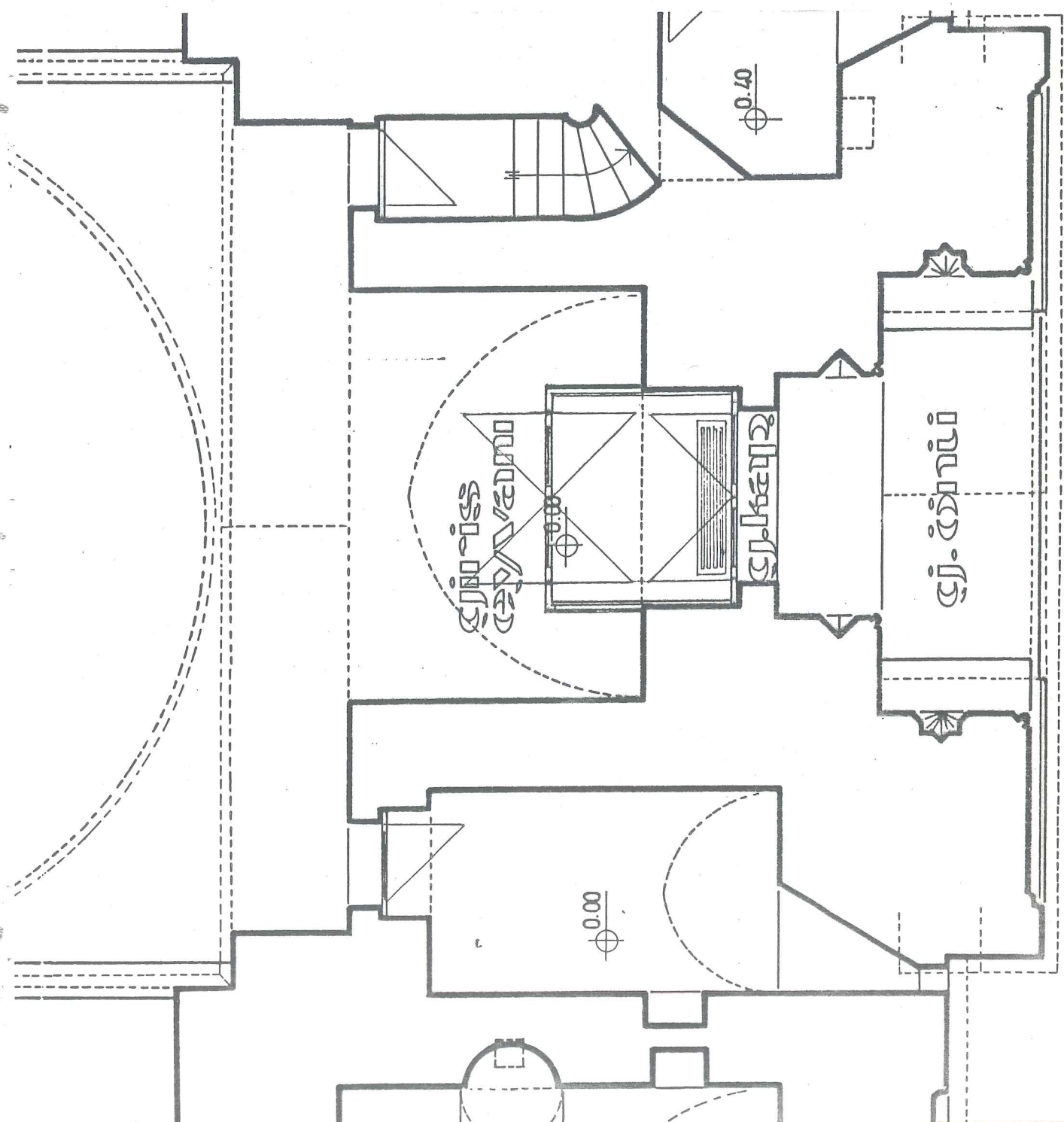
İhlâsiye medresesinde de bu olay üç mimari öge ile vurgulanmış giriş önü, giriş kapısı ve giriş eyvan'ından oluşan giriş bölgesi, cepheden dışarı taşırılarak gösterişli bir portalle çevrilmiştir. İçerde oluşturulan eyvan ise, kapı'ya doğru kademe yapıp daralarak dışardan gelene iç mekan vurgulanmak istenmiştir. (Resim 15).

Resim 15 : İçerden Giriş
kapısına bakış.

Resim 16 : İçerden Giriş eyvanının

Cizim 2: Ihlasiye Medresesinin Giriş Bölgesi Planı

Resim I7 : İçerden Giriş eyvanı ve giriş kapısının görünüşü.

4. HÜCRELER

Yapı'da plânda ki simetrik tasarım anlayışı sonucu yatay aksı oluşturan Batı ve Doğu eyvanlarına açılan altı adet hücre vardır. Hacım olarak hepsi aynı nitelikleri taşımaktadırlar, hücrelerin tümünde dışarı açılan pencere, ocak ve duvarlarda nişler((Tahtımek) vardır. Üstleri sivri tonozla örtülmüştür. Batı eyvanının üstündeki iki eyvanın iç ve dış duvarları son onarımda elden geçirilmiş ve pencerelerinin üstüne birer mazgal açılmıştır. Bu mazgalların orjinal olup olmadıklarını anlayamadık. (Resim 64-70-71)

5. MESCİD

Girişin sağında, Doğu eyvanından açılan bir kapı ile girilen mescid, Doğu-Batı yönünde yerleştirilmiş dikdörtgen bir hacımdır. Üstü sivri tonozla örtülüdür. Kenarları geometrik zencirek ile çevrili sivri kemerli (Resim :44) mihrap duvara gömülerek cephede bir çıkıntı oluşturulmuştur. Mihrabın sağında ve solunda iki pencere vardır. Ayrıca Doğu duvarında bir tepe penceresi açılmıştır. Ocak mihrabın tam karşısındadır.

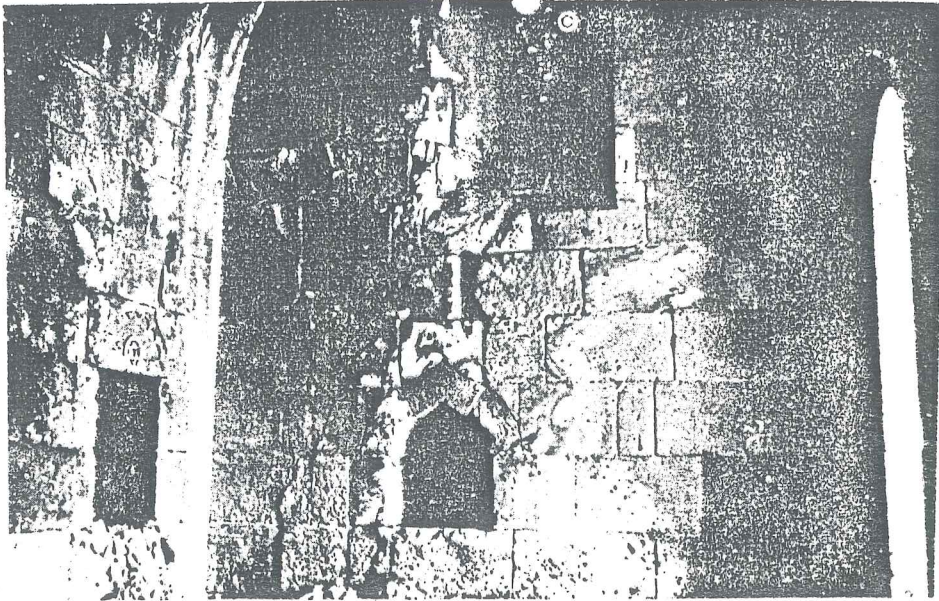
6. DİĞER PLAN ÖGELERİ

Merdiven: Giriş eyvanı ile büyük eyvanın arasındaki boşluğa yerleştirilmiş iki hacımdan biridir. Orjinal kullanım amacı Astronomi gözlemleridir. Bitlis yapılarını incelediğimizde, içerden dama çıkılan merdivenin sadece hanlarda Bapşin, Elaman hanları - olduğunu gördük ki buralarda amaç, gözetlemek ve kar kürümektir.

Merdivenin basamakları üst üste bindirilip yükseltildiği için altta bir hacim oluşmuştur. Bir kapı ile mescide açılmıştır. Ayrıca ufak bir pencere ile dışardan ışık alması sağlanmıştır.

Küçük Hücre :

Simetri anlayışı sonucu giriş aksının fazla kaçmaması için girişte solda küçük bir hücre oluşturulmuştur. Üstü sivri tonozla örtülüdür. Küçük bir pencere ile ışık alması sağlanmıştır.

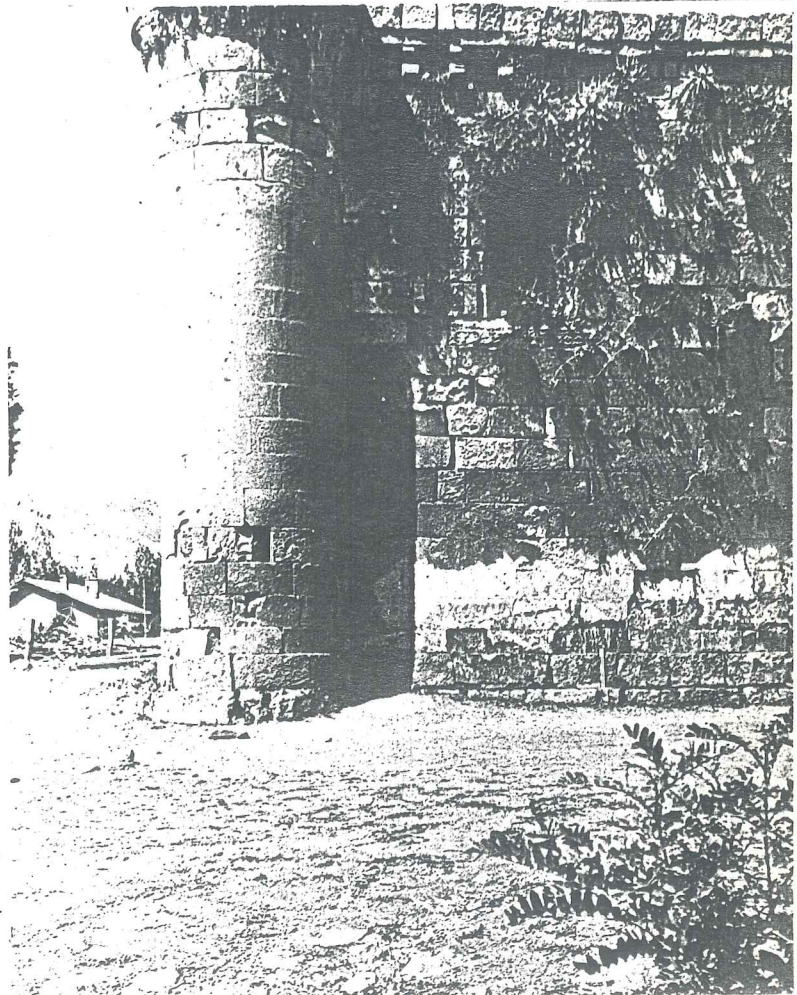

Resim I8 : Mescid Doğu duvarının görünüşü.

2.1.5. TAŞIYICI SİSTEM VE YAPISAL ANALİZ

A- TEMELLER

Yapının Doğu cephesinde, saha düzenlenmesi sırasında zeminde kemerli bir galerinin görüldüğü söylenmektedir. Belediye ilgilileri zarar verebilir gerekçesi ile hafriyatı iletmemişlerdir. Tarafımızdan yapılan incelemede, bu söylentiye kanıtlayacak tonoz parçaları bulunmuş ayrıca cephe duvarının altında ilgimizi çeken ve temel olduğunu sandığımız bir çıkıntı vardır. (Res. I9). Yapıyı tarihlendirmede çok önemli rol oynayacak bu sahanın mutlaka kazılıp araştırma yapılması gereklidir.

Resim I9 :

Medresenin Doğu cephesinden ayrıntı.
Üstte Mescid'e açılan tepe penceresi
görülmemektedir.

B-DUVARLAR

Birinci bölümde açıkladığımız Bitlis yapı teknolojisinin hemen tüm özelliklerini görebileceğimiz bu yapıda; Ana beden duvarlarının kalınlıkları 150 cm'dir. Bütün duvarlar, düzgün kesme Ahlat taşından "Sandık duvar" tekniğiyle yapılmıştır. Bağlayıcı ağaç hatıl duvar içine gizlenmiştir. Örgü sistemindeki yanlıştan dolayı duvarlarda çatlaklar oluşmuştur (bk. rölöve cepheleri, s.64). Taş kesimi yaklaşık 50x30x30 cm'dir. Köşelere açılmayı önlemek amacıyla yuvarlak gömme destekler (contrefort) yapılmıştır.

Dam eteği iç örtü sisteminden daha yukarda bitirilerek ara boşluk izolasyon amacıyla toprakla doldurulmuştur(çizim: I3-I4). Dam eteği ön cephede mukarnas şerit, diğer cephelerde (yarım sekizgen çıkıntının dam eteği hariç), "S" kıvrımlı konsollarla, bunların üzerine oturan Sal ve Serbent denilen toprağı tutan parapetle oluşturulmuştur (çizim: II).

Orta mekanla eyvanları ayıran duvarların örgüsü, taş dizisi ve taş kesimi, yapının diğer duvarlarının örgü, dizi ve taş kesiminden farklıdır (çizim: 6 , resim: I3-I4). Kemerle duvar arasındaki derz yer yer boşalmıştır. Buda duvarın kemere sonradan kamalandığını göstermektedir. Bu duvarların ortasında yatayına gidendeğişirme bir mukarnas silmesi yapılmıştır.

Kuzey eyvanının genişletilen kısmının duvar dizisi, içten eyvan yan duvarlarının dizisiyle, dıştan da cephe duvarlarının dizisiyle uyumamaktadır (ayrıntılı bilgi için bk. s. I79).

Kuzey eyvanını kapatan bölücü duvarın altında kemerli kör bir niş vardır (resim:13 , çizim: 55). Ne amaçla yapıldığını anlayamadık, ancak buranın altta bir çilehanaya veya başka bir mekana giden bir giriş olduğu düşünülebilir. Bu bakımdan yapının zemininin mutlaka kazılıp araştırılması gerekmektedir.

1970' de çekilen bir fotoğrafta(resim:64) kuzey duvarının sağ tarafında bir destek duvarı görünmektedir. Bu duvar son onarımda kaldırılmıştır.

C-KEMERLER

Geniş açıklıklarda Penci kemer kullanılmıştır. Kubbenin ağırlığını taşıyan büyük kemerlerin üzerine bir sıra kaval silme geçilmiştir. Sonradan örülen muhdes duvarlar bu kemeri sağırlaştırmıştır. Bazı yazarlar bu duvarların takviye olduğunu yazmaktadır³⁴. Oysa duvarlar konusunda anlatığımız gibi yapılan bu duvarlar tamamen bölücü olarak yapılmıştır (bk. s.183). Doğu ve Batı eyvanlarının tonozların da takviye amacıyla yapılmış ters "T" şeklinde birer kemer vardır (Resim:67). Giriş kapısı, iç kapı ve pencere nişlerinin üstü 45° lik basık kemer olarak yapılmıştır.

Tepe pencerelerinin üstü tam kemerle çevrilmiş ve eğik kenarlıdır (Çizim:26-27, Resim:49).

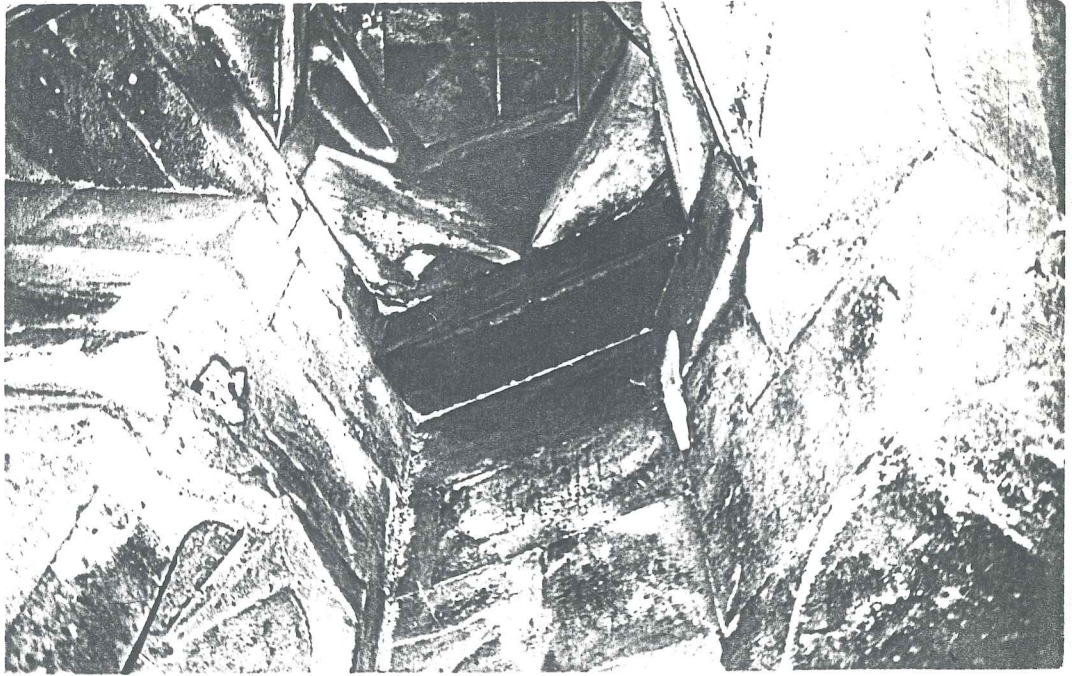
D- TONOZLAR

Orta mekan ve mescid'e açılan küçük hücrenin üstü hariç bütün örtü sistemi penci beşik tonozdur. Ancak Kuzey eyvanında Doğu-Batı doğrultusunda geniş başlayıp kuzeye doğru daralıp poligonal bir çıkıntı oluşturan örtü sistemi bi-

---

34. Arık, op.cit, s. 48.

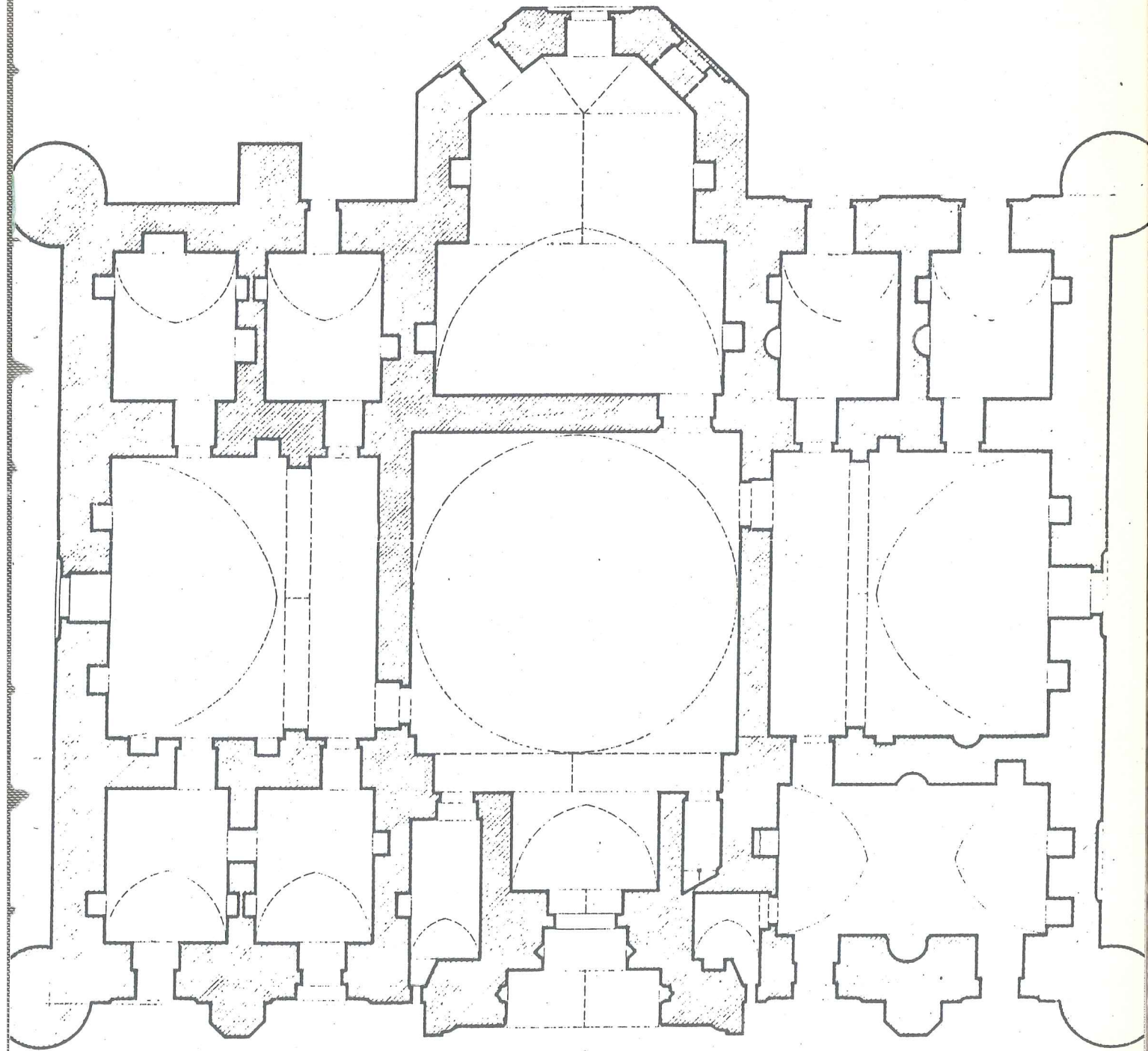
raz farklıdır. Bu kısmın örtüsü, penci tonoz olarak başlayıp yarım kubbe külah arası (Üç parçalı tonoz) bitmektedir. Mescid'e açılan küçük hücrenin üstü,merdiven basamaklarının altta gösterilip kalan boşluğa düz atıklar atılıp dönerek yükselen bir sistemle örtülmüştür (Resim 20).

Resim 20: : Merdiven altındaki küçük başlığın tavanı.

E- KUBBE

Orta mekanın üstünü örten kubbe $1/3$ kaluttur. Üzeri dıştan sekizgen sivri bir külahla örtülmüştür. Eteğinde sekiz adet küçük pencere açılmıştır. Kubbenin alta geçişi pandantifler sağlamaktadır.

0 0.5 1 2 3 4 5 10m

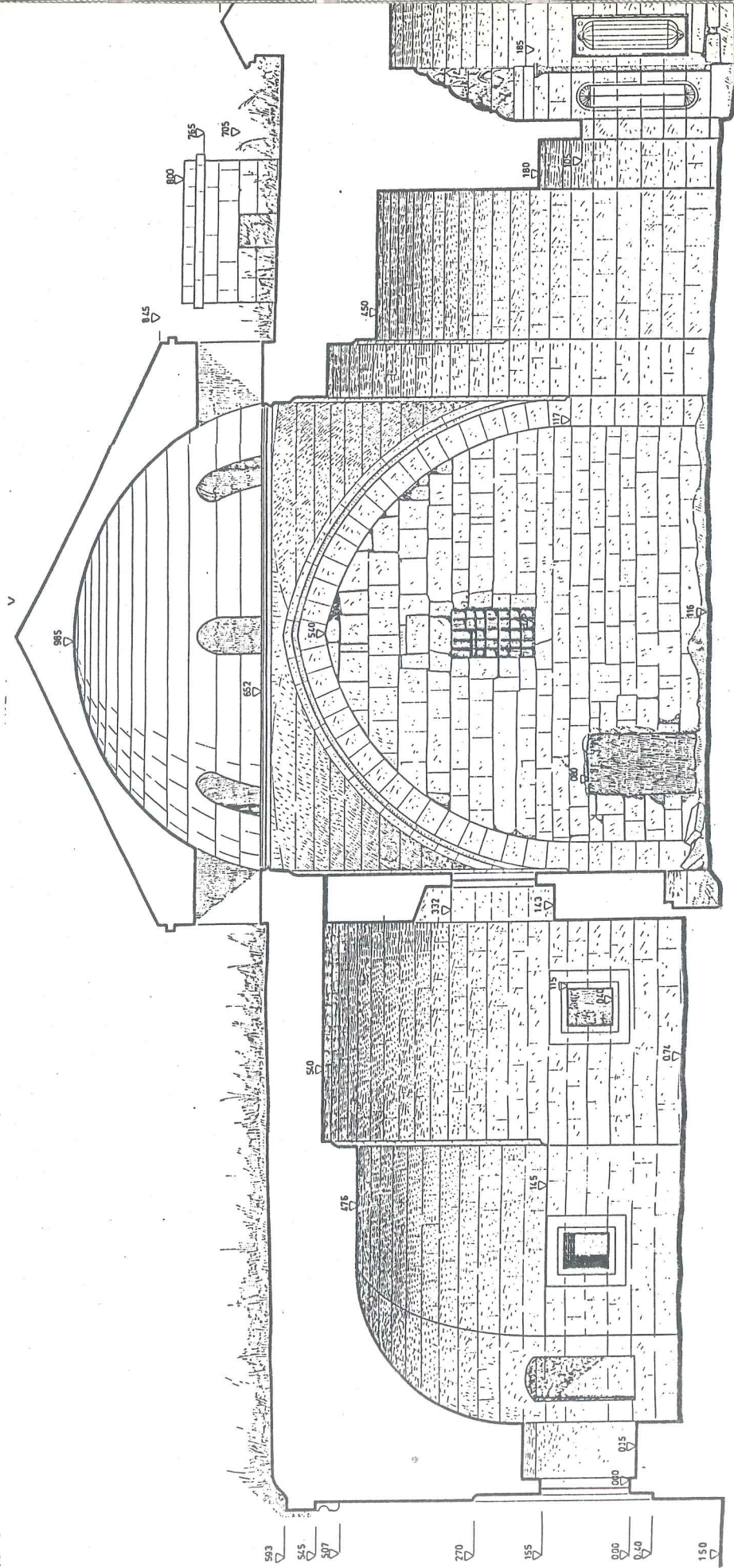
İHLÂSİYE MEDRESESİ PLANI

Çizim 3: O.Arık Tarafından Hazırlanan Rölöve.

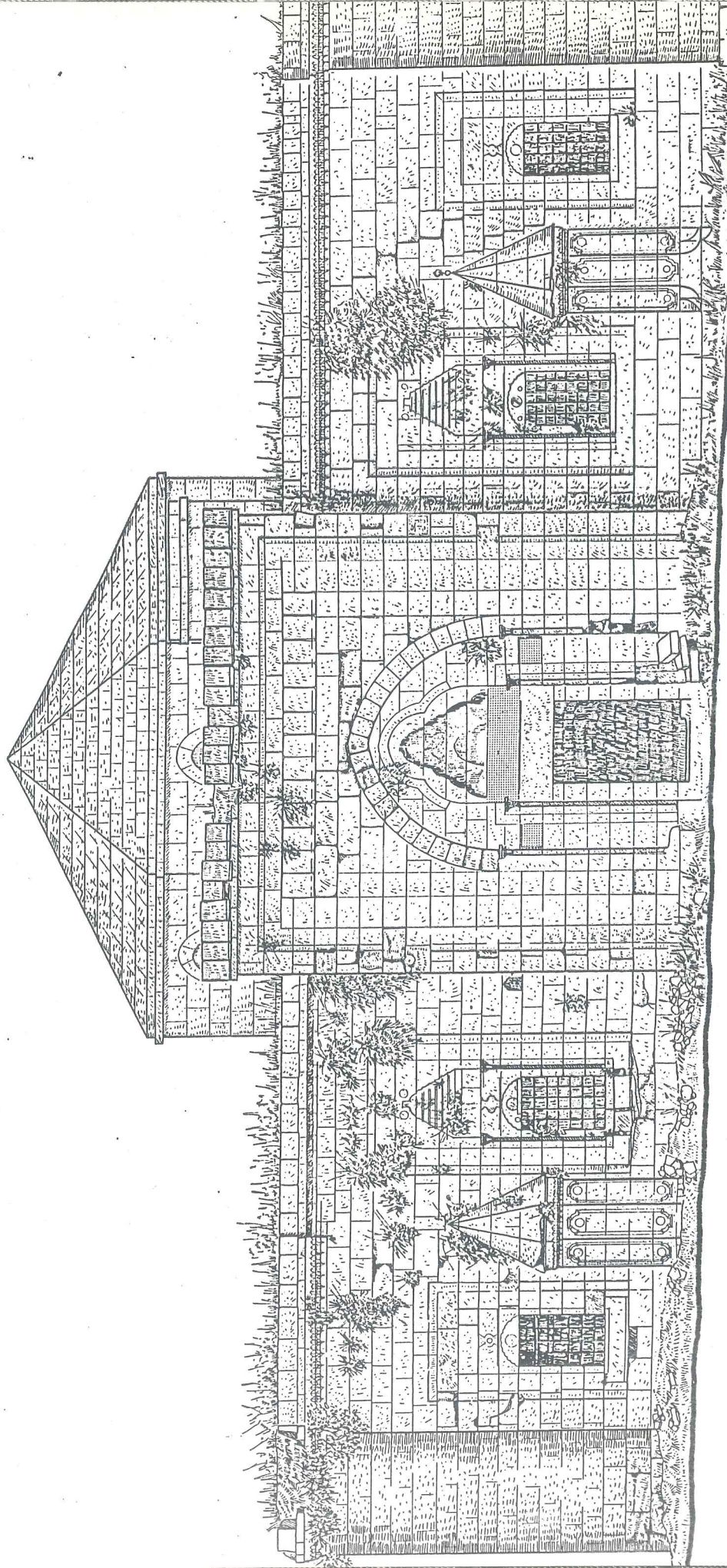
Çizim 4: İhlasiye Medresesinin Rölövesi (Hazırlayanlar:
Prof. Turgut Övünç, Mimar Özcan Gürsel 1983).

Kesit AA

Çizim 5: A-A Kesiti Rölöve.

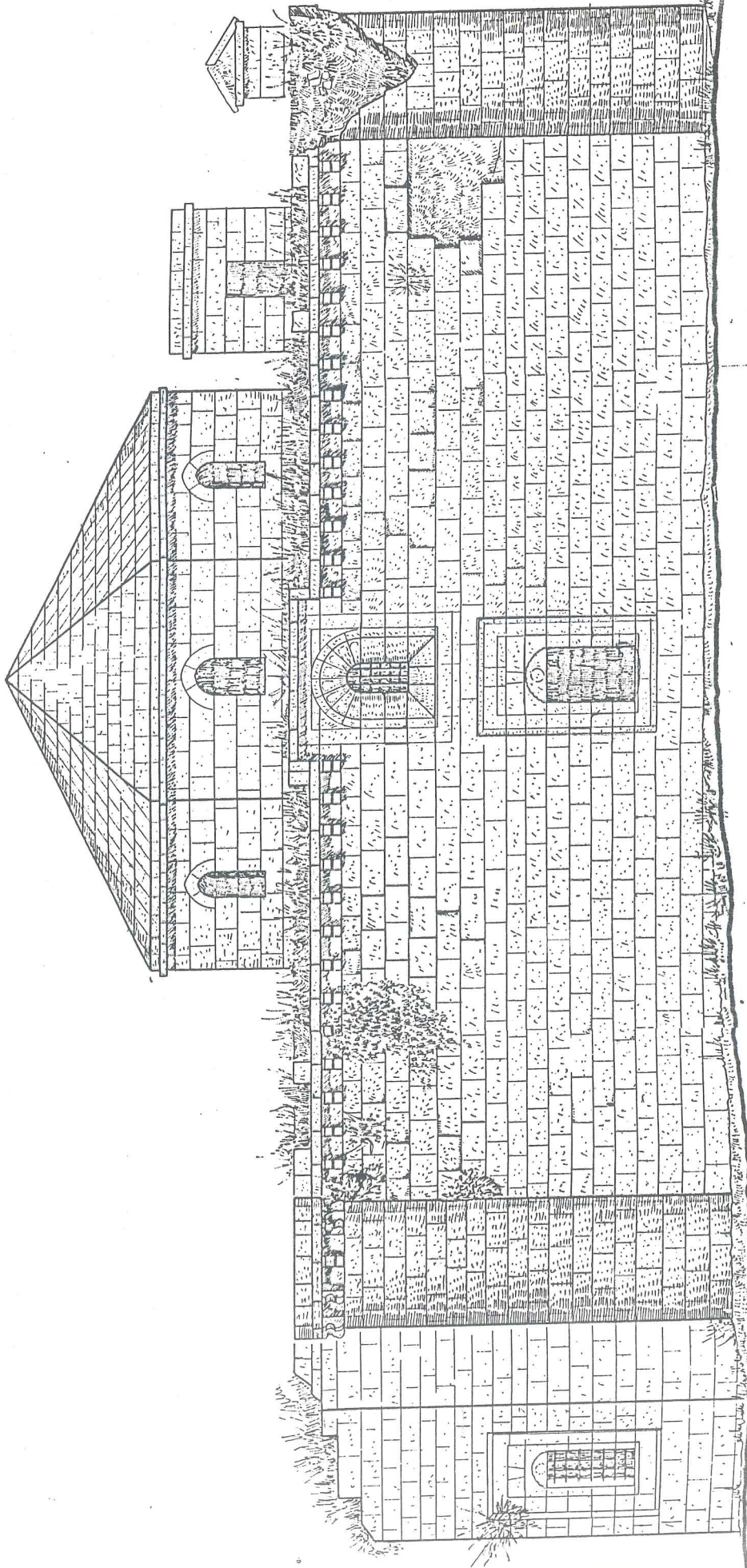

Çizim 6:B-B Kesiti Rölöve.

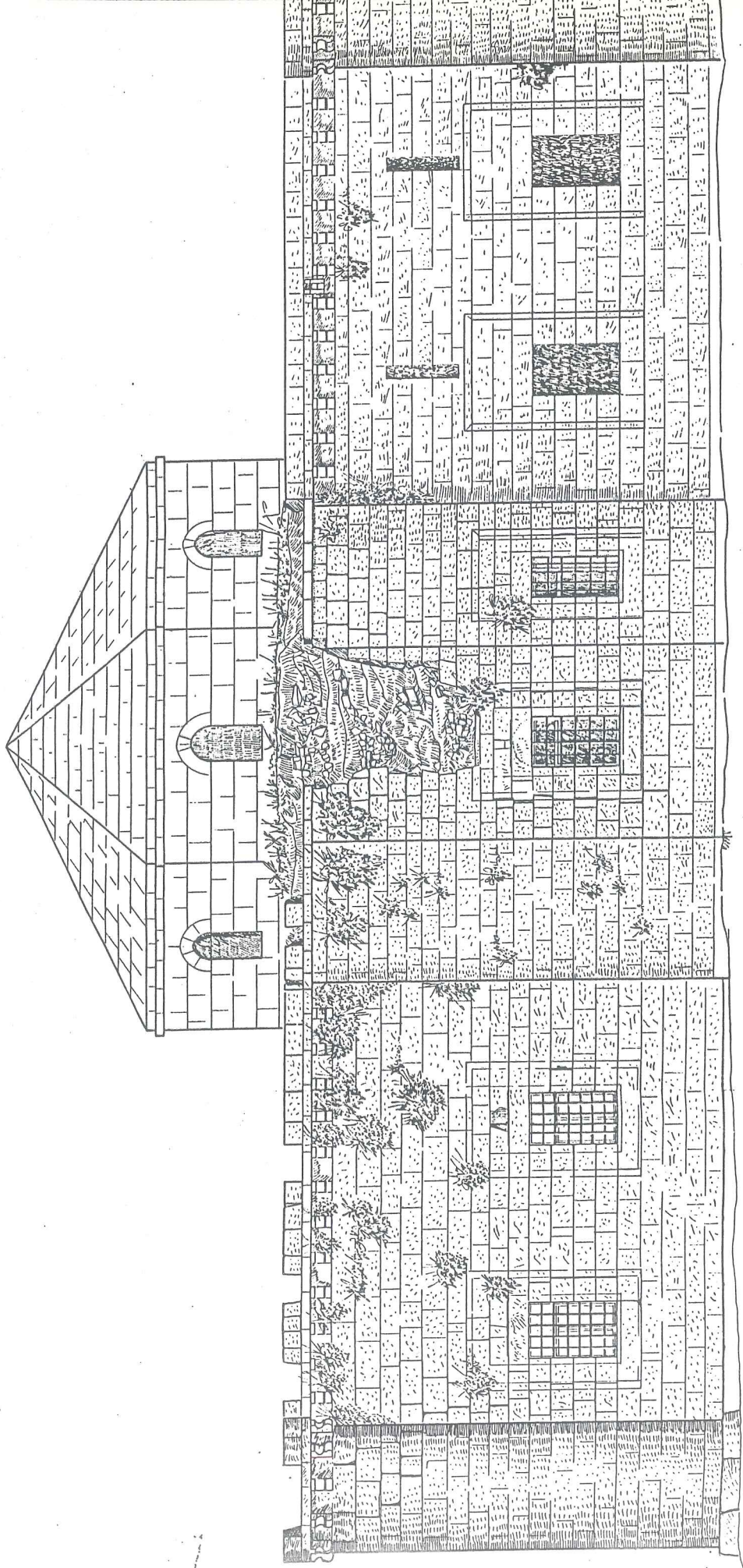

Çizim 7: Giriş (Güney) Cephesi "Rölöve".

arç. 7.

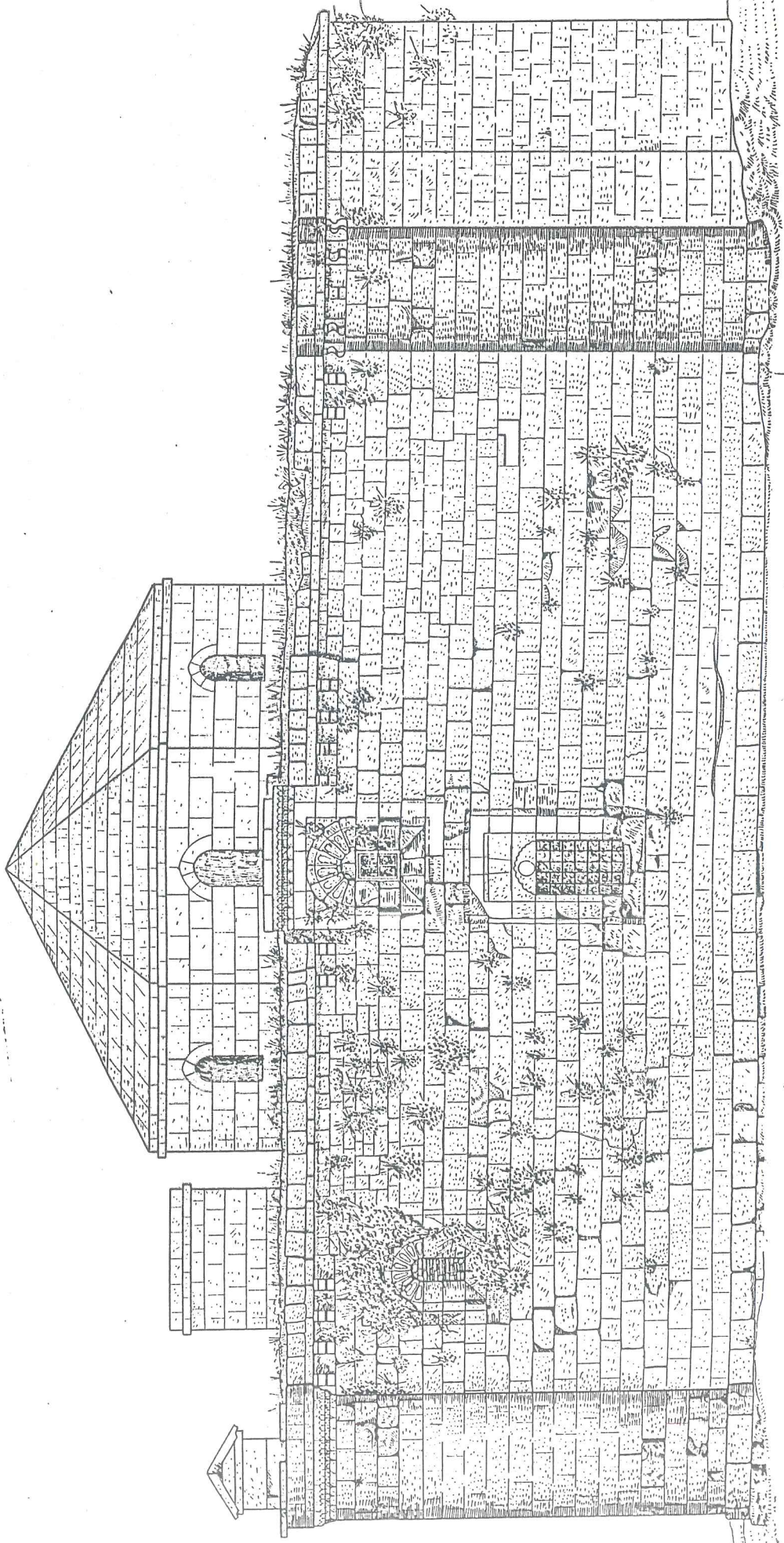

Çizim 8 : Solyan (Batı) Cephesi "Rölöve".

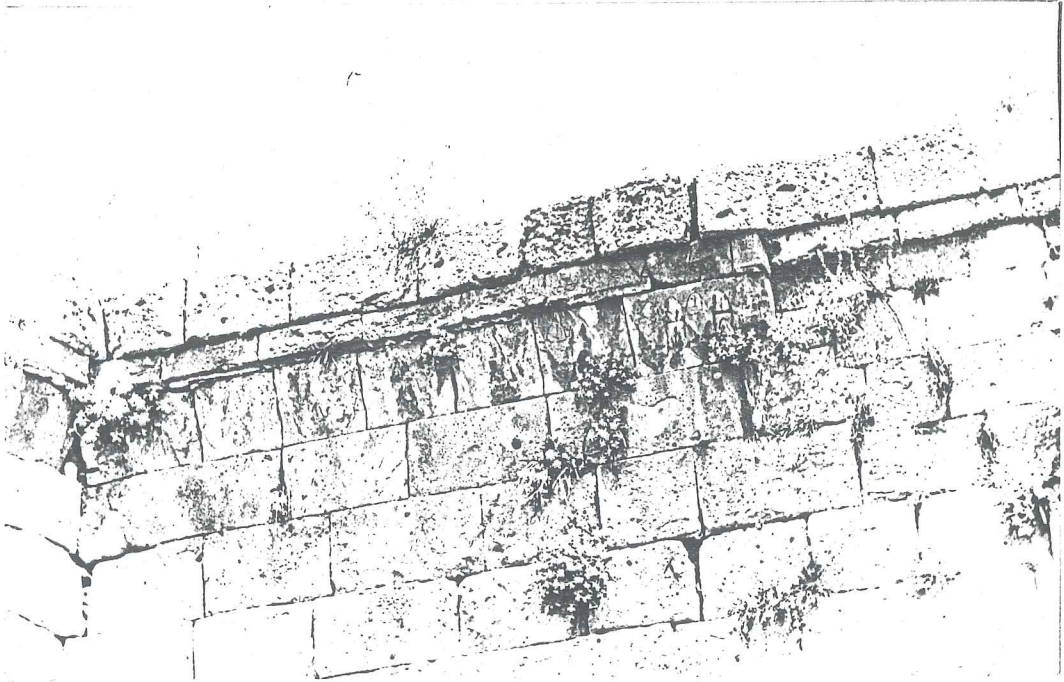

Çizim 9: Arka Cephe (Kuzey) "Rölöve".

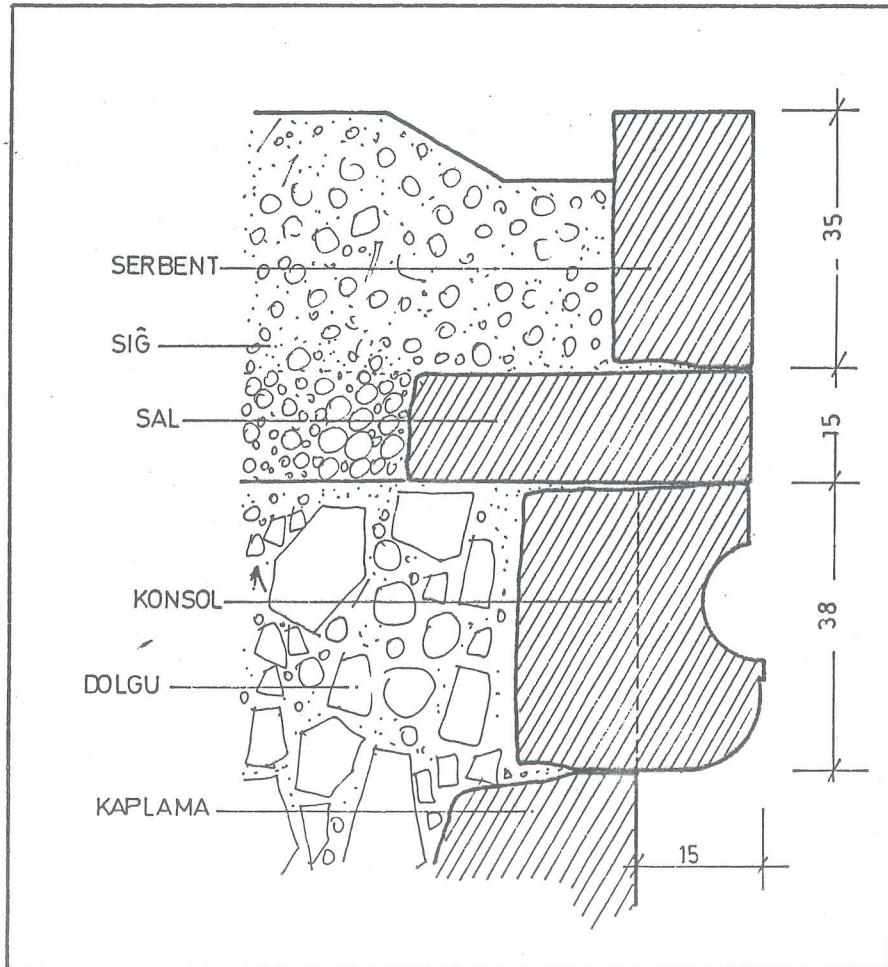
Çizim 9

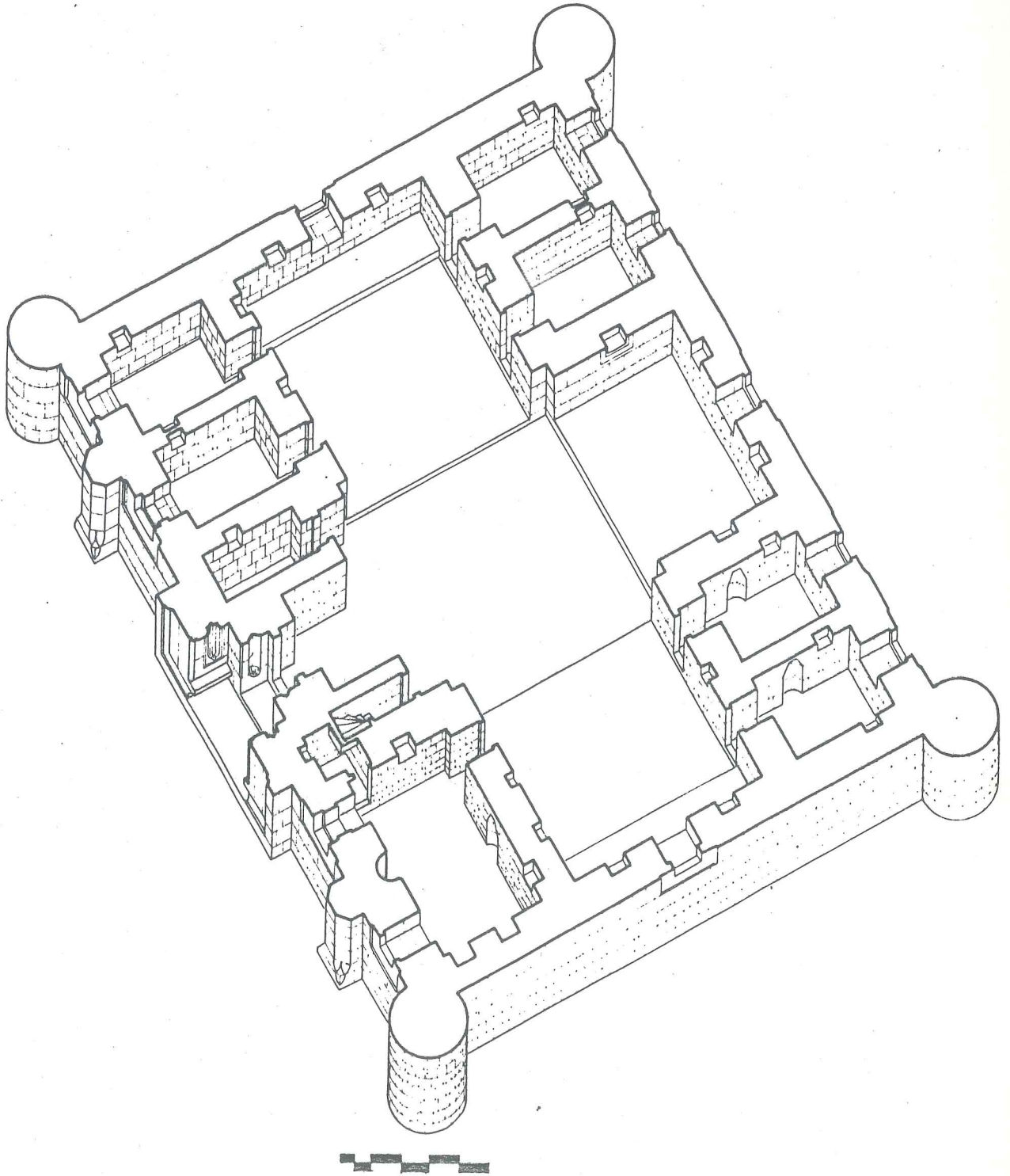
Çizim 10: Sağ yan Cephesi (Doğu) "Rölöve".

Resim 2I : Mukarnaslı dam eteğinden bir görünüş.

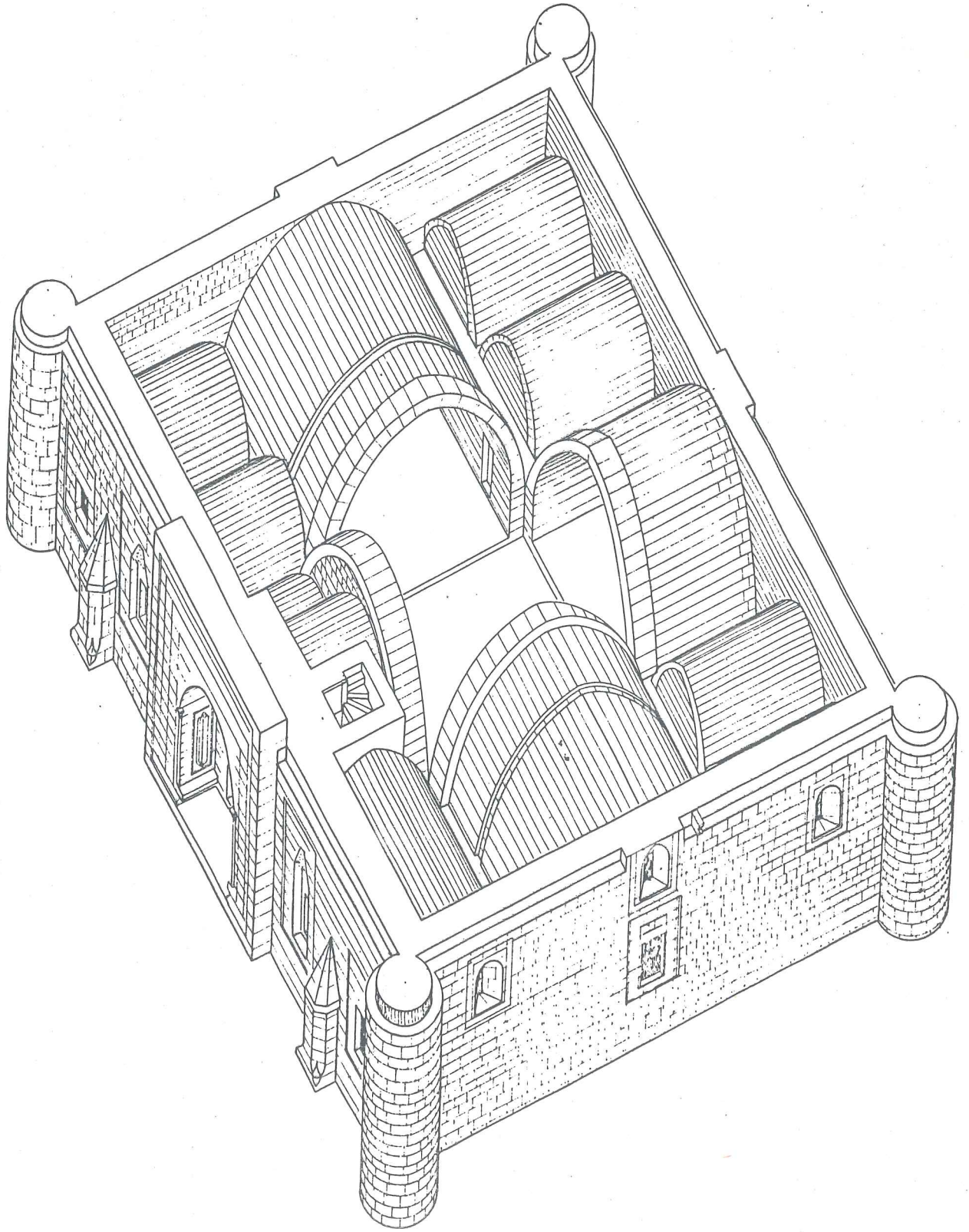

Çizim II: Dam Eteği Kesiti Ö:İ/İÖ.

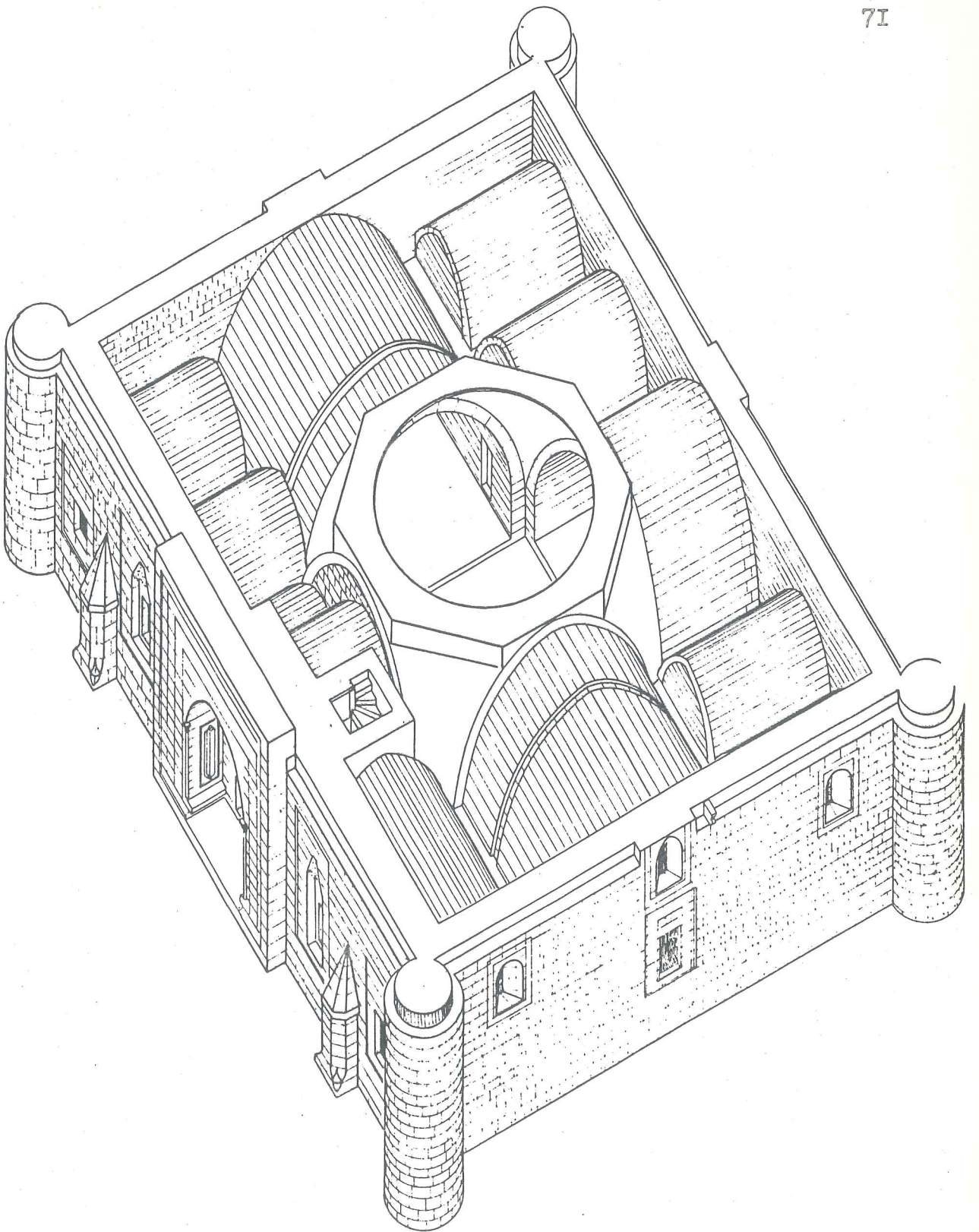

Çizim I2: Perspektiv, Restitüsyon, Plan kuruluşu.

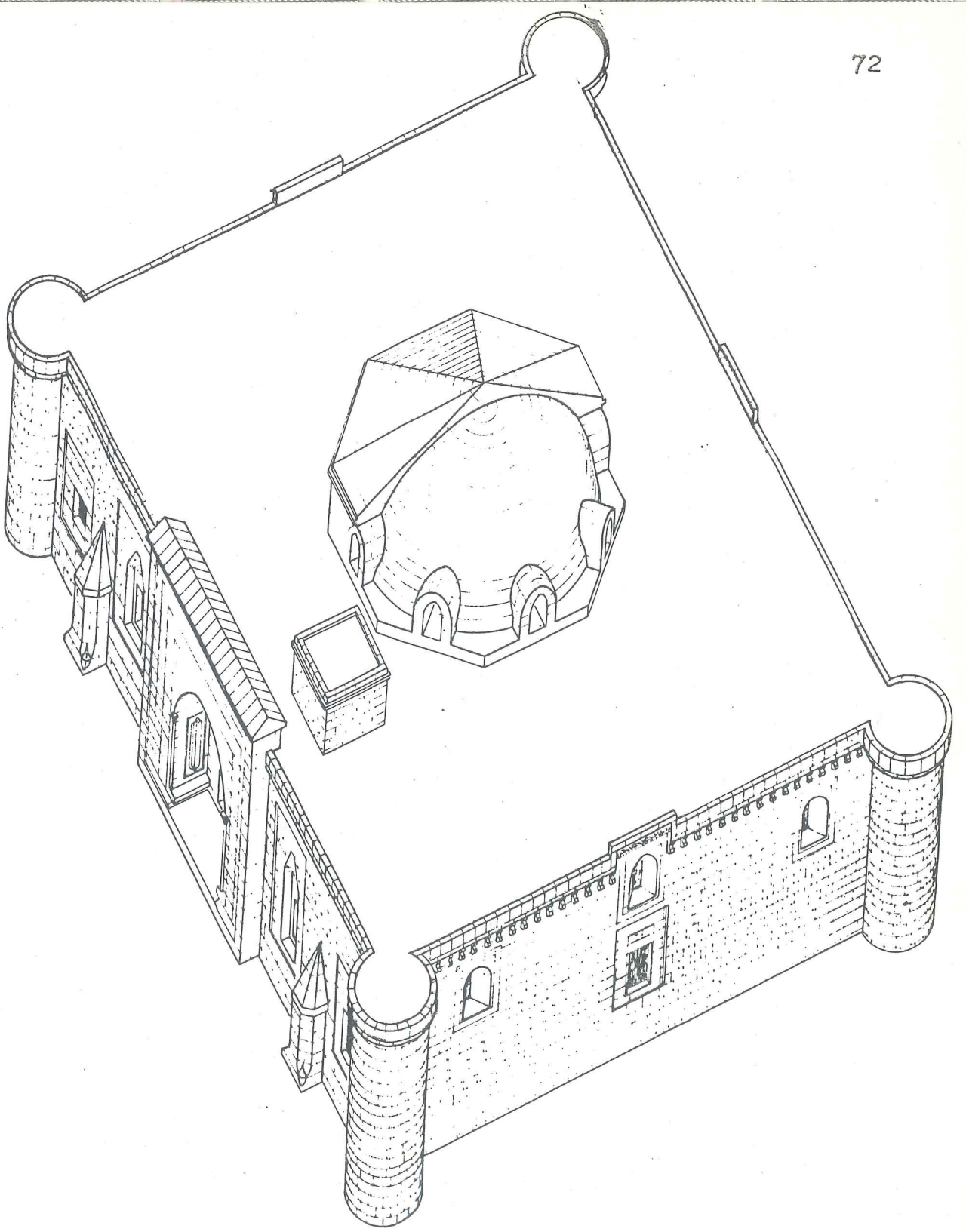
çizim I2.

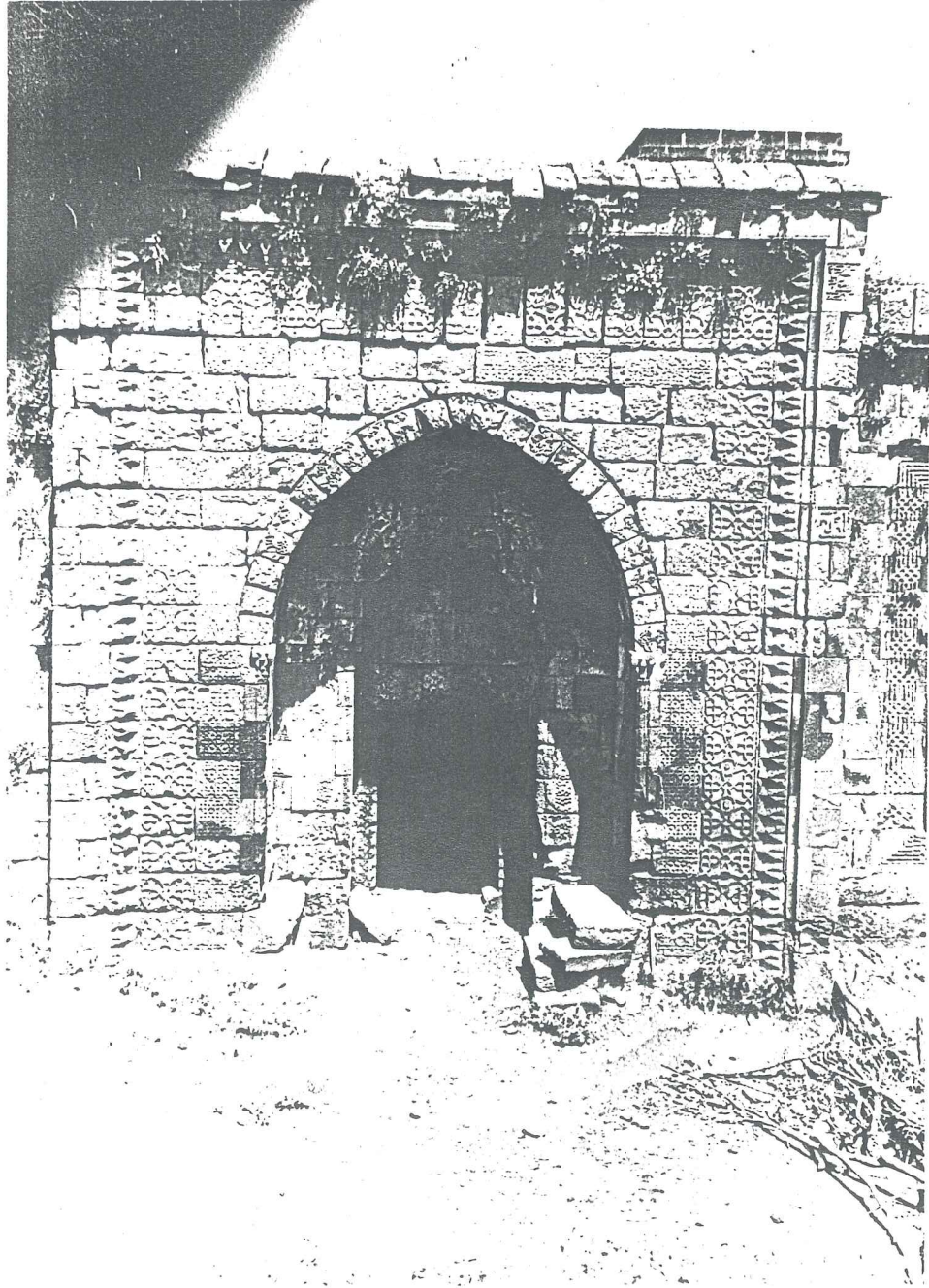
Çizim I3: Perspektiv, Restitüsyon, Tonoz kuruluşu.

Çizim I4: Perspektiv, Restitüsyon ,Kubbe kasağı ve pandantifler.

Çizim 15: Perspektiv, Restitüsyon, Kubbe-külâh ve dam kuruluşu.

Resim 22 : Taç kapı önden görünüşü.

2.I.6. SÜSLEME ANALİZİ

A, TAÇKAPI:

Anadolu'da erken devirlerinden beri belirli bir düzen içinde karşımıza çıkan ve bu düzeni ufak tefek değişikliklerle son devirlere kadar devam ettiren taçkapıların güzel bir örneği olan Bitlis İhlâsiye Medresesinin taçkapısının oluşum ve bezemesinin düzeni şöyledir (çizim:I6); Cephe yüzünde bir çıkıntı oluşturularak,taçkapının eni genişletilip giriş kapısına açılan bir mekan özelliği kazandırılmıştır. Böylece elde edilen bu mekana uygulanan örtü sistemleriyle,geniş bir süsleme olanağı sağlanmıştır.

Genişleyen yan kanatların cephe yüzleri ile,taçkapının boyu cephe duvarının boyundan yüksek tutulmuştur. Taçkapının yan yüzleri süslemesizdir. Ön yüz düzeni ise; en kenarda düz bir silme portalin konturunu belirler, bu silmenin üst köşelerine ikişer tezyini kitabe yerleştirilmiştir (Resim:24 ,çizim:I6-I7). Düz silme içeri bir kaval silmeyle geçmektedir. İkinci kademelenmeyi ise,dar bir mukarnas şerit sağlamaktadır (Resim:26). Düz,kaval silme ve mukarnas şeritten oluşan çerçeve sistemi altta da yatay dönerek ön yüzü dipten kuşatır. Mukarnas şeritten sonra yanyana geometrik motifli iki şerit (resim:28 çizim I8-I9) üst ve yan kenarları dönerler. Ana nişin üzerindeki kuşatma kemerinin taşlarının üzeri kıvrımdal şeklinde (resim:3I) kabartma rumi kotiflerle bezenmiştir.Nişin ağzına yerleştirilen köşe sütunçuklarının yüzeyi "zencirek" şeklinde alçak kabartma geçmelerle süslüdür.

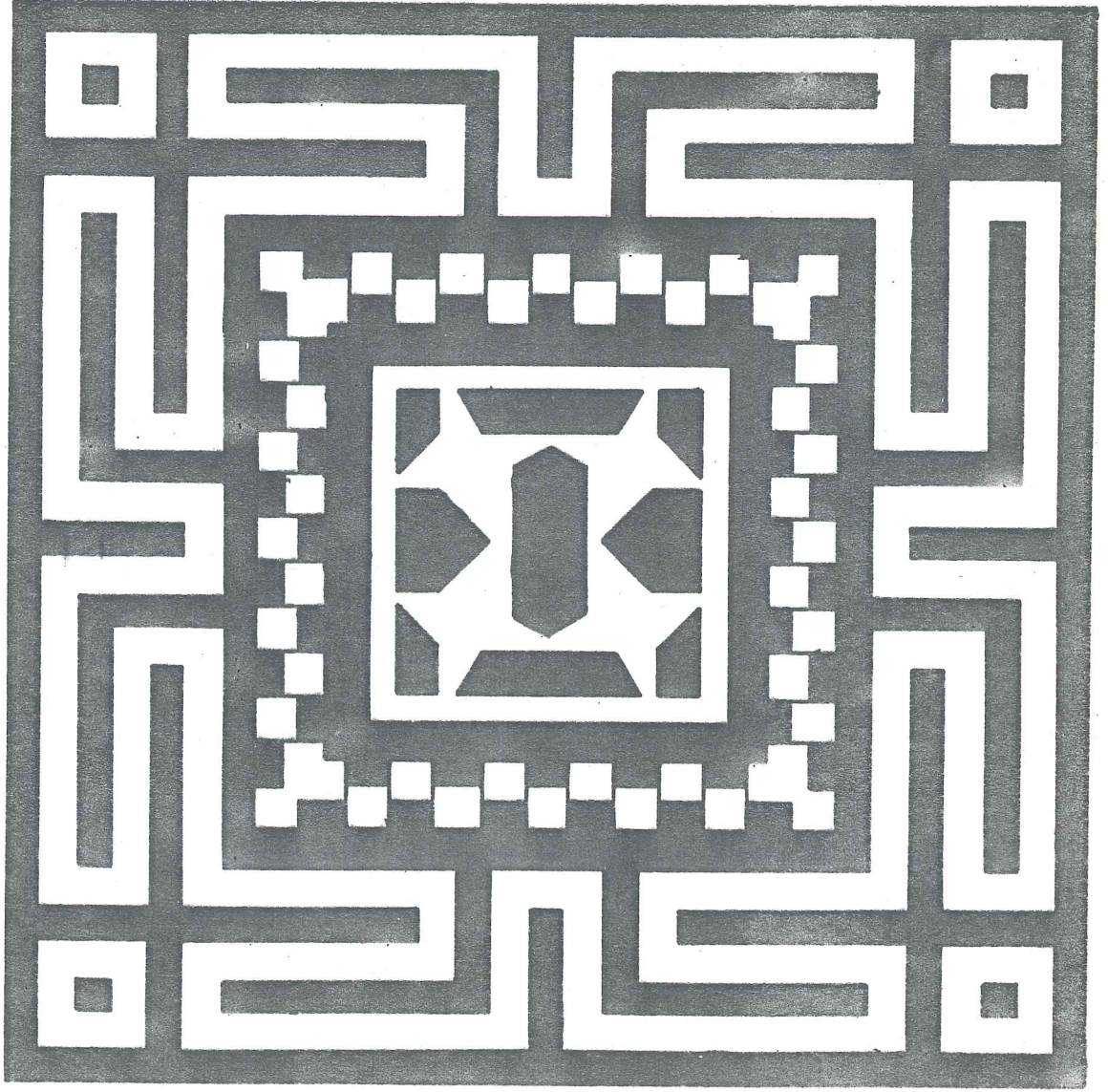
Sütunçe başlıkları Selçuklu sanatında görülen biçimde "korent" tipinden esinlenmiş bir üsluplaşma ile işlenmiştir (resim:35)

Bir eyvan gibi derinleşen bu nişin iki yan yüzünde karşılıklı birer mihrabiye vardır. Yarım yıldız şeklindeki bu nişlerin alt ve üst uçları aynı biçimde mukarnaslıdır. Mihrapçeyi üçlü zencirek şeklinde oyma dar bir bordür çevirir,aradaki köşelerde kazıma hatlarla birer rozetçik işlenmiştir. Ana nişin içinde,Selçuklu ve bilhassa Artuklu eserlerini hatırlatan üç dilimli sivri sağır kemerle taçlanan ikinci bir niş oluşturulmuştur. Ana nişin hacmini artırmak için yapılan bu nişin üzerinde,altı sıralı mukarnas bir kavsara vardır (Resim.32,). Nişin ağzında burmalı silindirik köşe sütunçeleri yer almaktadır. Başlıkları klasik Selçuklu uslubunda saksı biçimli kare tablalıdır. Başlık yüzünde kabartma olarak grift bitkisel motif işlenmiştir (Resim. 35.). Bir geometrik örgü motifi sütunçelerin dış yanlarında yükselir ve başlıkların üstünden yatay dönerek nişin içinde dolaşır. Bu nişin tonozunun üzengi seviyesinde mukarnaslı bir bordür bulunur(Resim 34) Nişin ön yüzünün iki yanında beyaz mermerden ayet yazılı iki taş vardır(Resim.38 , çizim:2I-22) Bu taşların kenarına tarak dişi şeklinde dendan'lar işlenmiştir. Nişin iki yan yüzüde yine karşılıklı,bu kere üçgen planlı,dar uzun yırtmaç görünümünde birer mihrabiye daha vardır. Bunların alt ve üst uçları İstiridye motifi ile geçilmiştir.(Resim 36) Kavsaranın altında,büyük beyaz bir mermerden yapının kitabesi yer almaktadır. (resimII). Bunun altındaki giriş kapı-

sını kuşatan lento ve sövelerin yüzeyine kabartma geometrik bir şebeke işlenmiştir (Resim 23 , Çizim 20).

Resim 23 : Taçkapı'daki M4'den ayrıntı.

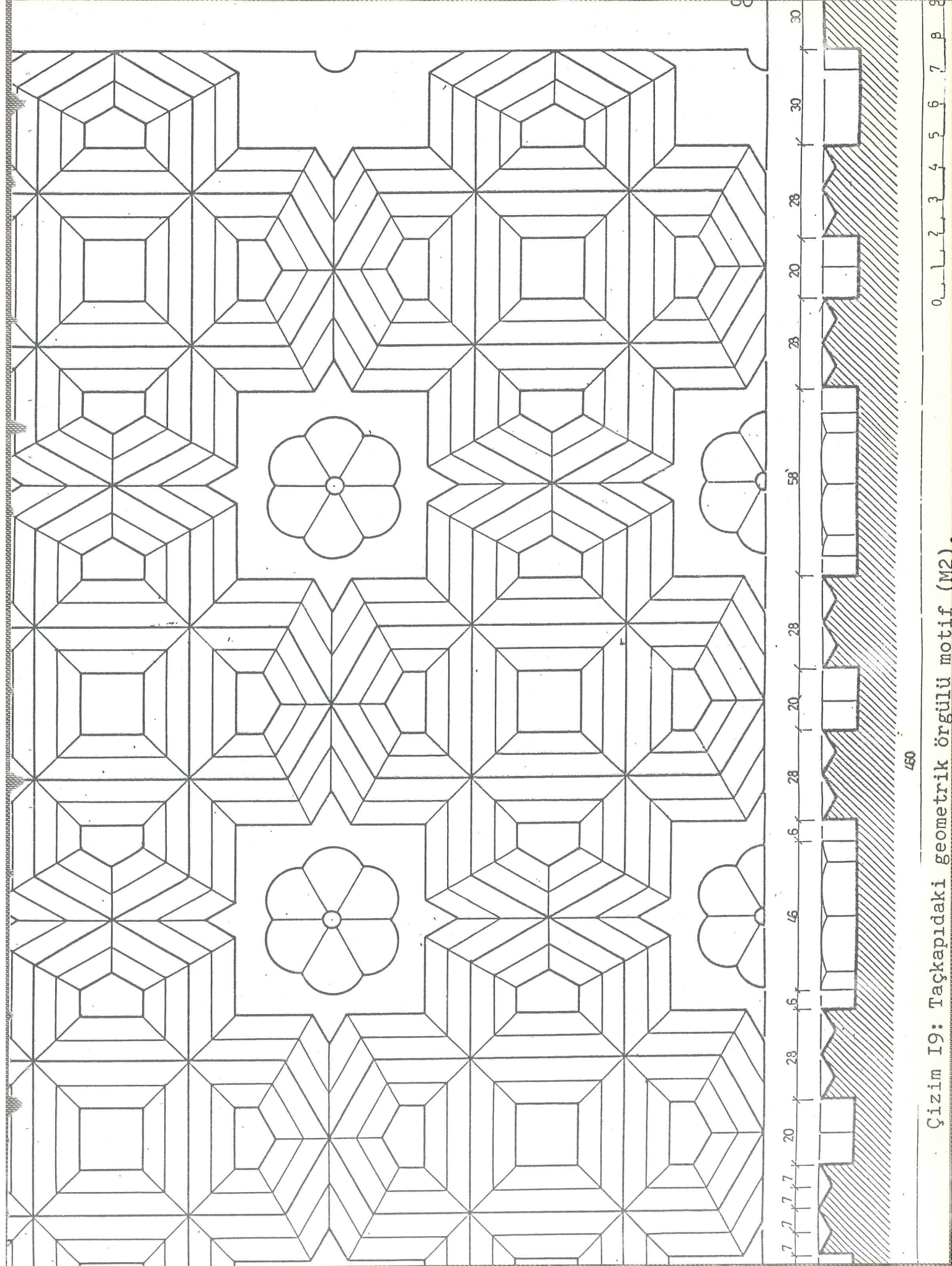

Çizim I7:Taçkapı düz silmesinin üzerindeki kitabe (No I).

Taçkapı üzerindeki iki kitabenden sağ yarıdaki.
(Tevşîh?)

Motif 18

Çizim 18

Çizim I9: Taçkapıdaki geometrik örgülü motif (M2).

Motif 4

çizim 20:

Çizim 20: Giriş kapısının yan ve üstünü çeviren geometrik örgü (M4).

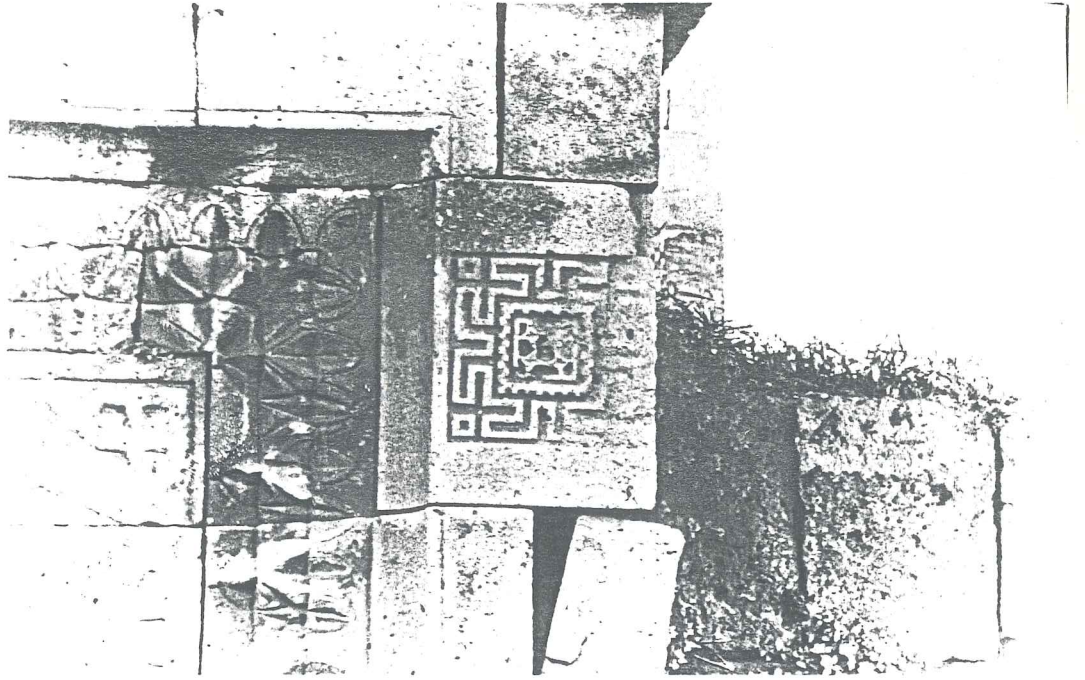
XVII

çizim 2I

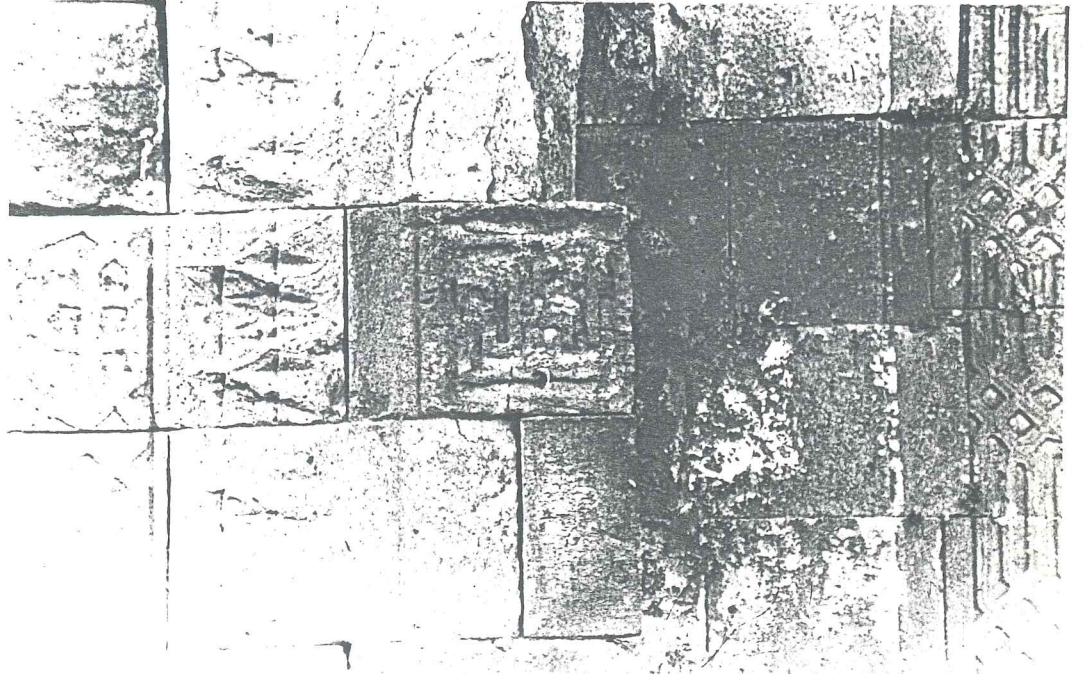
Çizim 2I: Taçkapıdaki kitabe (K2).

KITABA 2.

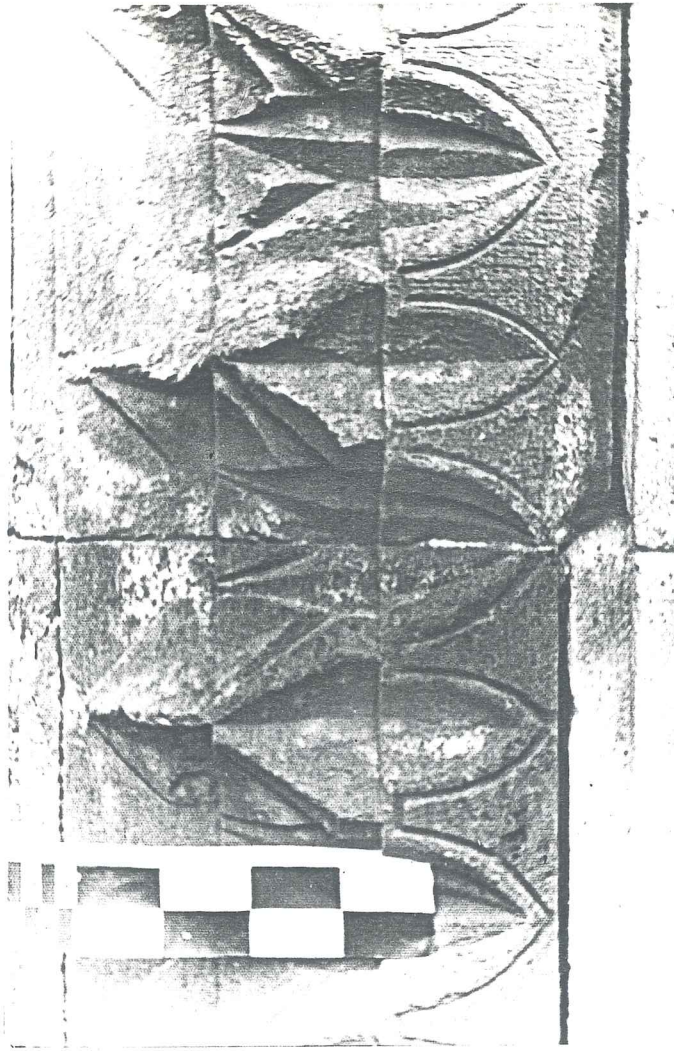
Çizim 22.

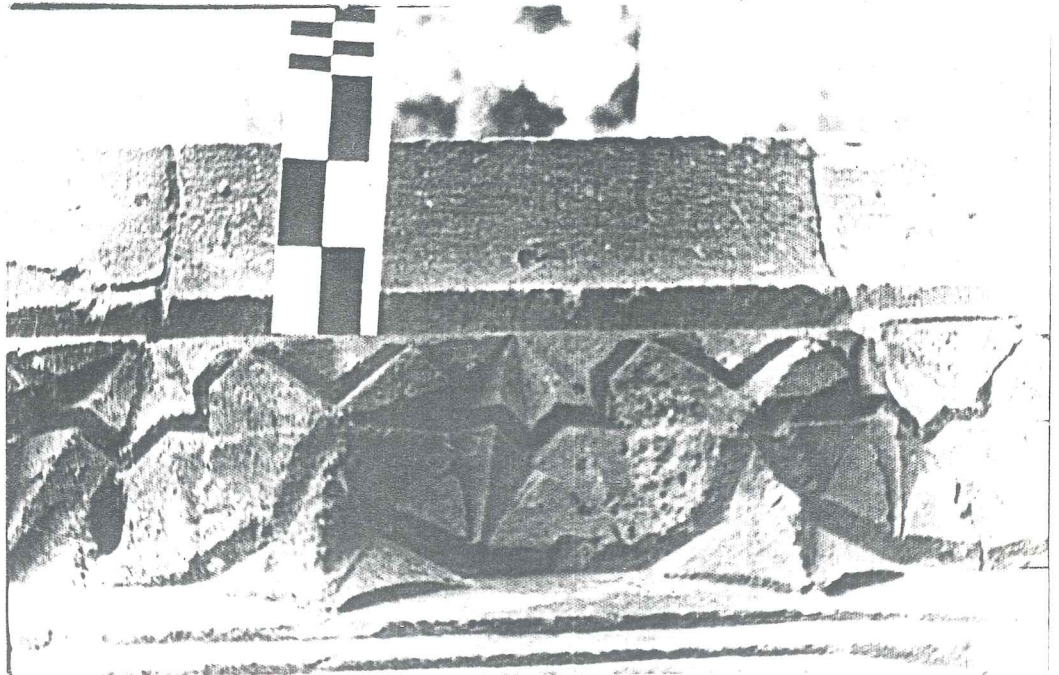
Resim 24 : Taçkapı'daki kitabe (K2)

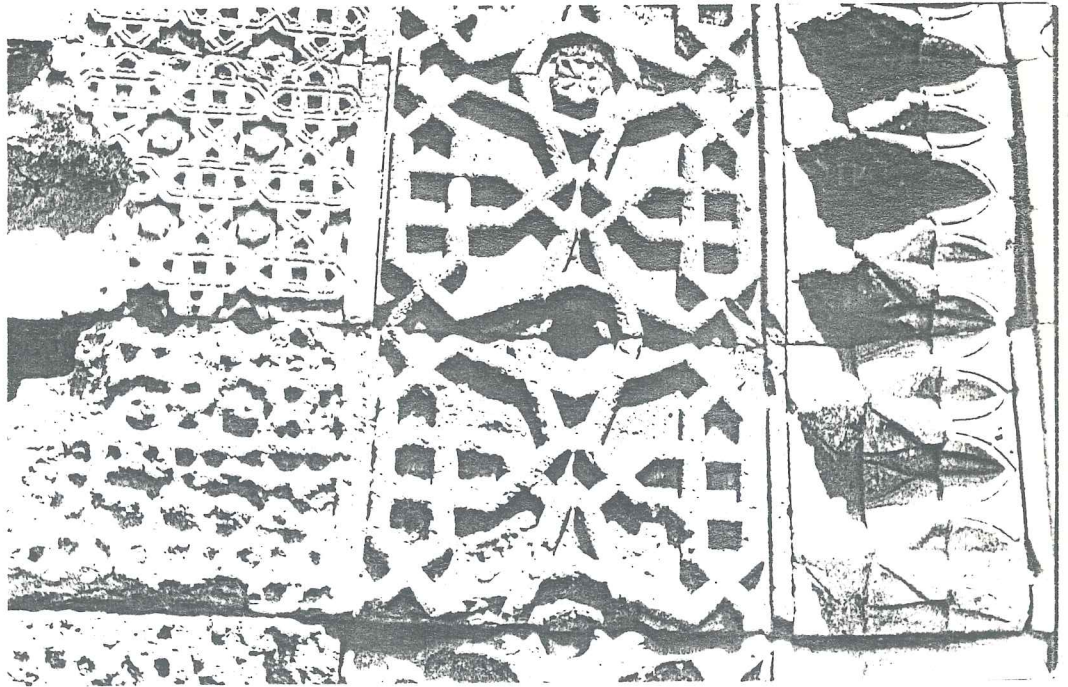
Resim 25 : Taçkapı'daki diğer yazı (3) Doğal et-
kenlerle tahrip olduğundan okunması
mümkün olmamıştır

Resim 26 :
Taçkapı'da birinci
kademelenmeyi yapan
Mukarnas şeritin önden
görünüşü.

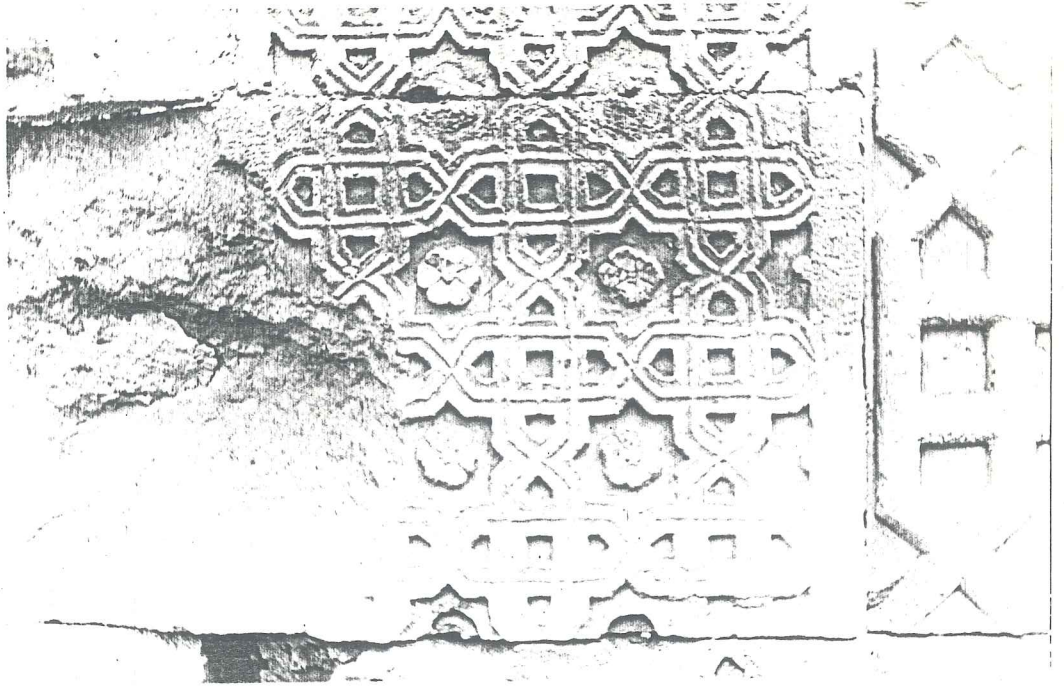
Resim 27 : Aynı şeritin yandan görünüşü.

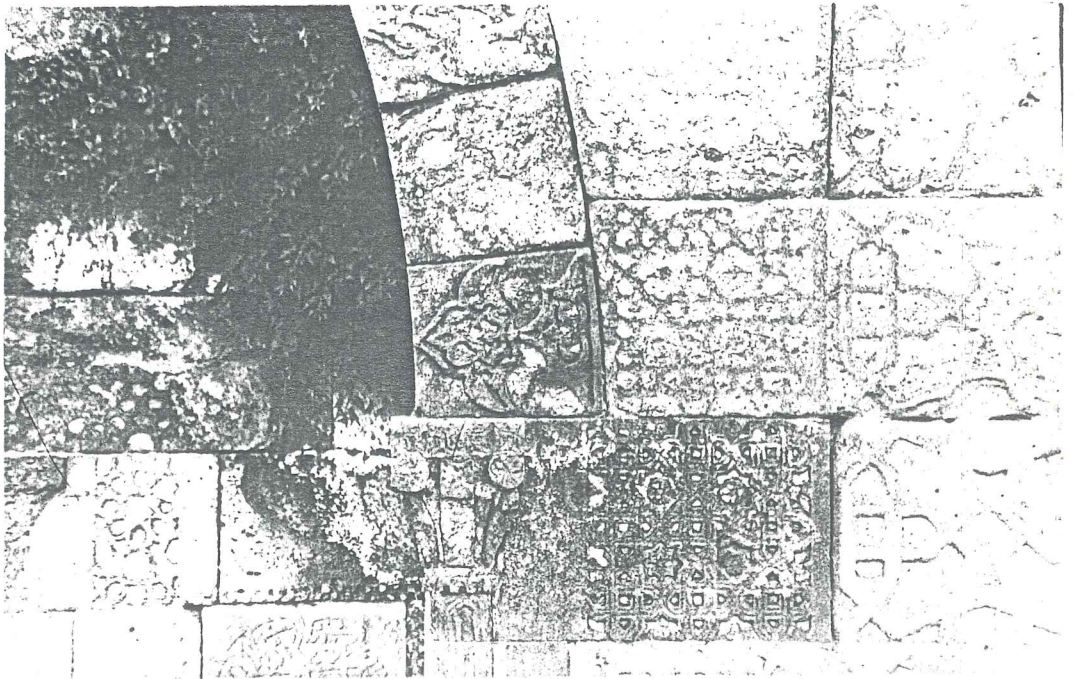
Resim 28 : Taçkapıyı çevreleyen çerçeve grubu. Sağda mukarnas şerit, ortada MI solda M2.

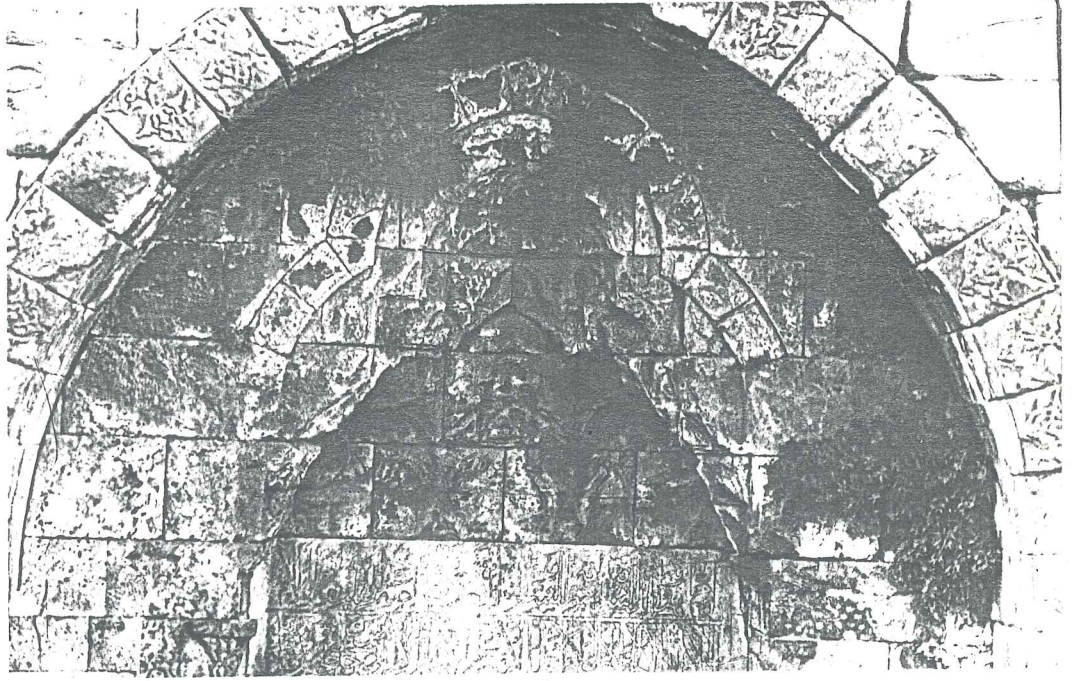
Resim 29 : Motif I'den ayrıntı.

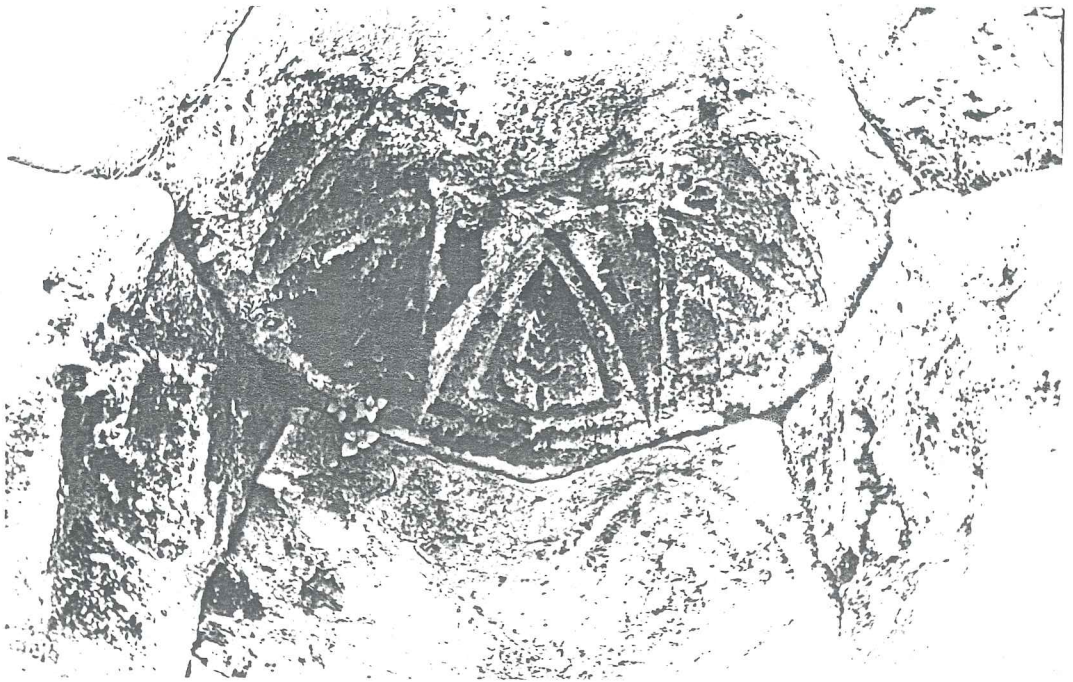
Resim 30 : Motif 2'den ayrıntı.

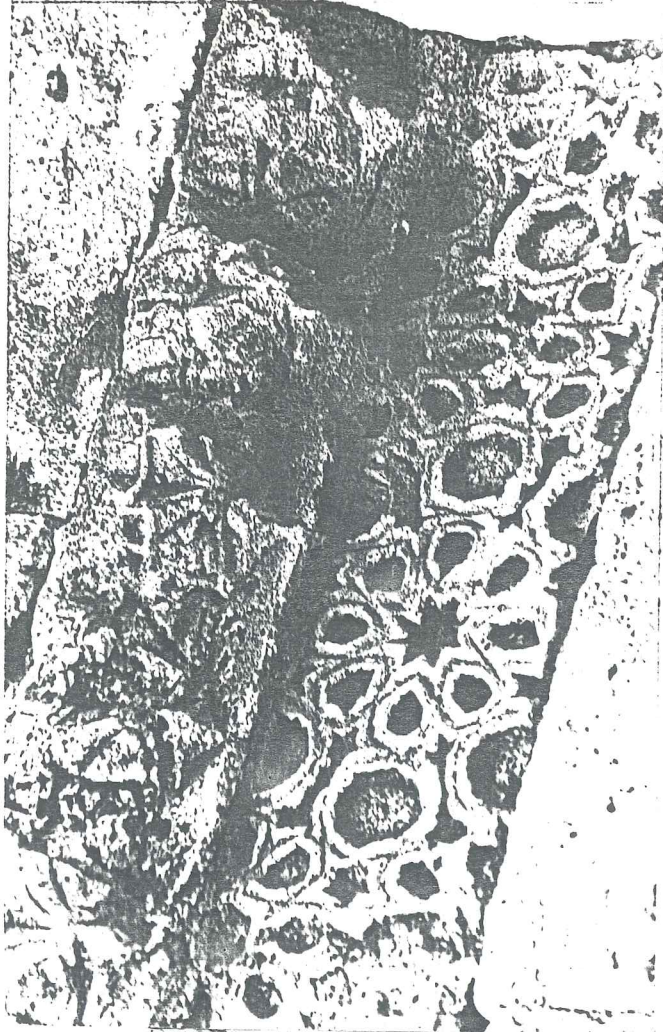
Resim 31 : Kuşatma kemerinin üzerindeki bitkisel motifler.

Resim 32 : İkinci nişteki Mukarnas kavsara.

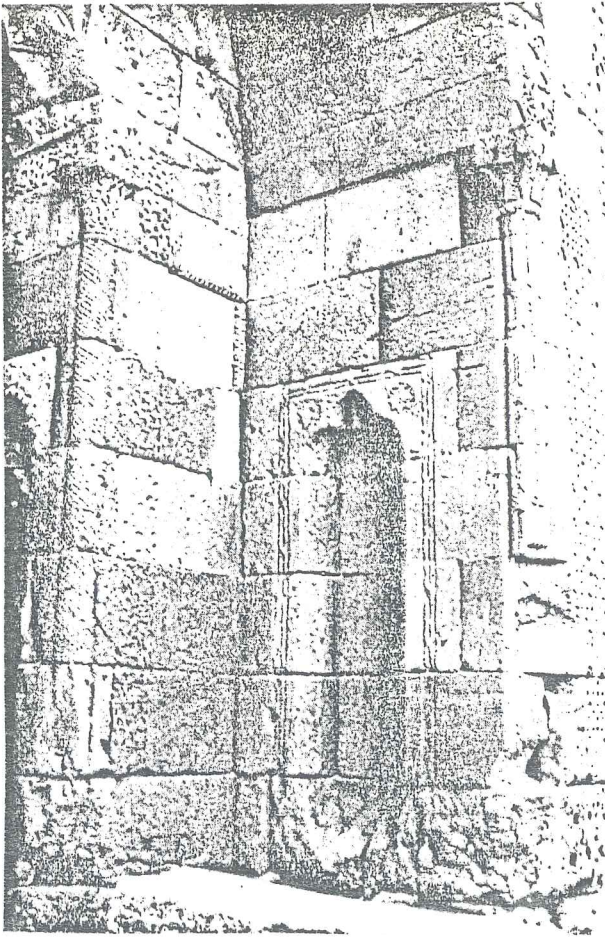
Resim 33 : Mukarnas'tan ayrıntı. Hayat ağacı motifi.

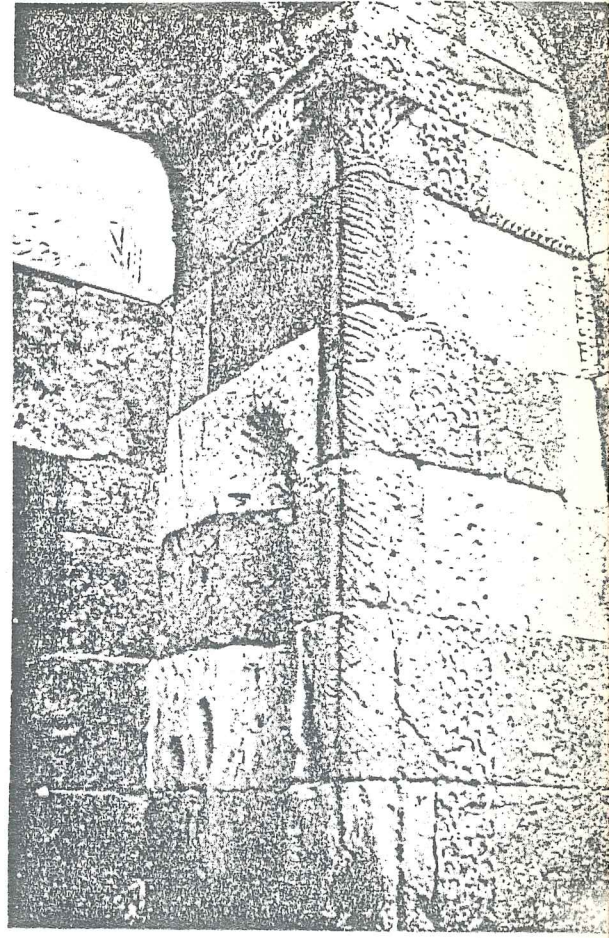
Resim 34 : İkinci nişteki sütünce başlığı ve üstün-
de geometrik örgülü M3 ve nişin tonoz
başlığında üzengi gibi duran Mukarnas ge-
rit.

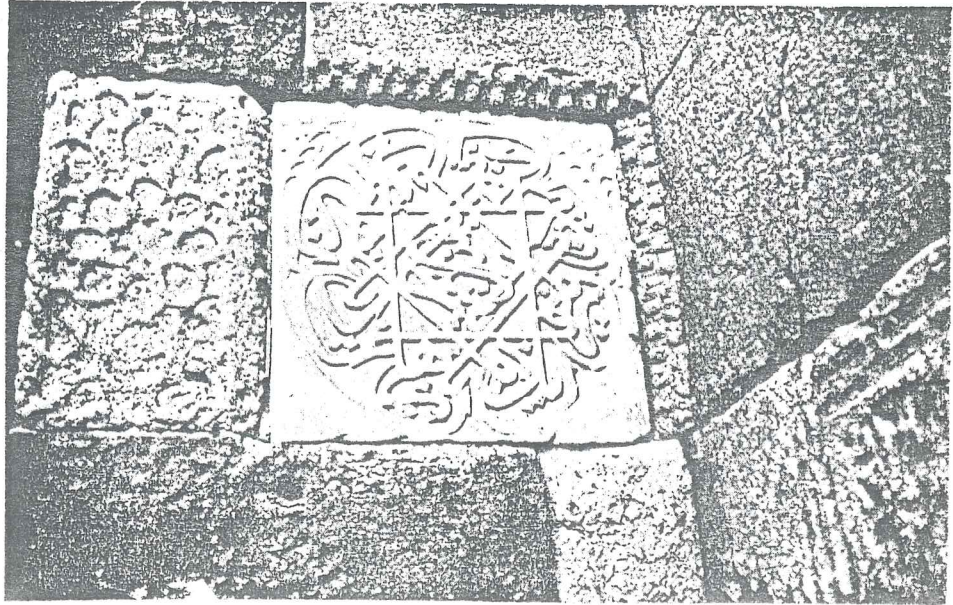
Resim 35 : I. Nişteki sütünce başlığı.

Resim 36 : I. Nişin içindeki Mihrapçenin görünüşü.

Resim 37 : I. Nişteki sütüncenin görünüşü.

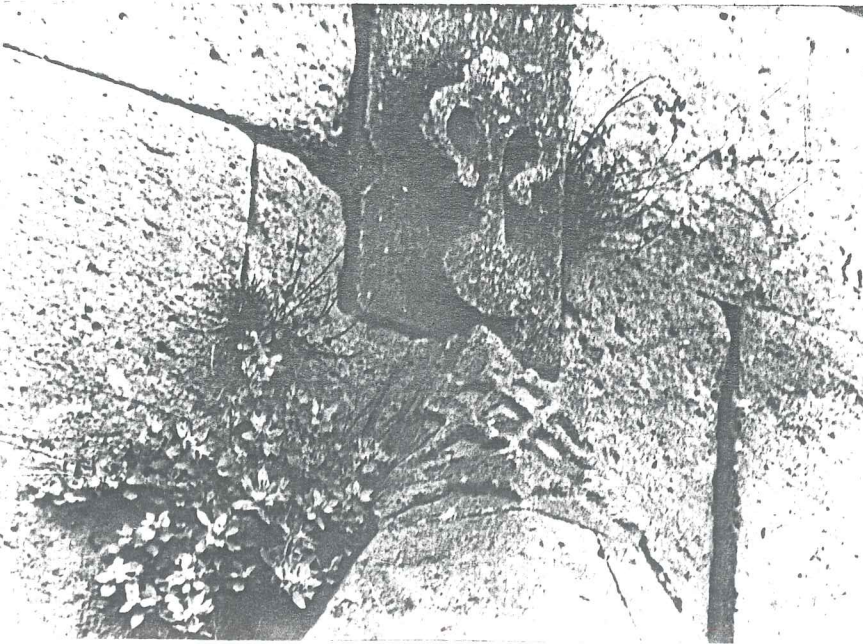

Resim 38 : Kitabe. 3'ün görünüşü

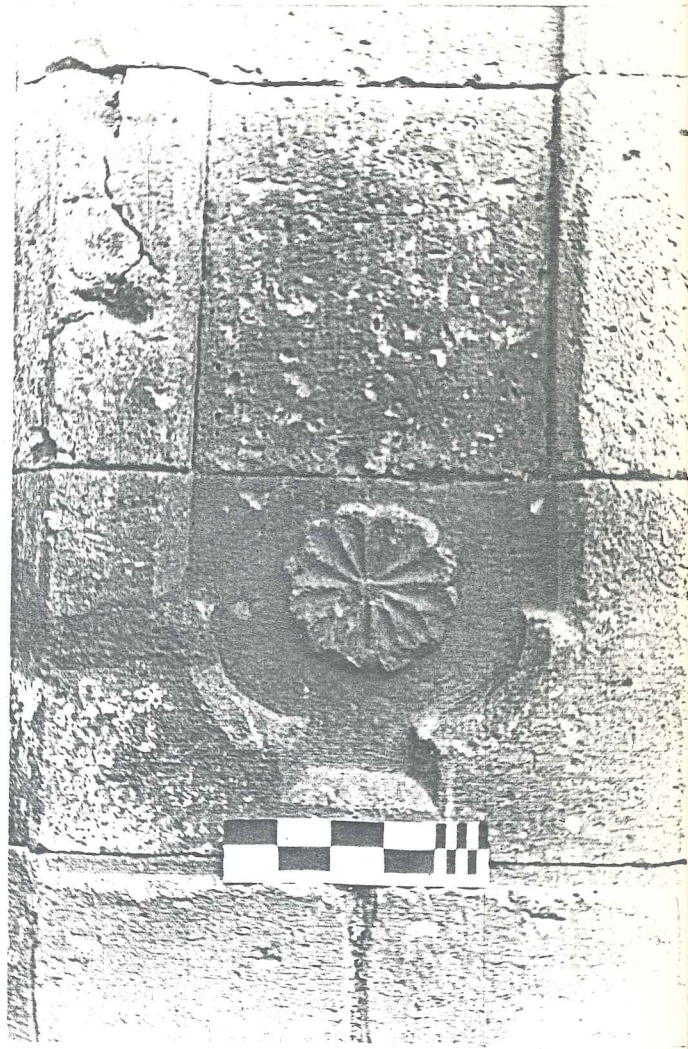
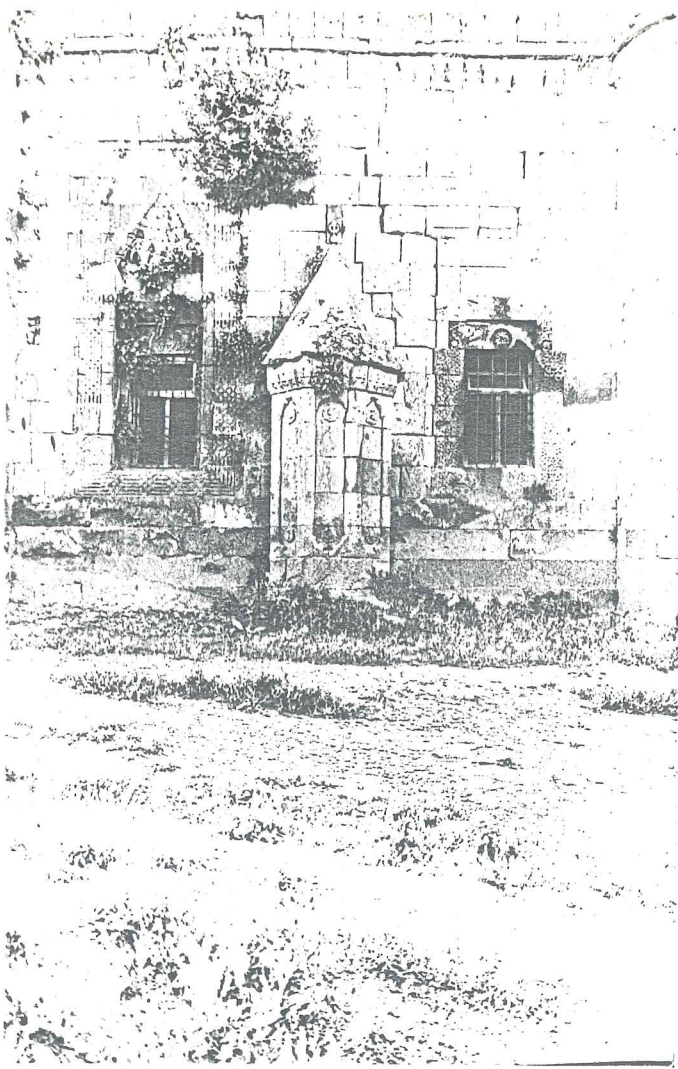
B- MİHRAP ÇIKINTISI

Genel olarak Bitlis'teki anıtsal dini yapılarda, mihraplar bir çıkıntıyla dış cepheye yansıtılmaktadır (Tablo). İhlâsiye Medresesinde de bu kurala uyulmuş ve mescid'de ki mihrab'ın arkasına minyatür bir kümbet biçiminde çıkıntı yapılmıştır. Simetri endişesiyle aynı çıkıntı cephenin solunda da tekrarlanmıştır.

Dışarı taşan bu kümlenin gövdesinin köşeleri çalıktır. Kaidesi dörtköşe olup pirizmatik yüzeyleri üç parçalı basit mukarnasla geçilmiştir. Yarım sekizgen pirizma şeklindeki kümlenin her yüzünde alt ve üst uçları "Bursa kemeri" ne benzer tarzda biçimlenmiş birer tezyini niş bulunur. Bu kemer gibi "uçların" alınlıklarınada birer "Gülbezek" işlenmiştir (Resim 4I). Pirizmatik kümlenin üstünde iki sıralı mukarnas bir saçak frizi dolaşmakta ve sonra pramidal külah kısmı gelmektedir. Külahın tepesi, geometrik düzende kabartma olarak işlenmiş üç yapraklı yoncaya benzer arma şeklinde birer alem koyulmuştur (Resim 39).

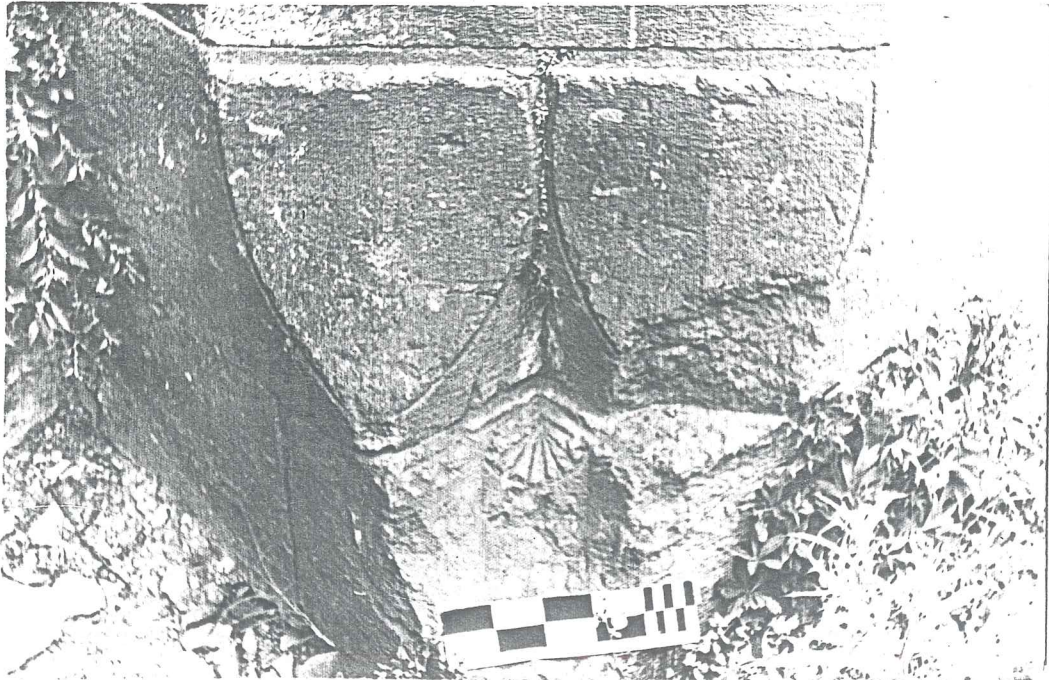

Resim 39 : Öncephedeki Mihrap çıkıntısının tepesinden ayrıntı.

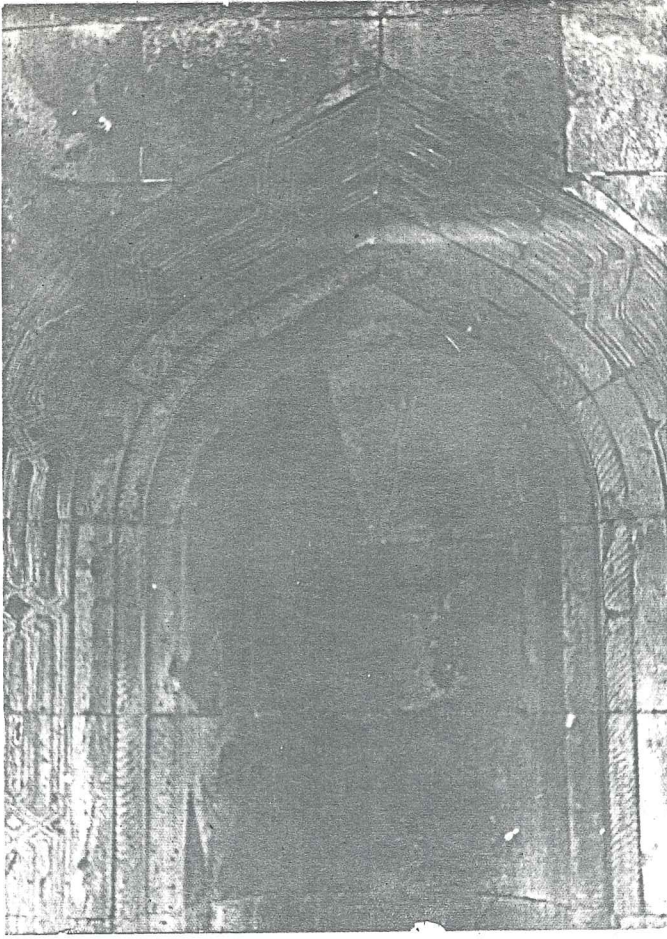

Resim 40:: Öncephedeki Mihrap çıkıntısının genel görünüşü.

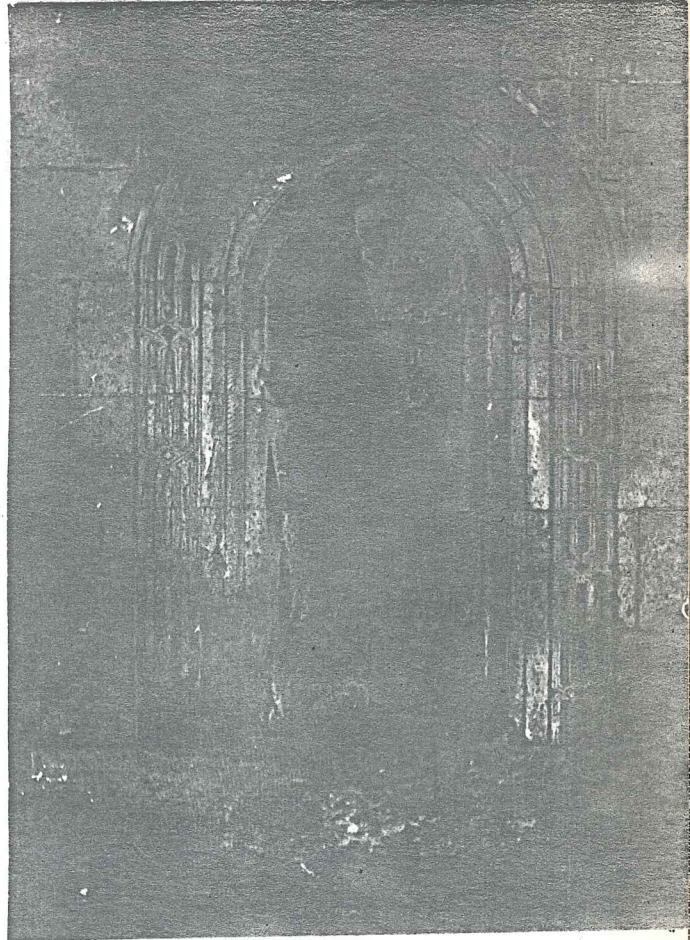
Resim 41 : Mihrap çıkıntısından ayrıntı.

Resim 42 : Mihrap çıkıntısının kare tabandan poligonale gövdeye geçişte yapılan 3 lü Muqarnas.

Resim 43 : Mesciddeki mihraptan ayrıntı.

Resim 44 : Mihrabın genel görünüşü.

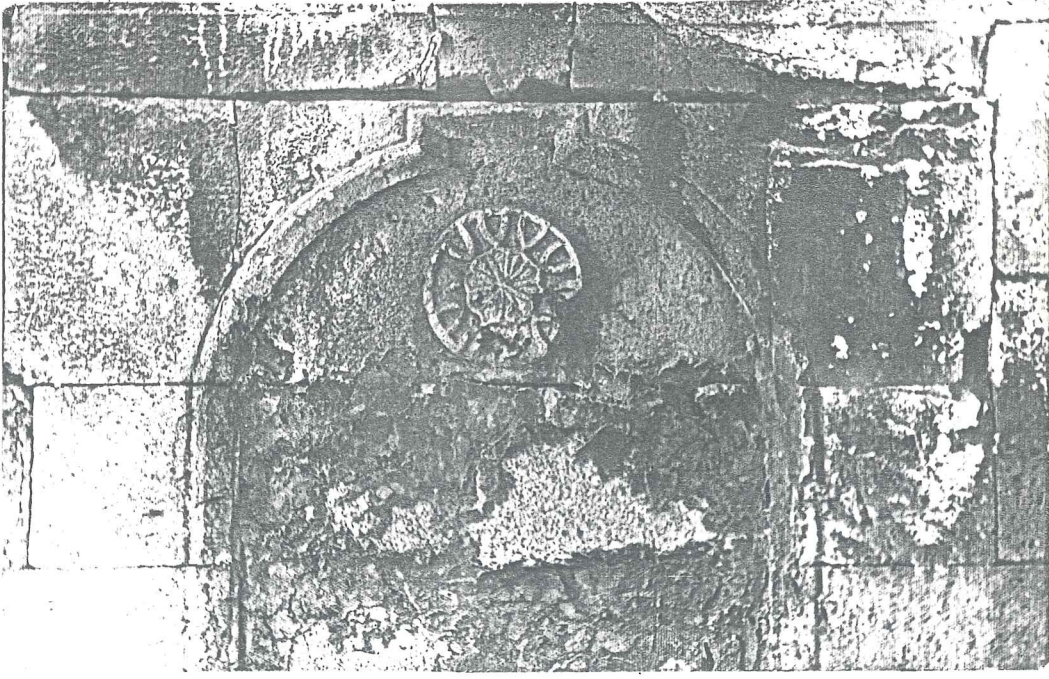
C- MİHRAP

Mescid'deki mihrap duvara yarım daire niş şeklinde sokulmuş, nişin üstü 5 parçalı yarım küresel bingi ile bitirilmiştir. Nişi sivri sağır bir kemer kuşatmaktadır. Sağır kemerin üzerine içten ince kaval burmalı bir kuşak, dıştan 4 kanallı kabartma zencirek bir kuşak işlenmiştir (Resim 43).

D- KAPILAR

İç kapılar "düz lento" ile geçilmiştir. Ancak lentonun üzerine "Bursa kemerini" andıran bir çerçeve yapılmıştır, kenarları çalınıp duvar yüzünde ince bir yiv açılmıştır. Kemer boşluğuna "Gülbezek" şeklinde bir kabartma işlenmiş-

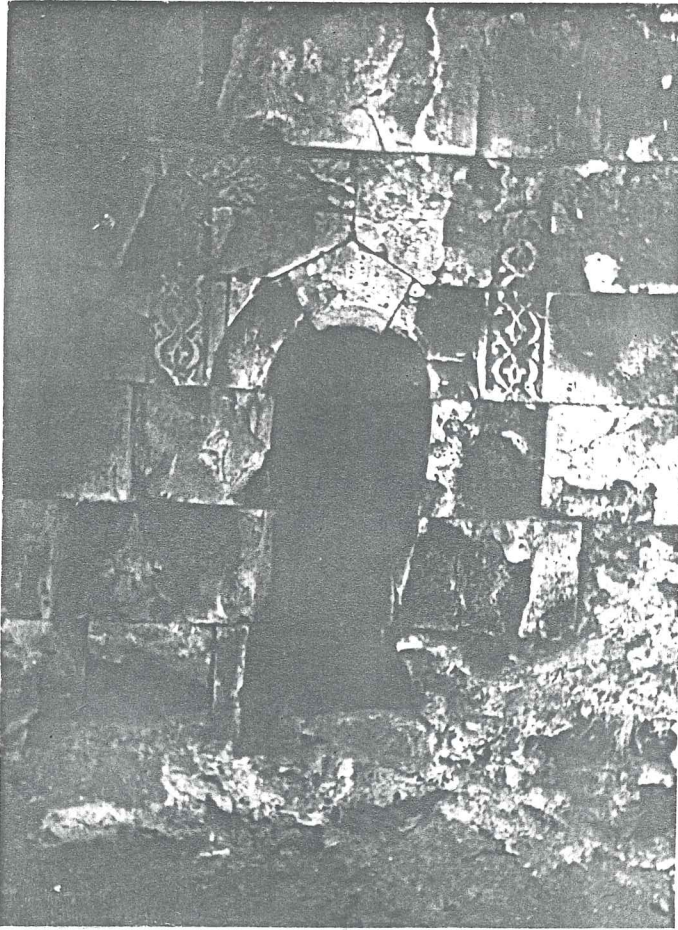
tir. Kabartmaların içinde değişik "bitkisel motifler" ve "mührü Süleyman" vardır. Lentonun üzerine, ortasında kilit taşı bulunan 3 parçalı "düz hafifletme kemeri" yapılmıştır.

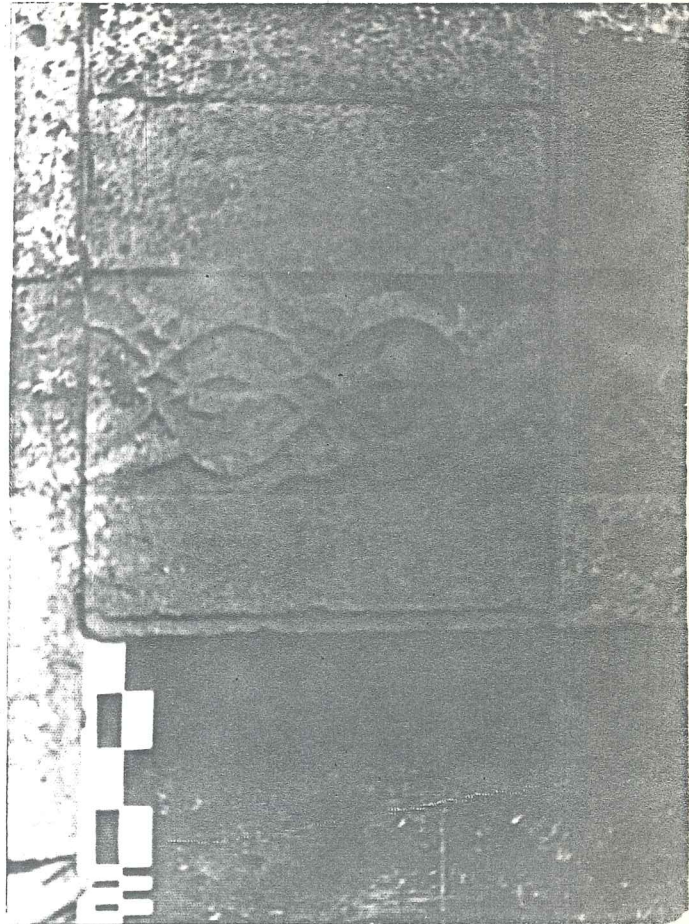
Resim 45 : İç kapılardan ayrıntı

Resim 46 : İç kapı

Resim 47 : Doğu eyvanındaki mihrabın görünüşü.

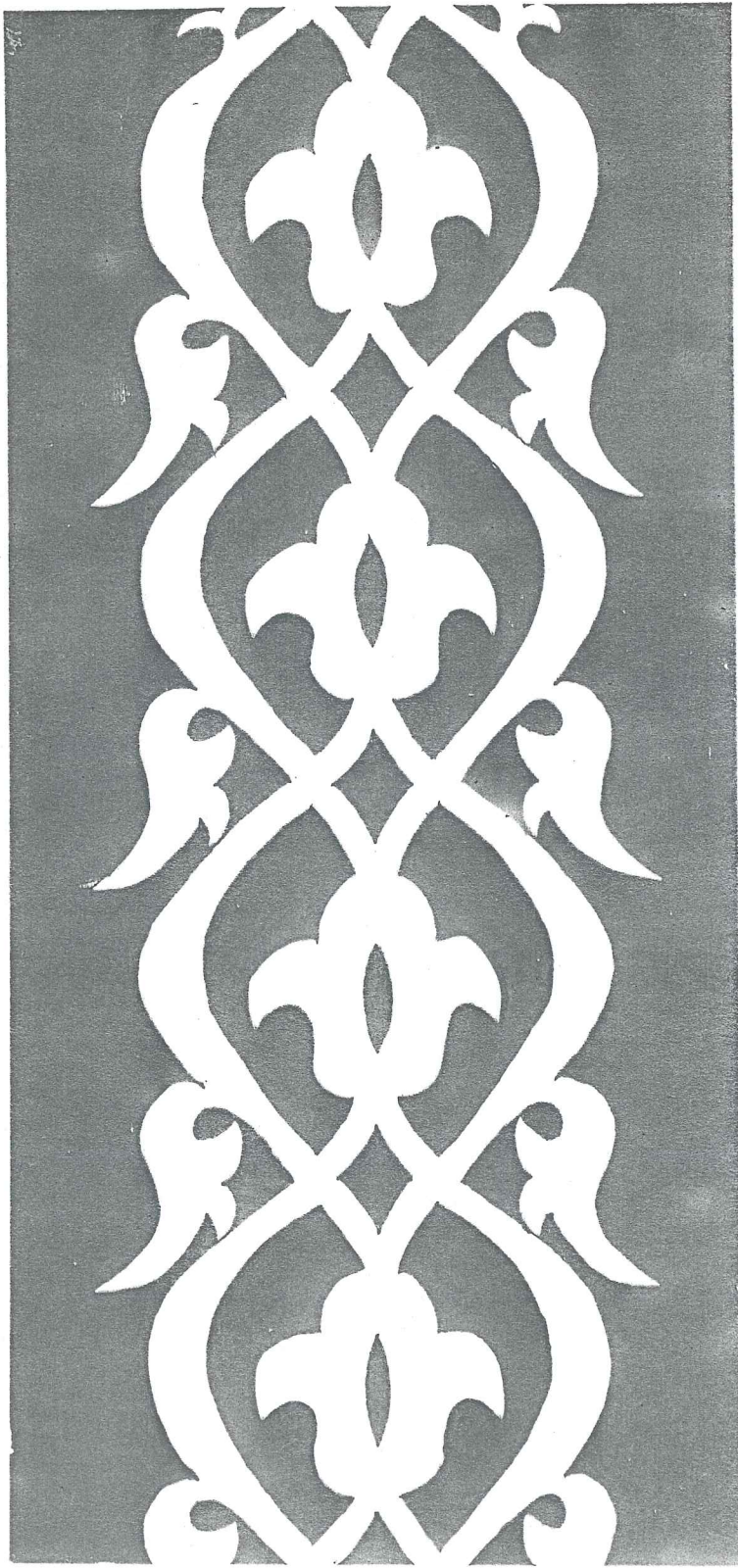
Resim 48 : -18-

Kuzey eyvanındaki Tahtimeklerin kenarında dönen bitkisel motifli çerçeveden ayrıntı.

E- EYVAN MİHRAPLARININ VE TAHTIMEKLERİN TEZYİNATI

Doğu ve Batı eyvanlarındaki mihraplar ile Kuzey eyvanında ki Tahtimeklerin çevresini dönen çerçeveler, 13. yüzyılın ikinci yarısında görülen biçim ve nispetlerdeki (Çizim 24) rumi denen soyut palmetler ve kıvrım dallar şeklinde kabartma olarak düzenlenmiştir (Resim 47-48)

Bu kompozisyonlar Bitlis yapılarında çokça kullanılmıştır. Kuzey eyvanında ki sonradan eklenen hacmin yan duvarlarına da aynı motifli iki tahtimek daha yapılmıştır. Yeni yapılan bu tahtimekler dah önce yapılanlarla aynı niteliktedir.

Çizim 23: Eyvan mihraplarının ve tahtimeklerin kenarını dolaşan bitkisel motifli bordür.

F-PENCERELER

Yapının 20 penceresi vardır, bunların 17'si dış duvarlarda, geri kalan 3 tanesi, sonradan yapılan iç duvarların üzerinde bulunur. Dışarı açılan 17 pencerenin 14'ü alt pencerelerdir ve kendi aralarında pencere düzeni açısından 3'e ayrılırlar.

1. P1 ve P17
2. P2,3,7,8,10,11,13,16.
3. P5 ve P6

I-P1 ve P17 Pencereleri: (Resim 51-52-53-54)

Taçkapının sağında ve solunda yer alan bu pencereler, iç bükey bir silme ile derinleştirilip cepheden içeri çekildikten sonra altılı zencirekle çerçevenmiştir. Çerçevenen yüzeyde, mukarnas kavsaralı (7 sıra) dar yüksek bir niş vardır. Niş ağzındaki köşe sütunçeleri ince kaval çubuklar şeklinde ve burmalıdır. Başlıkları taçkapı nişindekilerle aynı üslüptadır. Pencere boşluğunun üstündeki lentonun yüzeyini, alçak kabartma tarzında, fisto gibi kıvrım kıvrım kenarlı bir tezyini kemer taçlandırır. Bunun içinde, ortada bitkisel motifli bir rozet ve iki adet küçük yıldız rozet bulunur. Lentonun üzerindeki düz hafifletme kemerinin ortasında makaralı bir kilit taşı bulunmaktadır.

2. Grup pencereler:

1970 yılında çekilmiş bir fotoğrafta P5 ve P6 pencerelerinin örülü olduğunu görüyoruz (Resim'64). Bu pencereler son onarımda açılmış ancak ciddi bir araştırma ile yapılmadığı için pencerelerin düzeni bulunamamış ve nötr olarak yapılmıştır. Ayrıca bu pencerelerin üstlerine birer mazgal açıl-

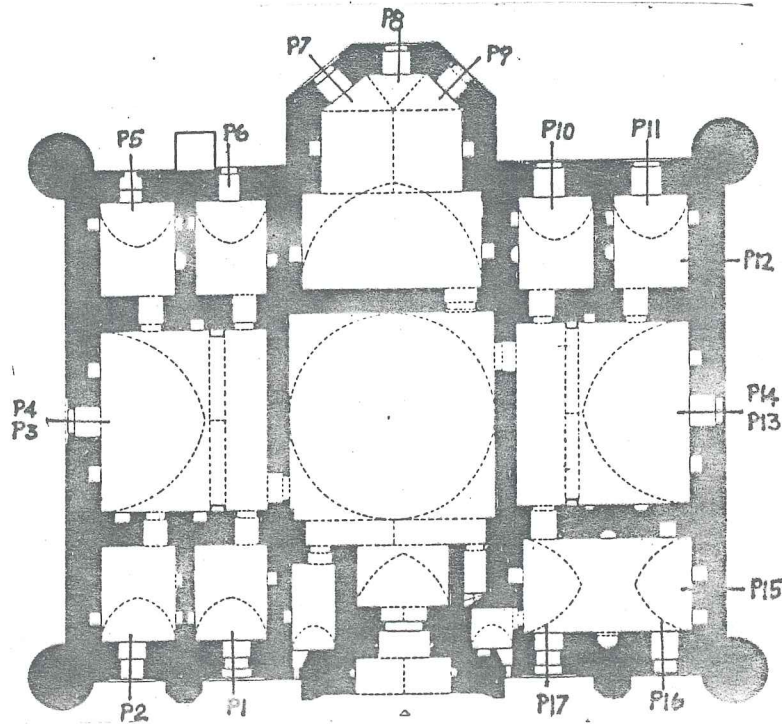
mıştır. Simetrik düzenin her ögesinde hissedildiği bu yapıda P5 ve P6 pencerelerininde, P10 ve P11 pencerelerinin motif ve düzeninde olacağı düşünülebilir.

3. Grup Pencereler:

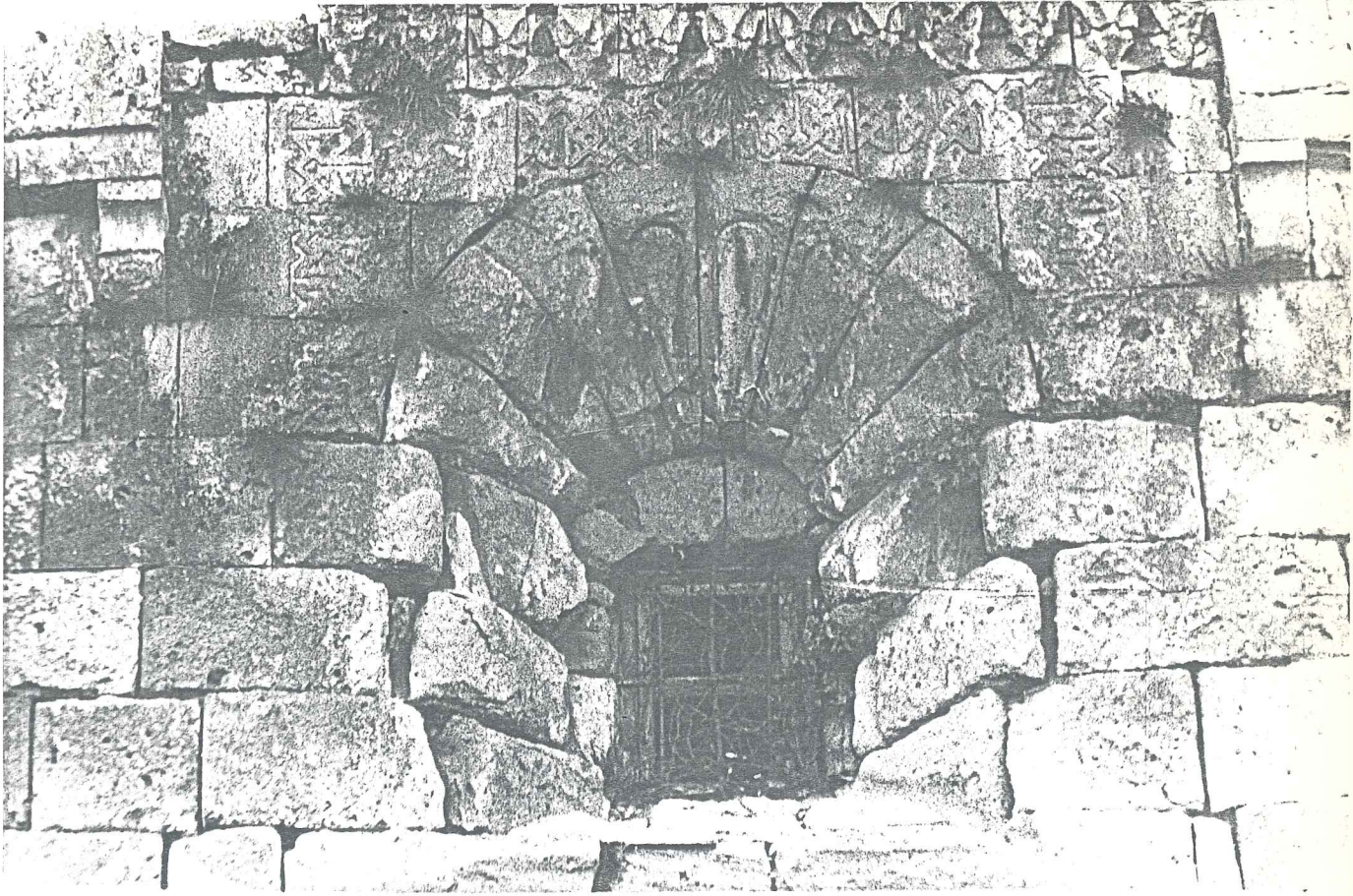
Motif olarak farklı özellikler gösteren bu grubun pencereleri, motiflerine göre beş'e ayrılırlar.

P3 çerçevesi, 4'lü zencirekli, P1 çerçevesi ise 6'lı zencireklidir (Çizim 31 Resim 60). P11 çerçevesi yıldız şeklinde geometrik örgü motiflidir (çizim 32-33, resim:57).

P7 çerçevesi ise, değişik bir geometrik örgü motifi ile işlenmiştir (resim 58). P2, P13 ve P16 çerçeveleri, sekizgen geometrik örgülüdür (çizim:28-29, resim:50-55).

Çizim 25: Pencereler anahtar şeması.

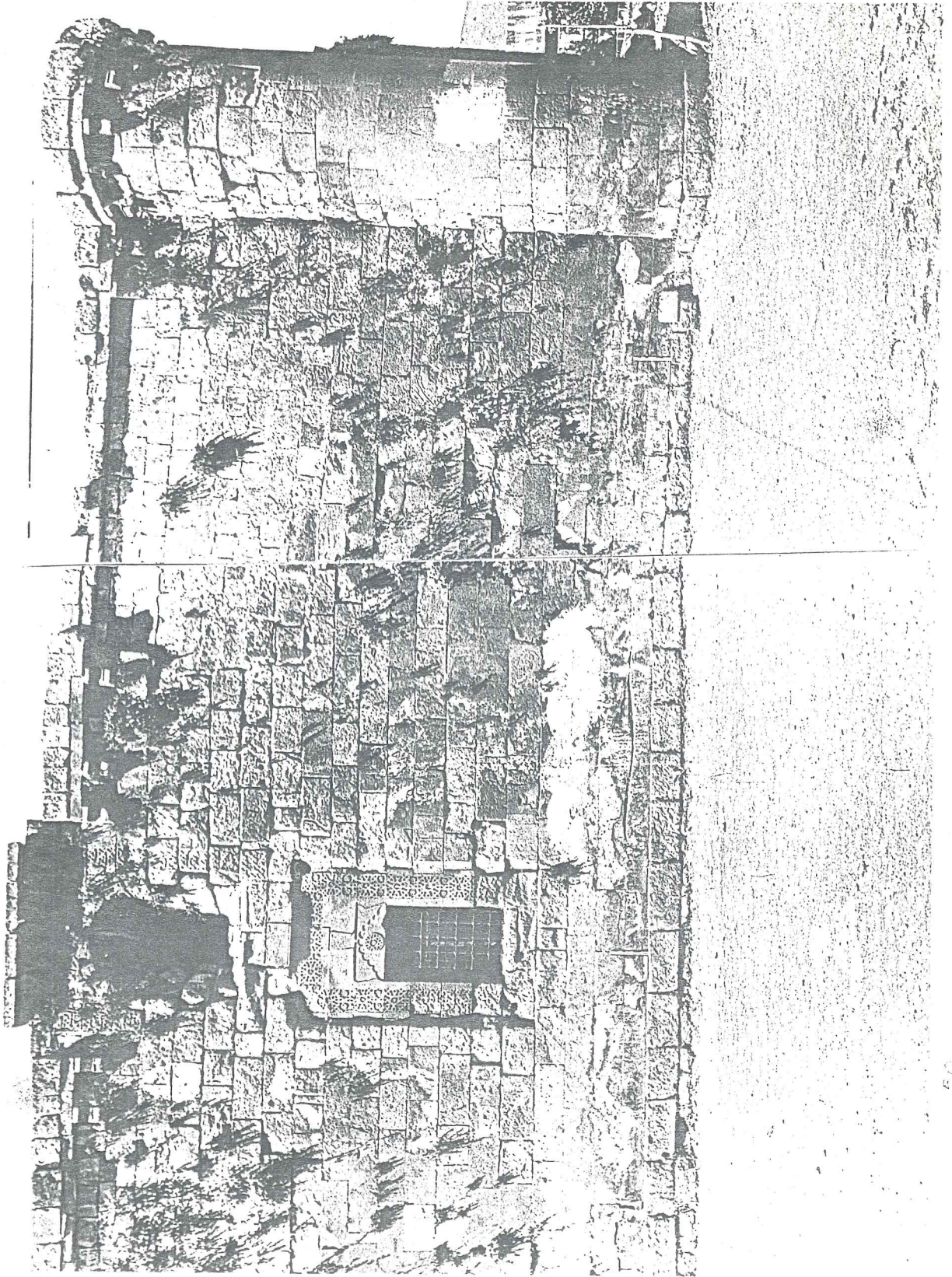

Resim 49 : Doğu cephesindeki tepe penceresi PI4.

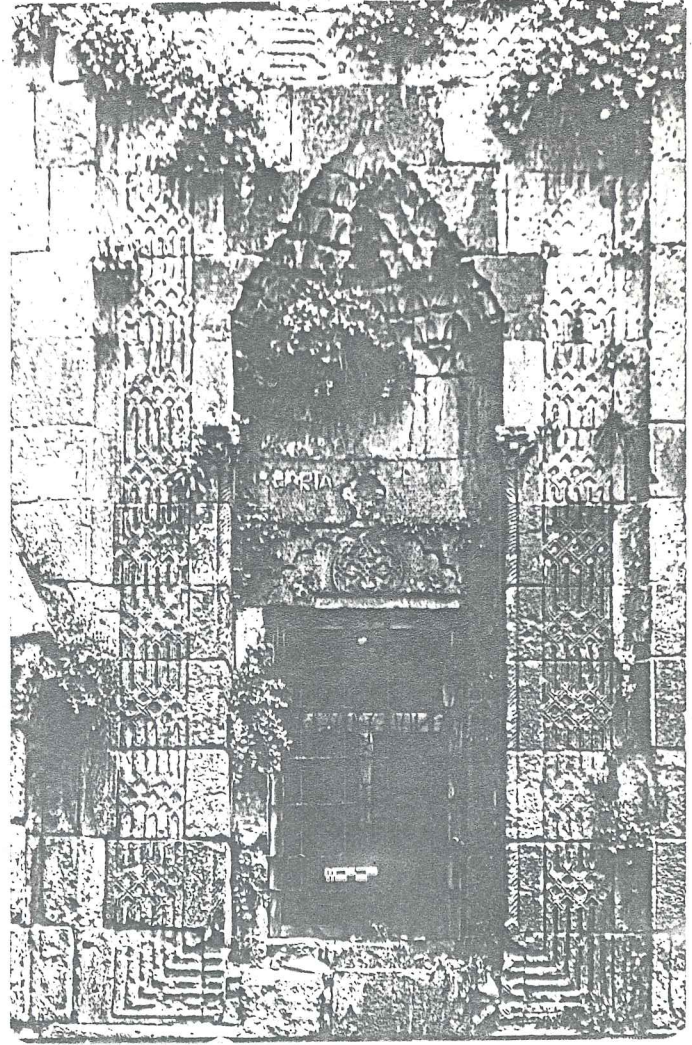
P4,PI4,PI2 ve PI5 (Tepe pencereleri):

Yapının Batı cephesinde Bir,Doğu cephesinde üç tepe penceresi vardır. PI2 ve PI5 tepe pencereleri,P4 ve PI4 tepe pencereleriyle aynı özellikler gösterir ancak biraz daha ufa ve üstlerinde mukarnas korniş yoktur. Tepe pencerelerinin dış yüzü,seyrek geometrik örgülü çerçeve ile sınırlandırılmıştır. İç yüzdeki çerçeve ise bitkisel motiflidir. Yuvarlak kemerli, eğik kenarlı pencere nişinin kavsarası istiridye kabuğuna benzer bir görünüş kazandıran "Radial" motiflerle süslüdür.

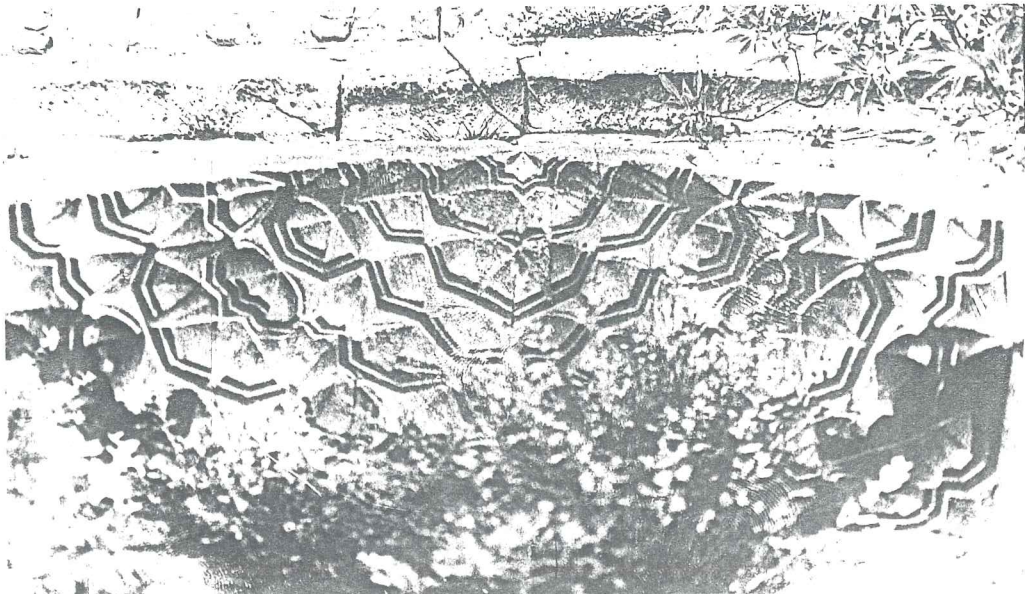
Dış yüzde,geometrik çerçevenin üst kısmına bir sıra mukarnas korniş konulmuştur. Bu korniş yapının cephesinden daha yüksekte yapılmıştır.

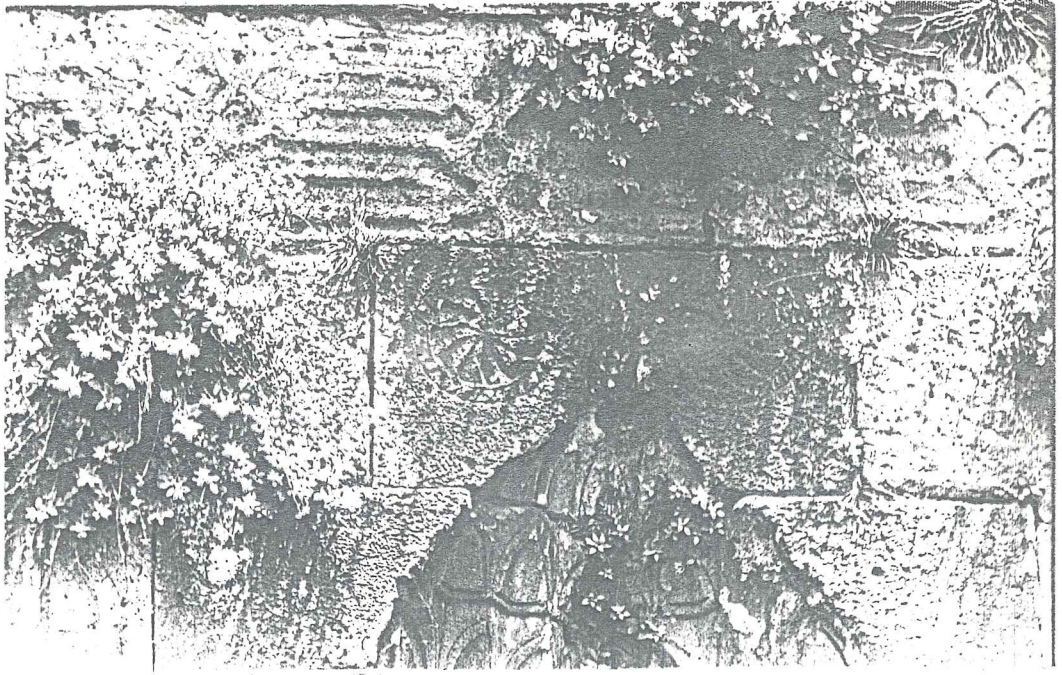
Resim 50 : Doğu cephesi; PI3 ve PI4 pencerelerinin görünüşü. Cephenin sağında ortada "L" şeklinde bir çerçeve bordürü görülmektedir, bu PI2 tepe penceresinin çerçeve bordürüdür.

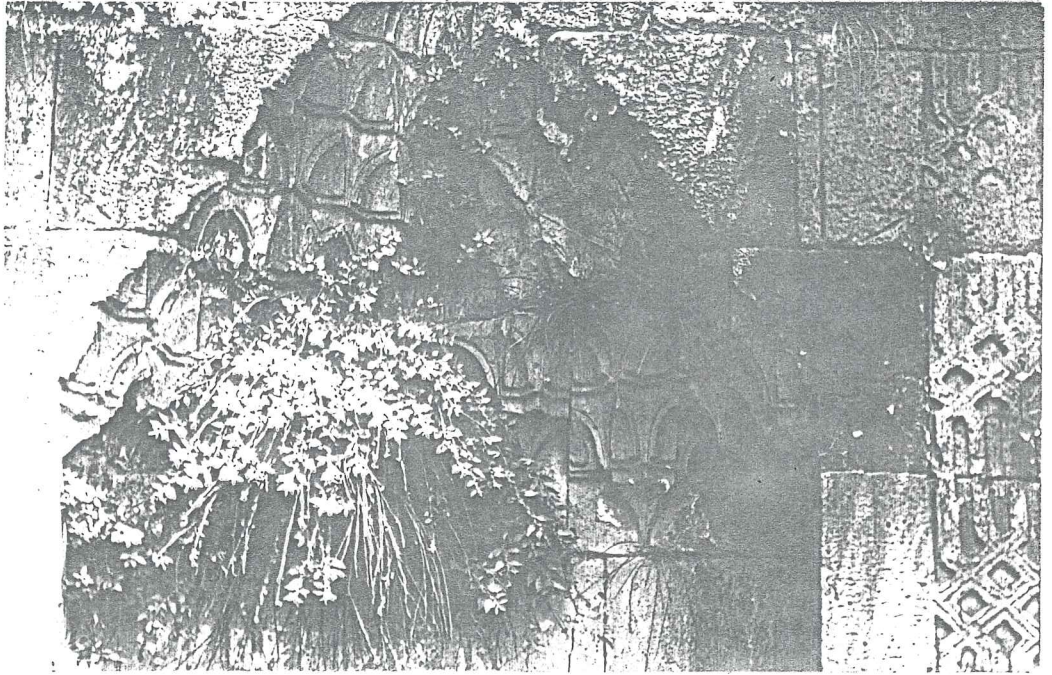
Resim 51 : PI ve PI7 pencerelerinin düzeni.

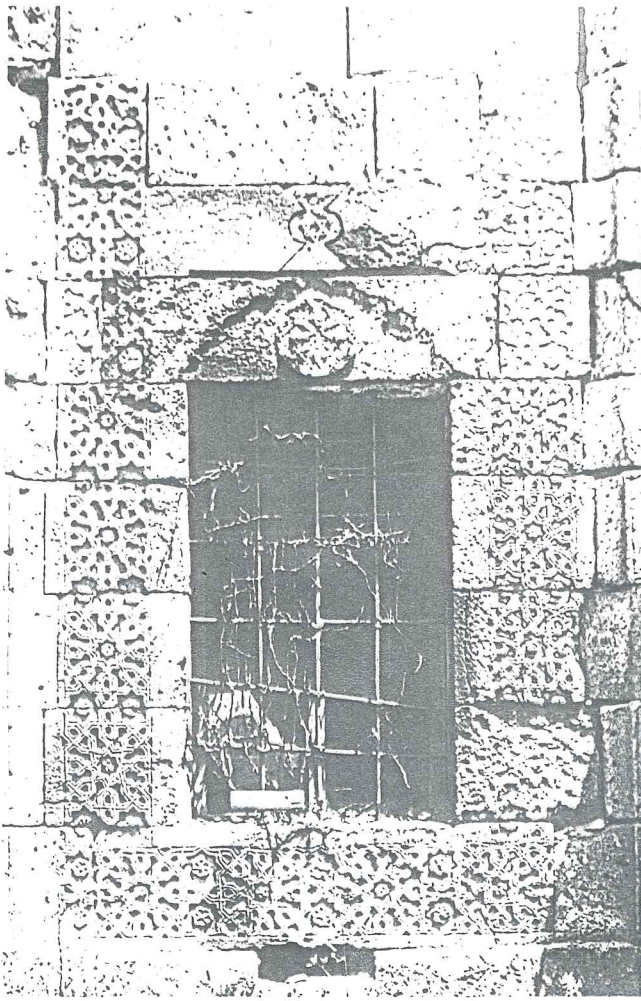
Resim 52 : Aynı pencerelerdeki mukarnas kavsaranın alttan görünüşü.

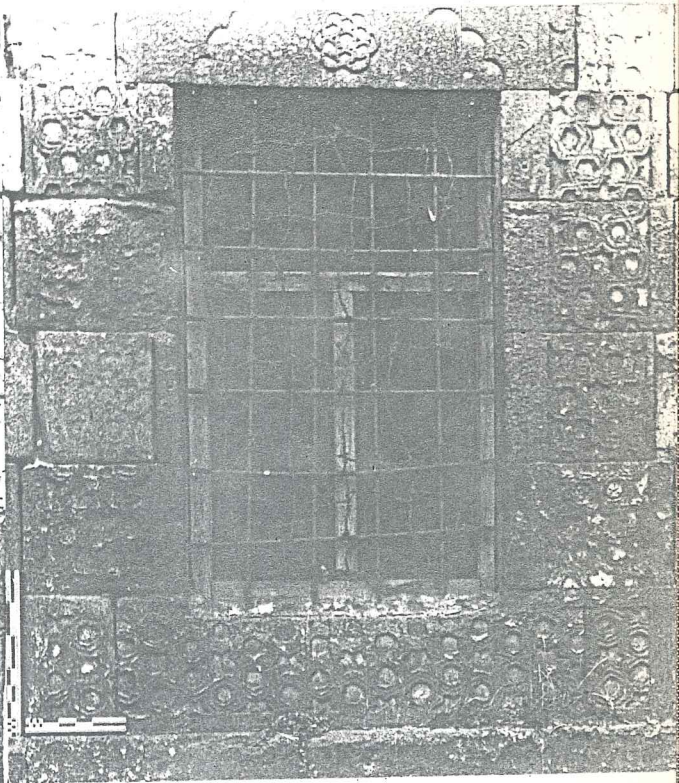
Resim 53 : PI penceresinden ayrıntı.

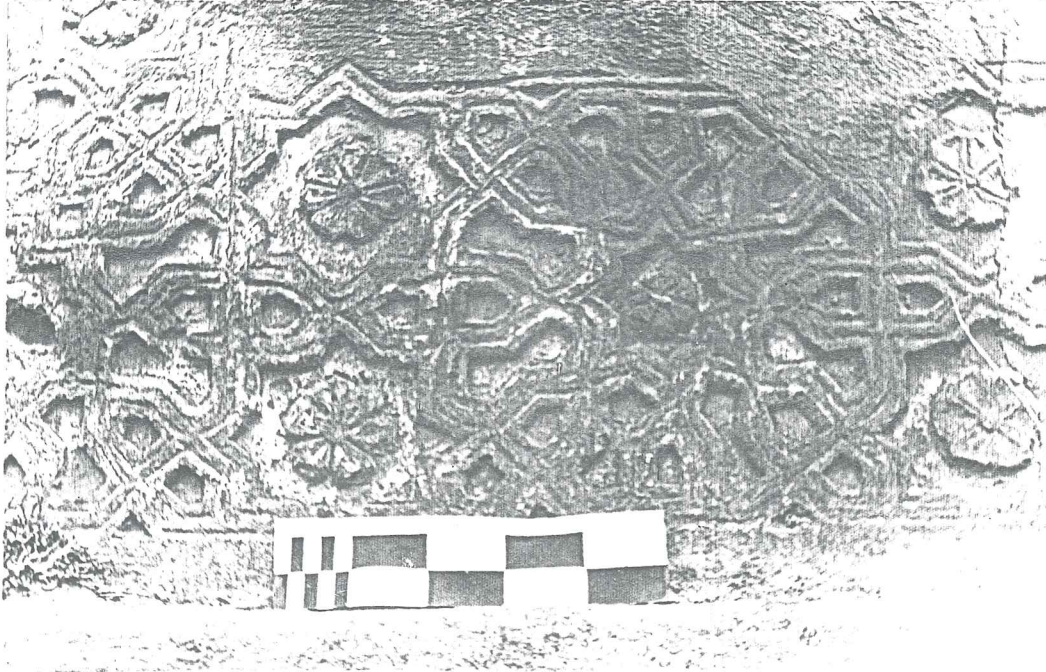
Resim 54 : PI penceresindeki mukarnas kavsaranın önden görünüşü.

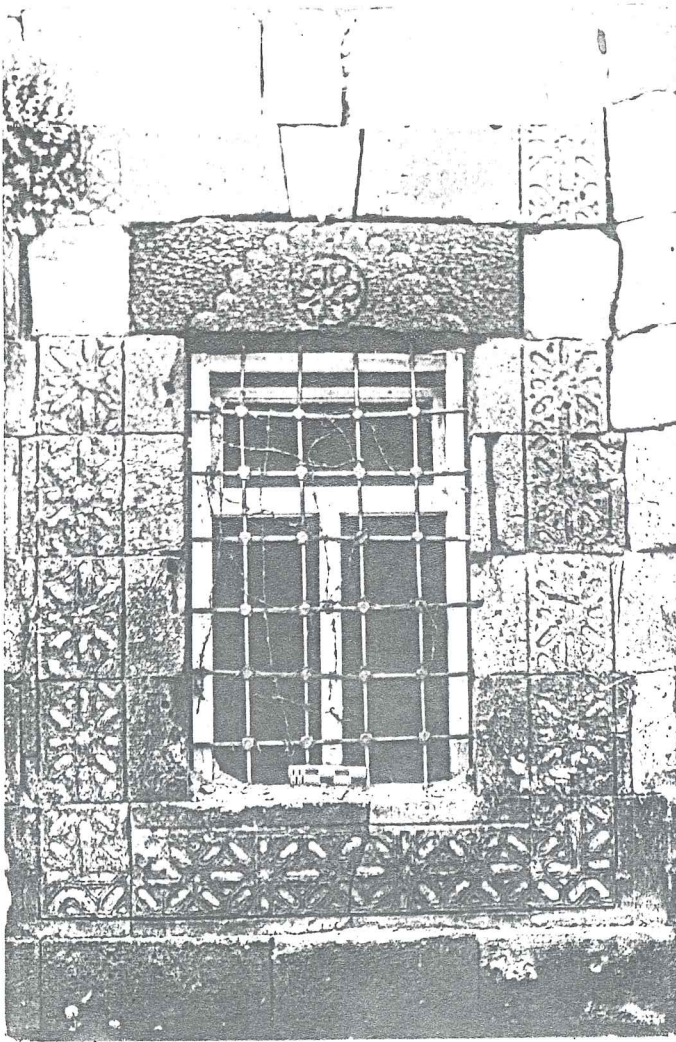
Resim 55 : P2 Penceresinin önden görünüşü.

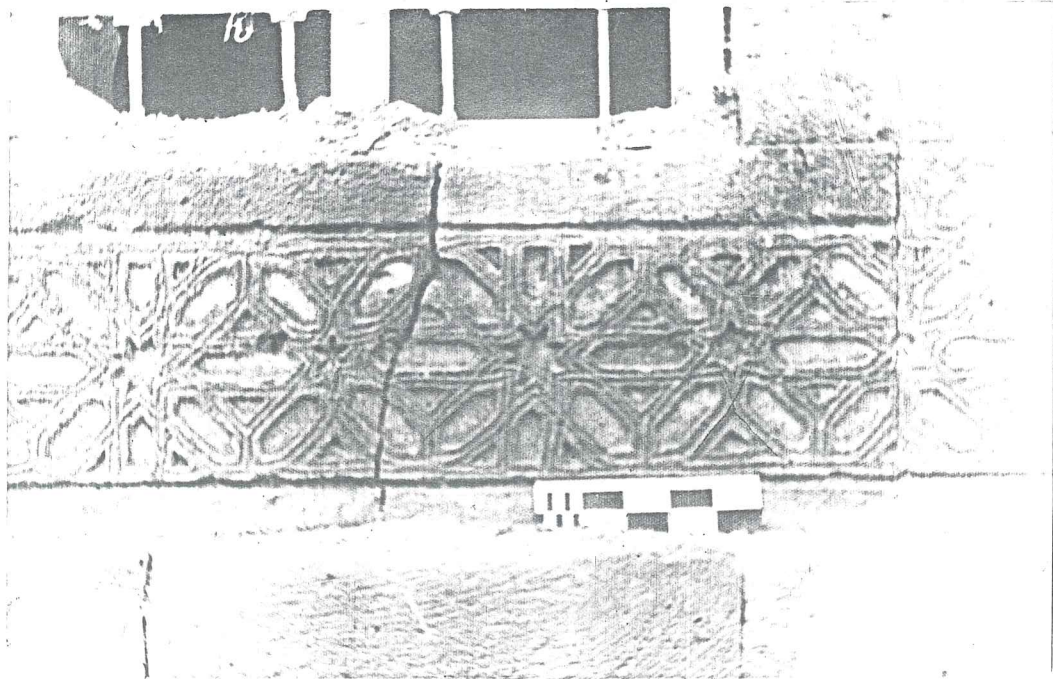
Resim 57 : PIO Penceresi.

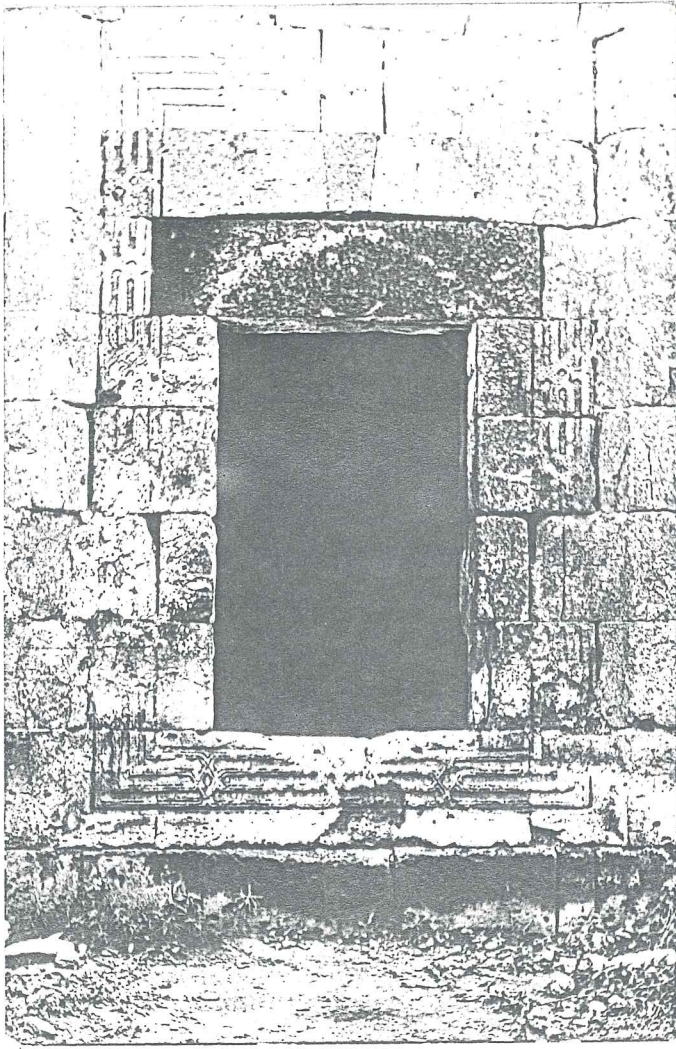
Resim 56 : Aynı pencereden ayrıntı.

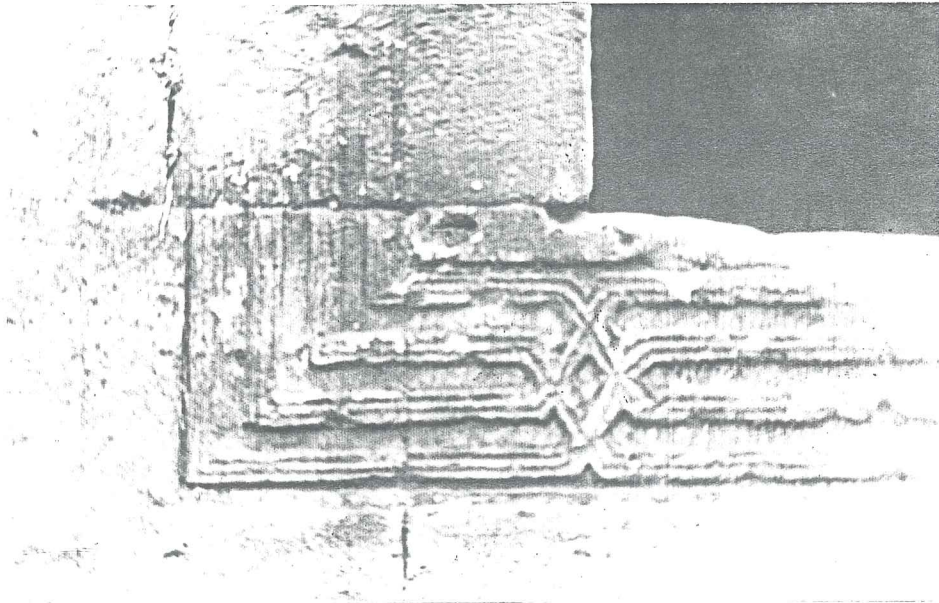
Resim 58 : P8 Penceresi.

Resim 59 : Aynı pencereden ayrıntı.

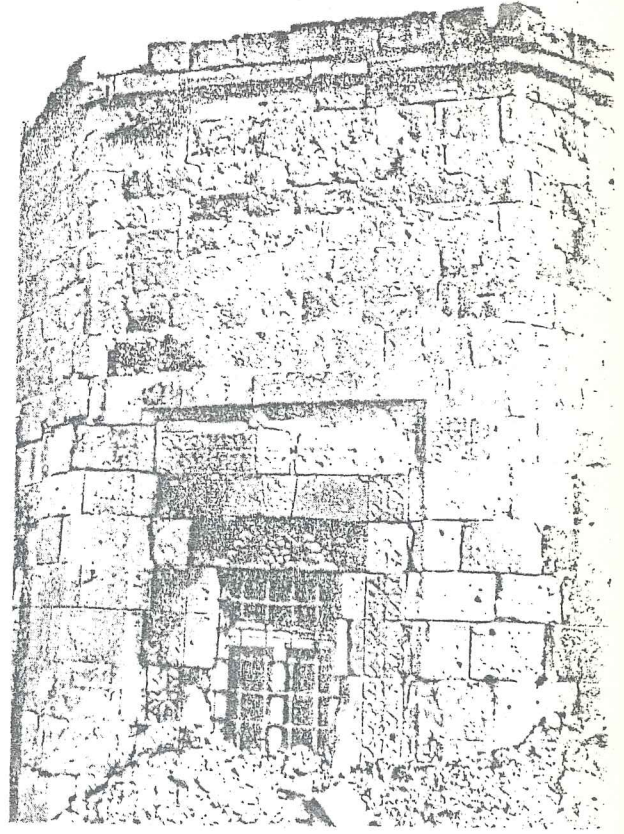
Resim 60 : P3 Penceresi.

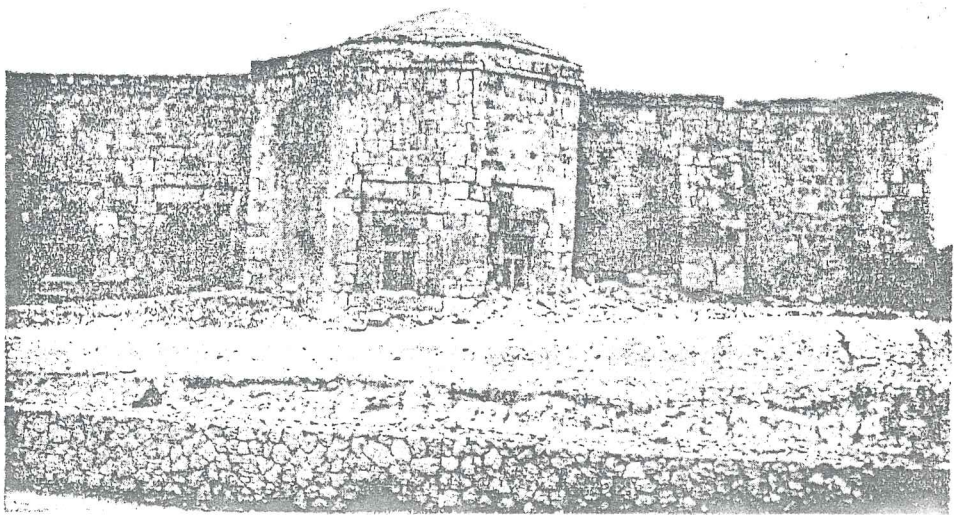
Resim 61 : Aynı pencereden ayrıntı.

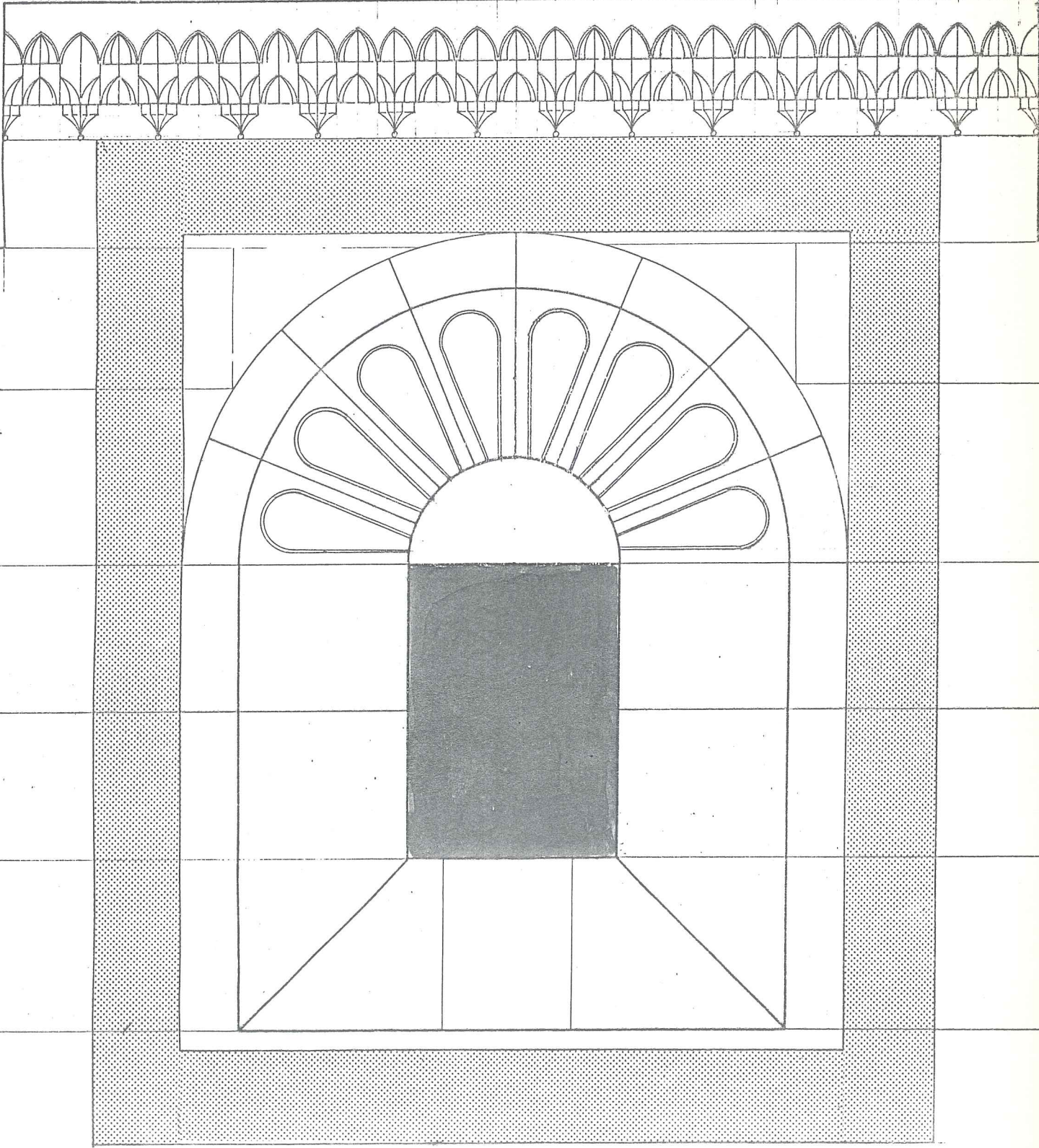
Resim 62 : P3 ve P4 Pencerelelerinin
1970'deki durumu.

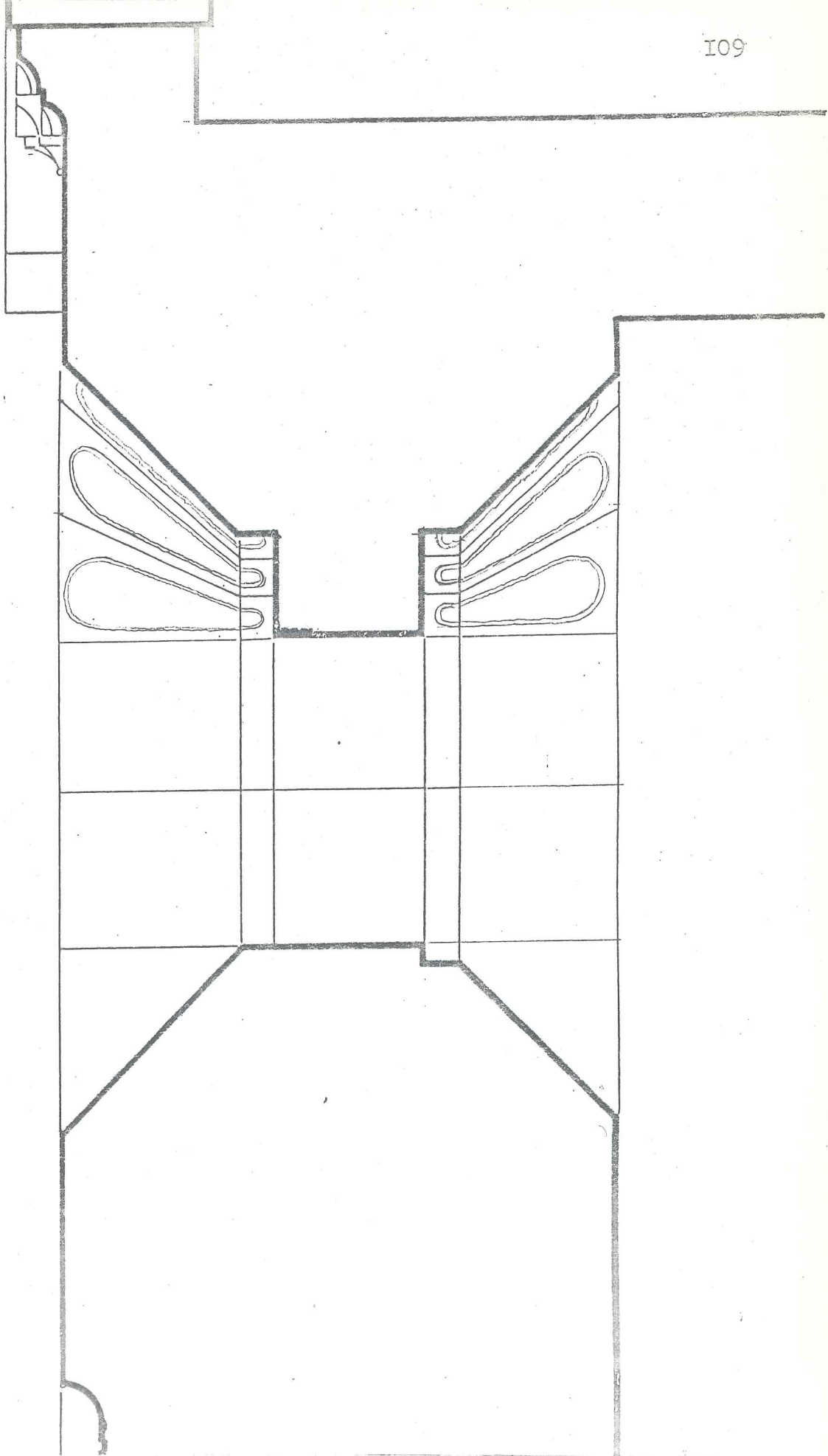
Resim 63 : P7 Penceresinin
1970'deki durumu.

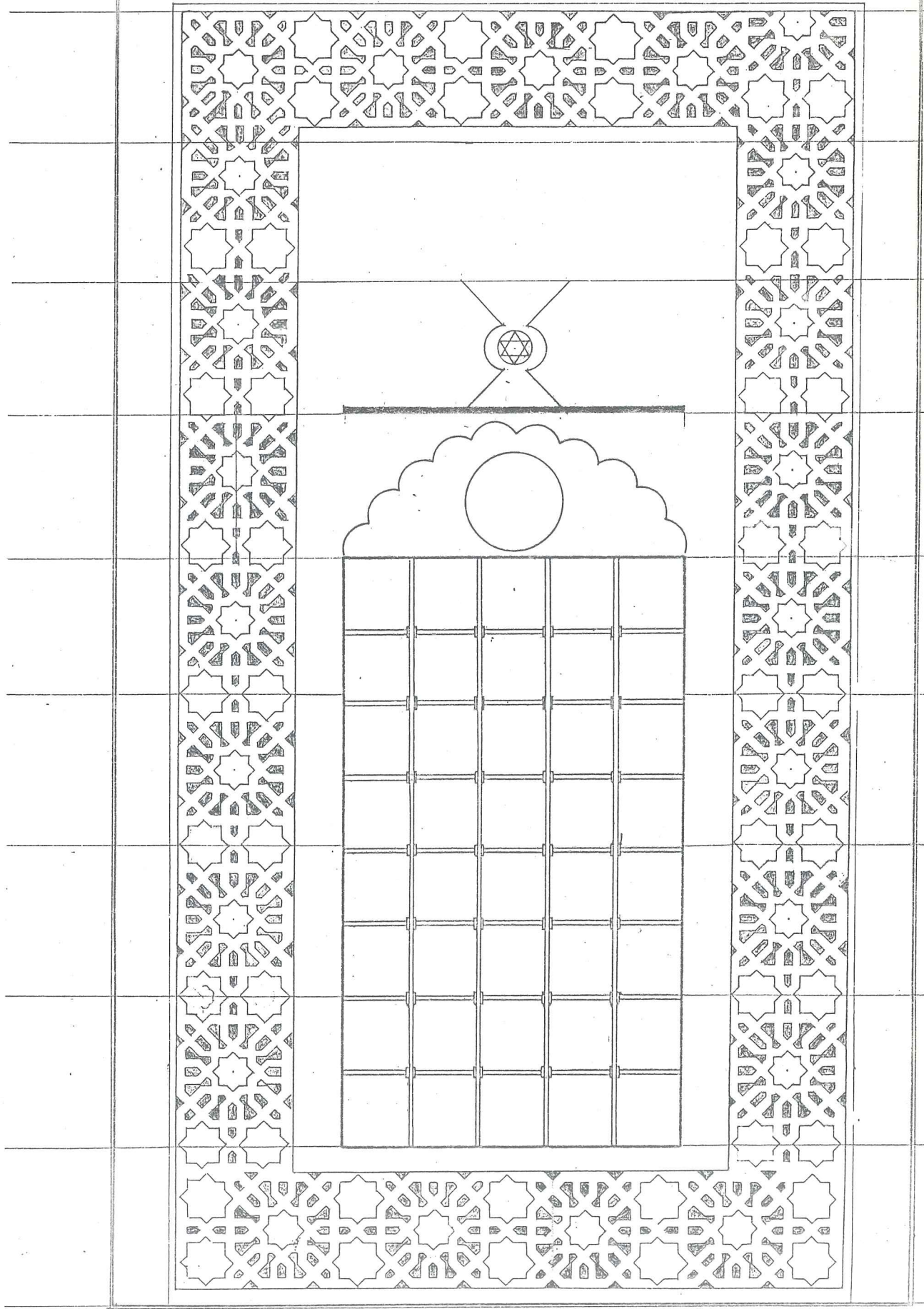
Resim 64 : Kuzey cephesinin 1970'deki durumu. Sağda P5 ve
P6 pencereleri kapalı ve bir istinat duvarı gö-
r÷lmektedir.

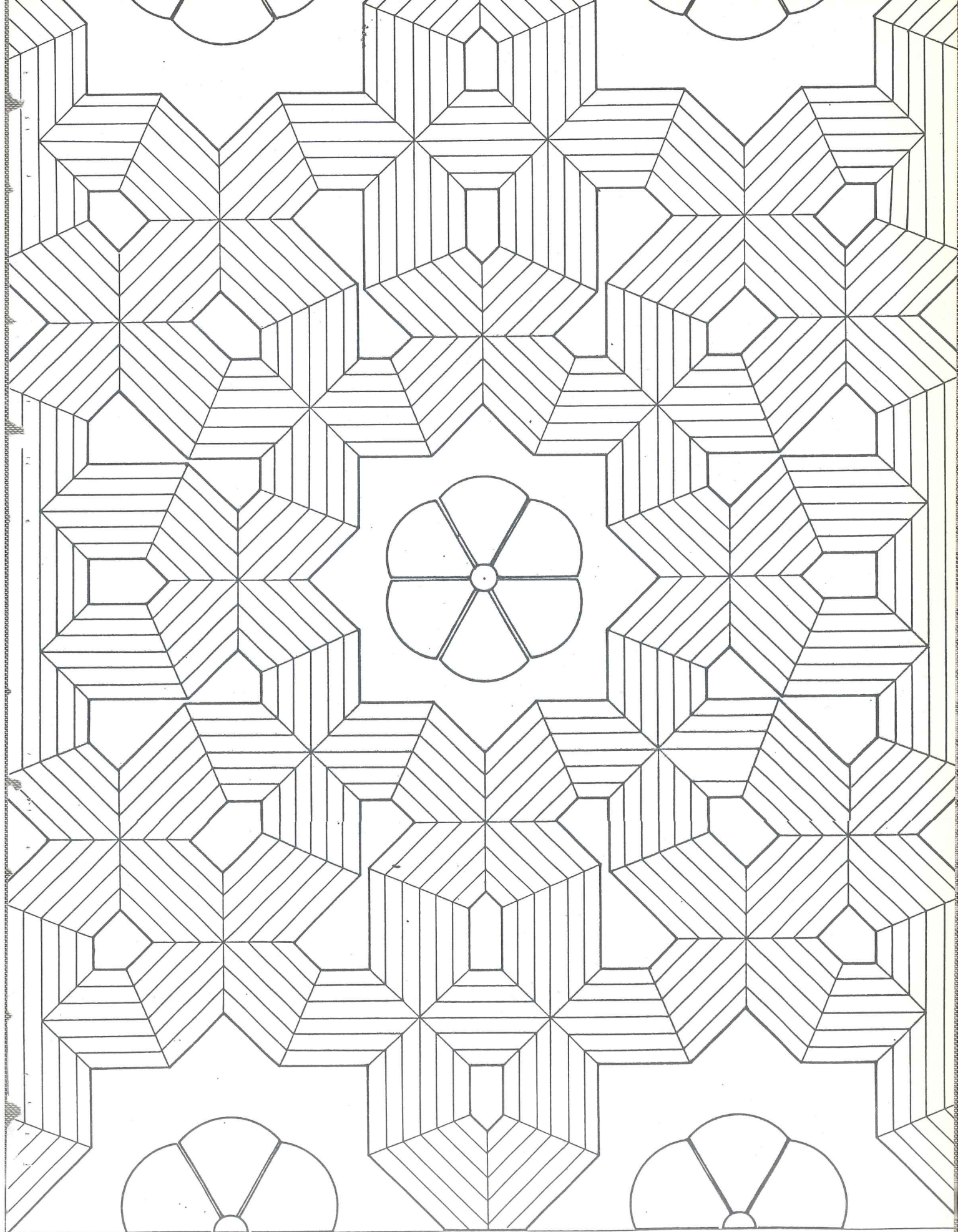
Çizim 26: P4 ve PI4 tepe penceresinin görünüşü. Kenarları dönen çerçeve bordürünün motifi tahrîp olduğundan çözülemiştir.

Çizim 27: P4 ve PI4 tepe penceresinin kesiti.

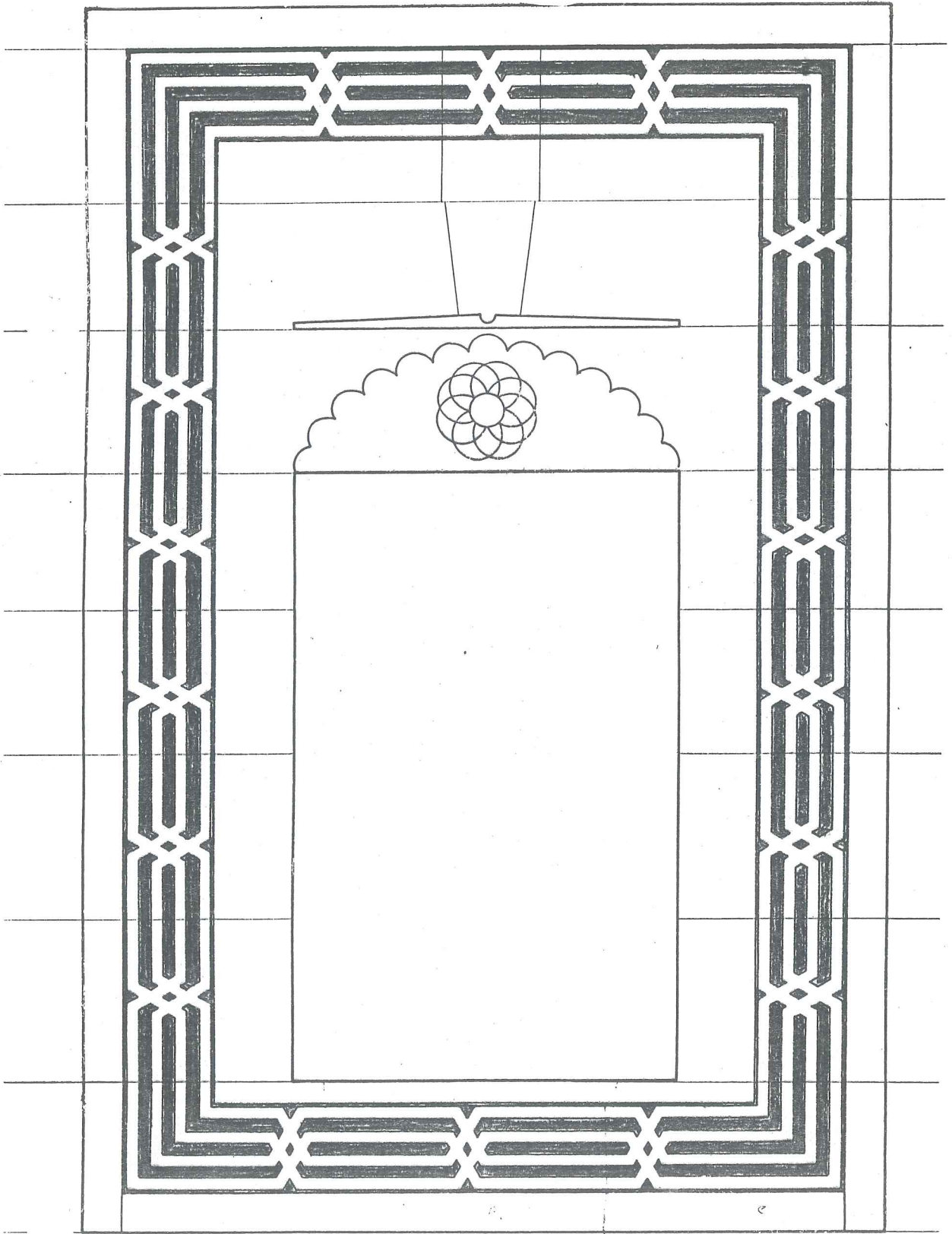

Çizim 28: P2 Penceresinin görünüşü.

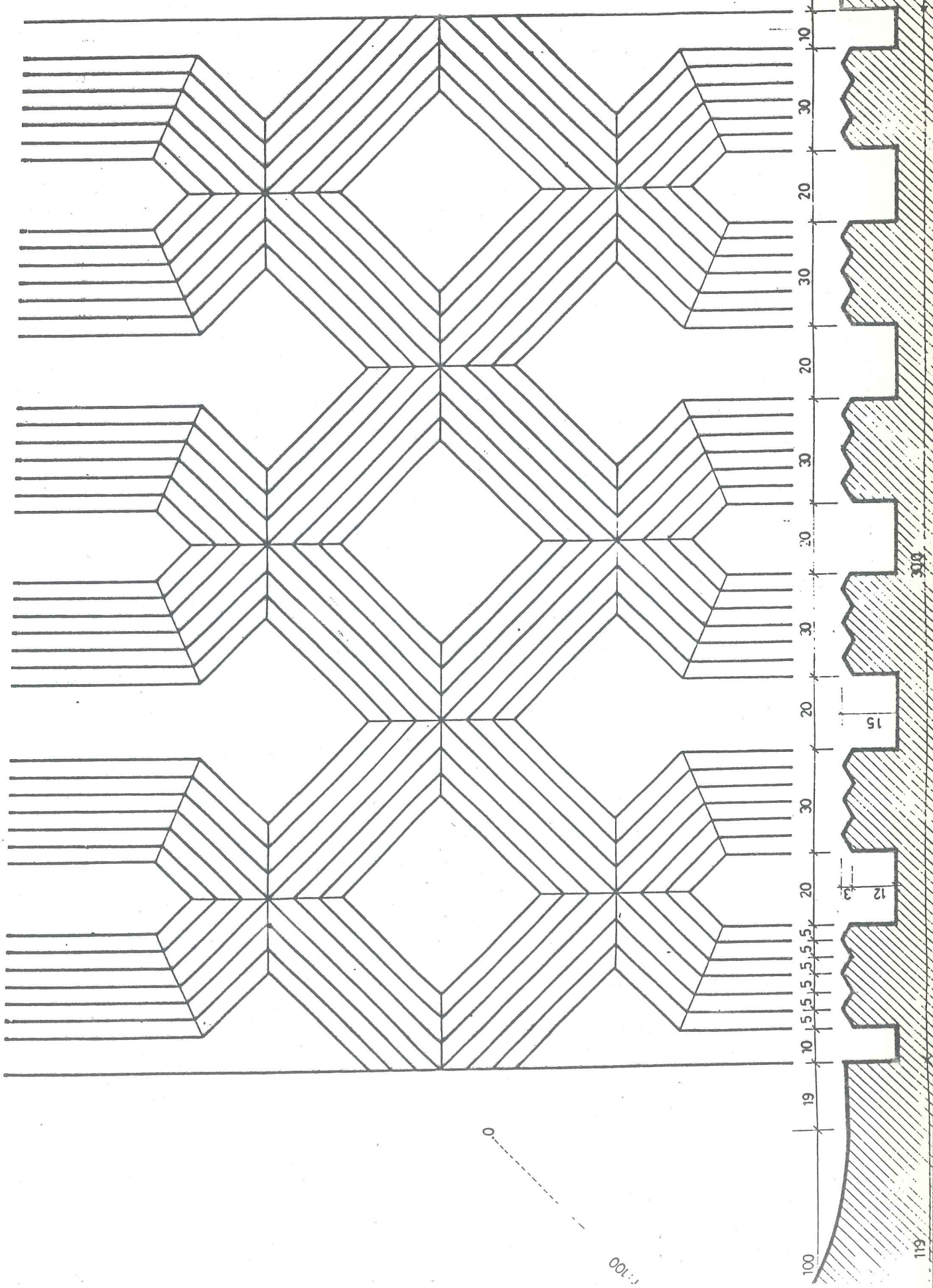

Çizim 29: Motif 8.

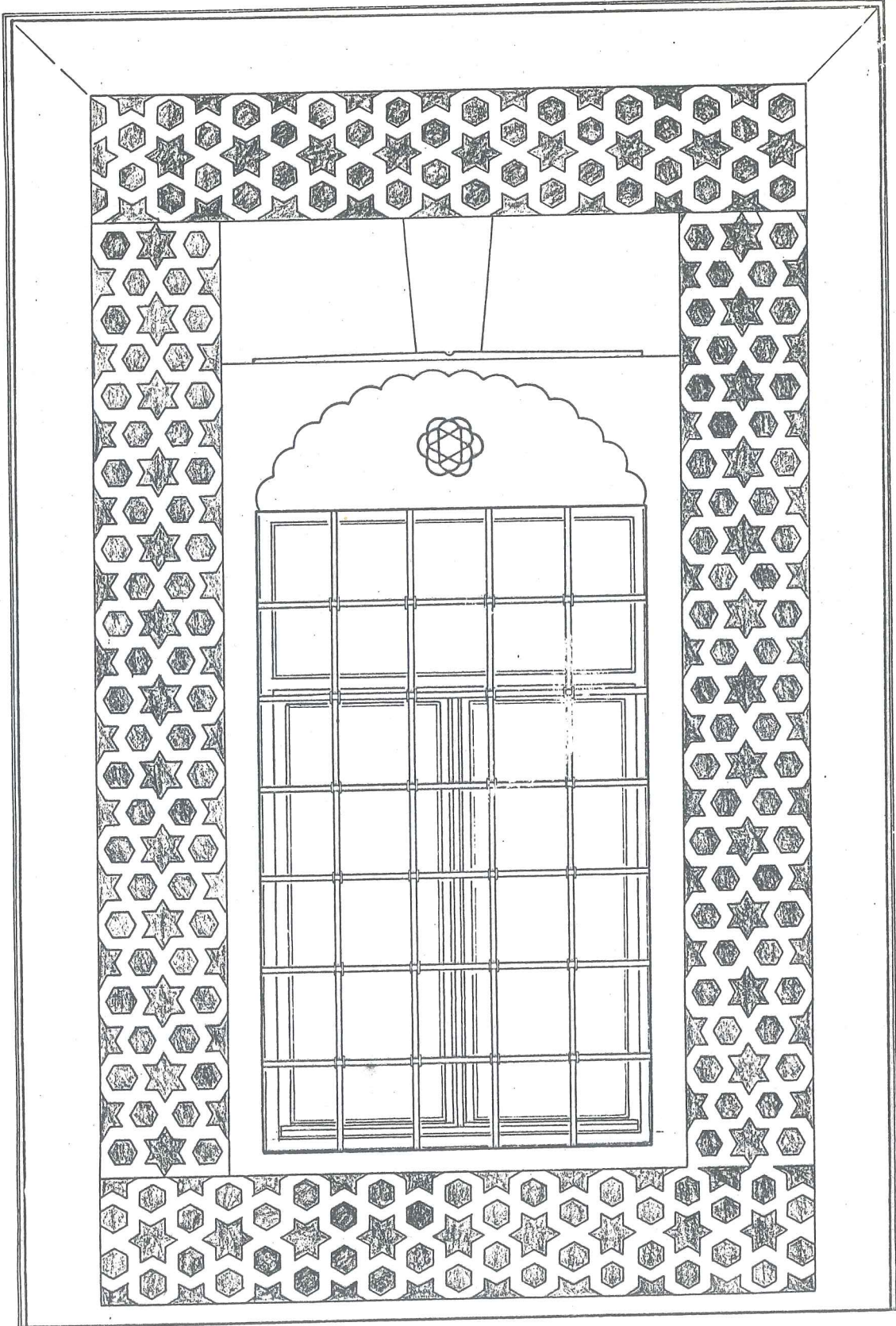
10-2

Çizim 30: P3 Penceresinin görünüşü.

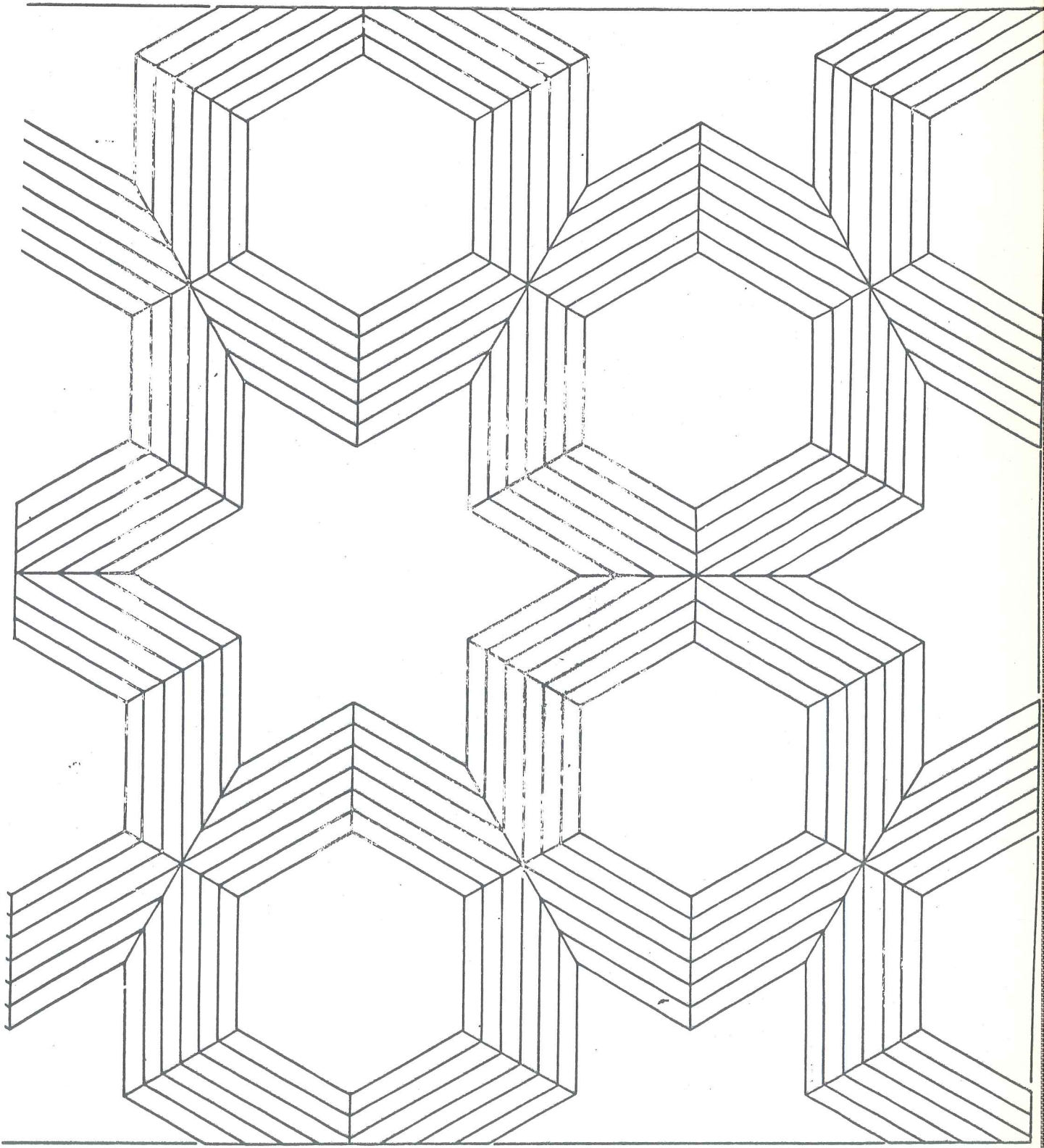

Çizim 3I: Motif 5, 6'lı Zencirek.

Motif 6 pencere düzeni ö:1:10

Çizim 32: PIO Penceresinin görünüşü.

360

60

30

60

30

60

30

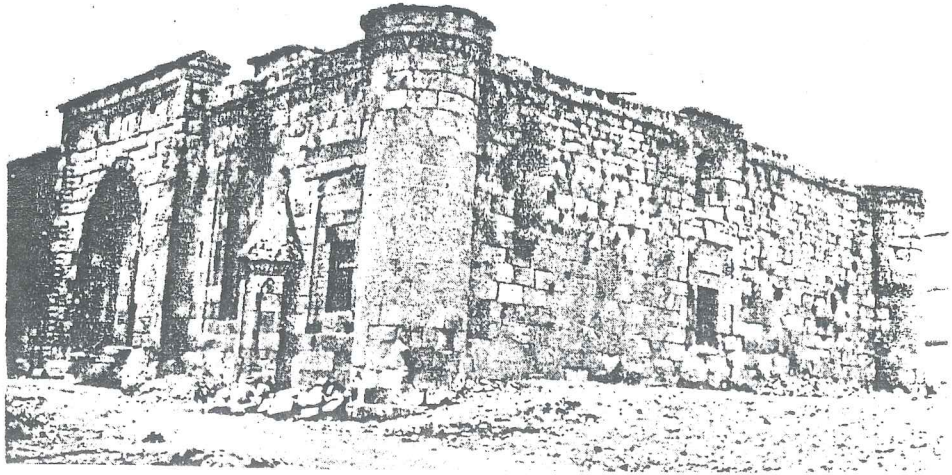
30

Çizim 33: Motif 6,yıldız geçme.

33. motif

Resim 65 : İhlasiye Medresesinin güney-doğudan görüntüsü.

Resim 66 : Aynı yerin 1970'deki durumu.

2.I.7. YAPININ BUGÜNKÜ DURUMU-SORUNLARI

1979 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarıma başlanan yapının onarımdan önce çekilen fotoğraflarda, Kuzey cephesindeki P5 ve P6 pencerelerinin kapalı olduğu ve burada bir destek duvarının olduğunu görürüz (Resim:64 Çizim 3). Yapılan bu onarımda buradaki pencereler açılmış, destek duvarı kaldırılmış, resimde görülmeyen birer de mazgal yapılmıştır (Resim.70-7I, çizim:66). Duvarların iç ve dış cidar kaplama taşları ile serben-sal ve kornişler, ayrıca kubbe külahının taşları yenilenmiştir.

Bu onarımdan sonra boş ve bakımsız kalan medrese, bugün oldukça harap durumdadır. İnsan ve doğanın yapmış olduğu tahribat hızla büyümekte dolayısıyla önlem alınmazsa bu önemli yapıyı kurtarmak mümkün olmayacaktır.

Yapının bugünkü sorunlarını kısaca şöyle sıralayabiliriz (Ayrıntılı döküm için bk. Rölöve projesi s.I25,I26,I27,I28.)

. Çözülme-Yıkılma

Yapının taş örgü sisteminin yanlış olması (Bk. yapısal analiz s.57), doğa ve insanların yapmış olduğu tahribat sonucunda; Kuzeyde ki poligonal çıkıntının dış cidar taşları, serbent'ler ve cephelerdeki bazı bölümlerin taşları ile Doğu eyvanındaki takviye kemerinin bazıları dökülmüştür (Resim:67). Doğu eyvanının Kuzey köşesindeki hücrenin duvar ve tonozlarında önemli bir çatlak vardır.

Ahlat taşının fiziksel yapısının suya, darbelere ve aşınmaya karşı dayanıklı olmamasından dolayı, yapının yüzünde aşınmalar, dökülmeler ve çözülmeler görülmektedir.

. Topraklaşma:

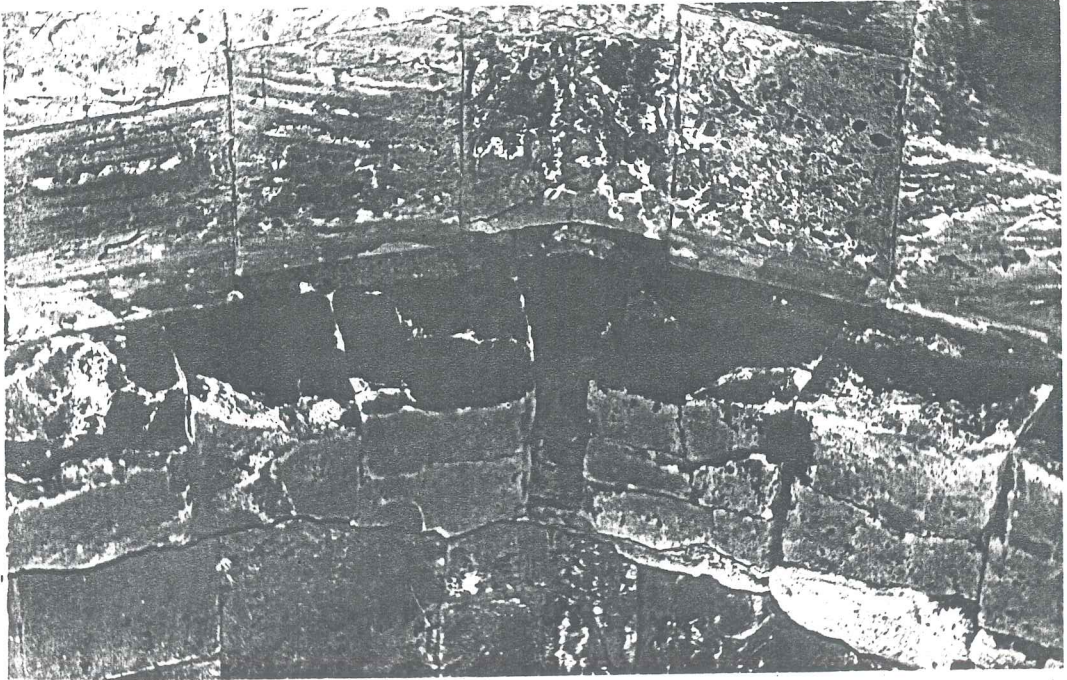
Dış cidarın koruyucu özelliğini yitirmesi ve bakımsızlıktan dolayı rüzgarında etkisiyle bağlayıcı malzeme topraklaşmaktadır. Bunun neticesinde derz aralarında çözümler ve bitkiler oluşmaktadır.

. Rutubet-Bitki tahribatı

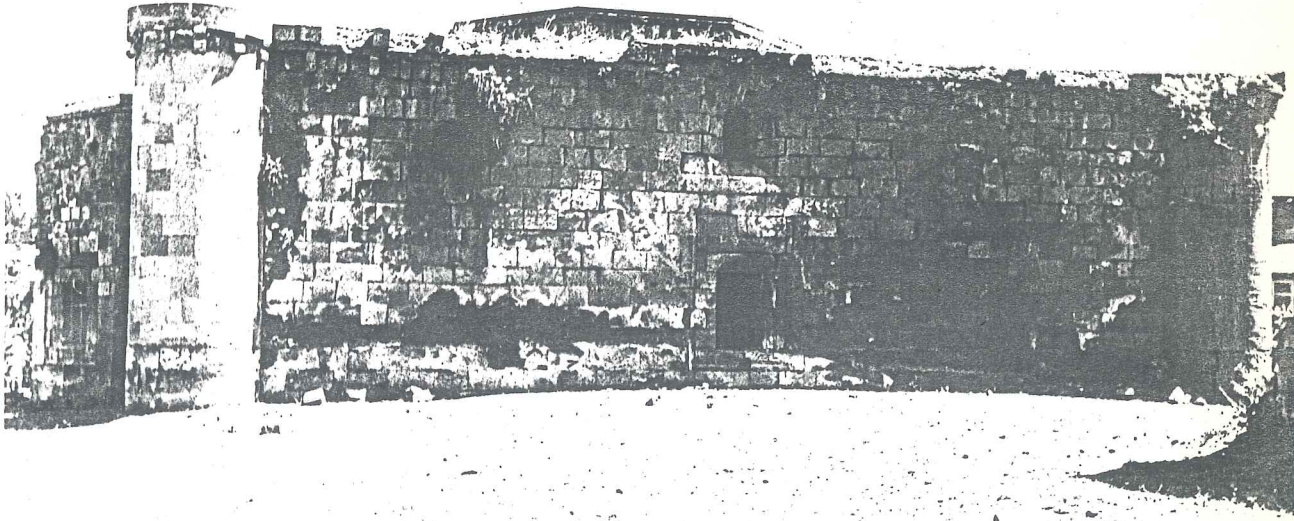
Yapının damındaki toprağın bakımsız kalması sonucu dam bir "tarla" görünümünü almıştır. Bitkiler tarafından tutulan su, artık özelliğini yitirmiş olan topraktan aşağıya sızmakta, tonoz ve kubbe de çiçeklenmeler yapmaktadır. Bitkilerin dış duvar yüzlerinde yetişmesi sonucu, yapı taşlarında patlamalar, çözümler ve dökümler olmaktadır.

. İnsan Tahribatı:

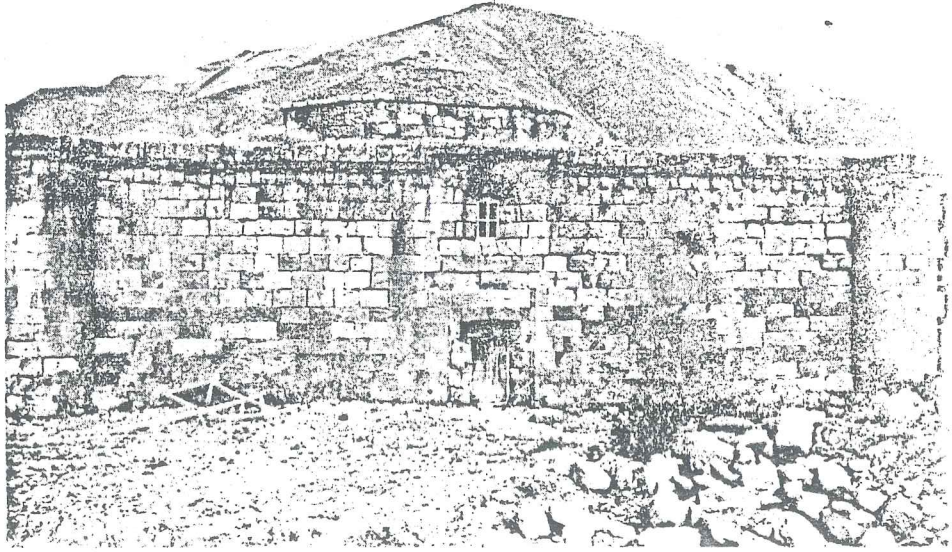
Yıllarca sahipsiz kalan yapının taşları çevrede yaşayanlar tarafından sökülüp kullanılmaktadır. Kubbe, tonoz ve pandan tiflerde çokça mermi izleri vardır. İçerde yakılan ateş sonucu yapının iç yüzeyleri is ve kurum bağlamıştır.

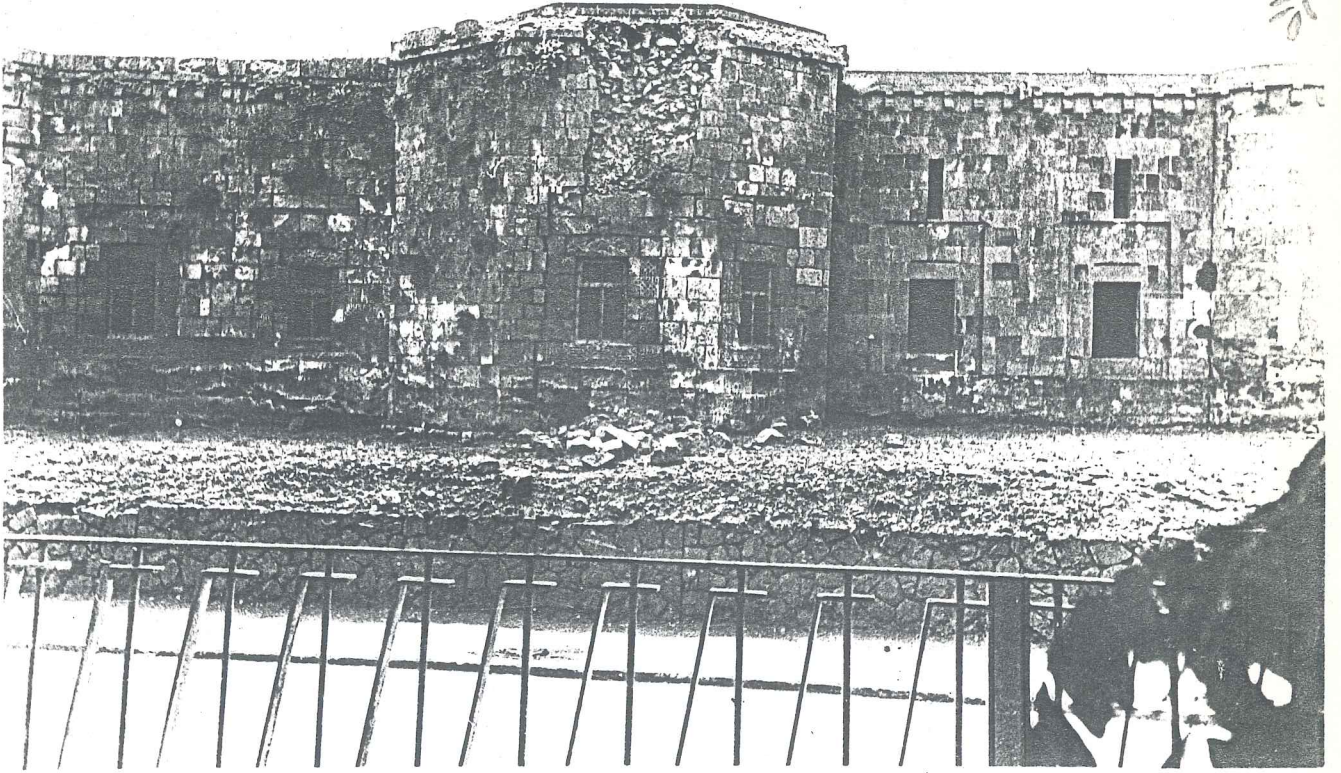
Resim 67 : Doğu eyvanındaki takviye kemerde görülen tahribat.

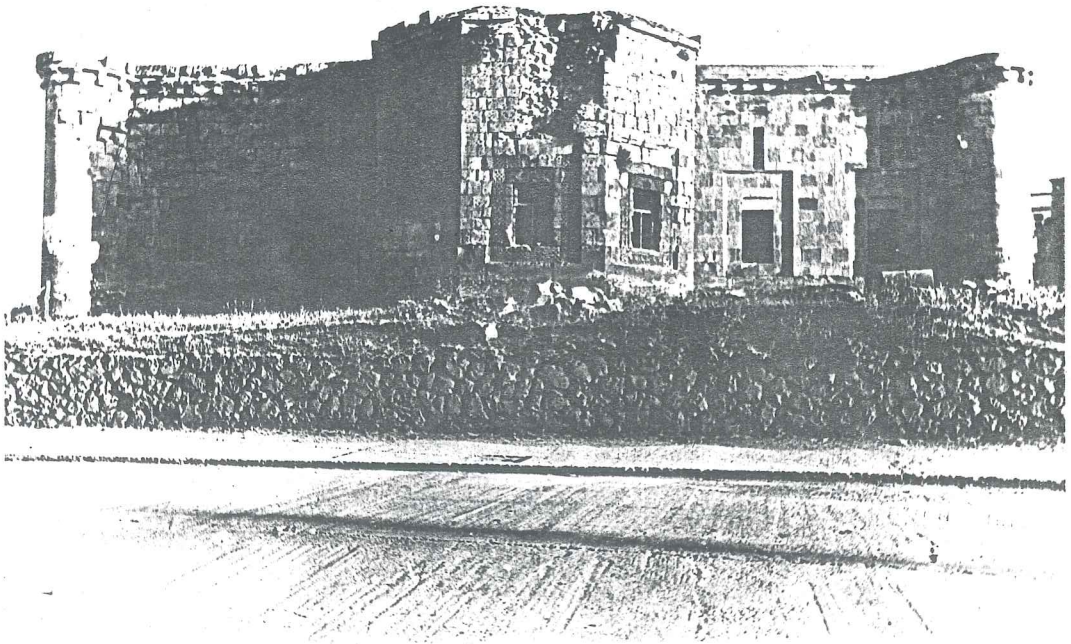
Resim 68 : Batı cephesinin bugünkü durumu.

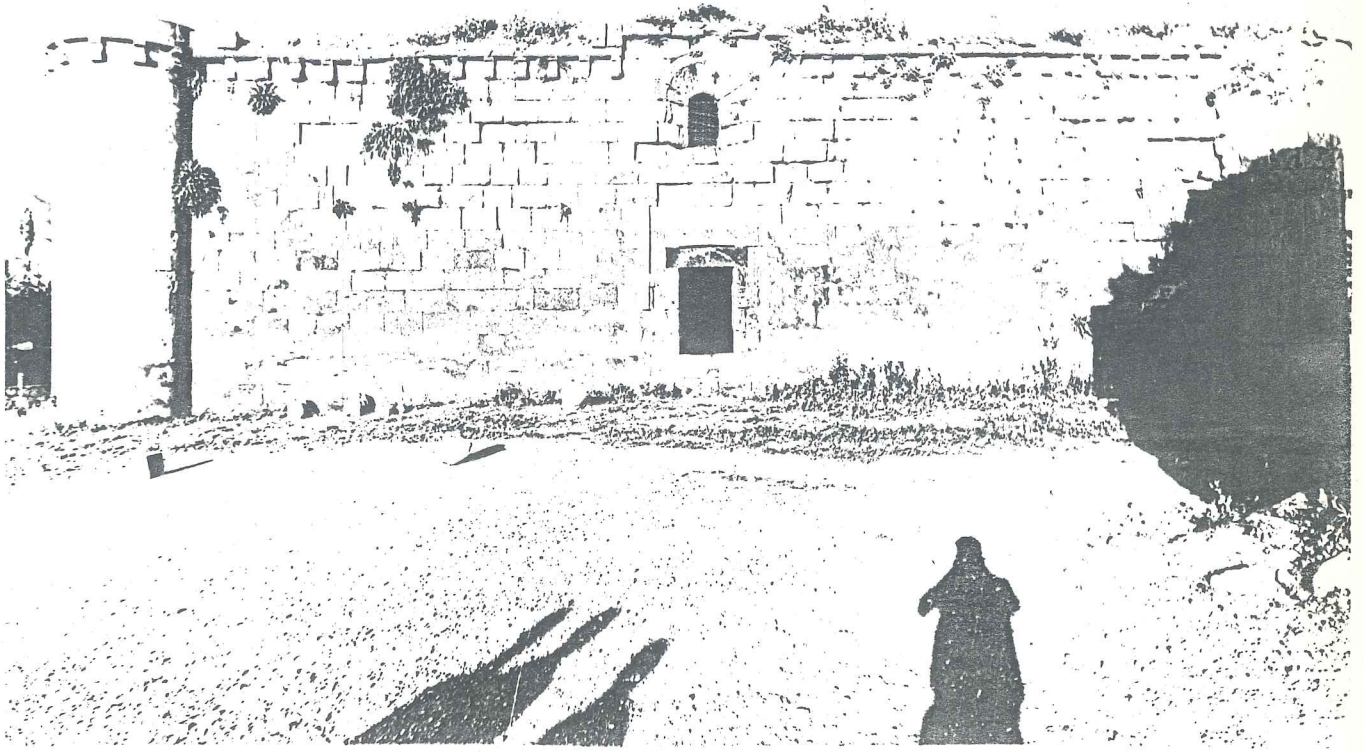
Resim 69 : Aynı cephenin 1970'deki durumu.

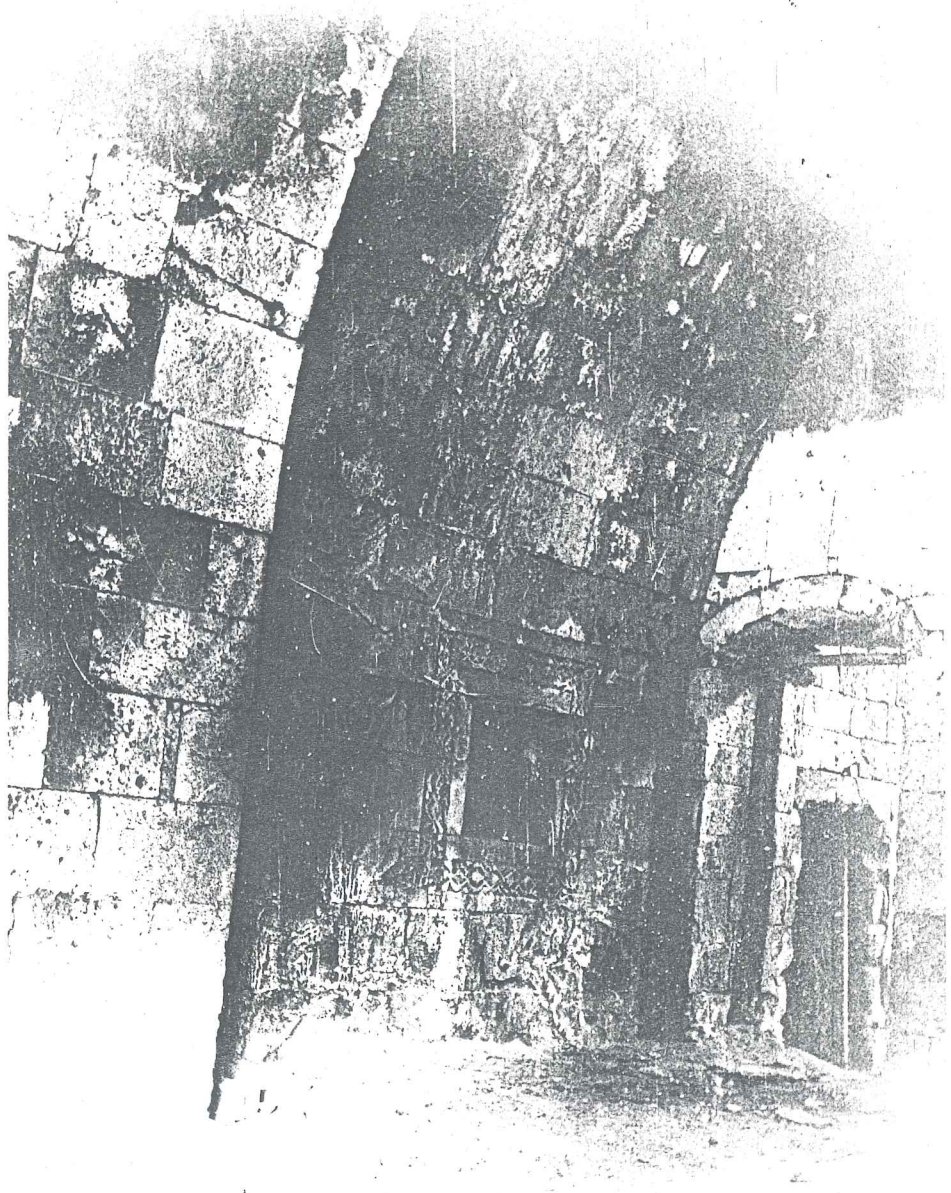
Resim 70 : Kuzey cephesinin bugünkü durumu. Sağ taraftaki pencereler ve mazgallar son onarımda açılmışlar.

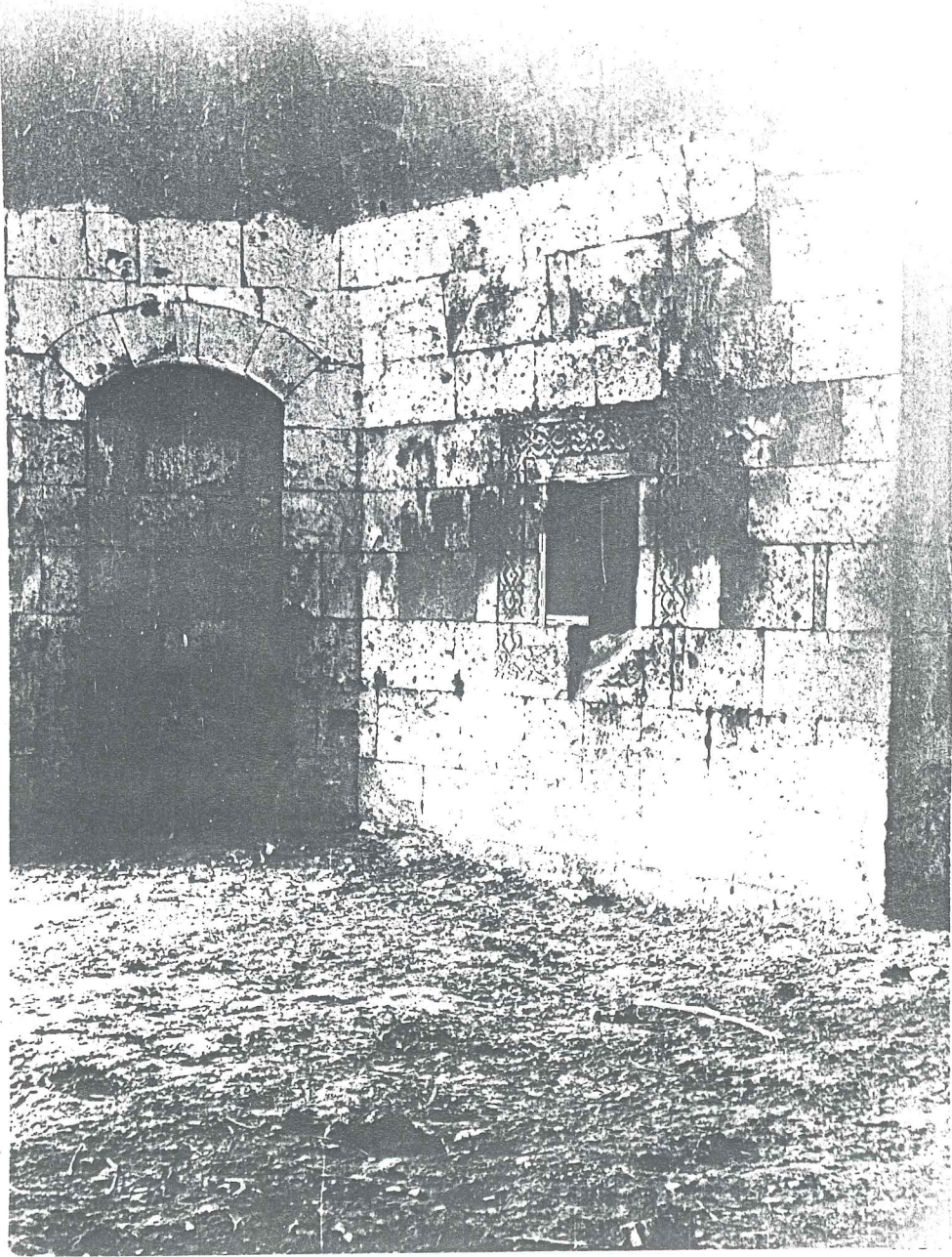
Resim 71 : Aynı cepheden genel görünüş.

Resim 72 : Batı cephesi.

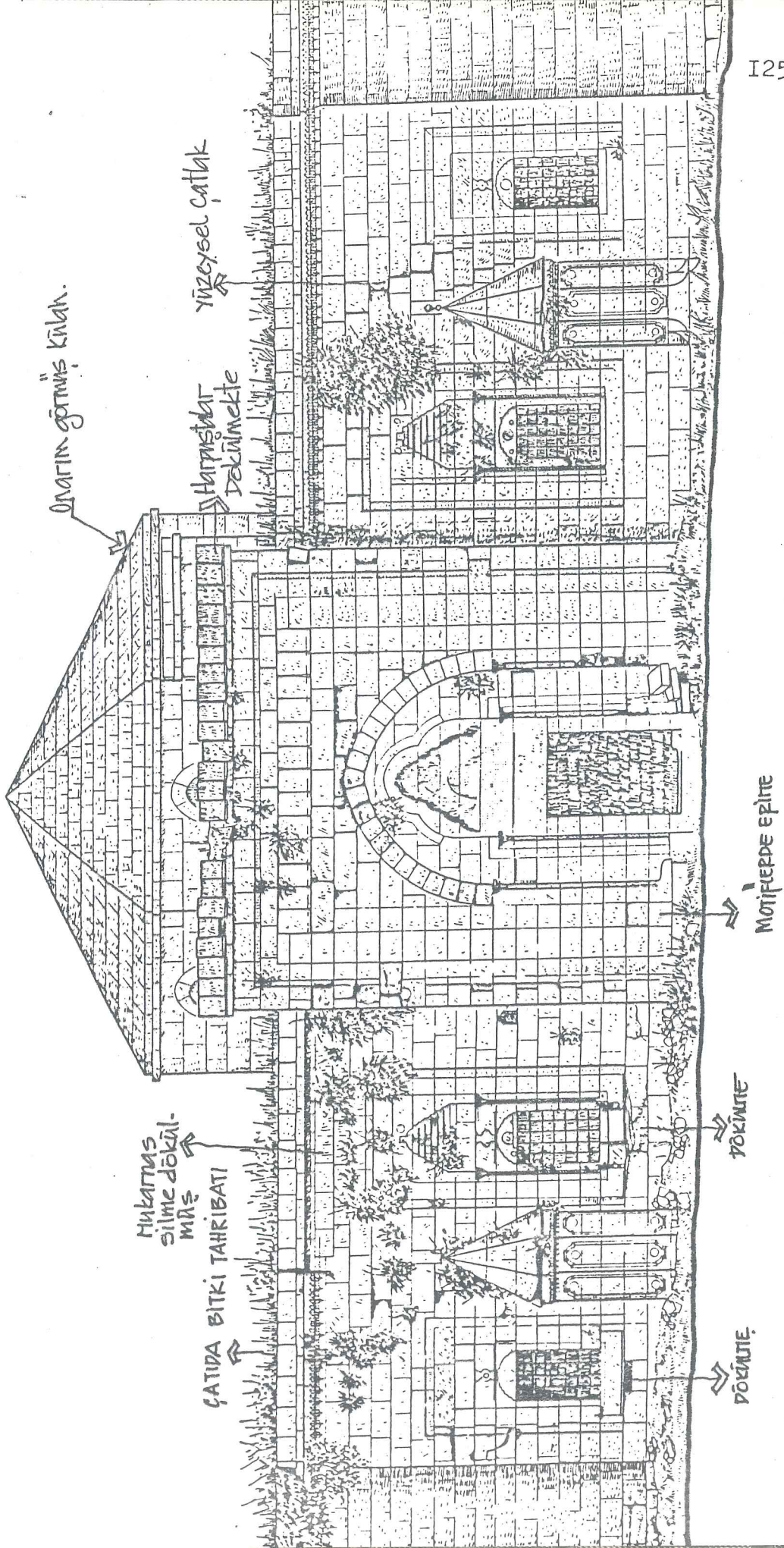

Resim 73 : Yarım sekizgen poligonal çıkıntının içten görünüşü.

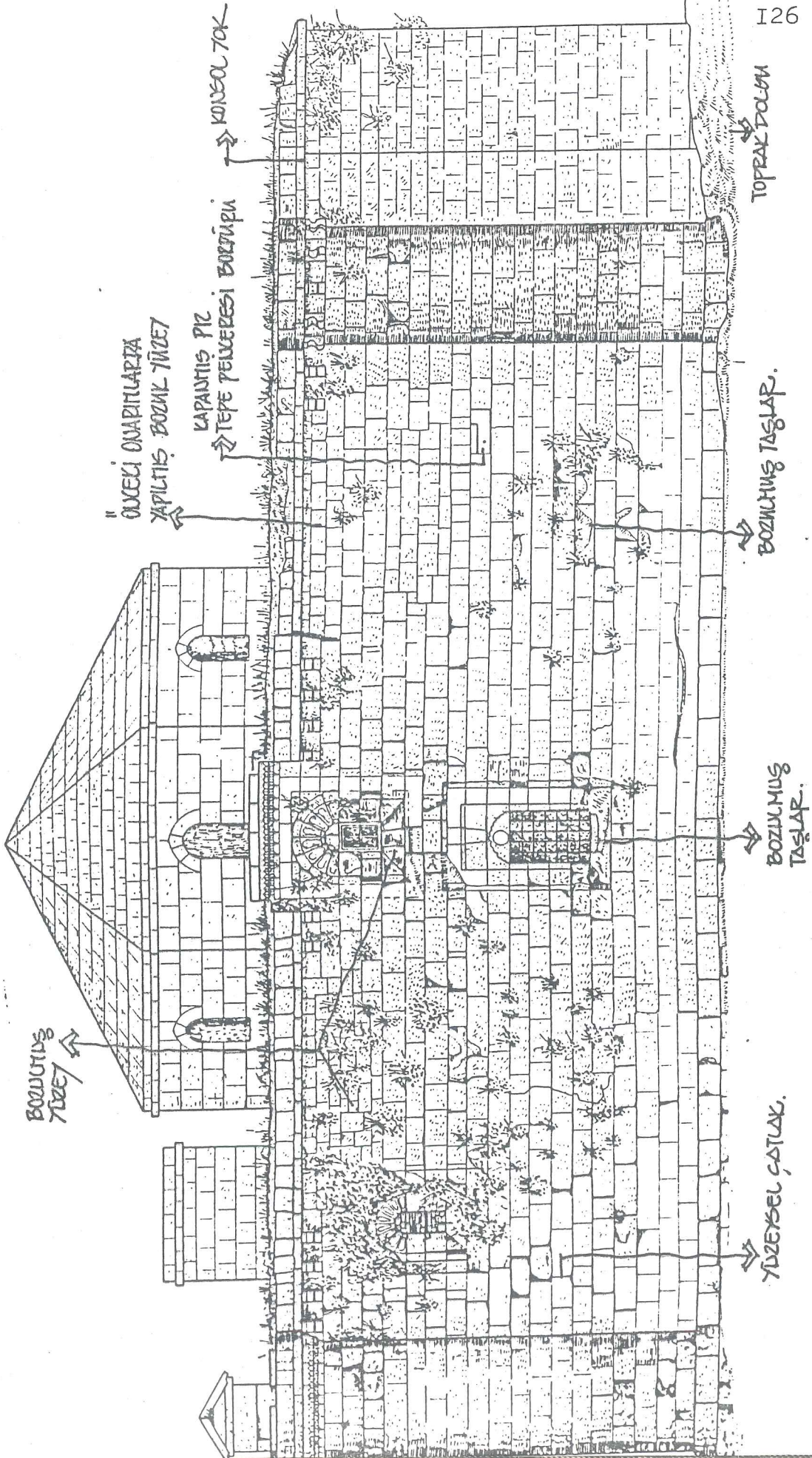

Resim 74 : Yarım sekizgen poligonal çıkıntının içten görünüşü.

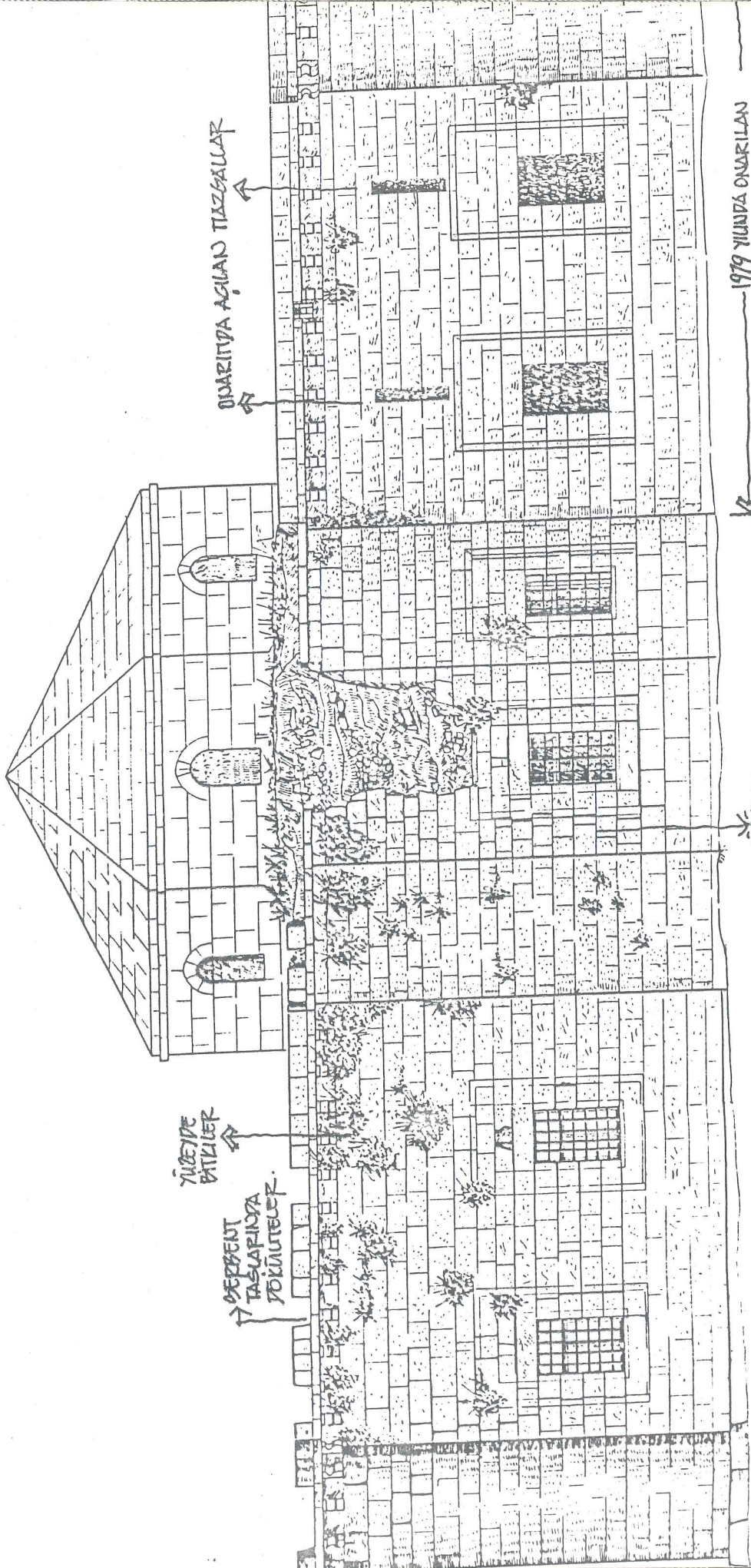

Çizim 35: Giriş (Güney) cephesi Sorunlar.

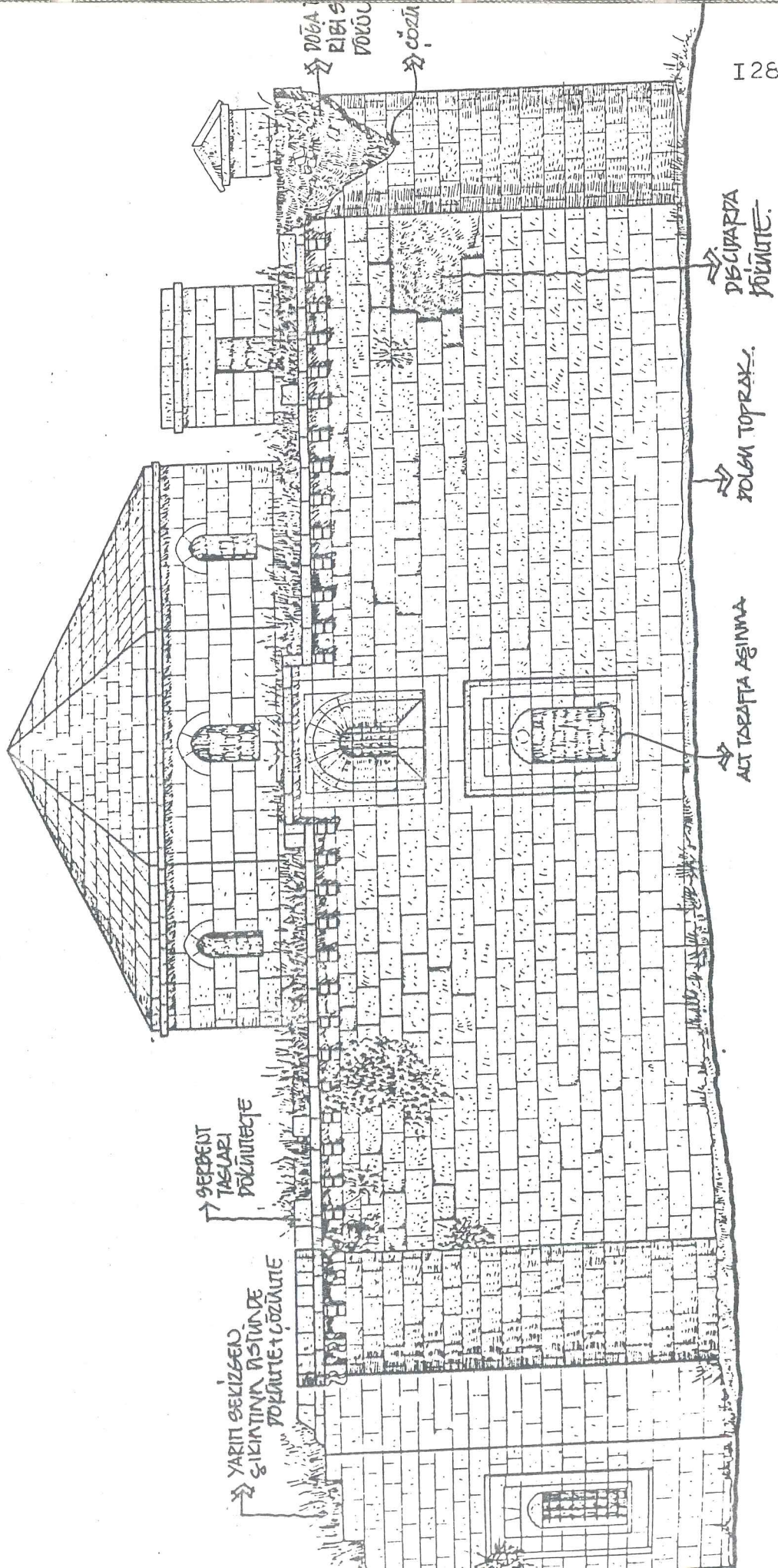
Çizim 36: Sağ yan (Doğu) cephesi Sorunlar.

1979 YILINDA ONARILAN
KISIM.

ÇÖZÜM

Çizim 37: Arka (Kuzey) cephesi, Sorunlar.

Çizim 38: Sol yan (Batı) cephesi, sorunlar.

Resim 75 : II. Şerefhan Türbesi.

2.2. TÜRBELER VE HARABE YAPILARIN TANIMSAL ANALİZLERİ

İhlâsiye Medresesinin etrafına kümelenmiş olan bu yapıların medreseyle beraber bir bütün oluşturduğunu daha önce belirtmiştik. Bu başlık altında, buradaki türbelerin, tarihsel, fiziksel analizleri ve bugünkü durumu ile bugünkü kullanılması anlatılacaktır.

Bitlis'te, Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde olduğu gibi, türbelerin mezar anıt olarak kabul edilmelerinin yanında başka anlam ve önemi daha vardır ki o da "ziyaret yeri" olarak bilinmeleri ve kabul edilmeleridir.

Gökmeydan'da inceleyeceğimiz türbelerin ortak bir özelliği; Hiçbirinin kitabesinin yerinde olmaması ve yazılı hiçbir belgenin bulunmamasıdır ki buda bizi araştırma yaparken özellikle tarihlendirmede varsayımlara gitmemize neden olmuştur.

2.2.I. II. ŞEREFHAN TÜRBESİ

A- TARİHÇESİ:

Gökmeydan'da İhlâsiye Medresesinin etrafına kümelenmiş beş yapıdan biri olan türbenin üzerinde, tarihini tanımlayacak hiçbir iz yoktur. Yapının Batı penceresinin üzerinde eskiden kitabe olduğunu belirten bir iz vardır, ancak bugün sökülmüş ve kaybolmuştur. İçerdeki mezarların baş taşlarında malesef yok olmuşlardır.

Yapılan kaynak çalışmalarında, türbenin ne zaman ve kimin için yapıldığı kesin olarak saptanamamıştır. Halk arasındaki rivayet, türbenin Şerefhan'a ait olduğudur. Ancak Bitlis tarihinde beş Şeref vardır (bk. s.19). Bunların hangi-

sinin türbesi bu pek açık değildir.

M.Oluş Arık, bir rivayete dayanarak türbenin, II. Şerefhan'a ait olduğunu ve 15. yüzyılın ilk yarısında (1421)³⁵ ileri sürmektedir. Yukarda sözü edilen II. Şerefhan, ünlü Şerefnamenin yazarıdır, ölüm tarihi ise 1603 veya 1604'tür³⁶. O.Arık'ın dediği gibi 1421 değildir³⁷. 1421 hacı Şeref'in ölüm tarihidir (bk. s.19).

Diğer ismi Şeref Bin Şemseddin olan Şerefhan II , dedelerinin hayatını kitabında yazmıştır. Bunlardan sadece babası olan Emir Şeref'in mezarının yerini bildirmektedir. Eğer dedelerine ait Bitlis'te bir anıt mezar yapılmış olsaydı sanırım mutlaka belirtirdi. Şimdi akla şu gelebilir (eğer bu türbe Şerefhan türbesi olarak kabul edilirse), türbenin hemen karşısındaki İhlasiye Medresesinin bânisi olan Şerefhan II (öl. 1603-1604), Bitlis'in en iyi yerinde ve en güzel eseri olan bu medresenin yanında gömülmeyi vasiyet etmiş olabilir ki akla en yatkın yaklaşım budur. Bu durumda türbe, 17.yüzyılın ilk yarısında yapılmış olabilir.

B- TÜRBENİN TASARIM İLKELERİ

Kübik bir oturtmalık üzerinde yükselen sekizgen pirizma şeklinde bir gövde ve piramidal bir külah yapıyı oluşturmaktadır. Dışarda sağır olan diagonal kenarlarda duvarı destekleyen-Aynı zamanda kare plandan sekizgene geçişi sağlıyor- piramidal köşe unsurları bulunmaktadır (resim 75-77). İçerde duvarlarda birer sivri sağır kemer, bunların üzeri-

35. Arık, ibid. s.63.

36. Şerefhan, op.cit., s.3.

37. Arık, loc.cit.

ne oturan ve köşelere pandantiflerle geçen bir kubbe,iç kuruluşu oluşturlar. Pencere nişlerinin üzeri sepet kemere yakın sivri bir kemer örter (resim:76).

C-STRÜKTÜR VE MALZEME

Sandık duvar tekniğiile yapılan türbenin taşıyıcı unsurları (Duvar,kubbe,kemer ve külah) Ahlat taşından,dolgu kısmı moloz taş ve horasan harcıyla yapılmıştır. Yapılan incelemede duvarlarda herhangibir hatıla rastlanmamıştır. İçerde kubbe ve külahın ağırlığını hafifletip yan destek unsurlarına aktarmak için duvarlarda birer sağır penci kemer yapılmıştır (resim:76). Döşeme kaplama malzemesi olduğuna dair bir ize rastlanmamıştır.

D- SÜSLEME

İçerde ve dışarda aynı kotta tutulmuş külah ve kubbenin eteğinde dolaşan bir korniş bulunmaktadır. Ayrıca yapının sekizgen gövdesinin ortasında duvar içeri doğru 6 cm. daralarak girmekte,bu geçişi,ince bir silme sağlamaktadır. Köşe destek öğelerinin tepesinde alem görünümlü,üç yapraklıyoncaya benzeyen arma gibi bir motif,kabartma olarak işlenmiştir (çizim:42). Giriş kapısının kenarında bir köşe silmesi dolaşmakta(çizim:44),onu geometrik örgülü bir çerçeve tamamlamaktadır. Lentonun üzerinde,yılanvari kıvrılan yivin ortasına altı kollu bir yıldız (nazarlık-mühürü Süleyman) işlenmiştir (çizim:43).

E- BUGÜNKÜ KULLANIMI

ŞerefhanII türbesi,halk tarafından ziyaret yeri olarak kabul edilmektedir.Evlenemeyen ve evlenmek isteyen genç kız-

lar buraya gelip adakta bulunmaktadırlar. Türbeye gelen genç kız önce Batıdaki piramidal köşe desteğinin tepesindeki (çizim 42) armanın önünde dua edip armadaki topa yüz sürmekte daha sonra,kapının etrafını çeviren geometrik motifin yivlerine yedi adet beyaz taş tıkayıp dua etmekte,içeri girince kubbe eteğinden yuvarlanmış kornişin boşluğuna ve köşede mendilden yapılmış beşiğin içine yedişer adet taş atıp dilekte bulunmaktadır. Halk arasında yaygın olan bu inanç bugün hala devam etmektedir.

F- BUGÜNKÜ DURUMU-SORUNLARI

Çok harap ve önlem alınmazsa yakın zamanda çökme olasılığının çok fazla olduğu yapının,bugünkü sorunlarını şöyle sıralayabiliriz;

- Çözülme-dökülme

Piramidal külahın kaplama taşlarının dört'te üçü, gövdenin beş'te iki'sinin taşları dökülmüştür. Külahtaki mevcut taşların bağlayıcıları kalmadığı için taşlar tehlikeli bir şekilde durmaktadır.

- Topraklaşma

Dış cidarın açık olmasından dolayı,bağlayıcı malzeme,atmosferik etkilerle topraklaşmaktadır.

- Bitki tahribatı

Diğer tahribatlardan ve bakımsızlıktan dolayı yapıda önemli sayılacak bitki tahribatı olmaktadır.

- Rutubet

Yapının üst örtüsünün korumasız kalması,yapının çevresinin toprakla dolu olması sonucu,yapıda çiçeklenmeler gö-

rülmektedir.

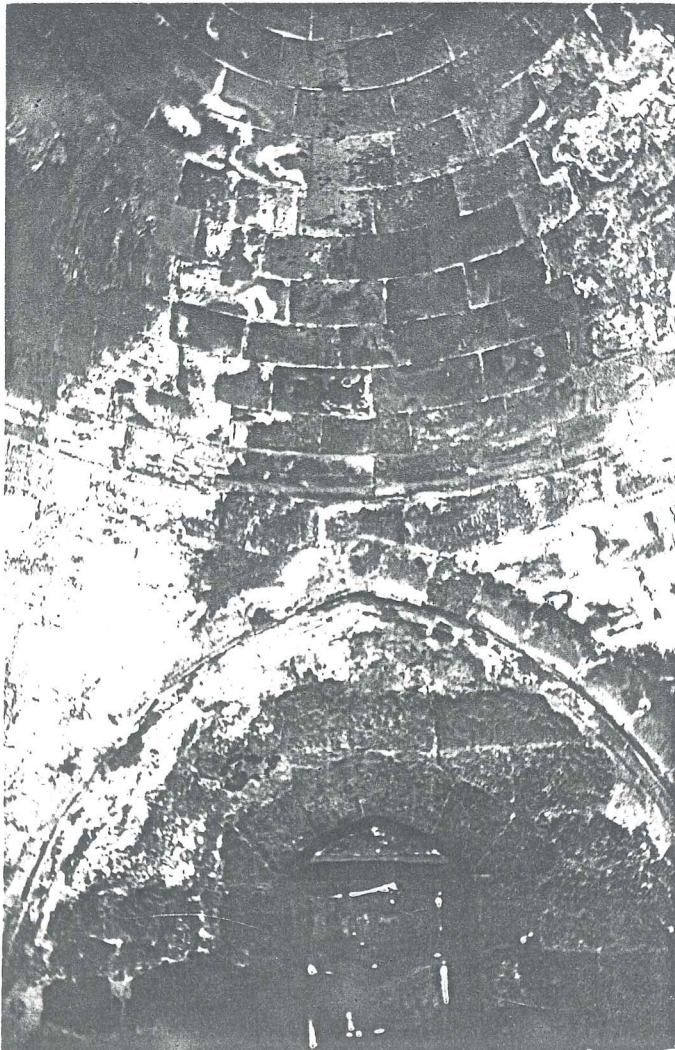
. Is ve kurum

Yapının içinde yakılan ateşten dolayı,içerde kirlenmeler olmuştur.

. İnsan Tahribatı

Yapının sahihsiz kalması,bakılmaması sonucu,çevrede yaşayanlar yapının kaplama taşlarını sökmekte böylece tahribatı hızlandırmaktadırlar.

Bütün bu tahribatlara rağmen,yapının strüktürü dıştan gözlenebildiği kadar,sağlam kalabilmiştir. Ancak bir an önce önlem alınmazsa yapı yakın zamanda çökebilir.

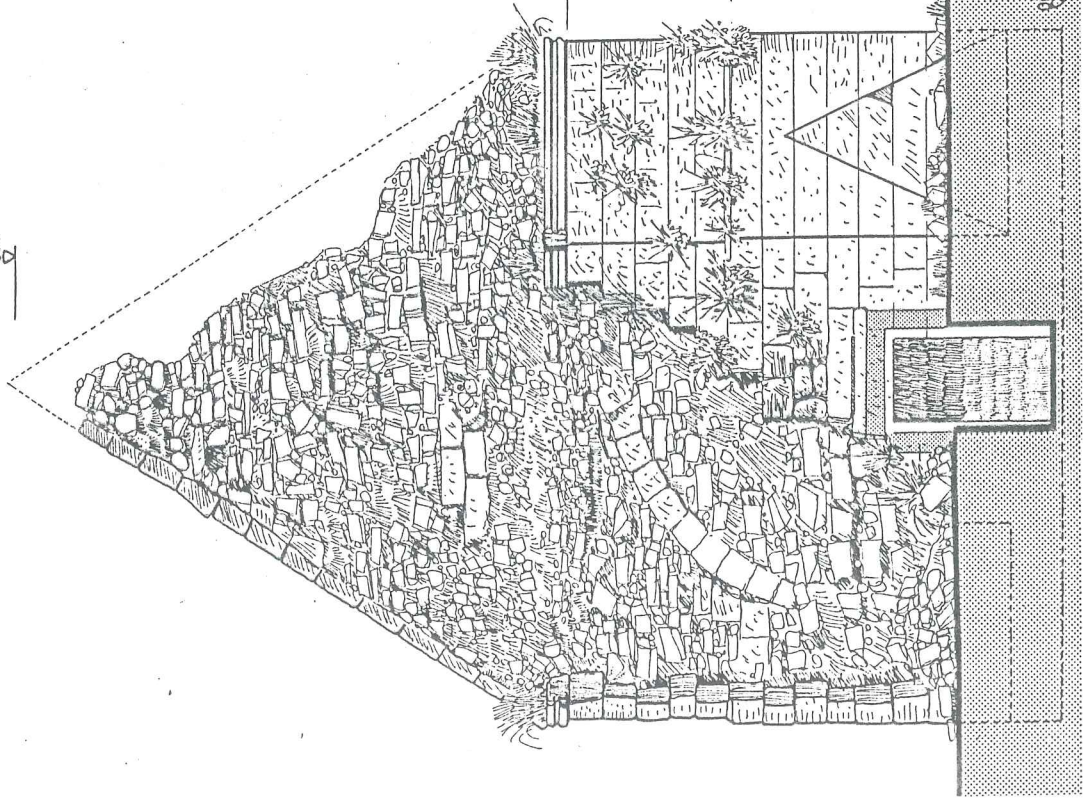
Resim 76 : Türbenin içten görünüşü.

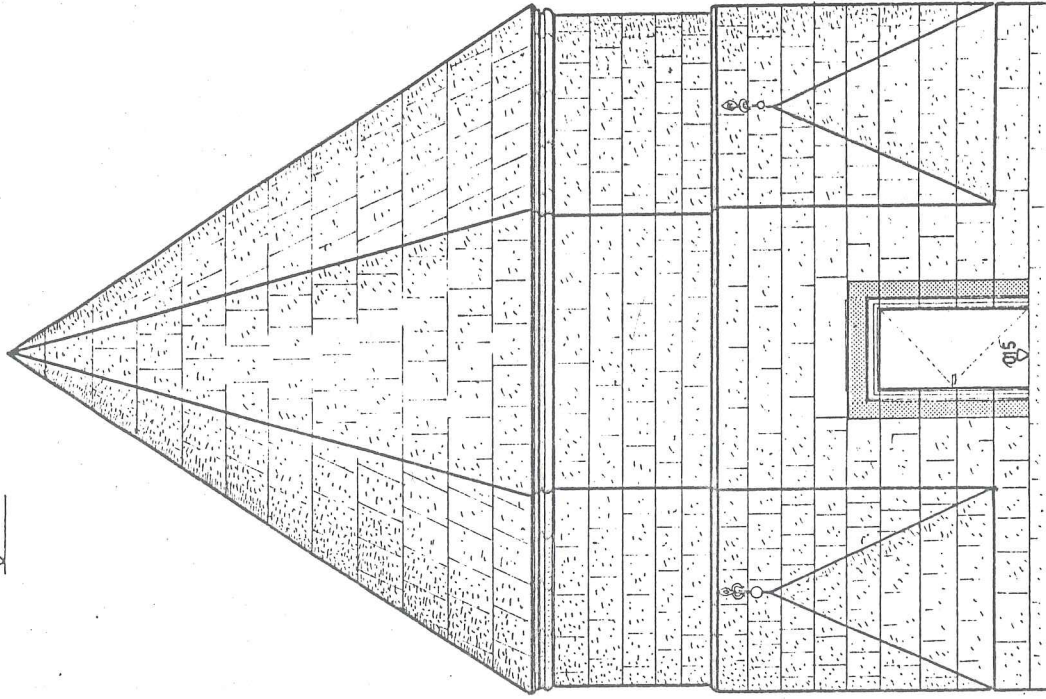
Resim 77 : Türbenin bugünkü durumu.

975

975

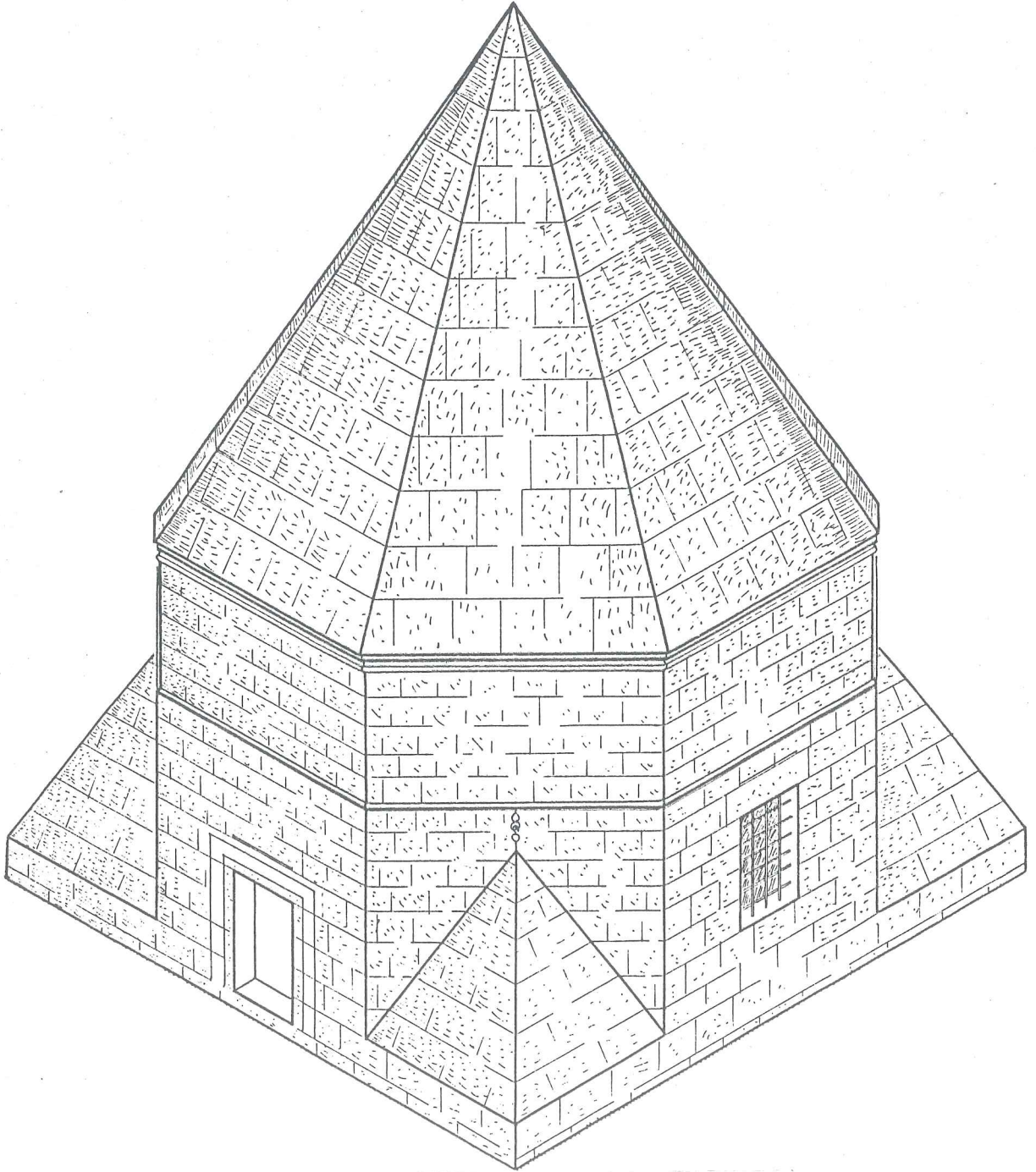

ԻՎԱՅԻՆ ԳԵՐԷ՞ ԻՐՈՒՆՎՈՒՄԷ

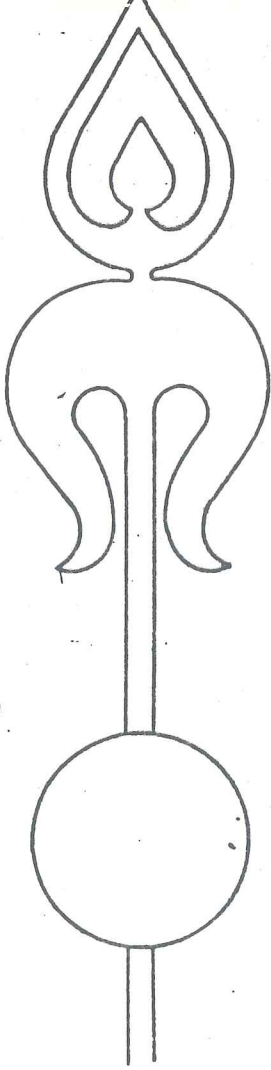
Ծիւղիմ 4I:

ԻՎԱՅԻՆ ԳԵՐԷ՞ ԻՐԵՏՈՒՄԿԱՅԻՆՈՒՄԷ

Ծիւղիմ 42:

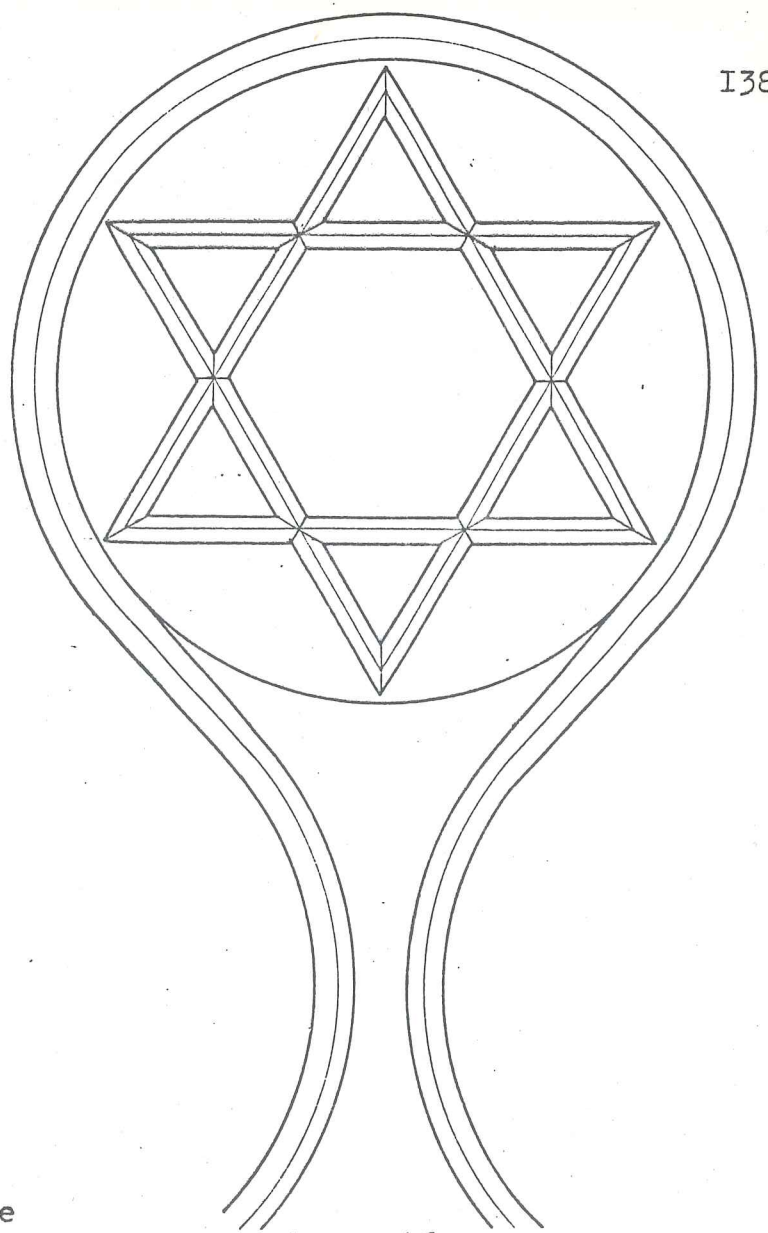

Çizim 43: Perspektiv, Restitüsyon.

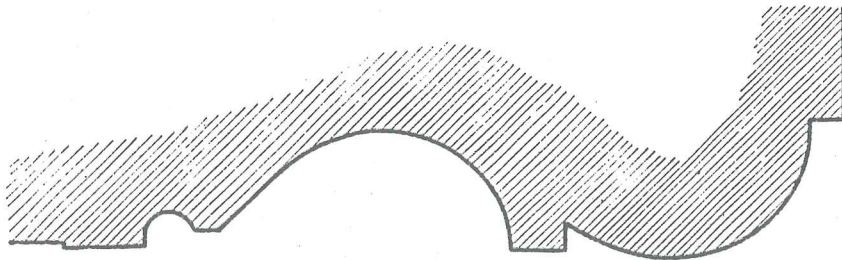
Çizim 45:

Köşe destek öğelerinin tepesinde yer alan kabartma arma.

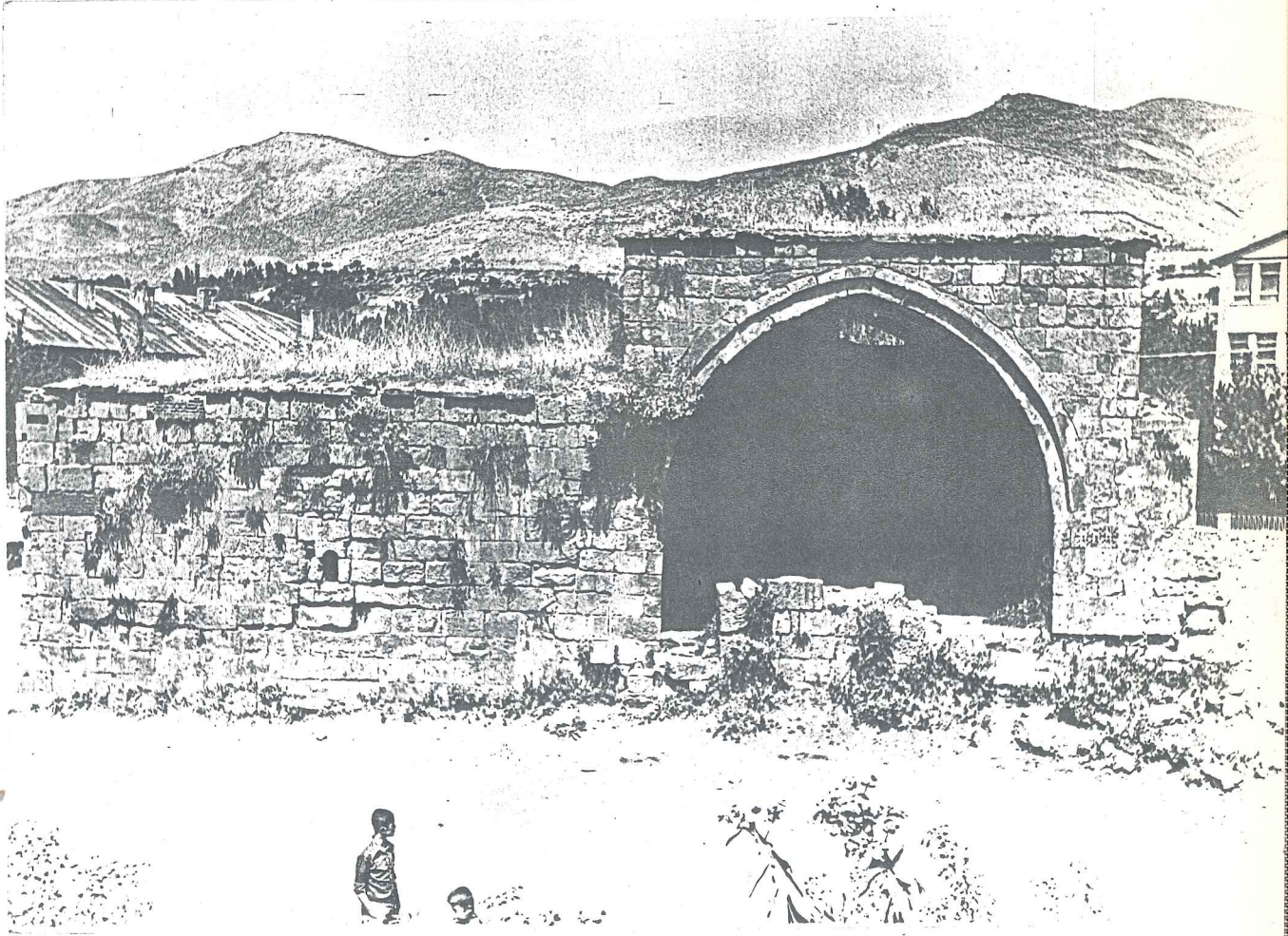
Çizim 46:

Giriş kapısının üzerinde lentonun üzerinde alçak kabartma olarak yapılan nazarlık.

Çizim 44: 1/1

Çizim 44:

Resim 78 : Veli Şemseddin türbesi güney cephesi.

2.2.2. VELİ ŞEMSEDDİN TÜRBESİ (?)

A-TARİHÇESİ

Gökmeydan'da Veli Şemseddin Türbesi diye bilinen yapı, İhlâsiye Medresesinin Batısındadır. Kitabesi yoktur. Yaptığımız kaynak araştırmalarında, türbenin (yada başka amaçlı bir yapının) kime ait olduğu ve ne zaman yapıldığı tam olarak saptanamamıştır.

Halk arasındaki rivayet, buranın Veli Şemseddin Türbesi olduğudur. Arık'ta kesin olmamakla beraber bu yapının Veli Şemseddin'e ait bir türbe olabileceğini belirtiyor ve Veli Şemseddin'in ölüm tarihi olarak I42I tarihini veriyor³⁸.

Konumuzda adı geçen Veli Şemseddin, Hacı Şeref Bin Diyaeddin'in ölümünden 40 gün sonra (I42I'de) Bitlis emirliğine gelmiştir³⁹. Şerefhan'a göre, adına para bastıran, halkı tarafından çok sevilen ve evliya mertebesinde görülen⁴⁰ bir bey olan Veli Şemseddin, Ahlat'ta bir suikast sonucu öldürülmüştür⁴¹. Şerefhan Veli Şemseddin'in mezarı konusunda tam bir yer belirtmemekte, ya Gökmeydan'ın doğu taraflarında yada Ahlat'ta defnedilmiştir demektedir⁴².

Eğer bu görüşler doğru ise yapı, I5. yüzyılın ortalarında yapılmış olmalıdır.

B-TASARIM İLKELERİ

Türbe iki hacımdan oluşturulmuştur. Şimdiki halde Doğu'da mevcut kübik kısım batıdakinden daha küçük fakat daha yüksek ve ağzı güneye açılan eyvandır. Batıdaki hacmın ön

38. Arık, ibid., s.64.

39. Bakın sayfa. 19

40. Şerefhan, op.cit., s.486.

41. Şerefhan, ibid., s.487.

42. Şerefhan, ibid., s. 489.

(Güney) ve Batı duvarların ortasında yerden farklı yüksekliklerde iki mazgal vardır. Bu hacım tam simetrik, dört eyvanlı bir plan anlayışına göre tasarlanmıştır. (Aynı plan anlayışını Şerefiye Medresesinde görüyoruz). Kuzey ve Güney eyvanlarına sağdan ve soldan sivri tonozlu birer küçük eyvan daha açılmıştır. Orta mekan bindirme kemer sistemiyle daralarak yükselen bir aynalı tonozla örtülüdür (resim Yapı bu haliyle minyatür bir medrese görünümündedir.

Bu hacmin Batı eyvanı, yerden yükseltilerek üzerine bir kabir konulmuştur. Ayrıca Kuzey-Güney eyvanları doğrultusunda zemine rastgele birkaç kabir daha yapılmıştır. Bu kabirlerin hiçbirinin baştaşı yoktur.

Yapının Doğusundaki sivri tonozlu eyvan, yerden yükseltilmiş ve oluşturulan bu düzlüğe mezarlar yapılmıştır.

Küçük hacmin Kuzey cephesinde duvara yarıdan bindirilerek 6 basamaklı masif bir merdiven yapılmıştır.

Yapının bir türbe olup olmadığı tartışılabilir. Çünkü plan kuruluşu açısından alışılan türbe biçimlerinden farklıdır. Ayrıca, içerdeki mezarlar biraz zorlamayla yerleştirilmişlerdir (resim 83).

C-STRÜKTÜR VE MALZEME

Yapım tekniği ve malzeme kullanımı diğer Bitlis yapıları gibidir. Yapıdaki büyük eyvan sivri penci bir tonozla geçilmiştir. Bu eyvanın Doğu duvarlarına sonradan birer destek duvarı yapılmıştır (resim: 80). O. Arık bu duvarların devam ettiğini ve bir mekanı sınırladığını yazmaktadır ⁴³.

---

43. Arık, loc.cit.

Ancak yerinde yapmış olduğumuz analizlerde (ki fotoğraflar-
da da açık olarak belli oluyor), bu duvarların sonradan
destek olarak yapıldığını belirledik.

Yapıda, malzeme kullanımı ve işçilik zayıftır, derzler bir-
birlerine iyi alıştırılmamış ve birbirlerine çok yakın ya-
pılmıştır. Yapıdaki birçok taş devşirmedir.

D- BUGÜNkü DURUMU VE SORUNLARI

Gökmeydan'daki diğer yapılar gibi harap bir durumdadır.

Girişteki büyük eyvan zor ayakta durmaktadır. Kuzey ve Do-
ğu duvarlarında artık "boşalmalar" başlamış, her an yıkıl-
ma tehlikesi göstermektedir.

Yapının tüm duvarlarında, derzler açılmış, liken ve bitkiler
büyümüştür.

Yapının çevresi toprak dolduğu için zemin aşağıda kalmış
dolayısıyla zeminde duvarlarda rutubet izlerine rastlanmak
tadır.

Yapı halk tarafından ziyaret yeri olarak bilinmekte, aynen
II.Şerefhan türbesi gibi ziyaret edilip adakta bulunulmak-
tadır.

950
000

8
300

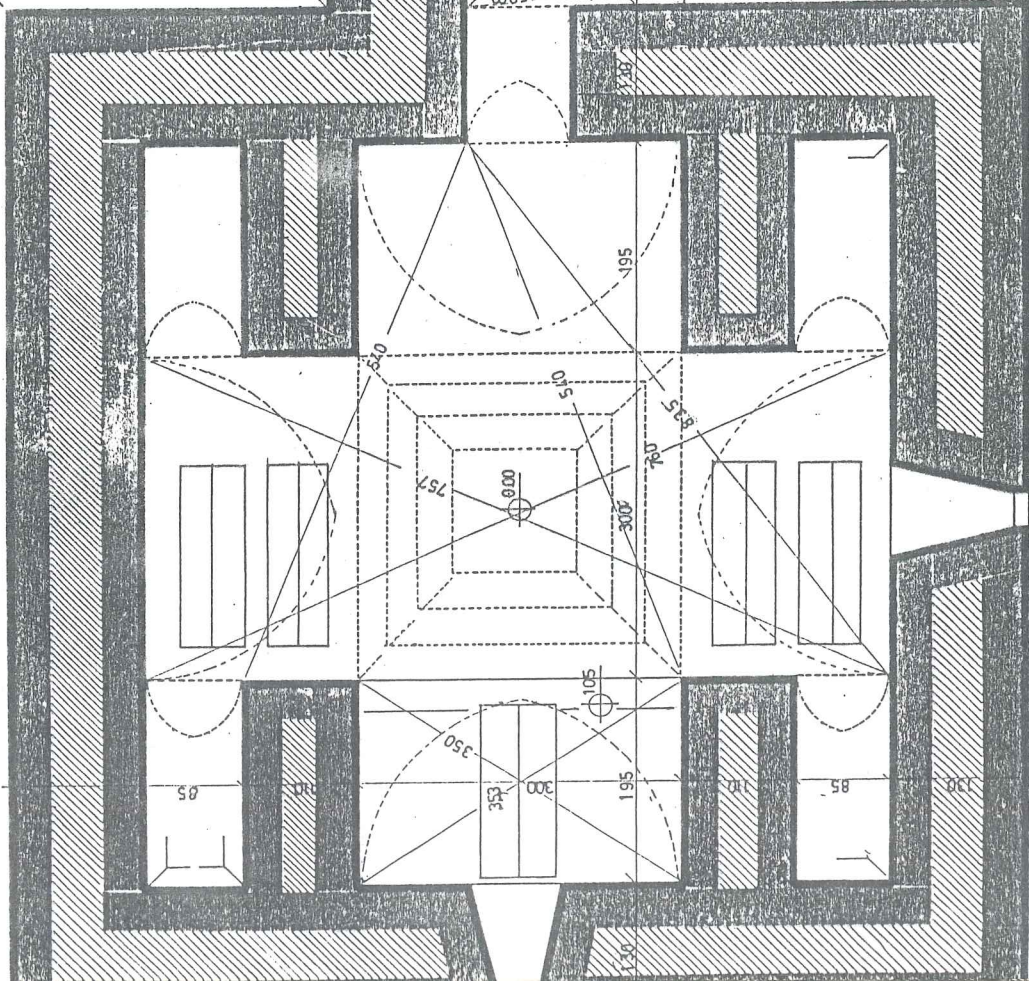
0.00
560

0.75
000
115
115
000

8
575
130
575

8
655

143

çökme tehlikesine
karşı yapılmış muhdes
dayanaklar.

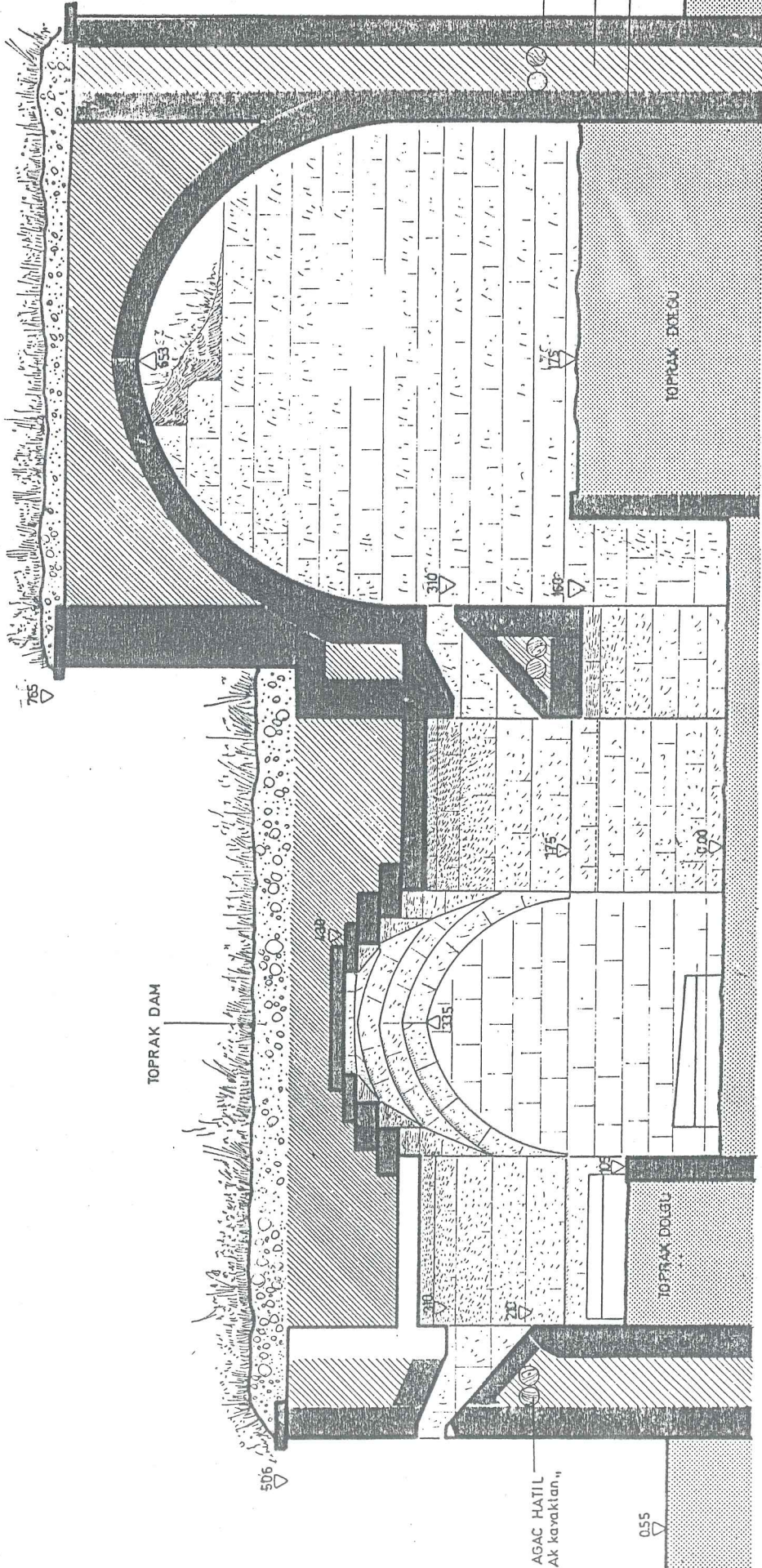
sonradan doldurulup
mezar yapılmış.

MUHDES
DUVARI

Çizim 47: $\phi^{0.55}$

PLAN RÖLİEFİNE ÇİÇEK = 1/500

1300
1270

AGAC HATIL
"Ak kavaktan"

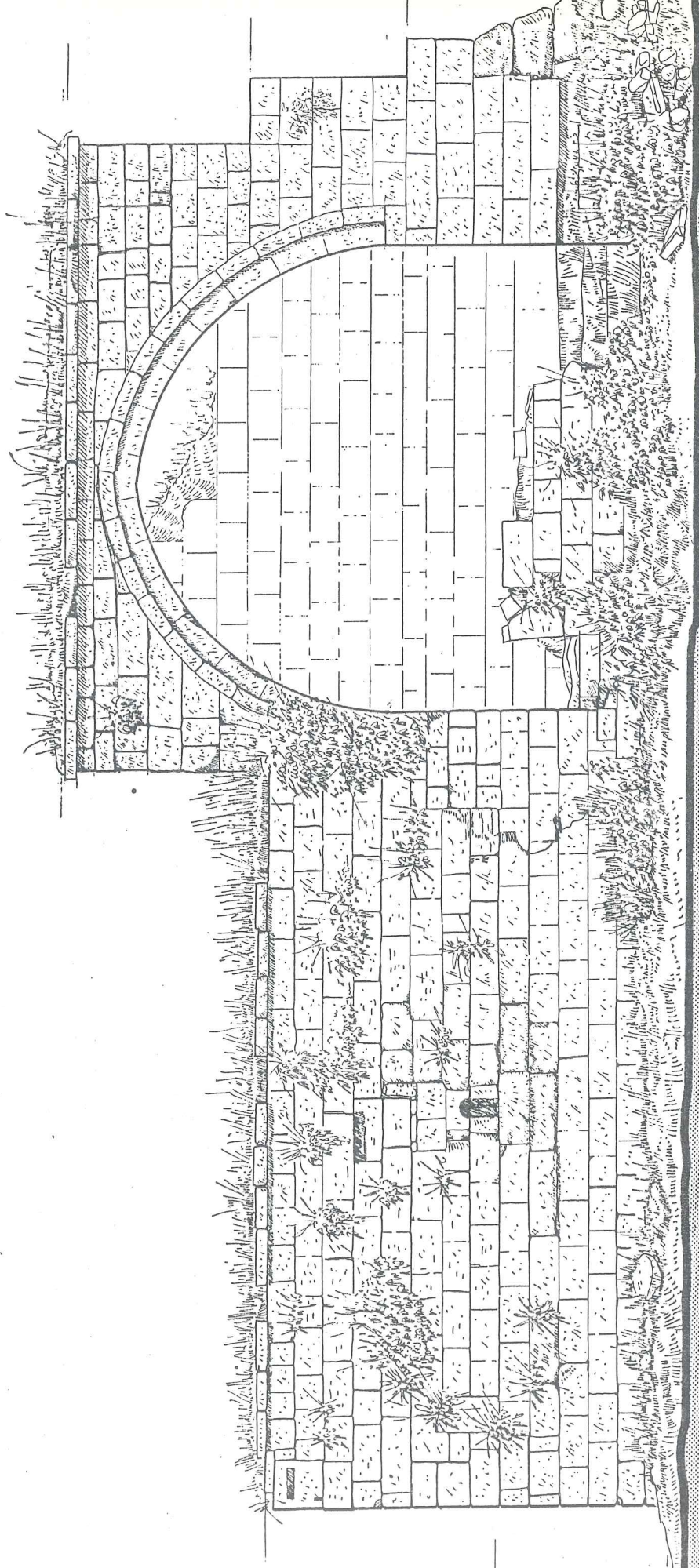
0.55

TOPRAK DAM

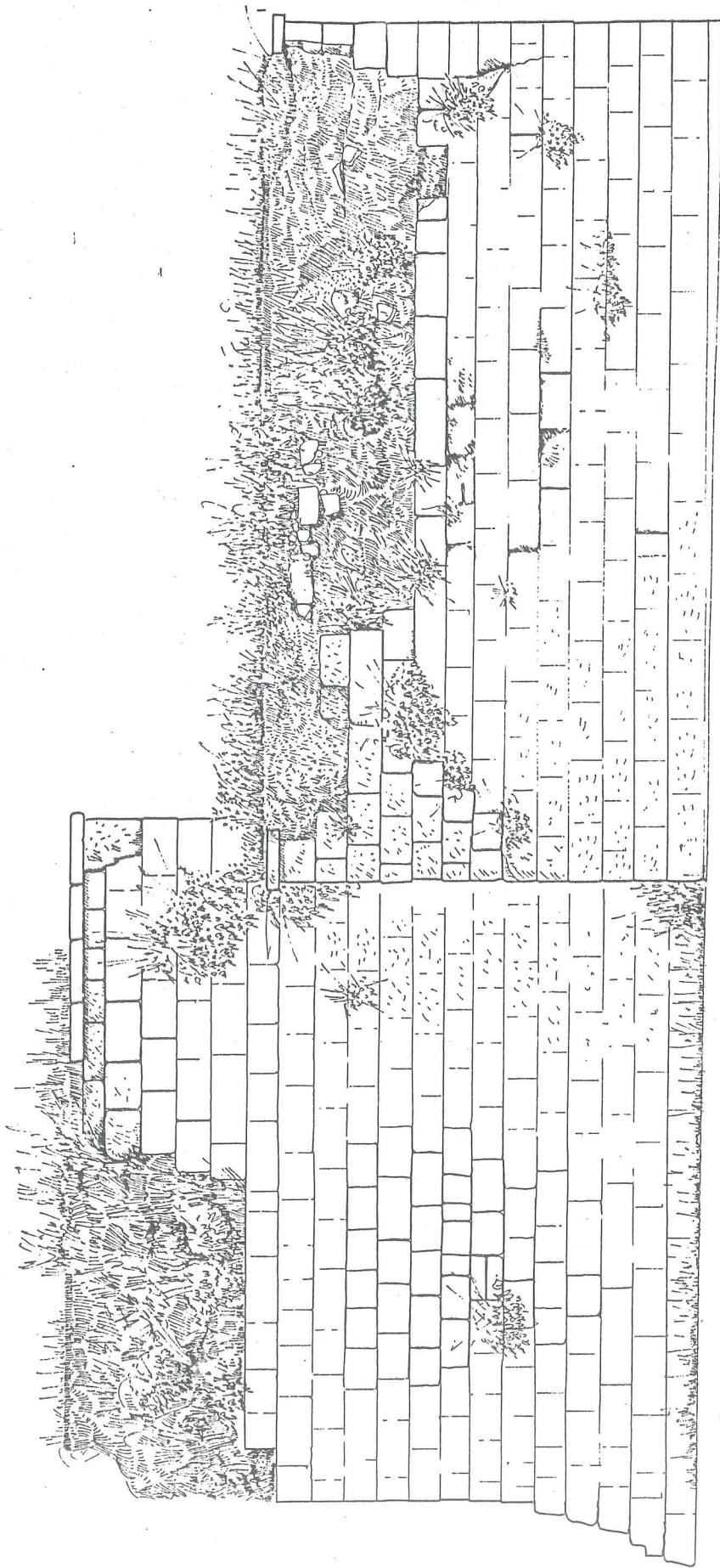
TOPRAK DOLGU

DİŞ CİDAR
"ahlat taşı"
DOLGU
"moloz taşı"
İÇ CİDAR
"ahlat taşı"
0.55

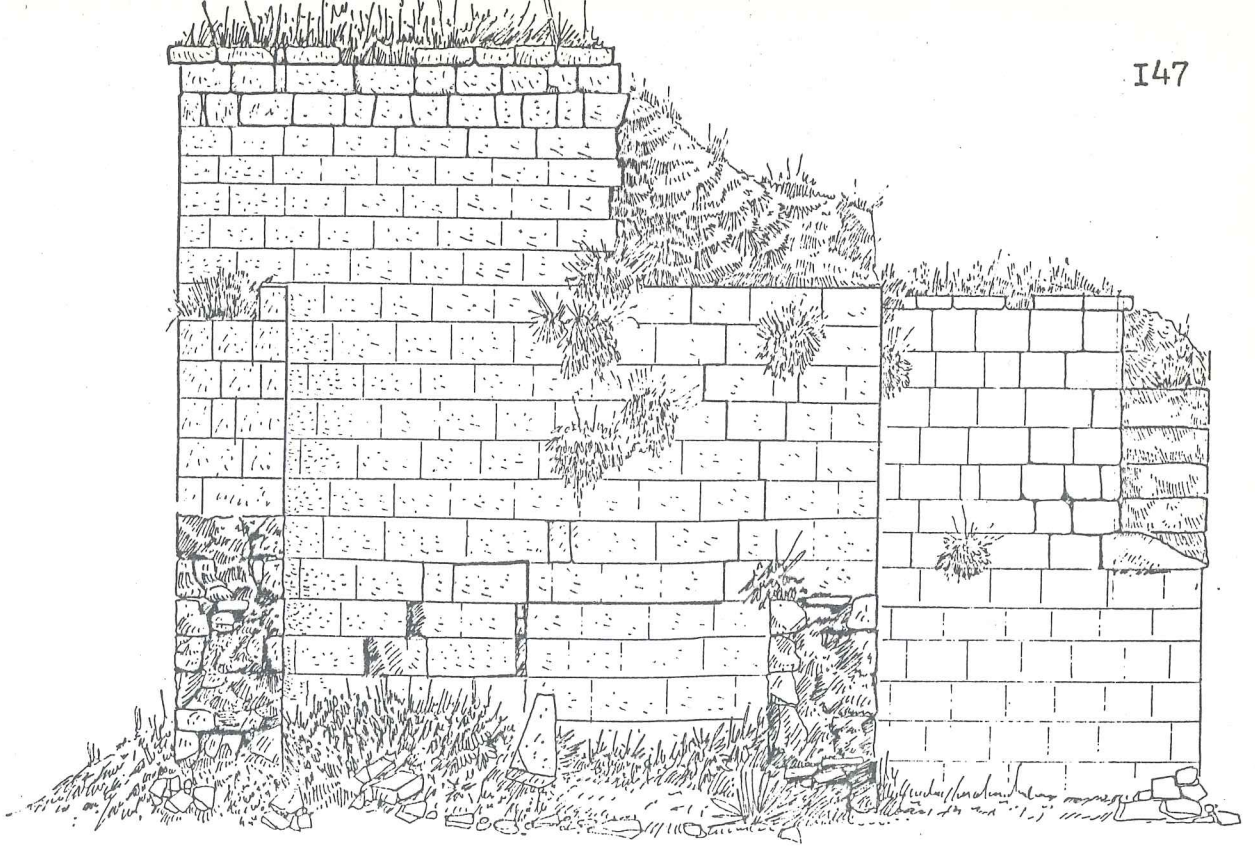
Çizim 48: A A İNCESSİTİ "TRCÖ-ÖNVE" ÇÖZÜMLÜ: 1/500

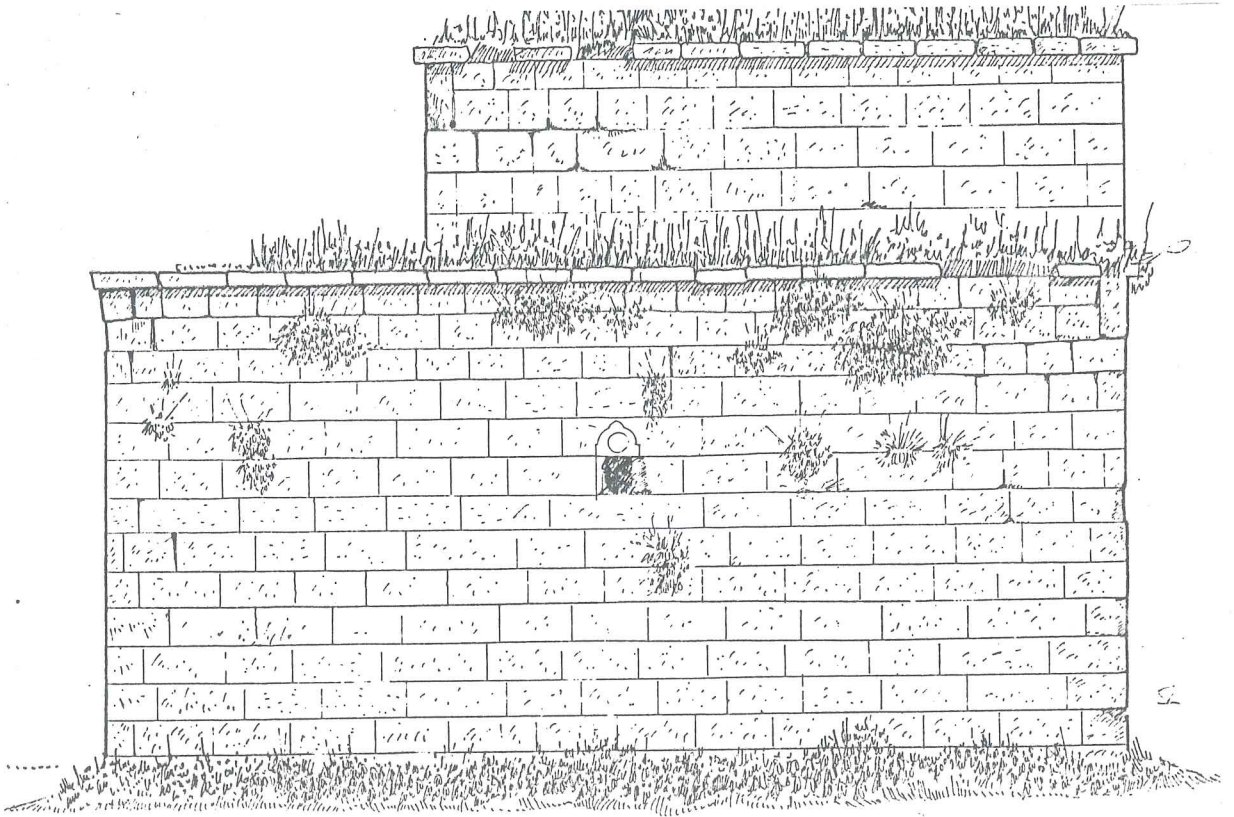
Çizim 49: ÇALIYANEY (ÇİM-İŞİ) ÇİÇİP-İİİİİ

Çizim 50: KUZZEY QIYPI-QESSİ

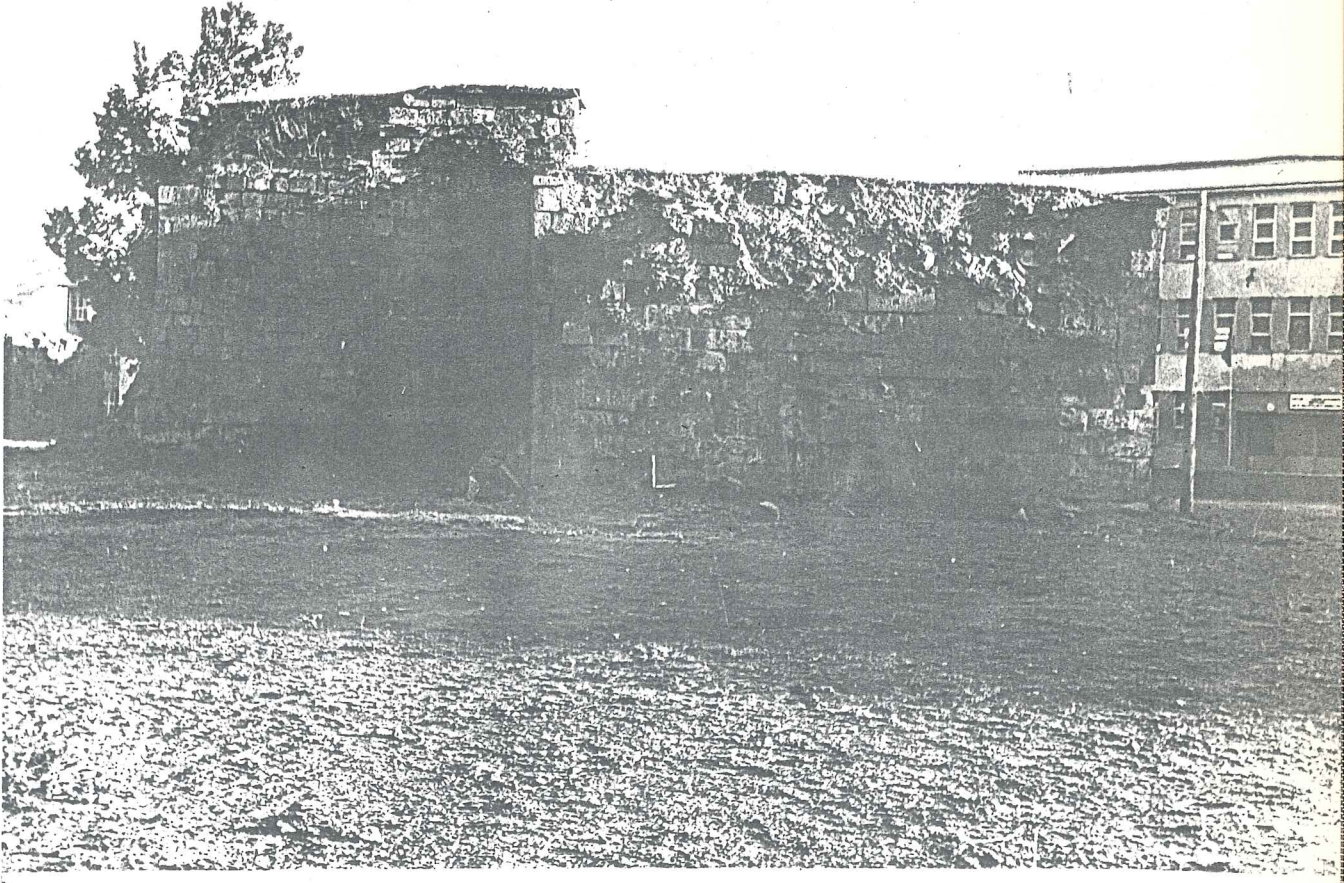

Çizim 51: Sağ yan (Doğu) cephesi Rölövesi.

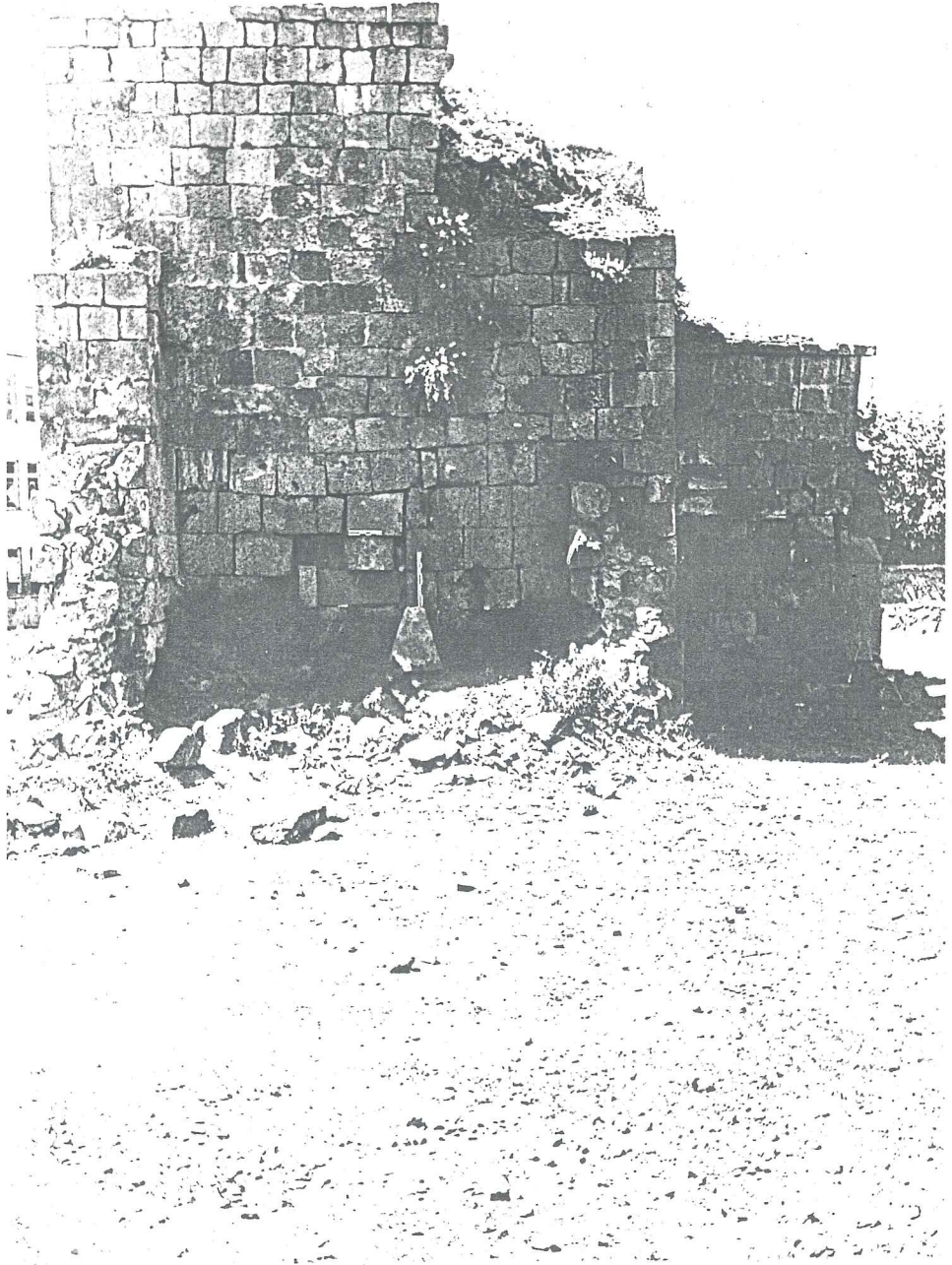

BATI CEPHESİ

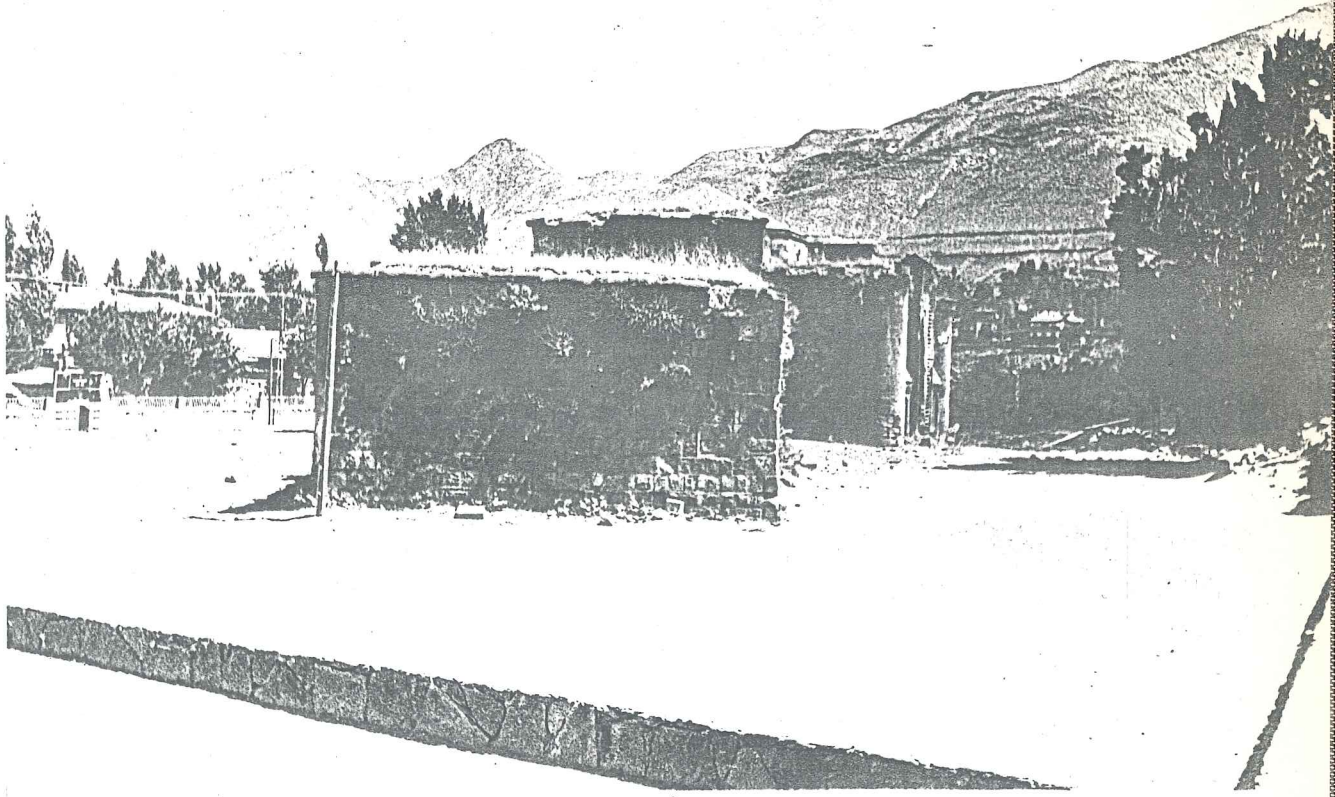
Çizim 52: Batı (Sol yan) cephesi Rölövesi.

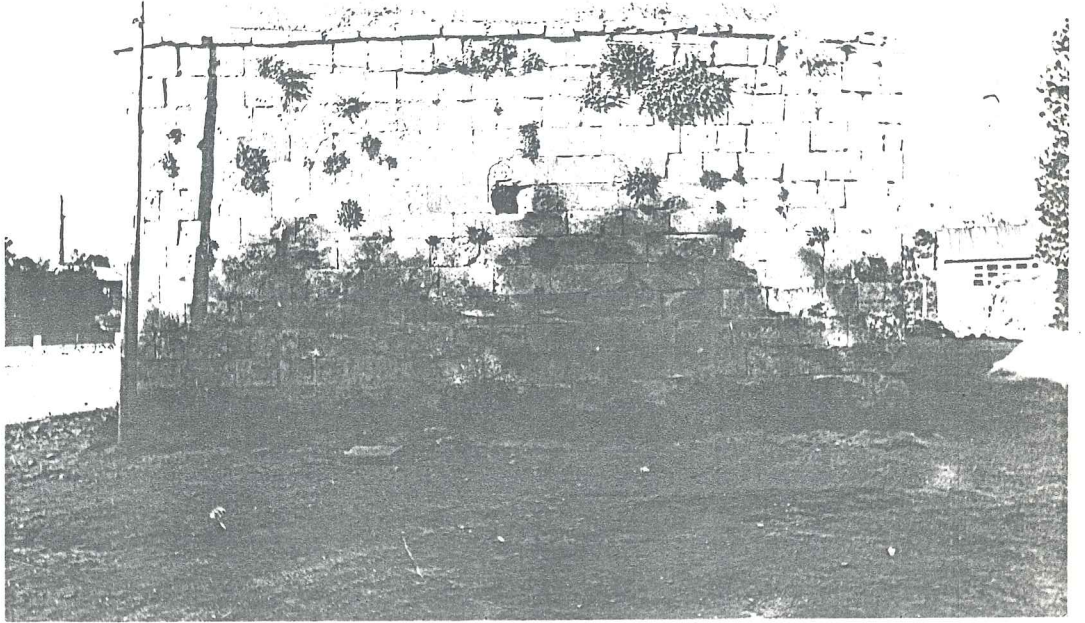
Resim 79 : Veli Şemseddin Türbesi kuzey cephesi.

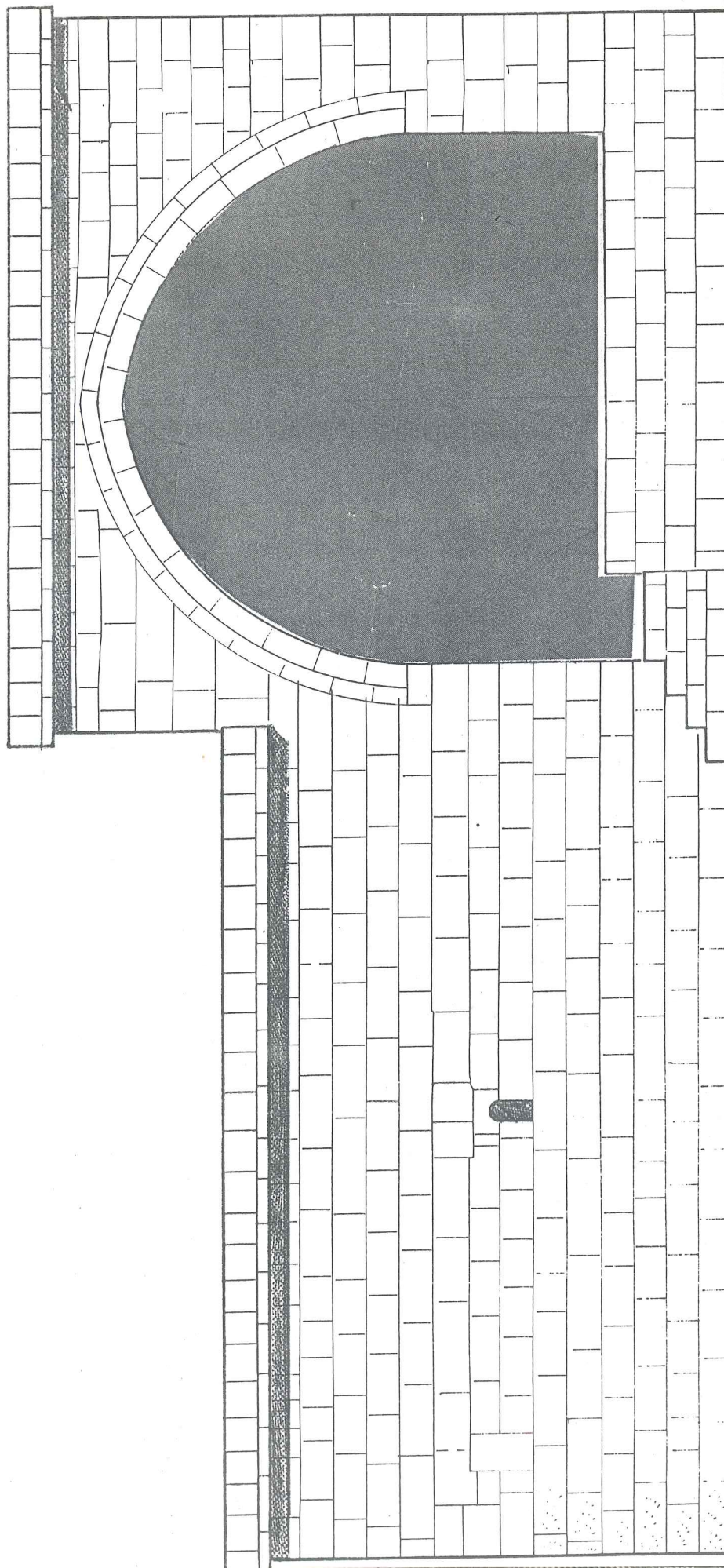
Resim 80 : Veli Şemseddin Türbesi Doğu cephesi. Dışarı doğru çıkıntı yapan duvarlar,sonradan destek olarak yapılmışlardır.

Resim 81 : Veli Şemseddin Türbesinin batıdan görünüşü.
Arka plandaki yapı İhlasiye Medresesidir.

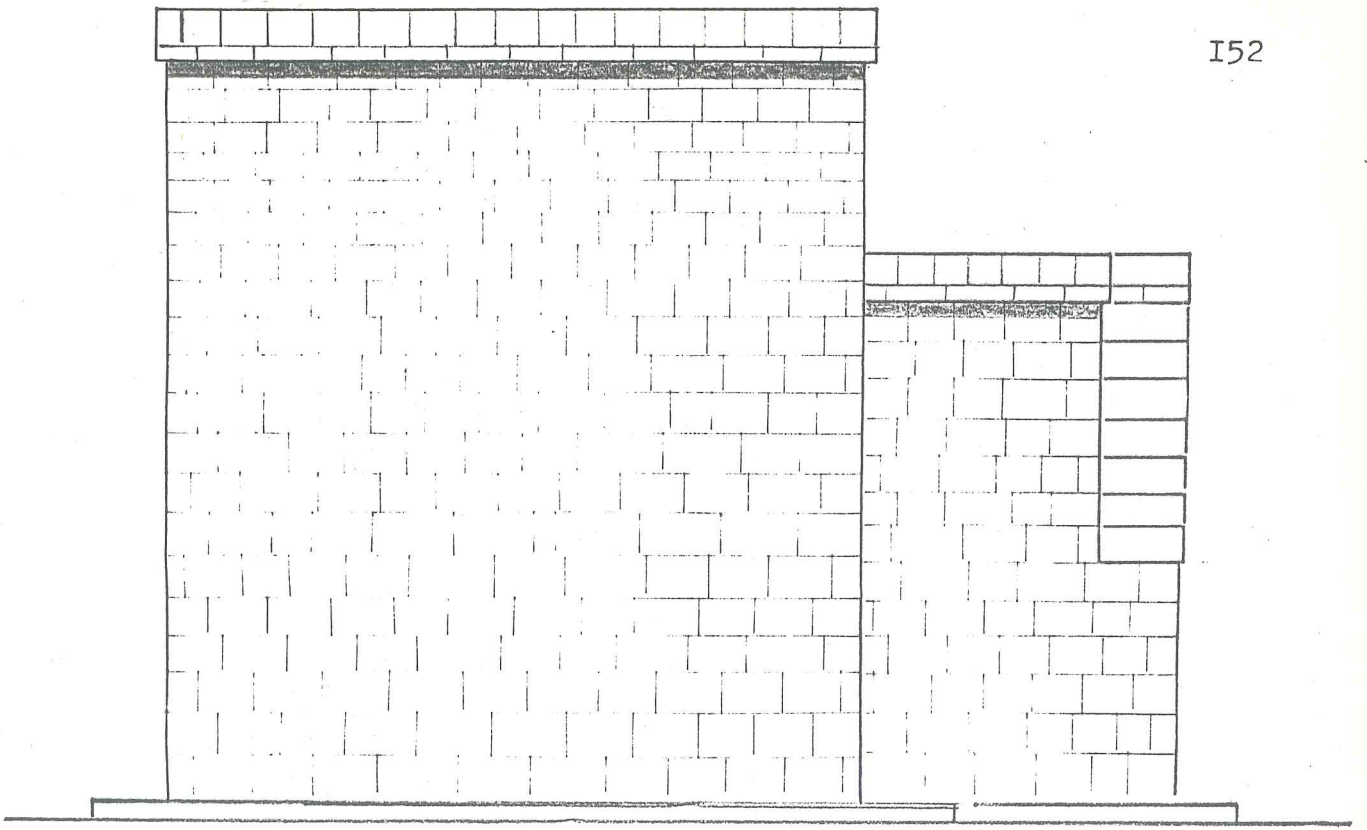
Resim 82 : Aynı cepheden ayrıntı.

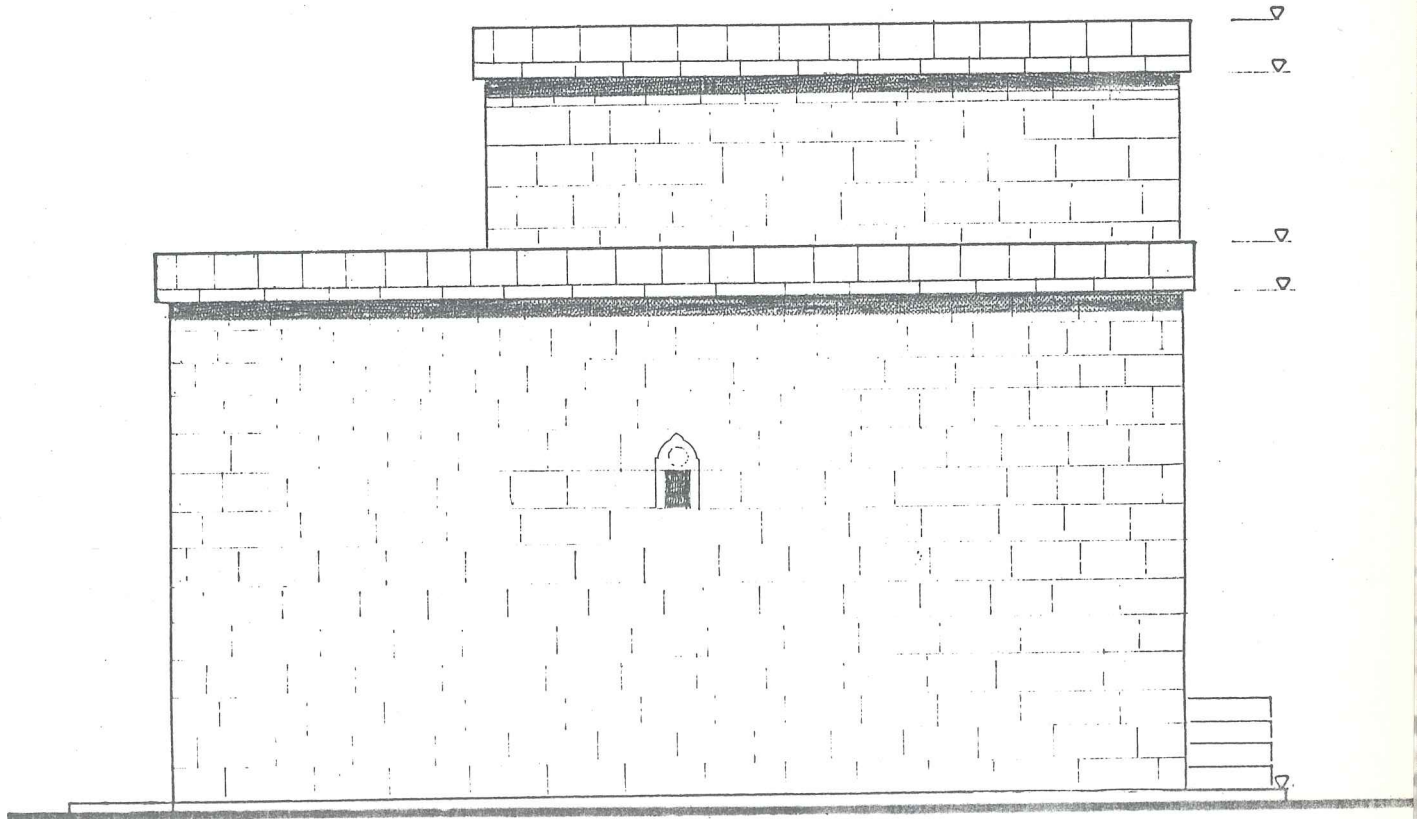
САЎЊИВЕҲ ҚАДЕР-ҚОҒОСШЎ

Çizim 53: Veli Şemseddin Türbesi Restitüsyon (Güney cephesi).

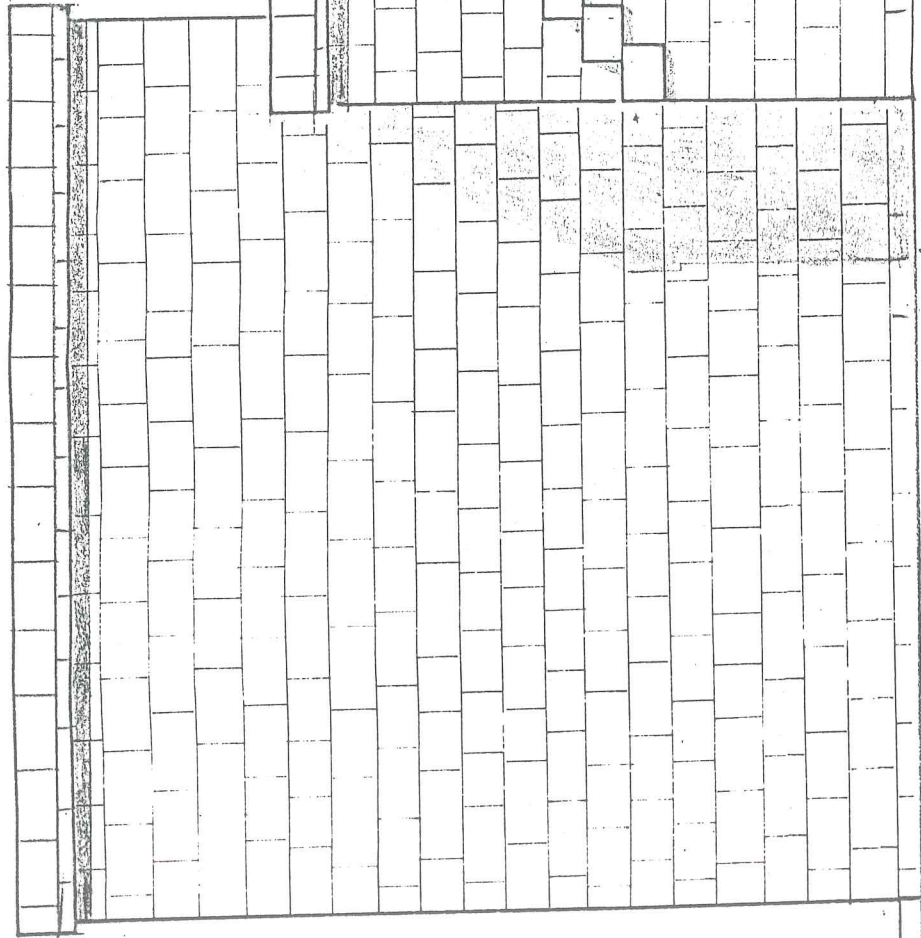
Çizim 54: Doğu (Sağ yan) cephesi Restitüsyon.

BATI CEPHESİ

Çizim 55: Batı Cephesi Restitüsyon.

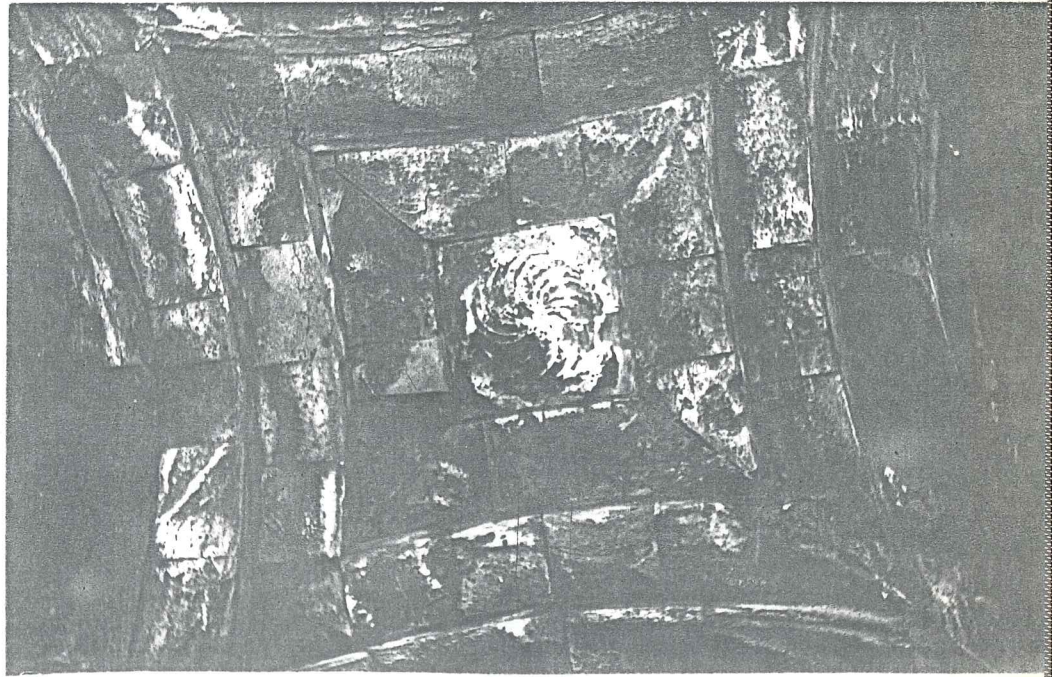

Çizim 56: Kuzey (Arka) cephesi Restitüsyonu.

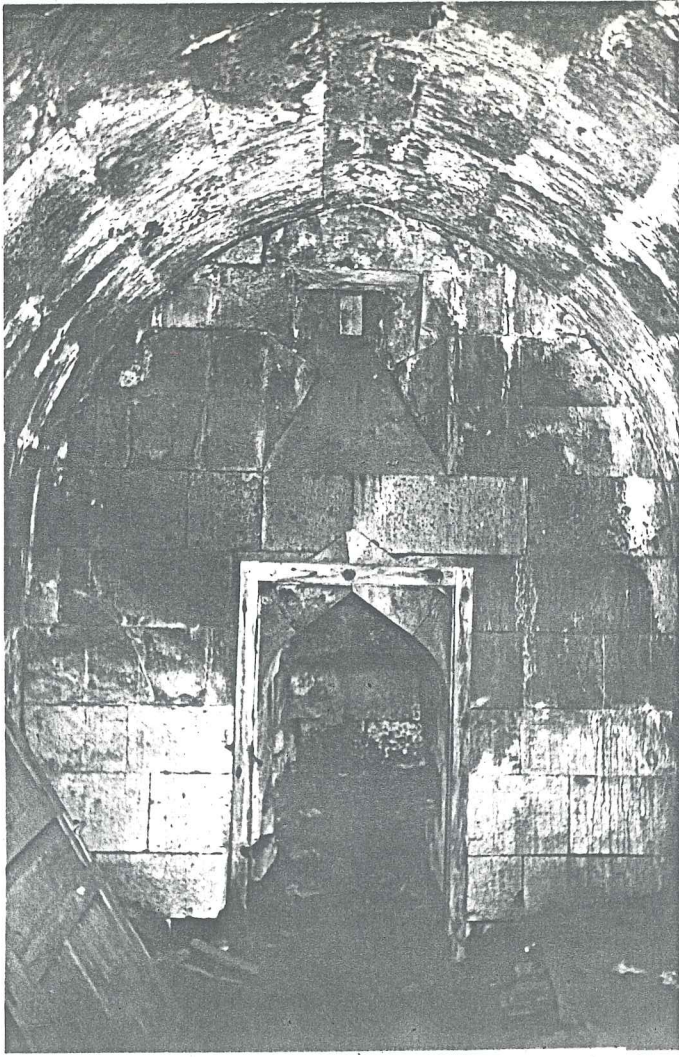

Resim 83 :

Velî Çelebi'nin Türbesi, küçük hacmin içten görünüşü.

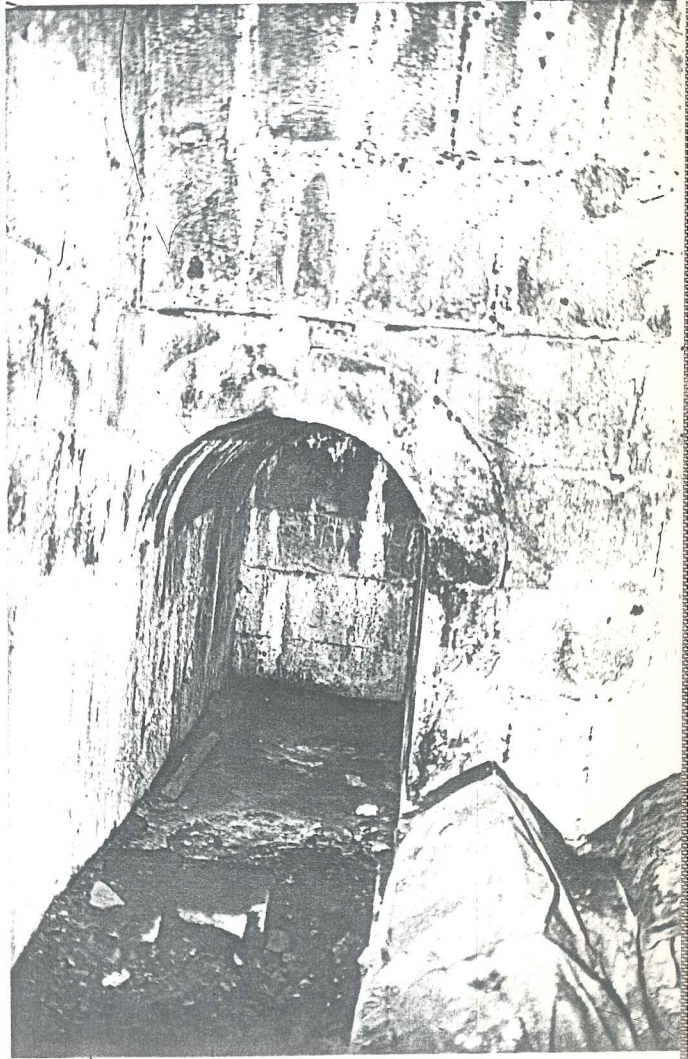

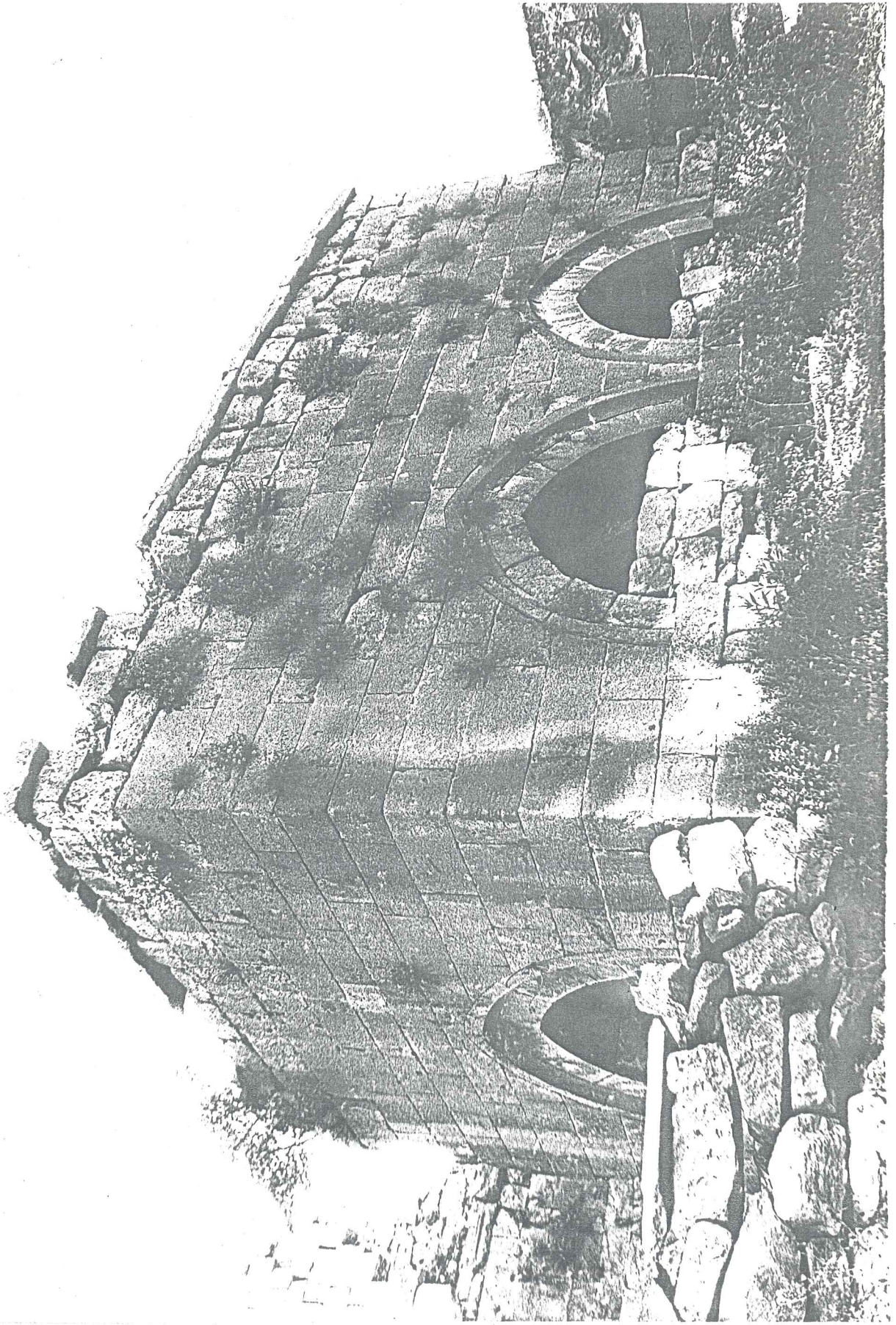
Resim 84 : Aynı hacmin orta mekanını örten, örtü sistemi.

Resim 85 : Aynı hacmin giriş kapısı.

Resim 86 : Aynı hacımdaki küçük hücre.

Resim 87 : Üçkızlar Türbesi,

2.2.3. ÜÇKIZLAR TÜRBESİ

İhlâsiye Medresesinin tam karşısında (güneyinde), Ziyaeddin Han türbesinin arkasındadır.

Türbenin kitabesi yoktur. II. Şerefhan'ın kızlarına ait olduğu söylenmektedir⁴⁴. Bu görüş doğruysa, 16. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olmalıdır.

Kuzey-Güney doğrultusunda dikdörtgen bir plân üzerine geleneksel teknoloji ve malzeme ile yapılmıştır. Doğu ve Batı cepheleri birer çifte kemer, Kuzey ve Güney cepheleri ise birer tek kemer ile açılmaktadır (resim: 87).

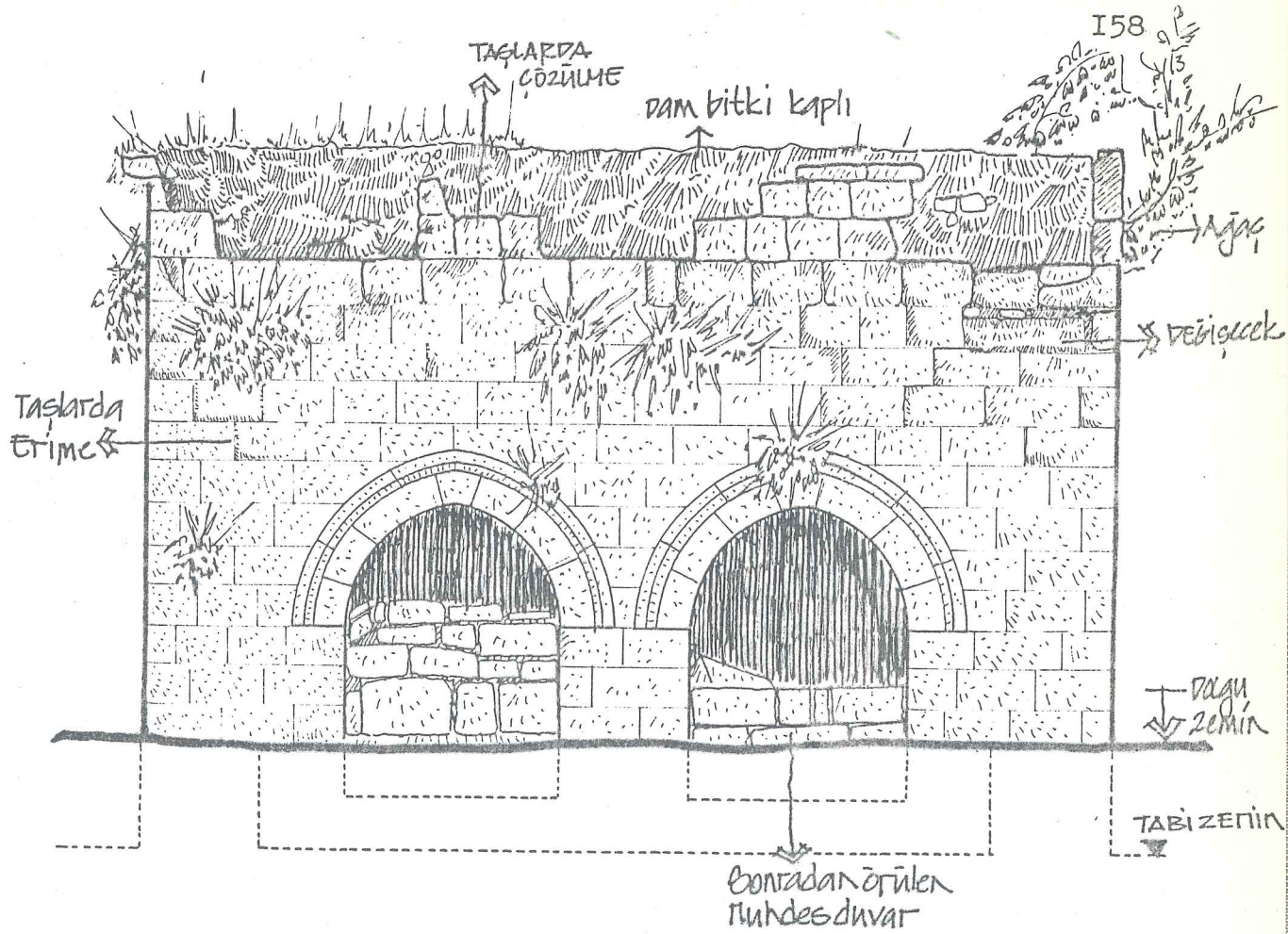
Üstü dıştan düz toprak dam, içten sivri beşik tonozla örtülmüş, doğu-batı cephelerindeki çifte kemerlerin orta ayakları arasına içten bir takviye kemeri atılmıştır (resim: 89).

Anadolu türbeleri arasında ender rastlanan tipteki bu türbe Sivas'ta ki anonim bir türbe ve Sinan'ın İstanbul'daki türbesi bu tipe girmektedir⁴⁵. Ancak, çok uzak mesafelerde ortaya çıkan bu örnekler arasında doğrudan doğruya bir ilişki aranabilir mi; yoksa aynı tasarıma ayrı ayrı varıldığını kabul etmek mi doğru olur kestirmek zordur.

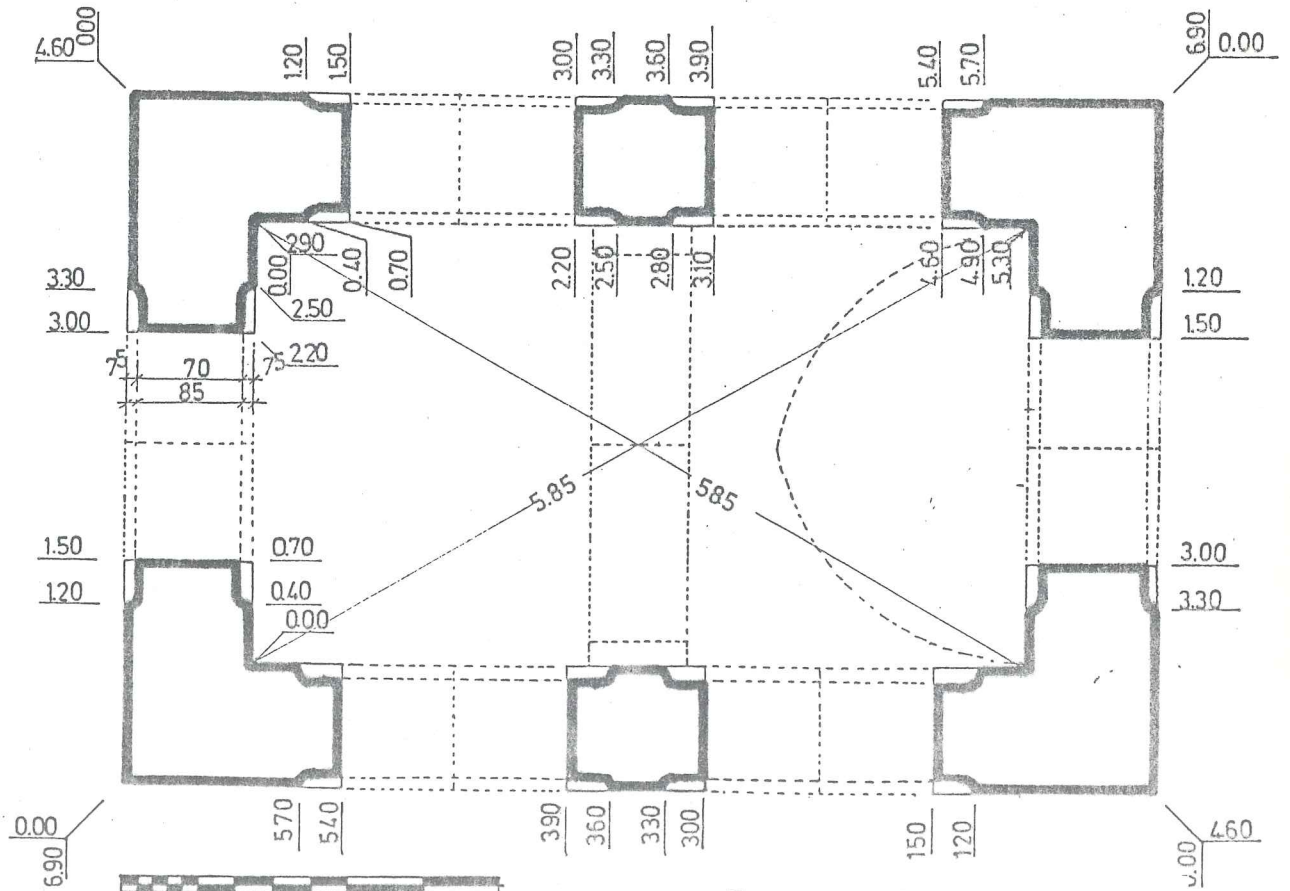
Yapının bugünkü durumu ve sorunları, Gökmeydan'daki öbür yapılardan farklı değildir. Hemen hemen tüm sorunları aynıdır. Zemin toprakla dolup yükseldiğinden, yapının boyutları hakkında ilk bakışta bir bilgi sahibi olunamıyor. Yapının dış cıdar taşlarının, özellikle üsttekiler düşmüş, derz aralarında liken yetişmiştir.

44. ibid.

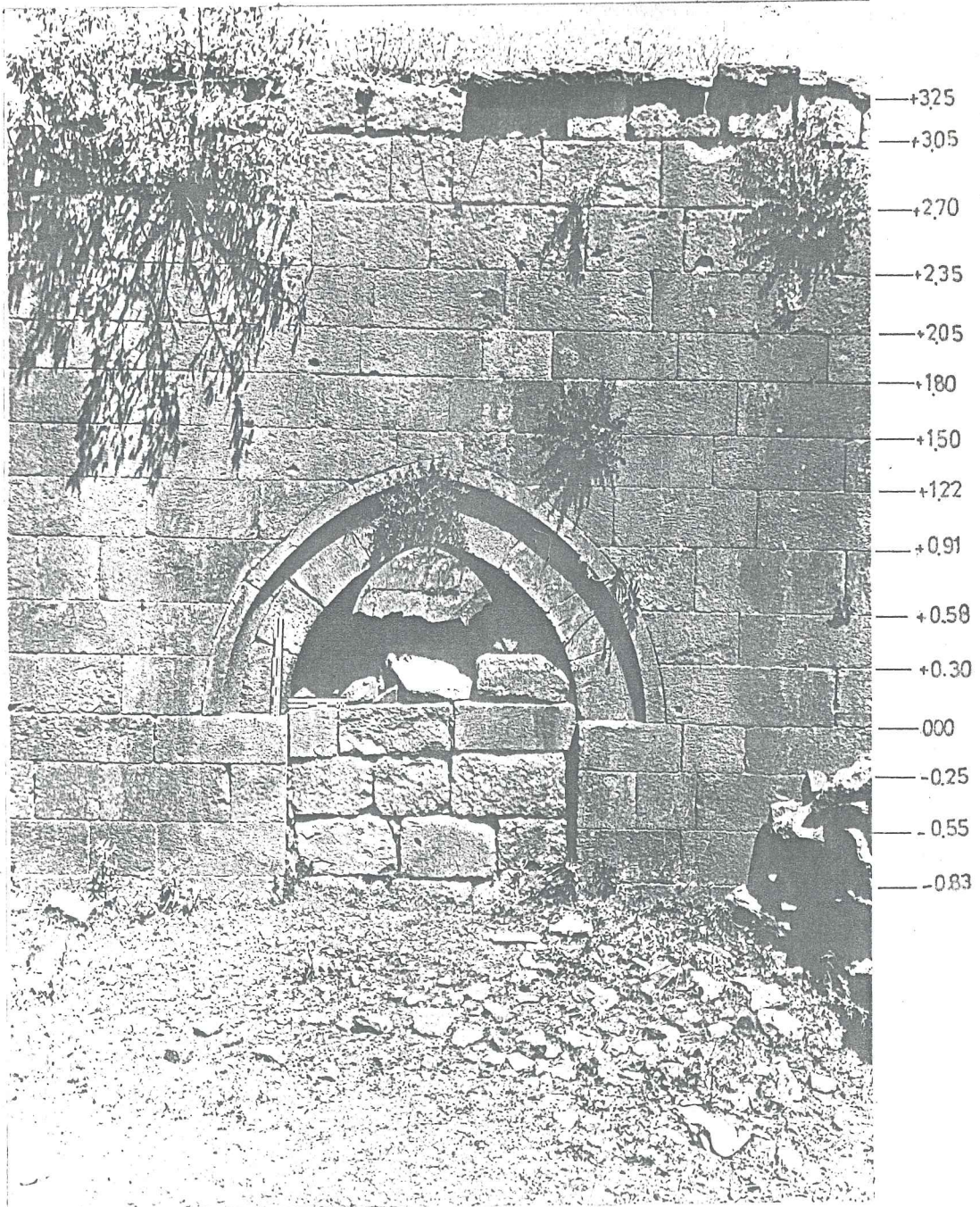
45. Arık, "Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", Anatolia, s. 90.

Çizim 57: Uçkızlar Türbesi Batı cephesi Rölövesi.

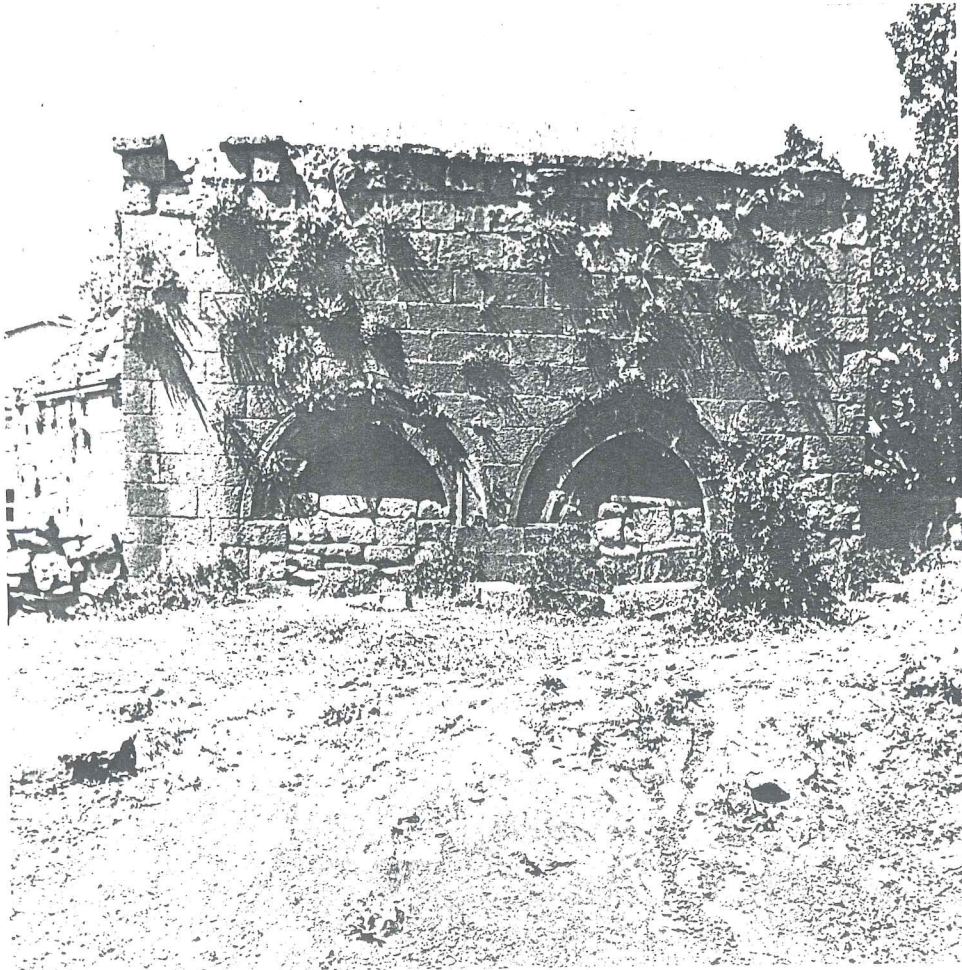
Çizim 58: Uçkızlar Türbesi planı.

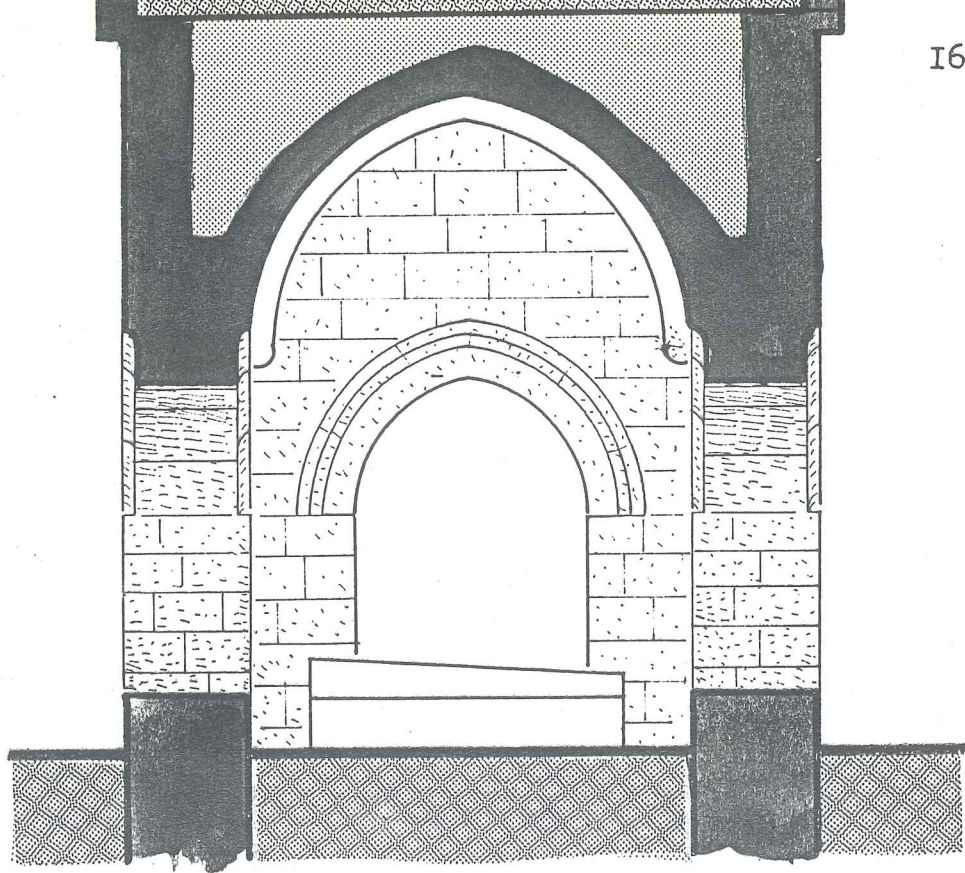
Resim 88 : Uçkızlar Türbesinden ayrıntı.

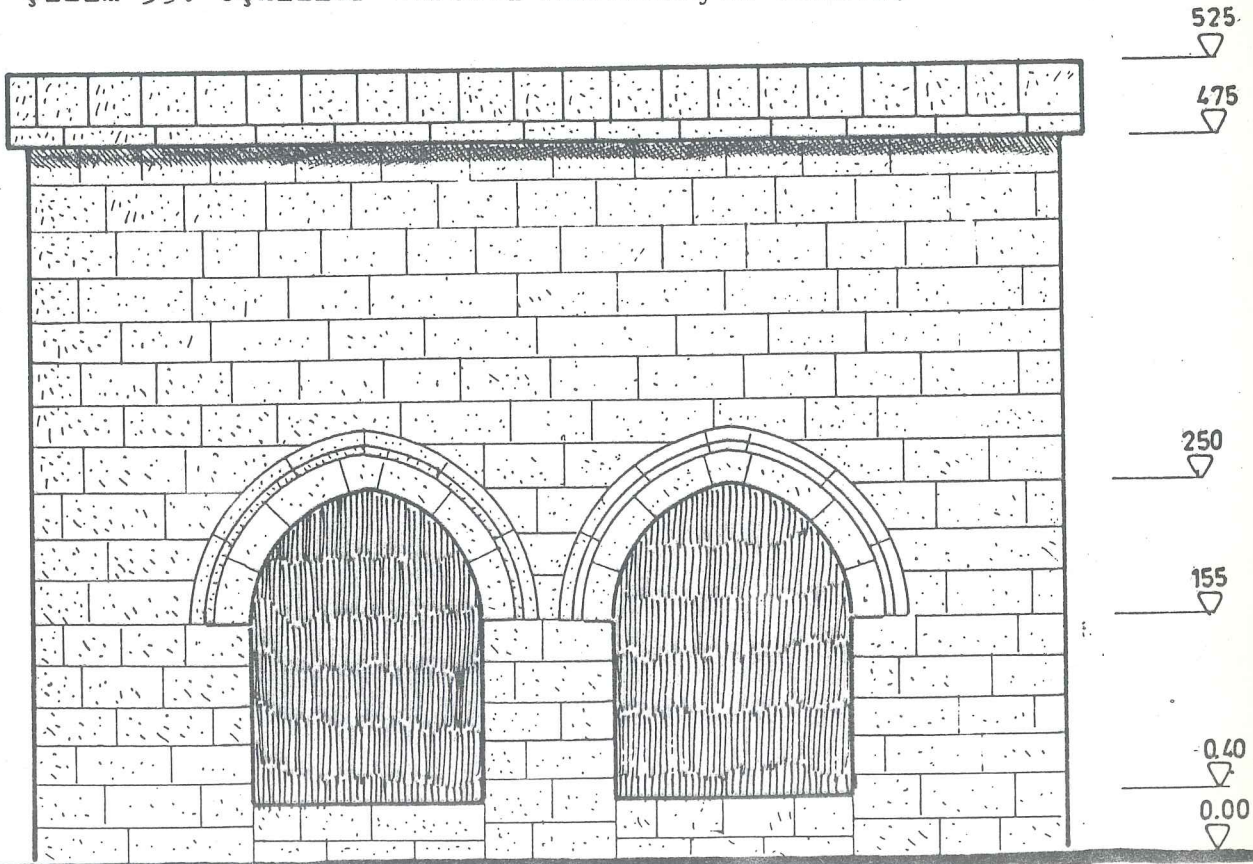
Resim 89 : Uçkızlar Türbesinin İçten görünüşü.

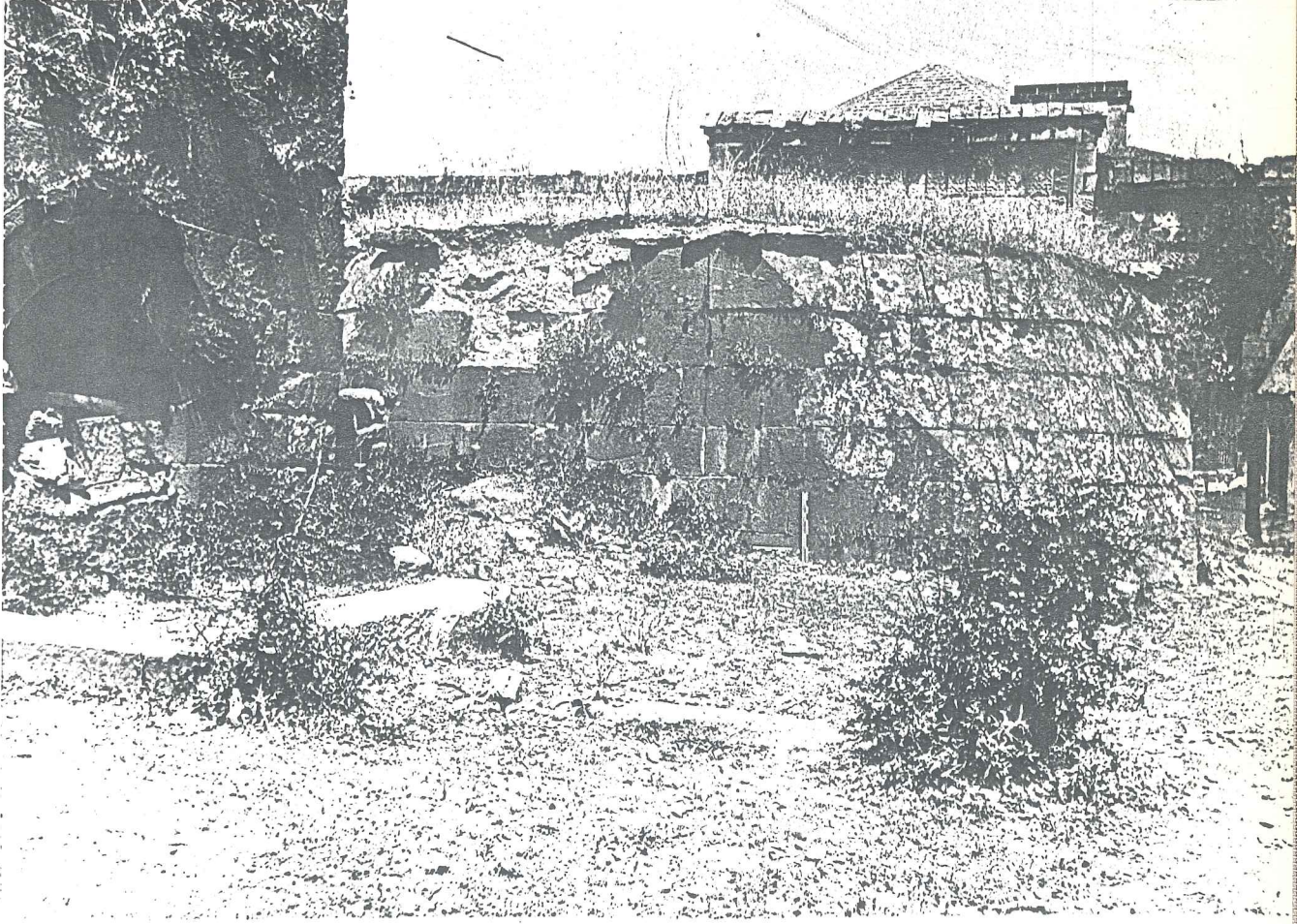
Resim 90 : Doğu cephesi.

Çizim 59: Üçkızlar Türbesi Restitüsyon kesiti.

Çizim 60: Üçkızlar Türbesi Restitüsyon cephesi.

Resim 9I : Ziyaeddin Han T?rbesi.

2.2.4. ZİYAEDDİN HAN TÜRBESİ

Ihlâsiye Medresesinin tam karşısında (güneyinde), üstü kesik görünümlü türbenin Ziyaeddin han'a ait olduğu rivayet edilir. Bitlis Tarihinde iki Ziyaeddin Han vardır⁴⁶. Birincisi Emir Diyaeddin olarakta bilinen I. Ziyaeddin (öl. 1394), ikincisi ise, II. Ziyaeddin (öl. 1656).

Türbenin biçiminin Ahlat türbelerine çok benzemesi, bu türbenin, I. Ziyaeddin Han'a ait olma olasılığını yükseltmektedir. Eğer bu görüşü kabul edecek olursak, Türbe, 14. yüzyıl sonu, 15. yüzyıl başında yapılmış olabilir.

Bugünkü durumuyla yapı, üst tarafı olmayan bir "kümbet'in oturtmalık kısmı gibidir (resim: 91). Türbe aslında oldukça büyük bir kübik kuruluş olup, köşeleri çalınarak tepede onikigen plâna geçilmiştir. Yapıda burada, bir sal ve serbent silmesiyle bitirilmiştir.

Toprak dolması ve enkaz ile zemin oldukça yükseldiğinden, yapının pencere ağızları bugün dışardan görünmemektedir.

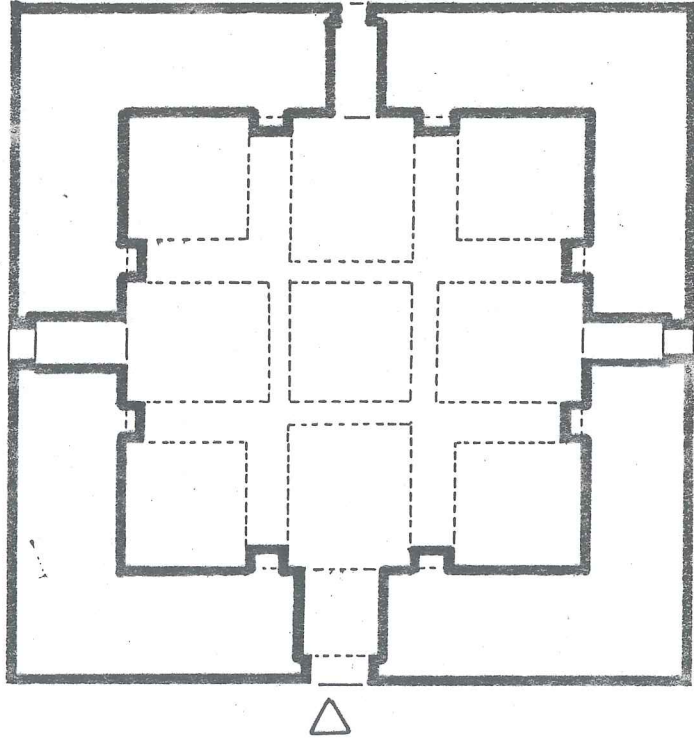
Giriş Kuzeydendir, zemin yükseldiğinden içeri sonradan yapılan üç basamakla girilir.

İçersi kare plânlıdır ve dört kenar da büyük bir geçme tonoz oluşturacak şekilde meyilli yükselmektedir. Sonuçta büyük bir aynalı geçme tonoz oluşmakta, hem de kesişme yerleri ayna kısmını çerçevelemektedir.

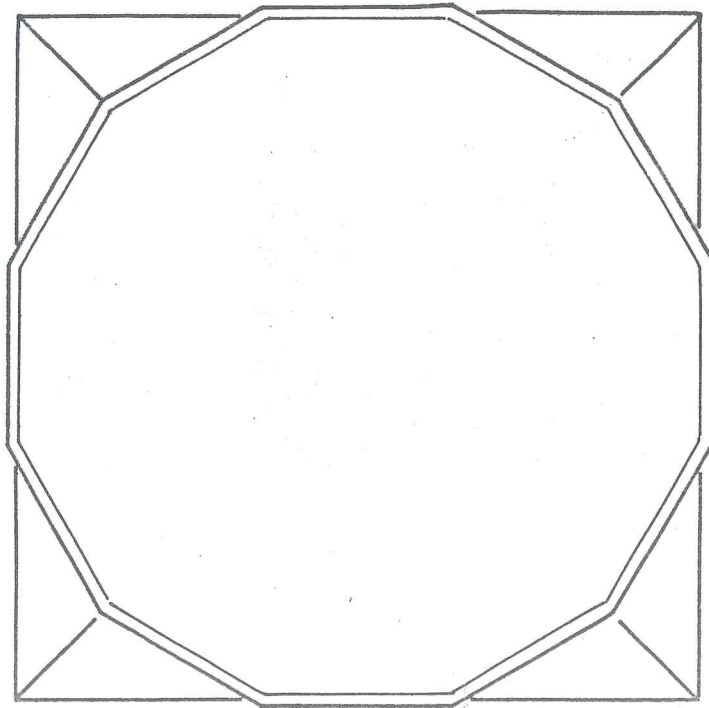
Yapının bugün, serbent taşlarının tümü düşmüştür. Toprak dam bakımsızlıktan dolayı, bir tarla görünümündedir. Dış cidar taşları, yer yer dökülmüş, derz aralarında bitkiler yetişmiştir. Zeminin toprak dolması sonucu iç duvarlarda rutubet vardır.

---

46. Bak. Bitlisi idare edenler kısmı, s. 19

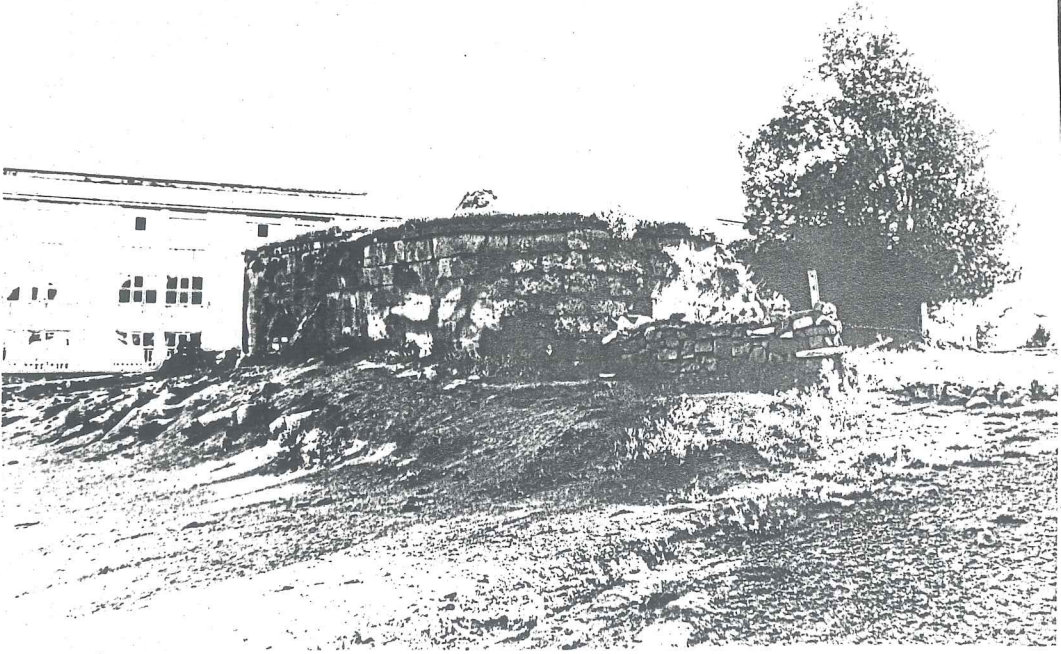

Çizim 61: Ziyaeddin Han türbesi planı

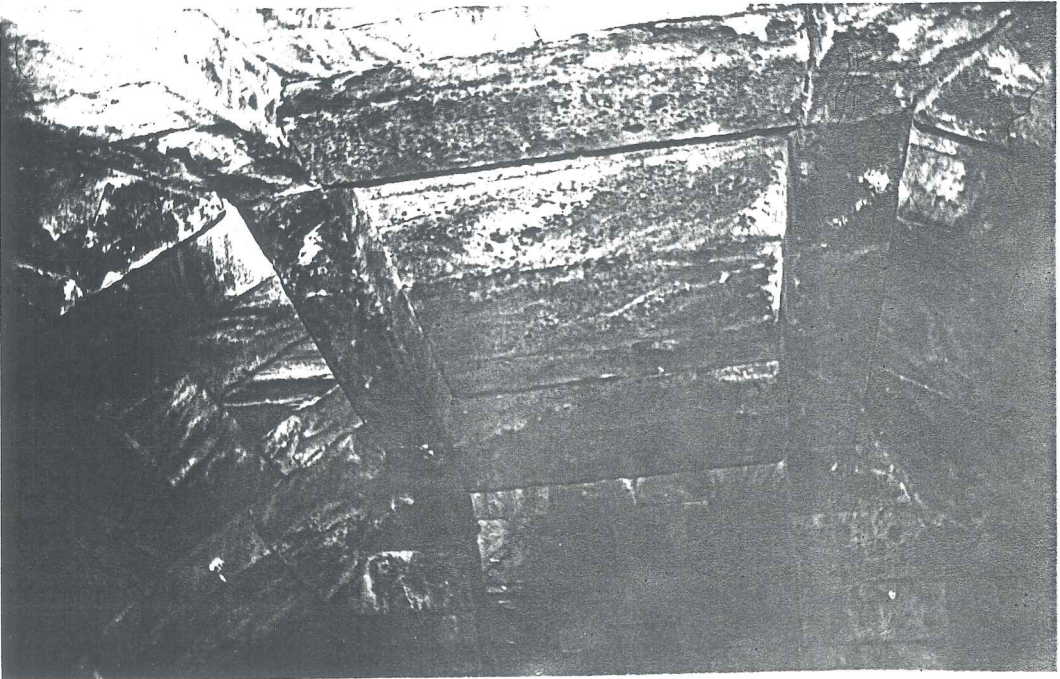

Çizim 62: Ziyaeddin Han Türbesi Dam planı.

Resim 92 : Ziyaeddin Han Türbesinin doğudan görünüşü.

Resim 93 : İç kuruluş düzeni.

2.2.5. HARABE YAPI

İhlâsiye Medrese'sinin güney-batısındaki bu yapı bugün tanımlanamayacak kadar harap bir durumdadır. İçi ve çevresi enkazla dolu olduğu için tam bir rölöve ve araştırma yapamadık. Bu yapıyı Şemsiye Camisi harabesi diye ananlar vardır⁴⁷.

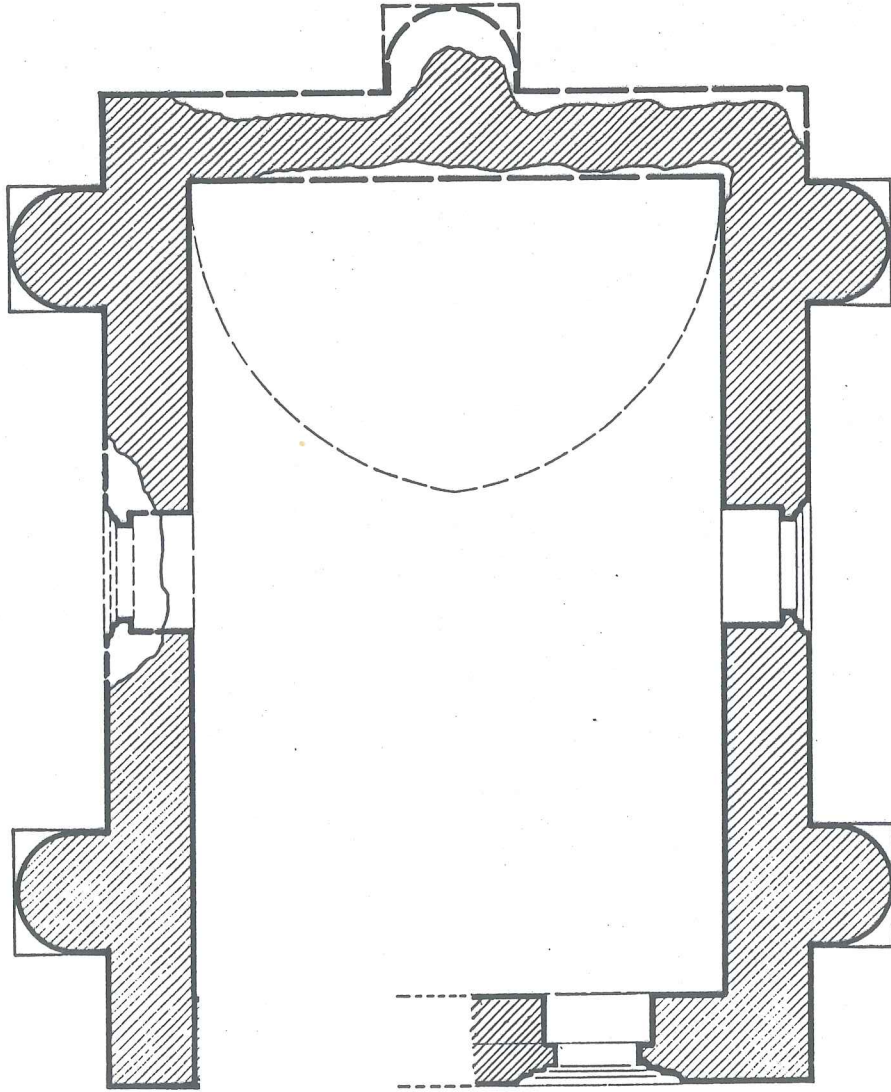
Yapının teknolojisini, malzeme kullanımını ve kalabilmiş bezeme özelliklerini (resim:94) incelediğimizde 15. yüzyıl yapısı olduğu ortaya çıkıyor. Ancak işlevinin ne olduğu konusunda tam bir bilgi edinemedik.

Kalıntılardan anlaşıldığına göre, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen plânlı bir kütleyle sahiptir. Doğu ve batı cephelerini uçlara yakın ikişer (resim:95), güney cephesini de ortada bir tane, yarım silindirik biçimde, kübik kaideleri olan dayanak kuleleri (contrfort) desteklemektedir. Sağlam kalan duvarların iç ve dış kaplamaları sökülüştür. Bununla beraber, doğu duvarında tonoz başlangıcı belli olmaktadır (resim:96). Bunların durumundan, yapının aslında kuzey-güney doğrultusunda bir beşik tonozla örtülmüş bulunduğu anlaşılmaktadır.

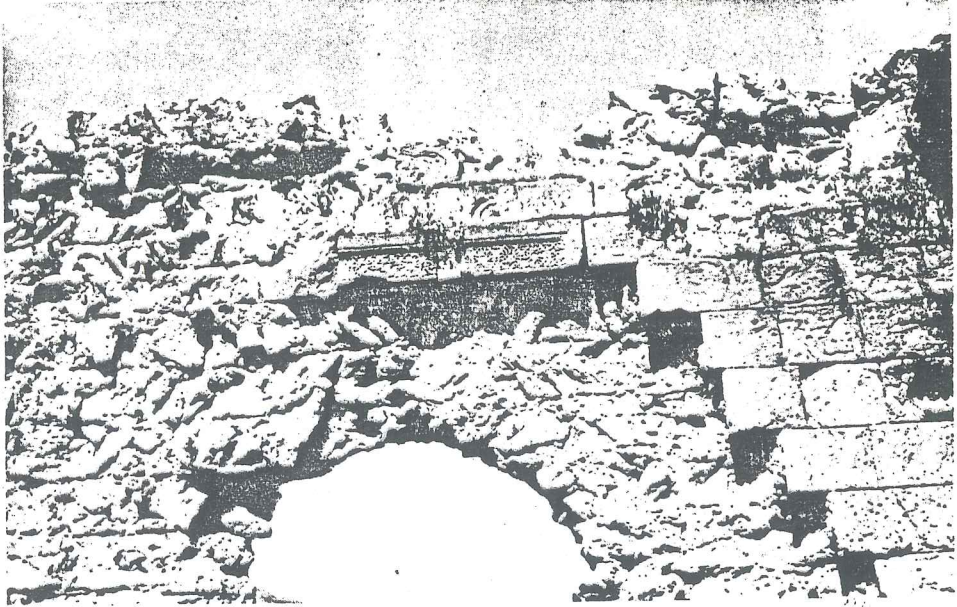
Doğu ve batı cephelerinde ortada, kuzey cephesinde ise sağ kenarda bazı pencere çerçeve bordürü artıkları kalmıştır. Kuzey cephesinin solundaki köşe dişsiz bitmektedir, bir olasılıkla buradan bir kapı girişi olduğu düşünülebilir.

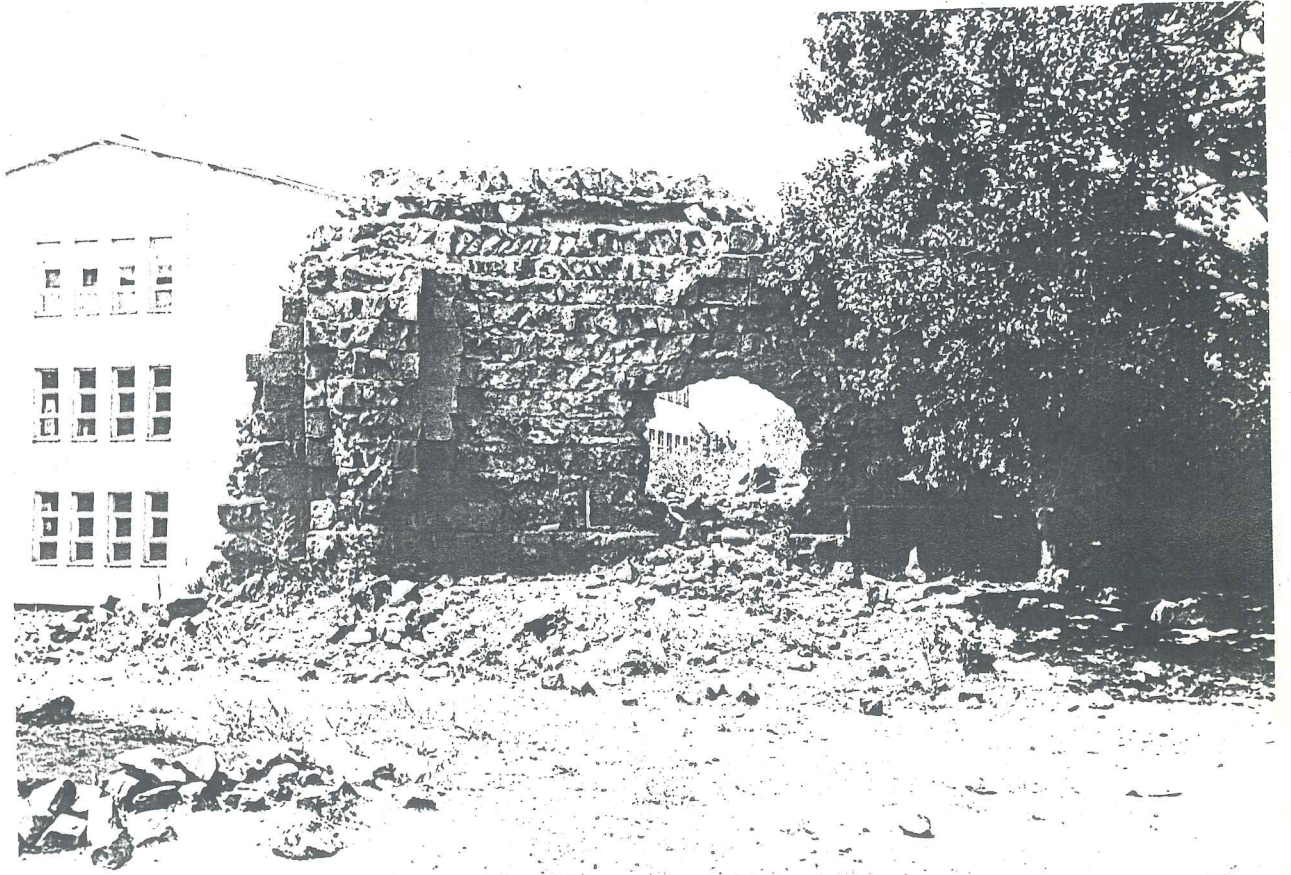
47. Arık, loc.cit.

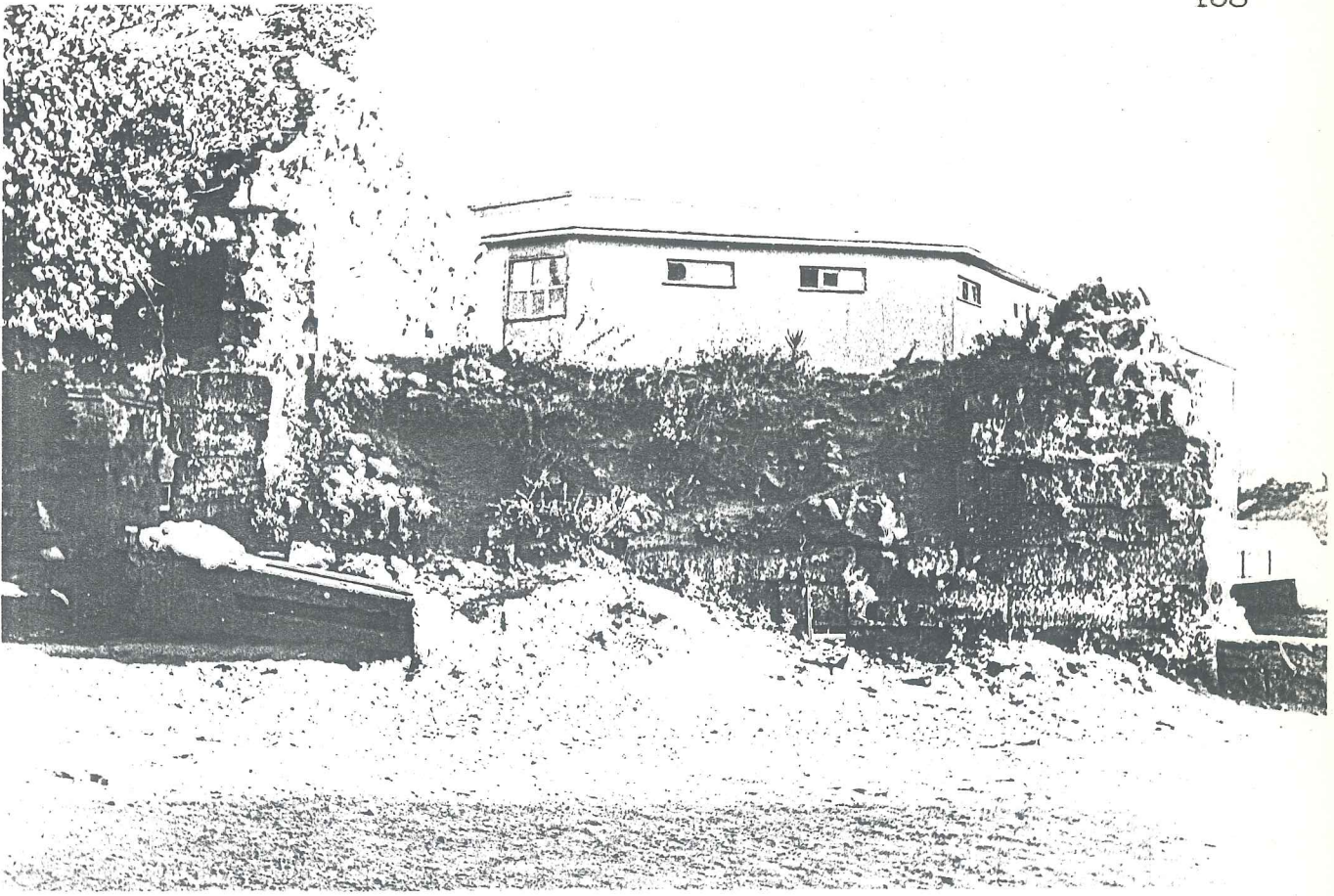
Çizim 63: Harabe yapı planı (Rölöve)

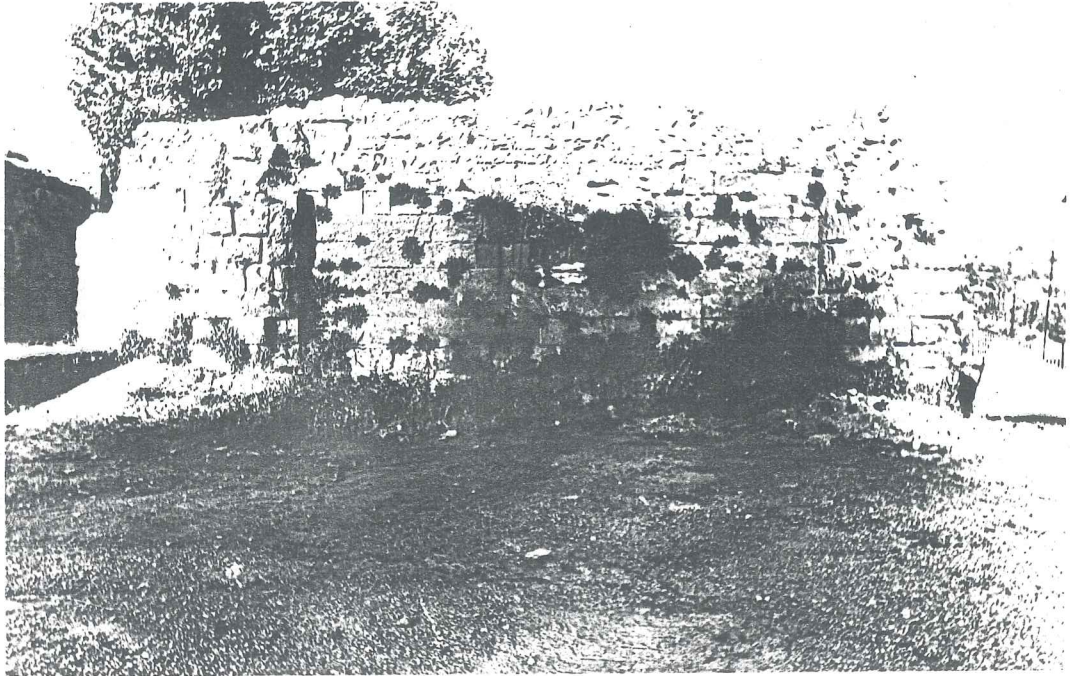
Resim 94 : Harabe yapının doğu cephesindeki pencere çerçeve bordürü.

Resim 95 : Doğu Cephesinin Genel görünüşü.

Resim 96: Kuzey Cephesi.

Resim 97: Batı Cephesi.

3 Anadolu Medreseleri Tipolojik Analizi

3.I. ANADOLU'DA MEDRESE PLAN ŞEMASININ GELİŞİMİ

Türk'ler XI. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Anadolu'ya yerleşmişler ve kendi toplumlarının kültürel ve sosyal yapılarına uygun bir mimari oluşturmak için çaba göstermişlerdir. Anadolu Türk mimarlığının medreseler için yarattığı tip "kapalı medrese" tipidir⁴⁸. İlk örnekleri XII. yüzyıl başlarında yapılmış ve en özgün örnekleri aynı yüzyılın ikinci yarısında yapılmıştır⁴⁹. Medreselerin gelişimi XVII. yüzyılın başlarına kadar devam ederek kompleks medreseler haline gelmiştir.

Genellikle Anadolu medreselerinde dört yada iki eyvanlı plan şeması uygulanmıştır. Bu dört eyvanlı plan şemasının mezheplerle ilişkili olduğu, bir kısım araştırmacılar tarafından savunulmaktaysada⁵⁰, asıl kaynağının 9. ve 10. yüzyıllarda Orta asya'da yapılan evlerin plan şeması olabileceği görüşü⁵¹ genellikle benimsenmiştir.

Anadolu Medrese Mimarisindeki özellikler ve gelişim tablosu sayfa:173'de gösterilmiştir⁵².

---

48. Sözen, Türk Mimarisinin Gelişimi ve M. Sinan., s.27.

49. ibid.

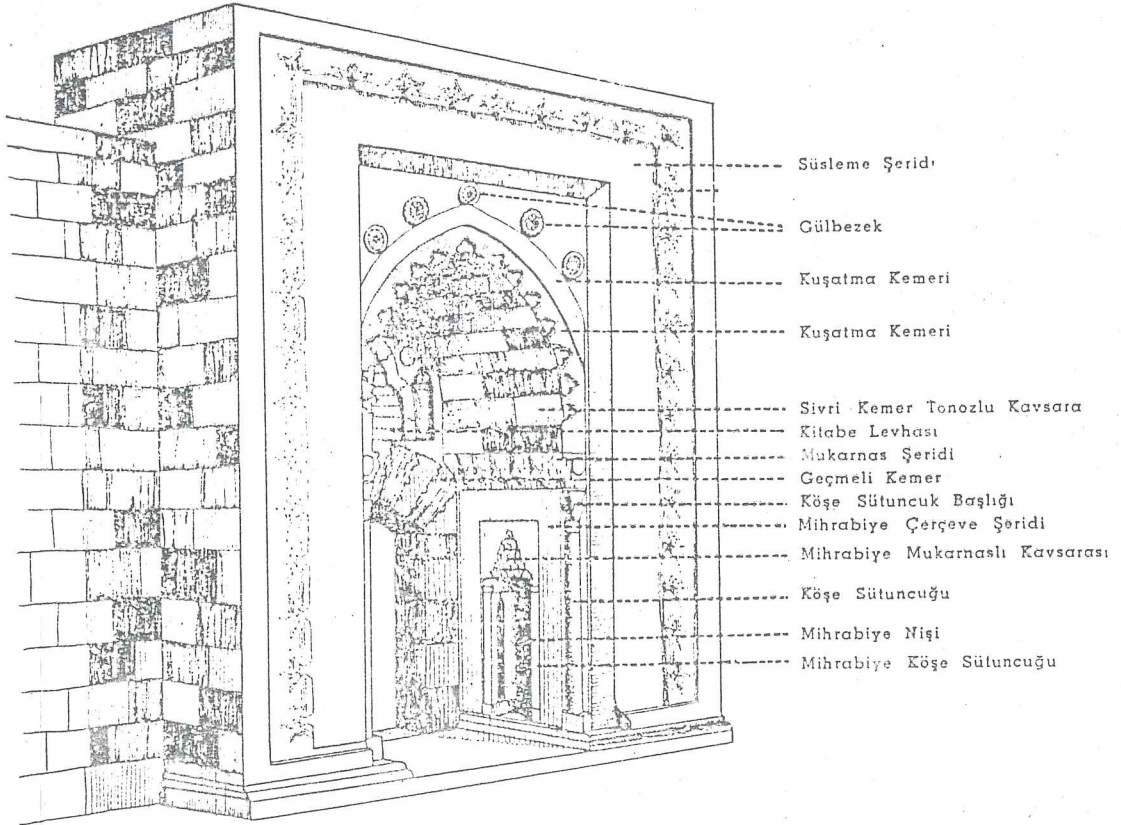
50. ibid.,s.29.

51. ibid.

52. Gelişim tablosu; yüce, op.cit., s.64'den alınmıştır.

3.2. ANADOLU'DA SELÇUKLU VE BEYLİKLER DÖNEMİ TAÇKAPI ÖGELERİ VE ÖZELLİKLERİ

Bu dönemde Anadolu'da kendine özgü bir kişilik kazanan ve mimariyi önemli ölçüde etkileyen taçkapıları oluşturan öğeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir

- Taçkapi unsurlarının dağılım şeması

Anadolu'da erken devirlerden itibaren belirli bir düzen içinde karşımıza çıkan taçkapılar, anıtsal yapıların en önemli öğeleridir. Taçkapılar, cephe yüzeyinden az yada çok bir çıkıntı yaparak (bk:profiller) hem anıtsal etki artırılmış, hemde süsleme için daha geniş yüzeyler elde edilmiştir. Yapıya göre en, boy dengesini sağlayabilmek için taçkapının boyu yapıdan yüksek tutulmuştur.

Taçkapı yüzeyindeki kademelenme, silmeler, kaval silmeler, ve mukarnaslı şeritten olur ve belirli kurallara göre yapılır⁵⁴. Kapı içindeki nişler, sivri kemerli tonoz parçası, çeyrek küre ve yelpaze biçiminde yivlerle süslenmiş yedi veya dokuzluk şeritten oluşan mukarnas kavsara ile geçilir⁵⁵. Kavsarayı ise dıştan, tek veya üç dilimli bir yada iki kuşatma kemeri sarar⁵⁶.

Köşe sütunçuklarının başlıkları bitkisel motiflidir ve yüzeyleri genellikle, zencirek, zigzag hatlar veya bitkisel örneklerle bezenmiştir⁵⁷. Mihrapçeler genellikle yarım sekizgen yada yıldız şeklinde oyup, kenarlarını bir bordürle çevirmişlerdir⁵⁸. Bu dönem taçkapılarının üzerinde görülen bezeme yapının diğer kısımlarından farklı değildir. Ayrıca bunlarda en çarpıcı özellik, eserden esere değişen küçük farklılara rağmen belirli bir düzen içinde uygulanan unsurların sürekli yerli yerinde oluşları ve bu tekdüzelik içinde bile her taçkapının belirli bir kişiliğe sahip oluşu, tek kelime ile özgünlüğüdür⁵⁹.

54. ibid. , s.37.

55. ibid. , s.41.

56. ibid. , s.59.

57. ibid. , s. 67.

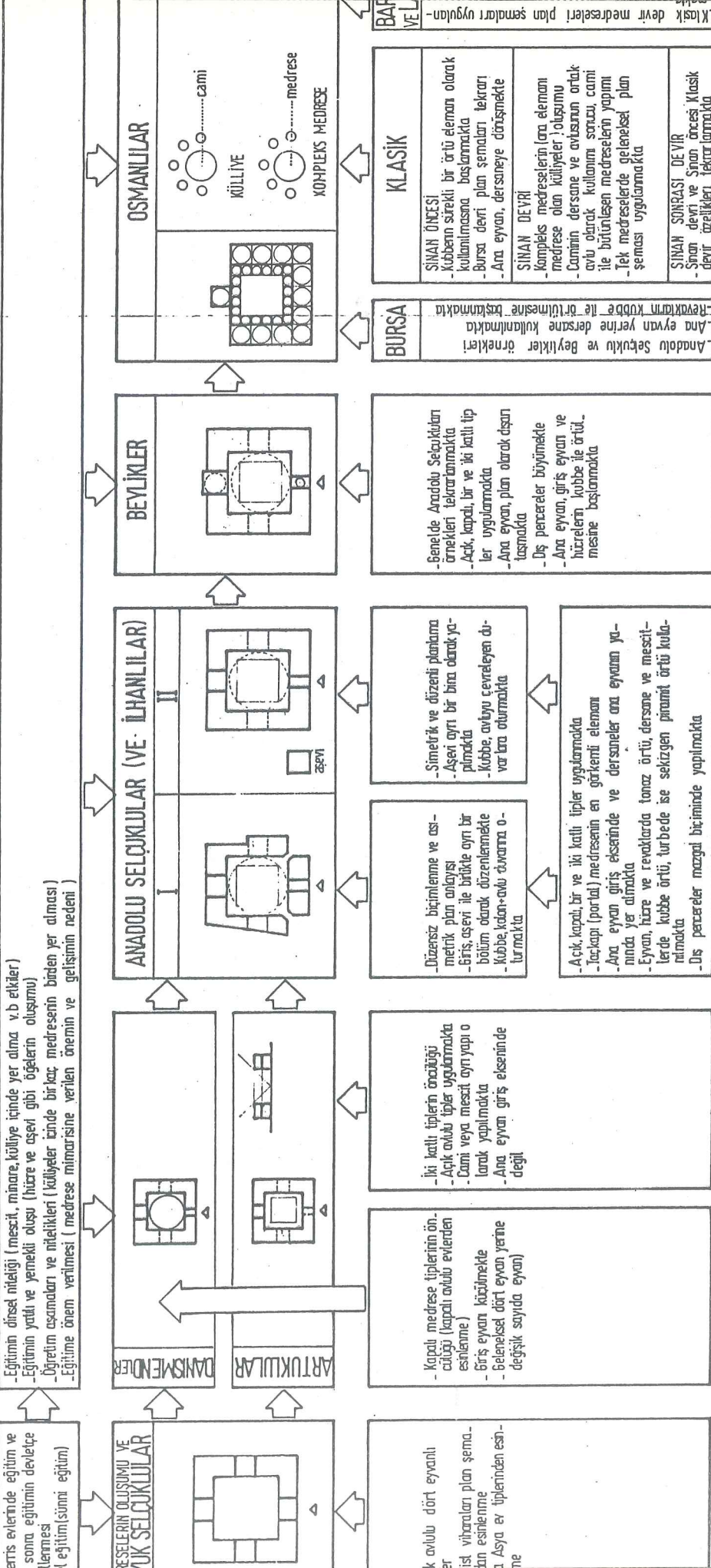
58. ibid. , s.62

59. ibid.

MEDRESE MİMARISİNDE EĞİTİM SİSTEMİ ETKİLERİ MİMARİ ÖZELLİKLER VE GELİŞİM ÇİZGİSİ

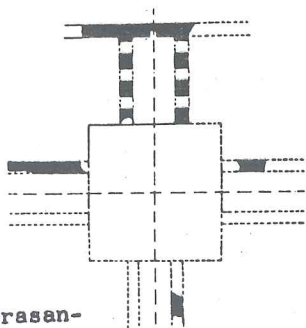
EĞİTİM

- Eğitimin dinsel niteliği (mescit, minare, külliye içinde yer alma v.b etkiler)
- Eğitimin yataklı ve yemekli oluşu (hücre ve çeşvi gibi öğelerin oluşumu)
- Öğretim aşamaları ve nitelikleri (külliye türünde bir kaç medresenin birden yer alması)
- Eğitime önem verilmesi (medrese mimarisine verilen önemin ve gelişimin nedeni)

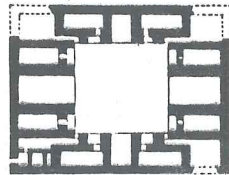

MİMARİ

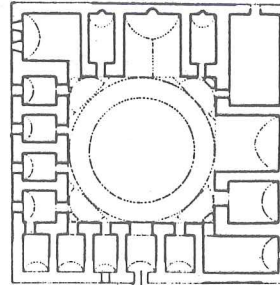
Tablo:3 Medrese. Zamandizinsel Gelişimi

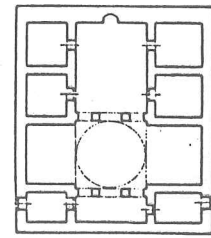
Horasan-
Hargird Nizamiye Med.
I087

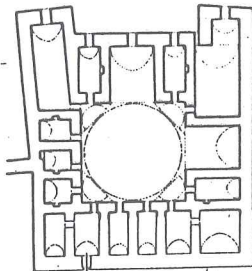
Iran-Rey
XII.yy.

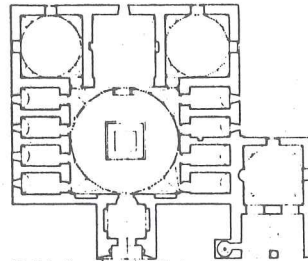
Tokat-Çukur Med.
II42

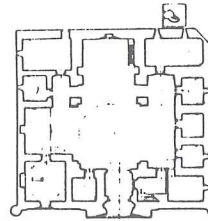
Bosna-Gümüştekin Med.
II54

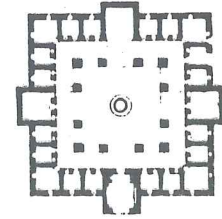
Nıksar-Yağlıbasan Med.
II57

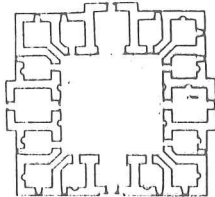
Konya-Ince Minareli
I258

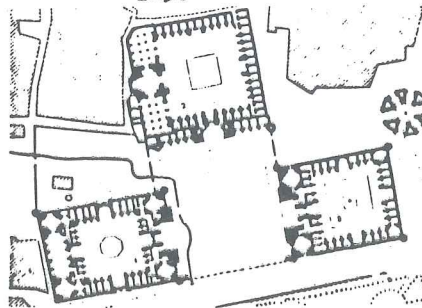
Kirşehir-Cacabey Med.
I272

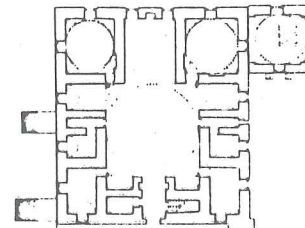
Merzifon-
Çelebi Sultan I4I4

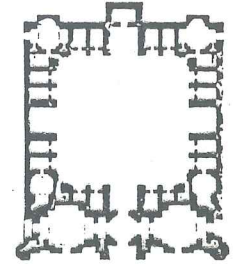
Merzifon- HacıHalil
I4I5

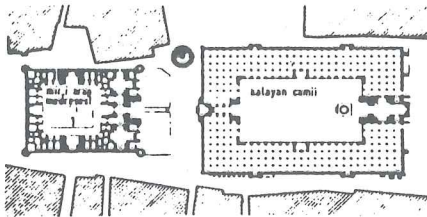
Semerkant- Uluğ Bey, Tilekari, Şir-Dar
I420 I659 I635

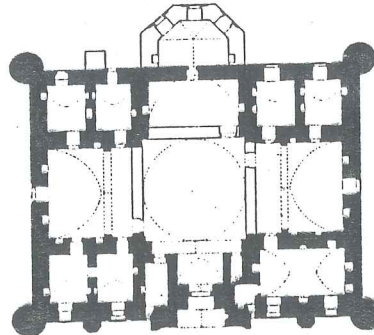
Karaman-İbrahim Bey
I432

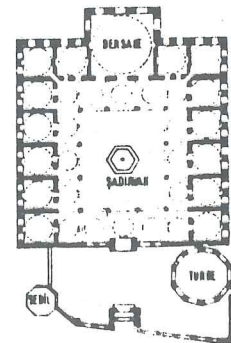
Horasan-Hargird
I445

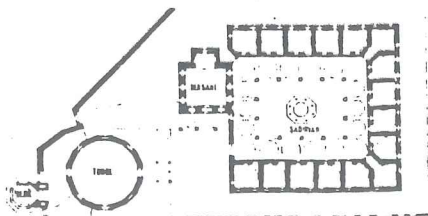
Buhara- Mir-i Arap
I535

BITLİS-GOKMEYDAN I589

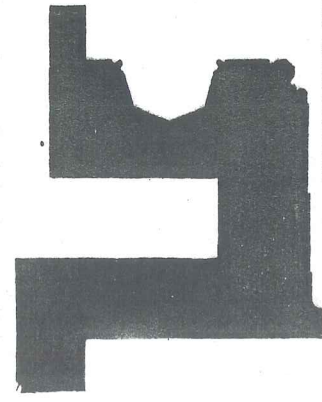

Ist. Gazenferaga
I599

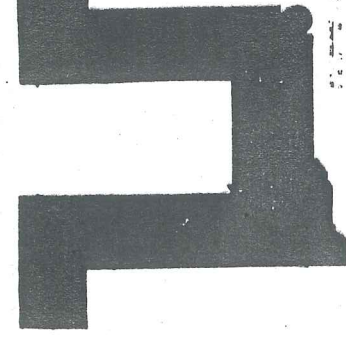

Ist. Sinan paşa
I594

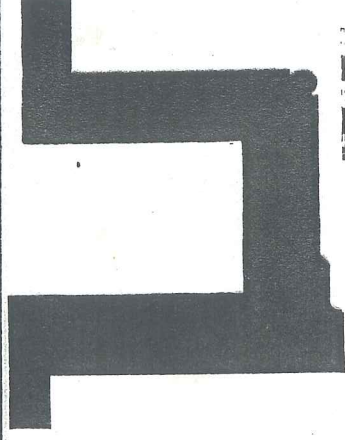
Tablo:4 A. Selçuklu Taçkapaı Profilleri

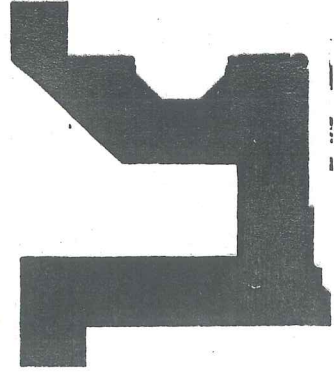
Keykâvus Darü'ssifası (Sivas), I2I7.

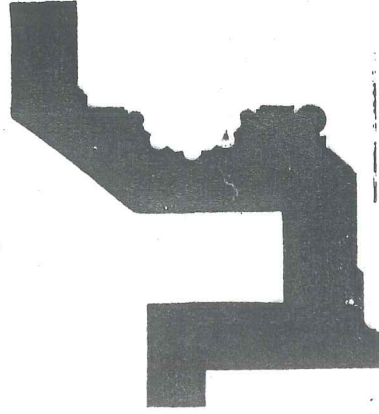
Zezadin Hanı (Konya), I235/36.

Kırkgöz Hanı (Burdur), I236/46.

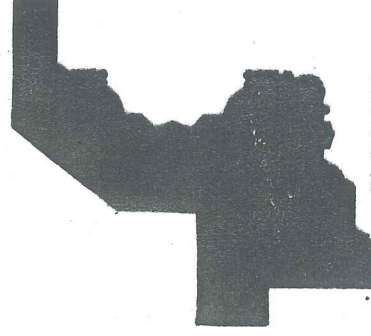
İncir Hanı (Burdur), I238/39.

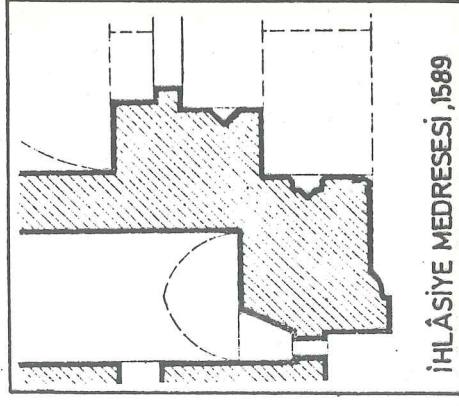
Sırçalı medrese (Konya), I243

Çifte Minareli Medrese (Sivas), I27I/72.

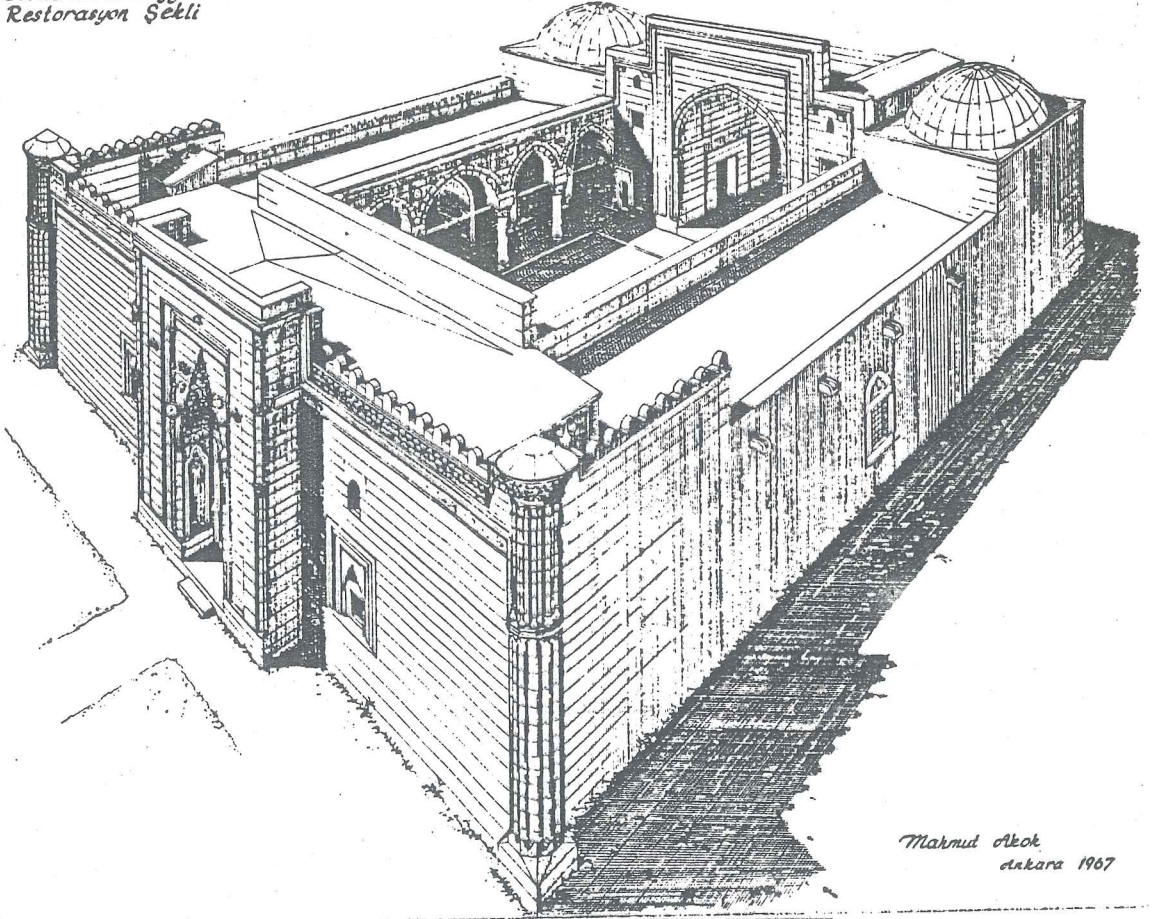

Çamtekir (Ravşehir), I296/1

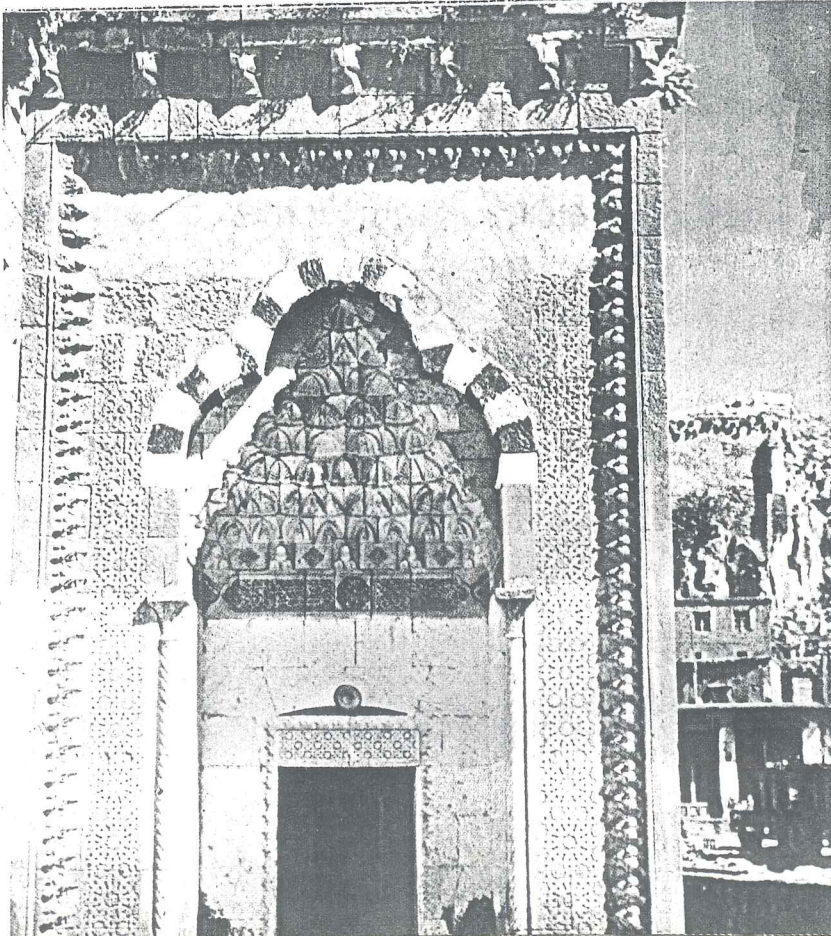

İHLÂSİYE MEDRESESİ, I589

*Sivas - Buruciyye Medresesi
Restorasyon Şekli*

*Mahmut Akok
ankara 1967*

Resim 98:
Şerefiye camii portali.

4 Restitüsyon Kararları

Restitüsyon kararlarına geçmeden önce bu konuda konulmuş Uluslararası kararları kısaca ortaya koymak gerekli sanırım;

Carta Del Restauro'da,

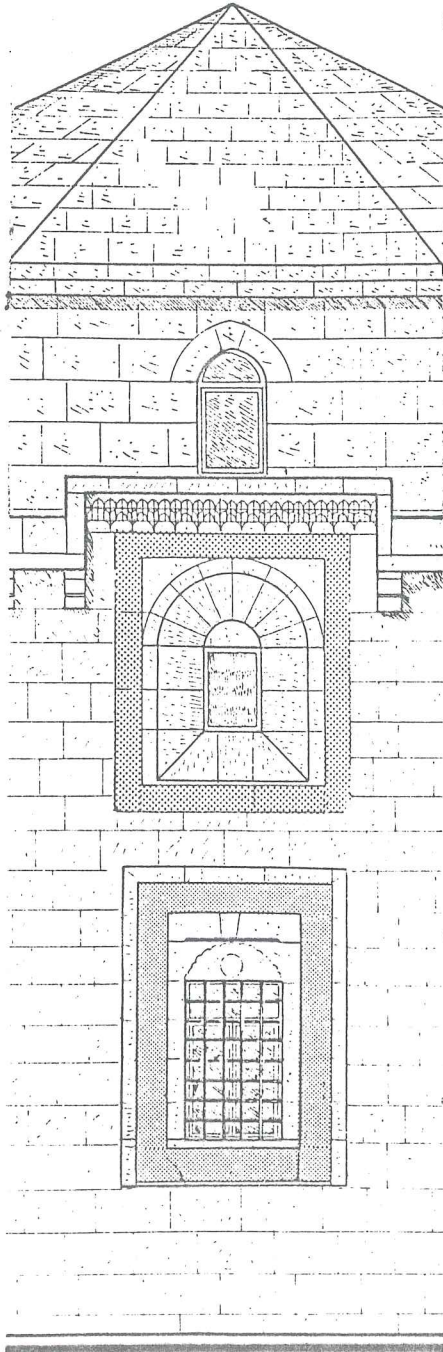
"Tarihi ölçütlere bağlı kalmak koşulu ile, sanat veya mimari bütünlük yönünden, bir anıtın ele alınması, bir takım varsayımlarla değil, fakat anıtın bünyesinin verdiği bilgilere dayanır. Böyle bir etkinlik, yeni tasarlanan öğelerle değil, fakat genel olarak var olan öğelere dayanan somut veriler olduğu takdirde söz konusu olabilir."

"Tarihi veya artistik değeri olan her öge, hangi devre ait olursa olsun, stilistik bütünlük ve özgünlüğü sağlamak amacıyla, bir başka ögeye yerini bırakamaz. Ancak önemsiz ve anlamı olmayan gereksiz değişikliklere sebep olan kısımlar ortadan kaldırılabilir. Bununla beraber, bu şekilde öznel değerlendirmeler, dahi sağlıklı esaslara dayanmalıdır."

Venedik Tüzüğünde;

"Anıtların korumanın, onları toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaşabileceği, fakat bu nedenle yapının planının yada süslemesinin değiştirilmemesi gerektiği; ancak bu sınırlar içinde işlev değişikliğinin gerektirdiği değişikliklerin tasarlanabileceği ve buna izin verilebileceği." denilmektedir.

A-RESTİTÜSYON SORUNLARI VE YAKLAŞIM

Sorun I- Yapının belirleyici iki ana eyvanının aksında, cep-hede taşıntı yapacak şekilde iki tepe penceresi yapılmıştır, bu pencerelerin üstünde, dam etek kotunda aşarak bir mukarnas silme yapılmıştır. Acaba bu mukarnas silme aynı kotta yapıyı çeviriyor-muydu?

Yaklaşım:

Kuramsal açıdan; Bilindiği gibi özellikle Selçuklu yapı geleneğinde, vurgulanmak istenen öğeler yada yüzeyler, ana kütlede (taşırılarak, yükseltilerek, değişik biçimler denenerek veya aşırı süslenerek) koparılır (örnek: Sivas Buriciye Medresesi bk. s.176.

. Tam simetrik plan anlayışına göre tasarlanmış olan bu yapının akslarını oluşturan, eyvanların yada, aksların vurgulanmak istenmesi sonucu tepe pencereleri cep-heden yükseltilmiş olabilir.

-Teknik Açıdan; Eğer mukarnas silme kotundan dam eteği çevrilmiş olsaydı aşağıdaki sorunlar ortaya

Çizim 64:

çıkardı.

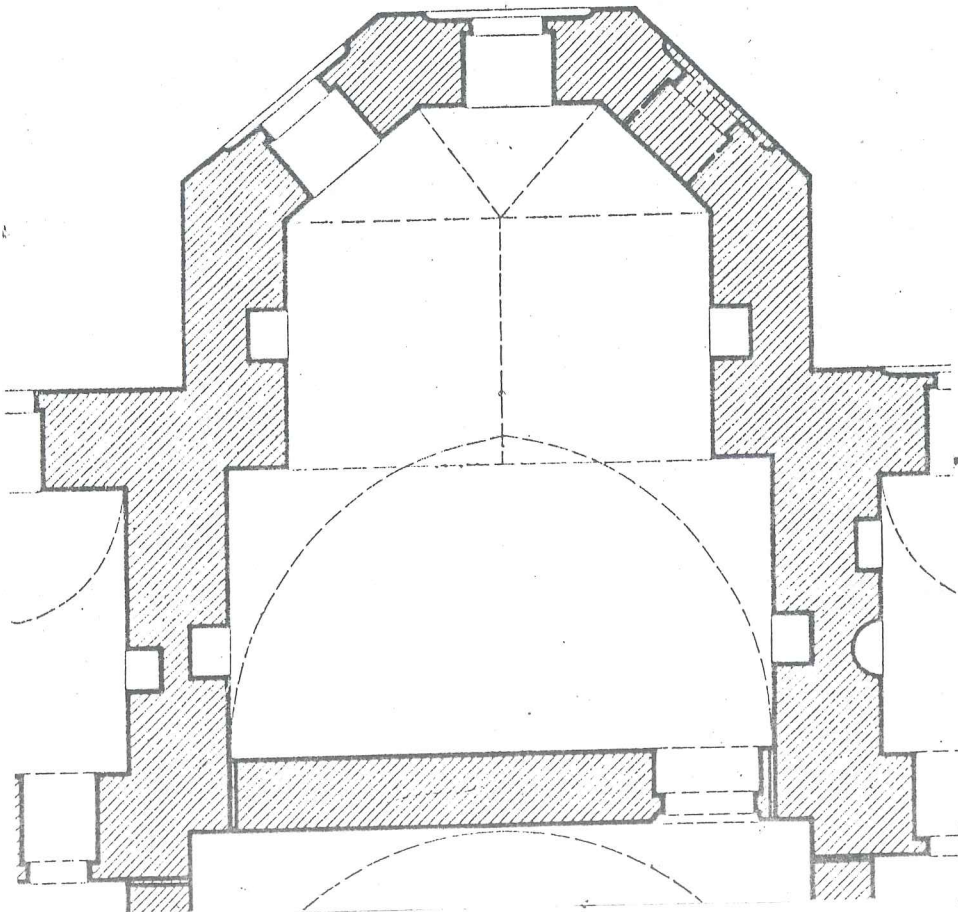
- . Dam, kubbe kasmağındaki pencereleri yarı yarıya kapatırdı.
- . Taçkapı dam eteğiyle aynı kota gelirdi.

Sonuç;

Tepe penceresi,dam eteğinden,biçimsel endişeyle "vurgulanmak" için daha yukarıda yapılmıştır.

Sorun 2- Medresenin kuzey eyvanında -yapının plan şemasını önemli ölçüde etkileyen- Dışarı doğru yarım sekizgen bir çıkıntı vardır. Bu çıkıntı,içerde dışarı doğru kademe yaparak daralmakta,tonoz olarak başlayan örtü,üç parçalı yelpaze tonoz biçiminde - zorlanmayla- bitmektedir (bak. çizim: 63).

Acaba bu çıkıntı özgün planda var mıydı ? yoksa sonramı eklendi ?

Çizim 65: Kuzey eyvanı rölövesi.

Teknik açıdan:

. Rölöve planı incelendiğinde bu çıkıntının sonradan eklendiği açık bir şekilde ortaya çıkıyor, eğer bu çıkıntı yapının ilk yapıldığında yapılmış olsa idi; yan duvarların aynen içeriye doğru devam etmesi gerekirdi, burada bu söz konusu değildir, çıkıntının duvarı kuzey duvarına yarıyarıya bindirilmiş ve içerde hacim daraltılmıştır.

. Çıkıntının içten ve dıştan derzleri takip edildiğinde, eyvanın yan ve kuzey duvarlarının derzlerini tutmadığı saptanmıştır.

. Kuzey duvarının dam eteğinin kornişleri yarım sekizgen çıkıntıda devam ettirilmemiş adeta burada kesilmiştir.

. Ayrıca, bu çıkıntının üst örtü sisteminin bir zorlamayla bitmesi; yapının genellikle basit ve net olarak çözülen örtü sistemine ters düşmektedir.

Kuramsal Açıdan:

Anadolu medreselerinin tipolojik gelişimini incelediğimizde; son devirlere doğru, medreselerde anaeyvanın (Büyük ders-hane) plan şemasının belirleyici ögesi olarak ortaya çıktığını görürüz (bk. Gelişim şeması, s.174). İhlasiye medresesindeki bu yarım sekizgen çıkıntı, ilk bakışta ana eyvan imgesi yaratmaktadır. Ancak bu çıkıntı, medrese genel plân bütünü içinde değerlendirildiğinde yabancı kaldığı gözlenir.

. Yapının işlevsel analizinde açıkladığımız gibi; işlevinin değişmesi sonucu, bu mekanın büyütülmüş olması gereklidir.

Sonuç:

Yukarda yaptığımız açıklamalar, yerinde yapmış olduğumuz a-

raştırmalar sonucu, bu yarım sekizgen poligonal çıkıntının sonradan eklendiği kanısına vardık.

Ayrıca, tepe pencereleri konusunda değindiğimiz gibi, İhlasiye medresesinin plan şemasını belirleyen öğeler eyvanlardır. Doğu ve batı eyvanlarının aksına yapılan tepe pencereleri; bu görüş (bk. sorun I, s.178) doğrultusunda, kuzey eyvanında yapılmış olmalıdır (bk. restitüsyon cephesi)

Sorun 3-

Bugünkü durumuyla İhlasiye Medresesi, adeta eyvansız gözük-mektedir. Biçim ve yapısal nitelik açısından eyvan özelli-ği gösteren bu hacımlar (kuzey, batı ve doğudaki büyük ha-cımlar) orta mekandan birer duvarla koparılmışlardır.

Bizi medresenin plan şemasını incelerken şüpheye düşüren bu hacımlar birer eyvan mıdır?, aralardaki duvarlar özgün müdür?

Yaklaşım:

Teknik açıdan; Yapısal analizde incelediğimiz gibi bu du-varlar;

- . Devşirme taştan yapılmıştır (resim: I3, I4).
- . Taşıyıcı değil bölücüdür.
- . Derz aralıkları, eyvan yan duvarları ile çakışmamaktadır.
- . Kemerle, duvar taş örgüsü farklıdır, birbirlerine bağlı de-ğildir. Sağır kemer olduğunu kabul etsek bile, duvarın mut-laka kemere bağlanması gerekirdi.
- . Malzeme kullanımı ve işçilik kalitesi yapının diğer du-varlarıyla çok farklıdır.

Kuramsal açıdan;

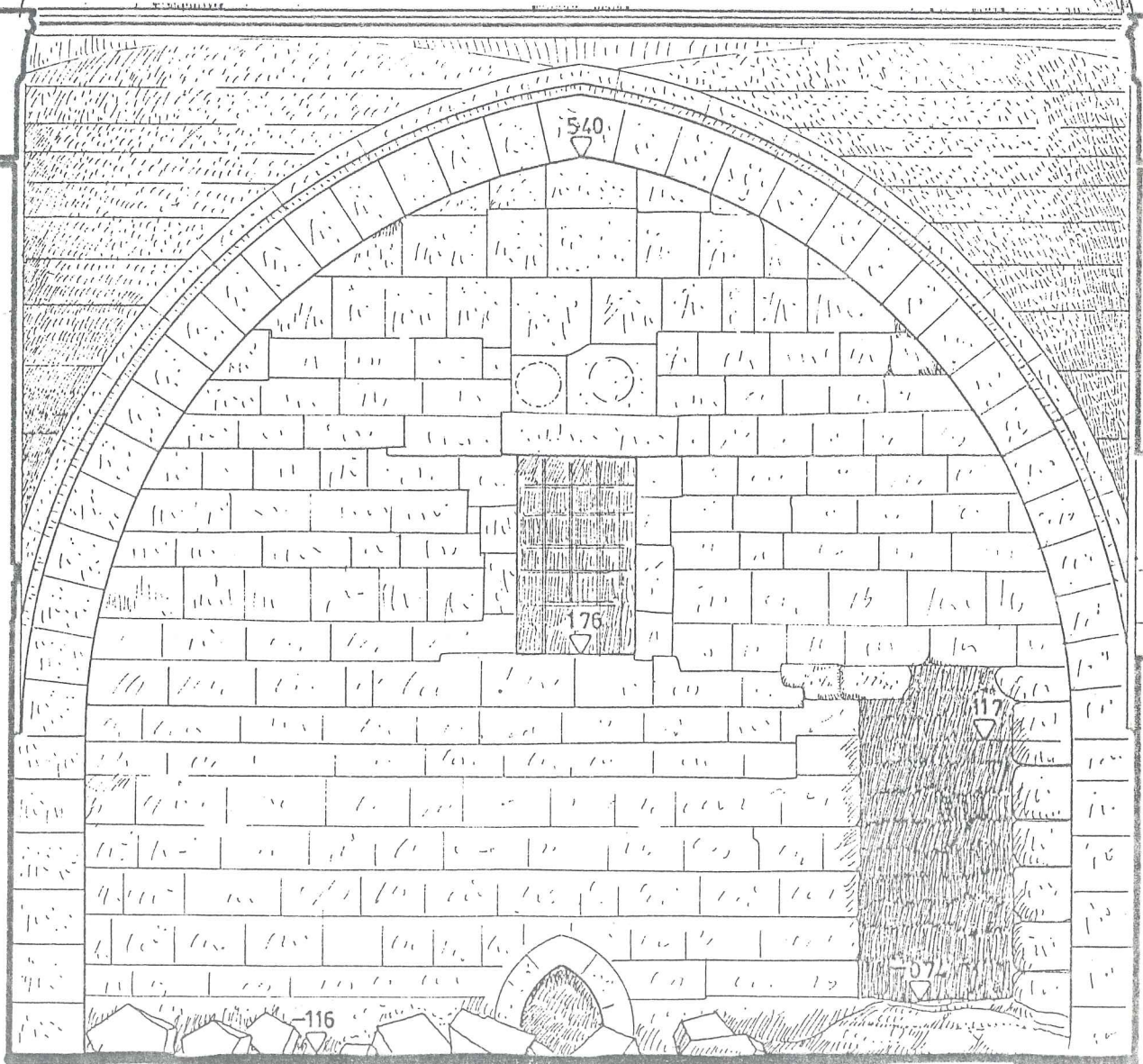
- . İşlevsel analizde anlattığımız gibi (bk. s.43), yapının

işlevsel niteliğinin değişmesi, yeni işlevin kapalı hacımlar gerektirmesi sonucu bu duvarlar örülmüş olmalıdır.

. Her ögesi ile Selçuklu medrese mimarisinin özelliklerini yansıtan bu medresenin, geleneksel dört eyvanlı medrese anlayışına ters olan bu biçimde yapılmış olmasını kabul etmek zordur.

Sonuç:

Medresenin ilk yapıldığındaki işlevinin değişmesi sonucu gereksinim duyulan kapalı hacımları elde etmek amacıyla yapılan bu duvarlar yukarda ayrıntılarını verdiğimiz gibi sonradan yapılmışlardır.

Cizim 66: Kuzey eyvanını kapatan duvarın rölövesi.

Sorun 4- Yapının ön cephesinde ve tepe pencerelerinin üstünde bir sıra mukarnas şerit, geri kalan cephelerde (Yarım sekizgen poligonal çıkıntının cephesi hariç) "S" kıvrımlı könsol dam eteğini dolaşmaktadır.

O. Arık, mukarnas silmenin yapıyı çepeçevre dolaştığını, "S" kıvrımlı konsolların sonradan yapıldığını yazmaktadır⁶⁰. Bu görüş ne kadar geçerlidir ?

Yaklaşım:

Kuramsal açıdan;

Selçuklu yapı geleneğinde olduğu gibi , İhlasiye Medresesinde de ön yüz (giriş cephesi) önemlidir ve en çok bu yüzde biçim denemeleri ve süslemeler yapılmıştır. Bu bakımdan; mukarnas şerit, vurgulanmak istenen yüzey olan ön yüz ve tepe pencerelerinin (bk. Sorun I) üzerinde yapılmıştır. Diğer cepheler ikinci planda kaldığından konsollar yapılmış olmalıdır.

Teknik Yaklaşım;

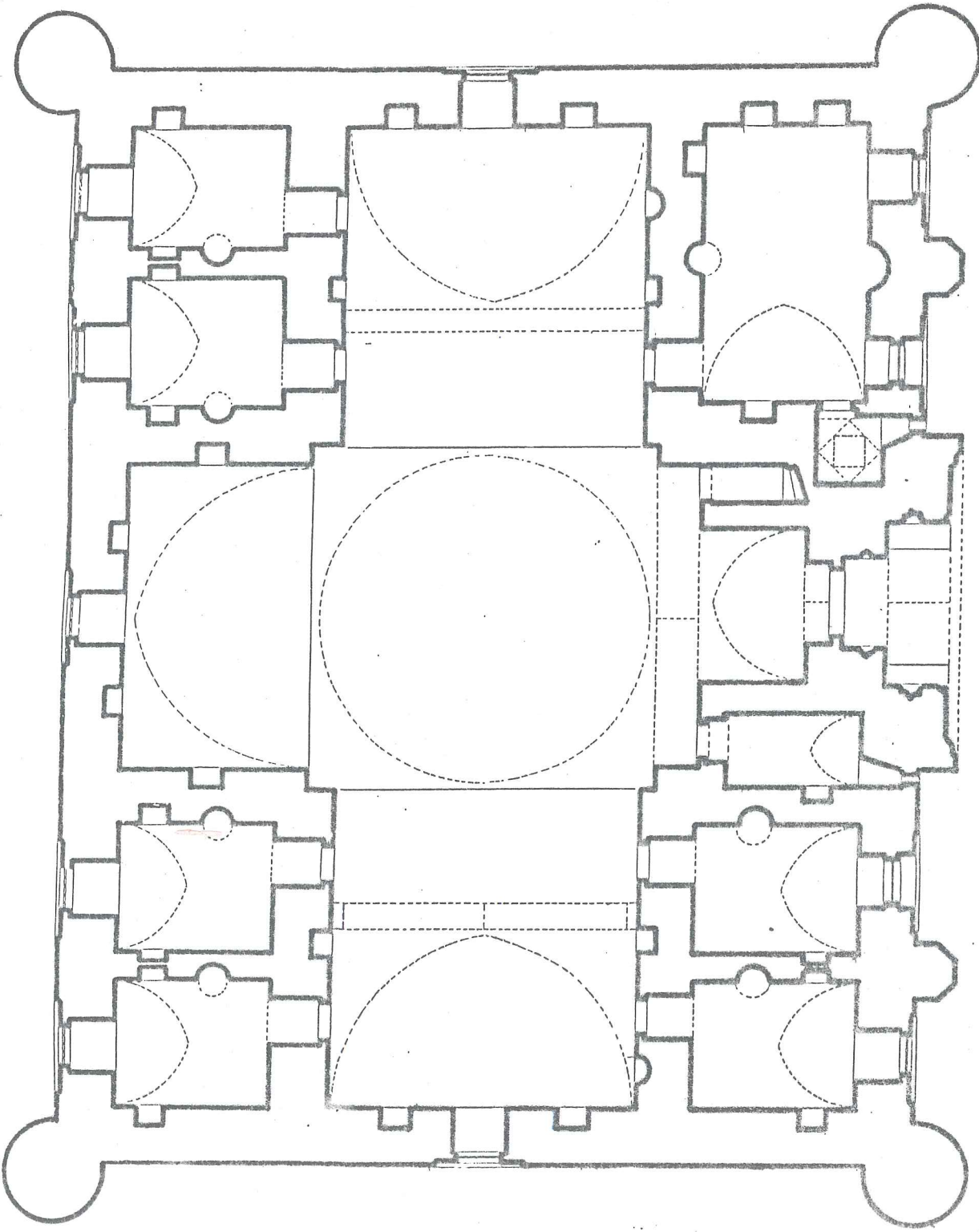
Mukarnas şerit işçiliği çok zordur, daha kolay olan konsollar ikinci planda kalan yan ve arka yüzlere yapılmış olması normaldir.

B- DEĞERLENDİRME

İhlasiye medresesinin (1589) özgün tasarımında pek fazla değişiklik olmamış, özgün tasarımını belirleyici hemen bütün öğeler bugün yapıda mevcuttur.

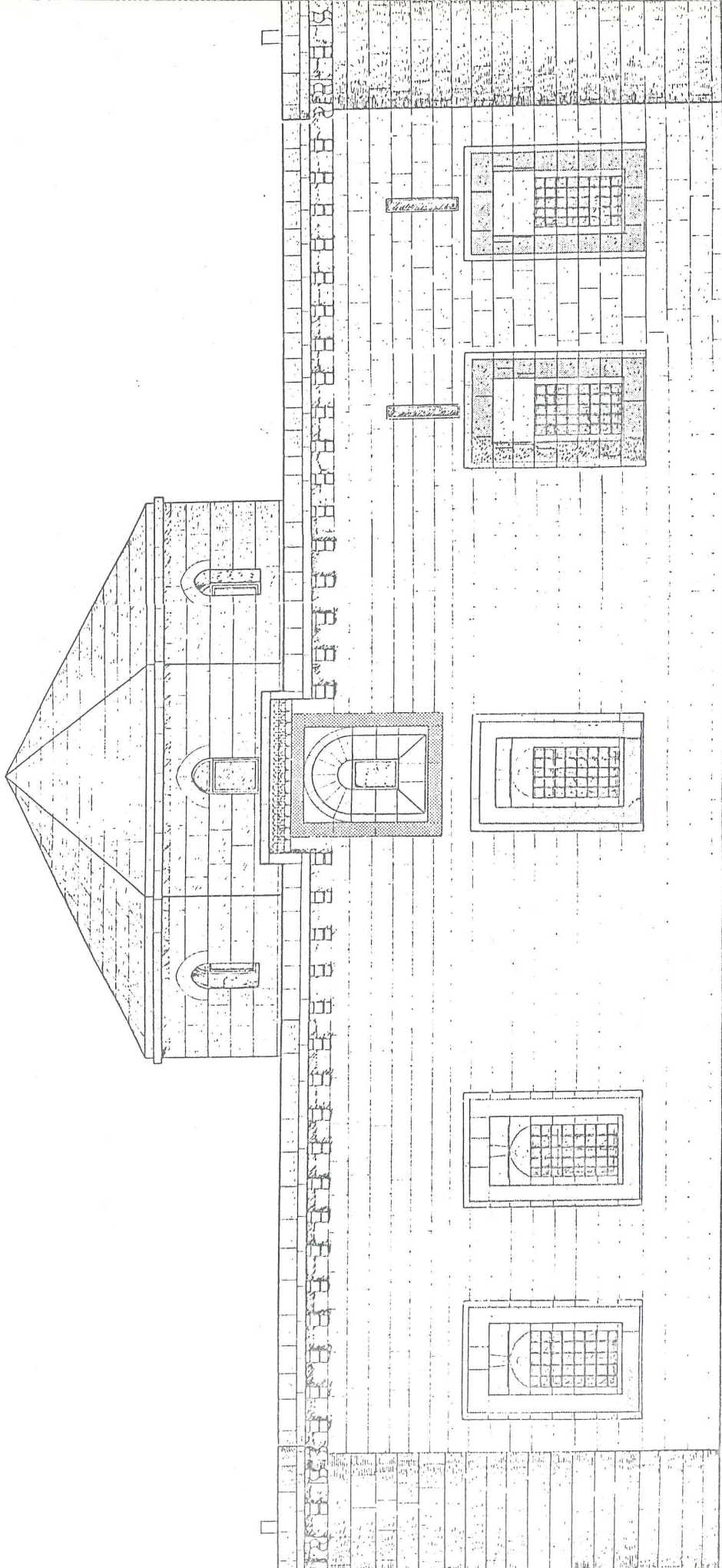
o halde yapı; Giriş eyvanı ile birlikte dört eyvanlı dik-dörtgene yakın tam simetrik bir plana ve 13. yy Anadolu medreselerinin tüm özelliklerini taşıyan tasarım anlayışına göre yapılmıştır.

60. Arık, loc.cit.

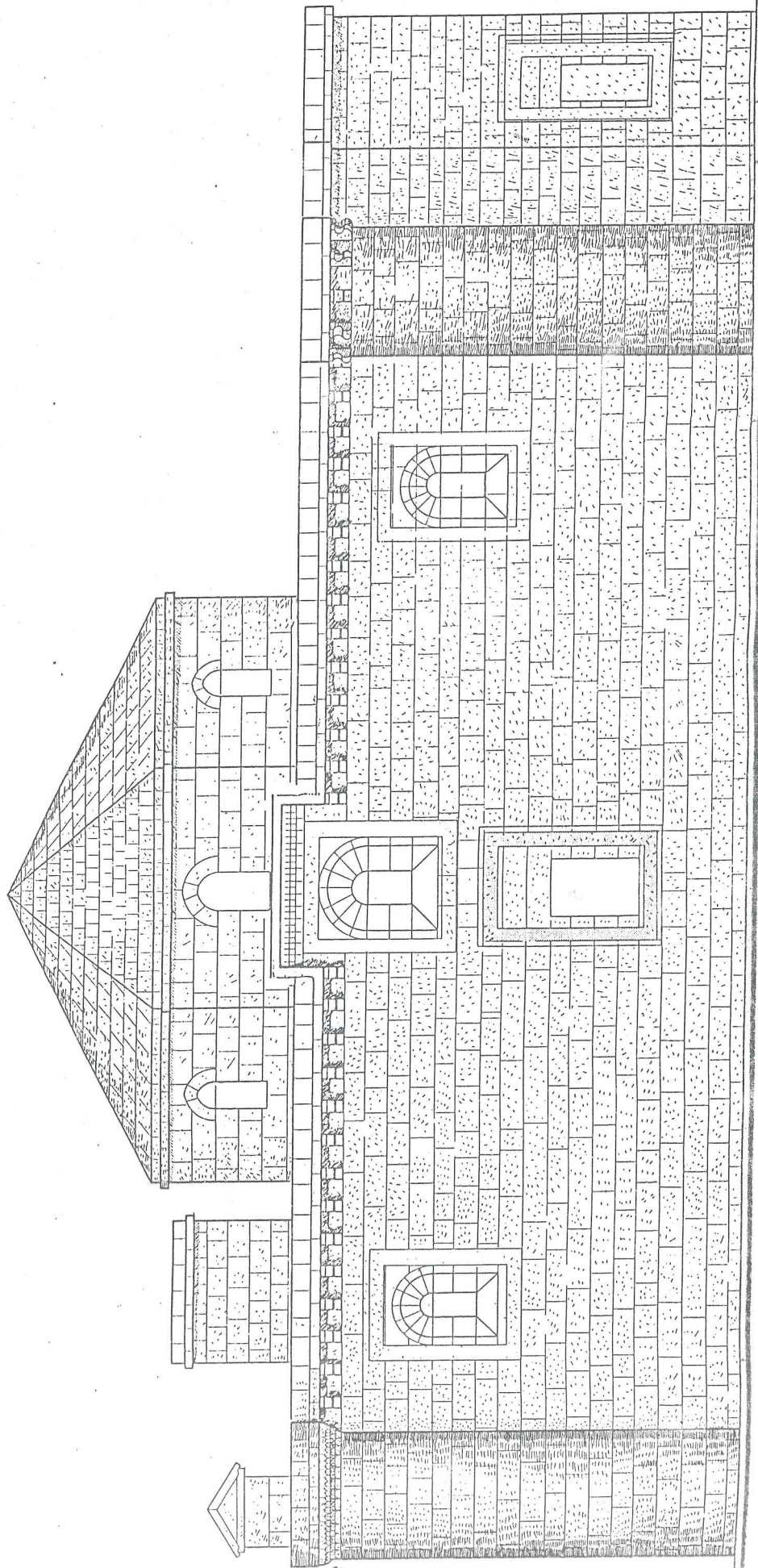

Çizim 67 İhlâsiye Medresesi Restitüsyon Planı $\triangle$

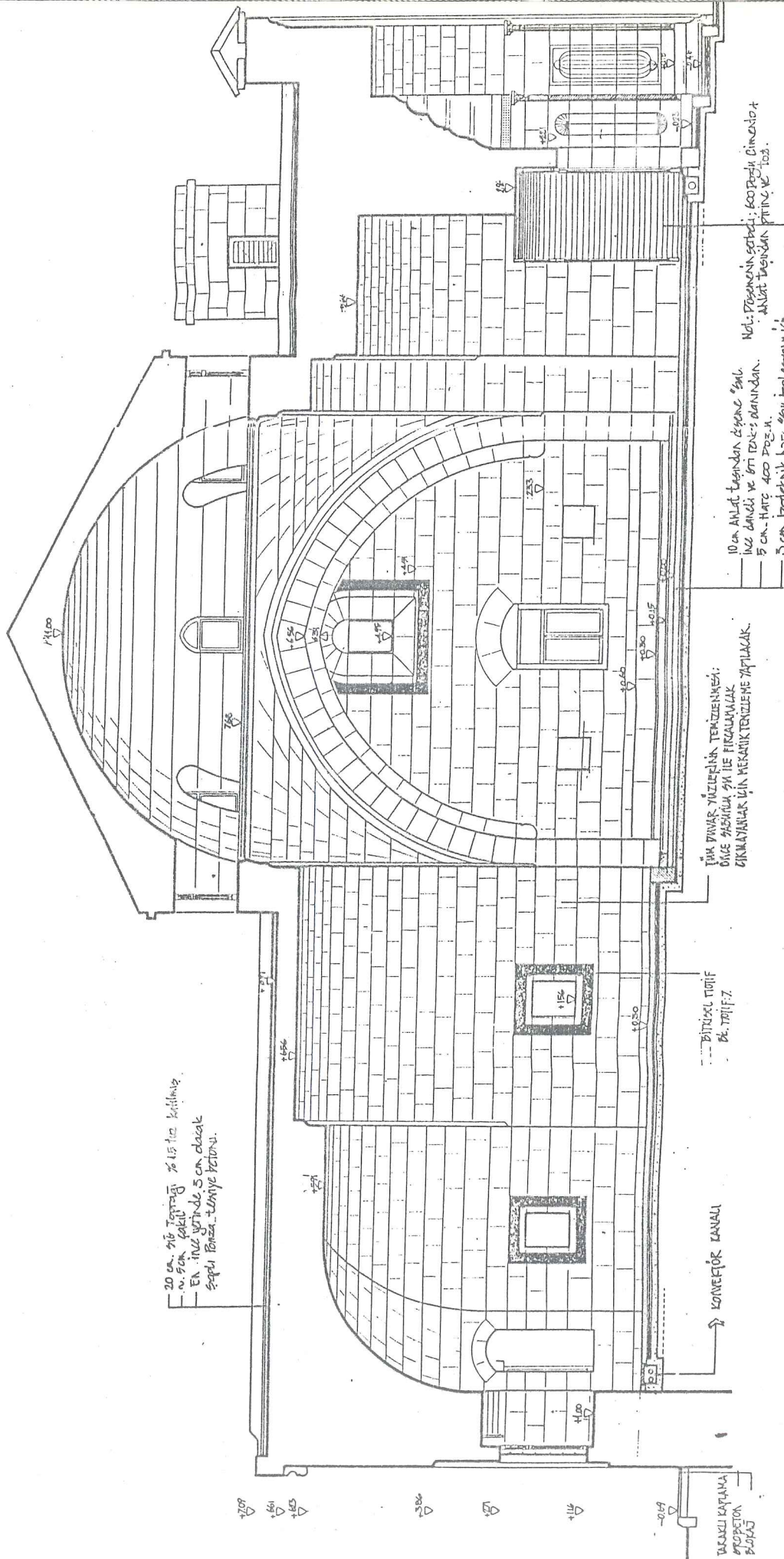

Çizim 68: Kuzey cephesi Restitüsyonu.

69
67

20 cm. 916
 5 cm. 500
 15 cm. 112
 5 cm. 500
 15 cm. 112
 5 cm. 500
 15 cm. 112

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

10 cm. ANJAT DENDAN 25000 500
 100 DANDA 25 500 25000 500
 5 cm. HATS 400 20000
 5 cm. HATS 400 20000

5 İhlâsiye Medresesine Verilebilecek İşlevlerin Belirlenmesi

Bu bölümde, daha önceki bölümlerde tanımlamasını ve sentezini yaptığımız İhlâsiye Medresesinin günlük yaşam içerisinde sürekliliğinin sağlanması için gerekli olan yeni işlevin ne olacağı irdelenecektir.

5 .I. VERİLEBİLECEK YENİ İŞLEVLERİN NİTELİĞİNİ BELİRLEYEN ETKENLER

A- Uluslararası ilke ve tavsiyeler:

1931 Atina konferansının, genel sonuçlar bölümünün birinci maddesinin son paragrafında;

"Yapıların, yaşamlarının sürekliliğini sağlayan kullanılmalarının devam ettirilmesi önerilir, ancak, bu kullanım onların sanat ve tarihi kişiliklerine saygılı bir amaca dönük olmalıdır."

1975 yılında Amsterdam'da yapılan büyük kongrede alınan tavsiye kararlarında;

"Eski yapılar çağımız yaşamına uygun isteklere yanıt verecek şekilde kullanılabilirler."

"Yapılara, günümüz yaşam koşullarına yanıt veren ve onların yaşatılmalarına güvence veren ve aynı zamanda karak-

terlerine saygın işlevler verilmelidir." denilerek koruma çabalarının salt anıtların kültürel değerleri ve onları sağlamlaştırmak için uygulanacak fiziki önlemlerle değil, kullanma değerlerinin öncelikle dikkate alınarak, fiziki, sosyal ve ekonomik sorunlarının birlikte düşünülmesi bir başka deyişle "bütünleşmiş koruma" anlamında sürdürülmesi istenmektedir.

B- İhlasiye Medresesinin Tasarım ilkesi^{6I}.

Toplayıcı plan anlayışına göre tasarlanmış olan İhlasiye Medresesi;

.Tam özel yaşantı (hücre -dershane)

. Birbirine yakınlık duyan topluluklar için ortak alanlar (eyvanlar)

. Daha geniş topluluklar için ortak etkinlik alanı (alanları) (orta mekan+ eyvanlar) olanakları sağlayan bir mekana ve kent mekan bütünlüğü içinde, anıtsal yapısından ötürü yarattığı simgesel değerlere sahiptir.

C- Yörenin ve çevrenin kültürel yapısı;

Medreseye verilecek yeni işlevin niteliğinin, yörenin kültürel değerleri ile (Bilgi- inanç- sanat- töre- hukuk- gelenek ve diğer alışkanlıkları) çelişmemesi, toplumla kaynaşması gereklidir.

Genellikle Bitlis'in yerli halkı, geleneklerine, dinsel ve töresel değerlere bağlı, çoğu kez bunlardan ödün vermeyen bir kültürel yapıya sahiptir.

6I. Daha ayrıntılı bilgi için bak. s.45

D- Finansman Olanakları;

Çağdaş koruma ilkelerinde,yapıyla beraber çevresinde korunmasının gerektiğini ve bu çalışmamızın amacının İhlasiye Medresesi ile birlikte çevresinde korunması olduğunu belirtmiştik. Bu nedenle onarım için finansman sağlayacak kuruluşun sadece medresenin onarımını değil,çevresinide düşünmesi gerekmektedir.

Yaptığımız araştırmada;Kültür Bakanlığı yetkililerinin bir kaç yıl evvel vakıf yöneticileriyle (Şerefiye Vakfı) yaptıkları görüşmede yapıyı "prensipde" kiraladıklarını ancak çeşitli nedenlerle kiralama işleminin bugüne kadar gerçekleşmediğini öğrendik.

Sayın Bitlis Valisi, Yılmaz ERGUN Bey le yapılan görüşmede,kendilerinin yapının ve çevresinin mutlaka korunması ve kurtarılması gerektiğini ve bunun biran önce gerçekleştirilmesi için, Vilayet olarak parasal olanaklar sağlanabileceğini,ancak yapının ve çevresinin Vilayet hizmetleri için kullanılmasının idare açısından daha uygun olacağını söylemişlerdir.

E- Mülkiyet Durumu;

Yapı ve çevresi Bitlis'in en büyük vakfına (Şerefiye Vakfı) aittir. Mülhak vakıf olduğu için Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde mütevellî heyetince idare edilmektedir. Bitlis'te yapılan görüşmelerde Vakfın yapıyı koruyamama gerekçesi ile mülkiyeti kendilerinde kalmak şartıyla-Ki gerekli- uygun bir kuruluşa sembolik bir fiatla kiralayabileceklerini söylemişlerdir..

5 .2. YÖRENİN VE ÇEVRENİN GEREKSİNİMLERİ

Bitlis'te yapmış olduğumuz çalışmalar sırasında,yörenin ve çevrenin gereksinimleride saptanmış,yapılabilirlik olanakları araştırılmıştır. Aşağıda,saptanan bu işlev seçeneklerini inceleyeceğiz.

A-TURİZM TANITMA MERKEZİ

Bitlis ve yöresi çok önemli bir turizm potansiyeline sahiptir.Buna rağmen bu potansiyel yeterince değerlendirilmemiştir. Konaklama için Şehirde nitelikli bir tek otel vardır. Hem bu nedenle hemde yeterince tanıtım yapılamadığı için,gelen turist Bitlis'in içinden transit geçmektedir. Kurulması istenen merkezin bu potansiyelin değerlendirilmesi için çalışmalar yapması ve kente gelen çok az sayıda turiste hizmet vermesi amaçlanıyor. Ancak turist sayısının kısa vade de artırılmasının zor olması ve alt yapı çalışmalarının eksik olması kanımca,medresede oluşturulması istenen bu merkezin kısa vadede bu yapıda işleyemeyeceğidir.

B-REKREASYON

Lokanta:

İşlev seçeneklerinden biri de lokantadır. Bitlis'te kente yakışacak kalitede bir lokanta yoktur. Önemli konukların ağırlandabileceği sembol olabilecek bir lokantaya gereksinim vardır. Medresenin planı, kullanıcının niteliğine göre, işlev için uygundur.

Kahvehane:

Kahvehane için planı uygun olan medresenin dini imajından

doyayı halkın katılımını sağlamak şimdilik zordur. Ancak memurlar ve üst bürokratlar için dinlenme-sohbet salonu olarak düzenlenmesi bu aşamada en uygundur.

Spor Kulübü:

Medresenin konumu ve planı bu işlev için uygundur.Çevresinde okullar ve stadın bulunmasından dolayı, yapının kulüp binası olarak kullanılması istenmektedir. Ancak yapının onarımını yapabilecek veya yaptıracak bir kuruluşun bunu onaylaması gereklidir.

Gençlik Merkezi:

Aynen spor kulübü gibi uygulanabilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

C- EĞİTİM YAPILARI

Ana Okulu:

Çevrenin, özellikle memur kesiminin bu konuda istekleri vardır. Fakat medresenin mekanlarının çok yüksek olması, ana okulunun fiziksel mekan ilkelerine uymamaktadır. Planlama açısından olumsuzdur.

Müze:

Gereksinim vardır. Ancak kurulacak müzenin niteliğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bugün Kültür Müdürlüğünde ve Halk Evleri binasında birtakım Etnografik objeler sergilenmektedir. İşlev plan işlerliği açısından uygundur.

Kültür Merkezi:

Büyük ölçüde gereksinim vardır. İşlevi plan işlerliğine uygundur.

Sergi Salonu:

Bugün Bitlis'te sergi açılacak bir mekan bulunmamaktadır. Bu işlev kültür merkezi bünyesinde kullanılabilir.

Konferans-Seminer:

Bitlis'te, yerel yönetim birimleri, toplantılarını kütüphanenin seminer salonunda yapmaktadır. Ancak bu salon yetersizdir. Medresenin planı , bu işlev açısından uygundur.

D-DEVLET YAPILARI

Posta Hizmet Binası:

Gerekli ancak plan ve kullanılabilirlik açısından uygun değildir.

Valilik Hizmet Binası:

Çok gereklidir. Vilayet binasının yetersiz olması yüzünden bir çok önemli hizmet zor yürütülmektedir. Bitlis'e yakışacak bir protokol yapısı yoktur.

Medresenin tarihi değerinin yüksekliği ve konumunun uygun oluşundan dolayı bir protokol yapısı olarak kullanılabilir.

5.3. ÖNERİLEN DÜZENLEMENİN FİZİKSEL PLANLAMA İLKELELERİ

"İşlev belirleme formu" ile belirlediğimiz,

Valilik hizmet ve protokol binası,

Sergi salonu,

Konferans ve seminer salonu, işlev seçeneklerinin hepsinin nicelik oranı aynıdır. Yaptığımız ön etüdülerde bu işlevlerin beraberce kullanılabileceğini saptadık. Hazırladığımız bu ön proje Bitlis'te yetkililer tarafından onaylanmış ve onaylanan bu projeye göre geliştirdiğimiz düzenlemede⁶²; Vilayetin, özel ve resmi günlerde, kabuller, görüşmeler ve sosyal-kültürel etkinliklerin yapılabileceği bir mekan oluşturulmak istenmiştir.

Getirilen düzenlemede yapılabilecek sosyal ve kültürel etkinlikler şunlardır;

Kente gelen önemli konukların kabulü, ağırlanması,

Toplantı ve seminirlerin düzenlenmesi.

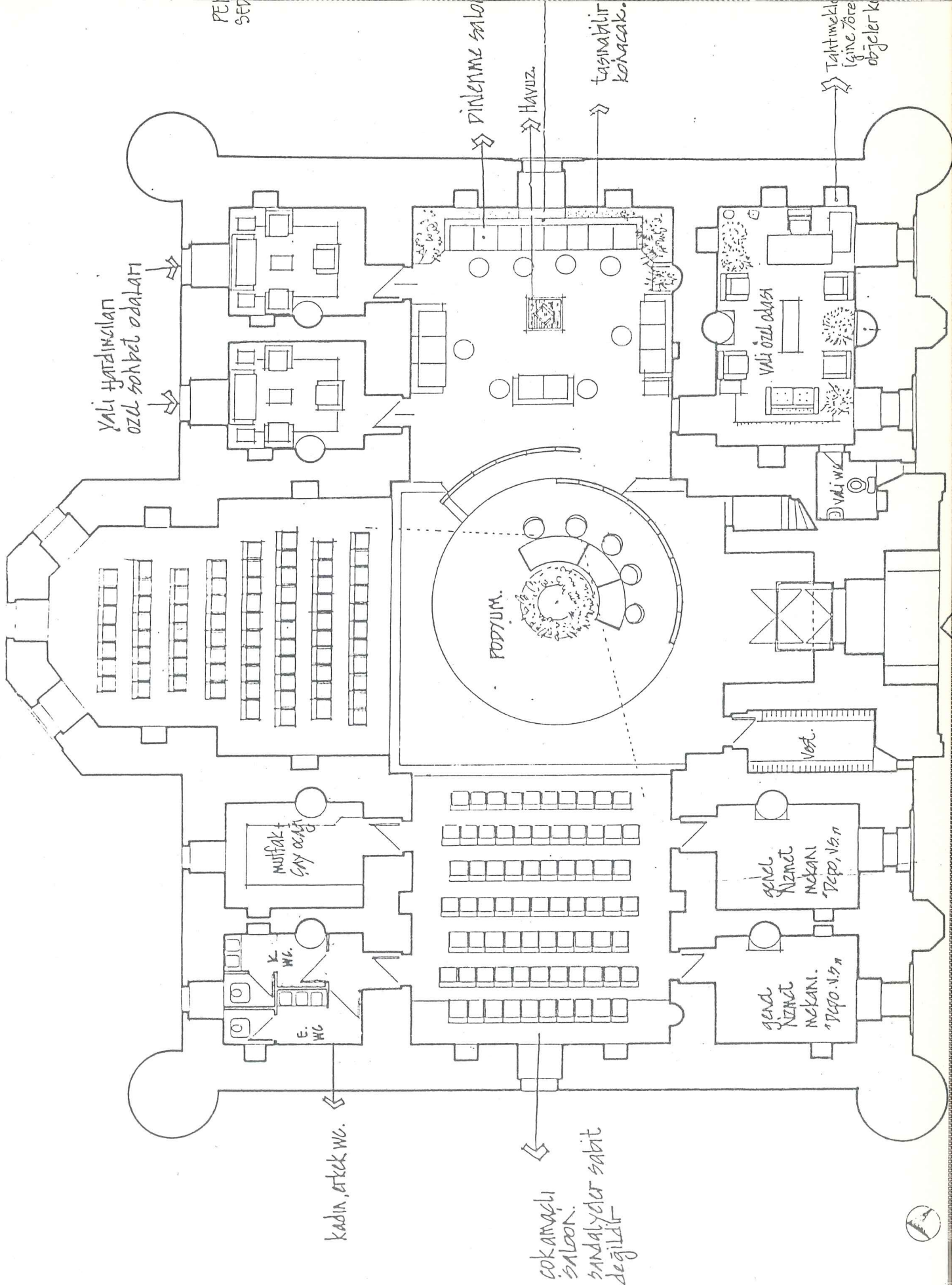
Peryodik sergilirin düzenlenmesi.

Gerekirse gösteri ve oyunların sergilenmesi v.b.

Bu etkinliklere göre yapmış olduğumuz çalışmada, sabit ve hareketli düzenlemelere gidilmiştir. Değişmeyen hacımlar Mescid'deki Valilik özel kabul odası, doğu eyvanındaki özel dinlenme-sohbet köşesi ve girişin solundaki wc ve ofis hacımlarıdır. Diğer hacımlardaki düzenlemeler ise, yapılacak etkinliklere göre (toplantı, seminer, konferans, gösteri ve sergi salonu) değişebilir nitelikte olacaktır⁶³.

62. Fiziksel yapısının düzenlenmesi konusunda bak., s. 196.

63. Bak. öneri projesi.

YALI HAYDINKILAN
OZUL SOHBET ODALARI

PODYUM.

VALI OZUL ODASI

VALI W.C.

MUTFAK +
SIV. ODA

K. W.C.

E. W.C.

GENEL NEMET
MEKANI
"Pepp, N.S.N"

GENEL NEMET
MEKANI.
"Pepp, N.S.N"

Vest.

PINLENME SALONU

HAVUZ

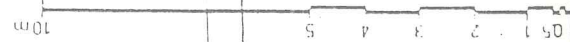
TASIMABİLİR
KONAKAK.

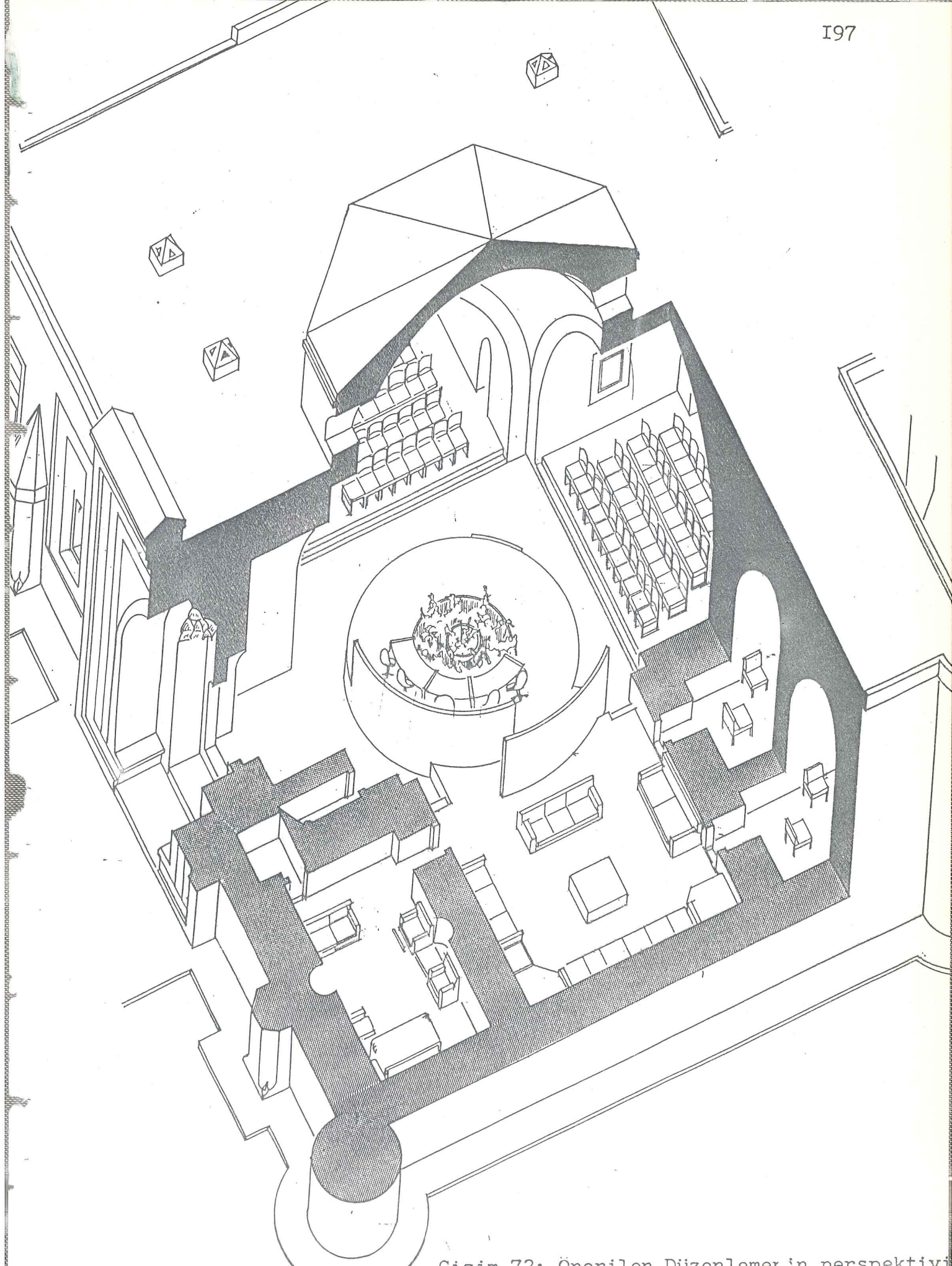
TAYT MUKEL
İçine 70 tane
objeler ki

KADIN, ERKEK W.C.

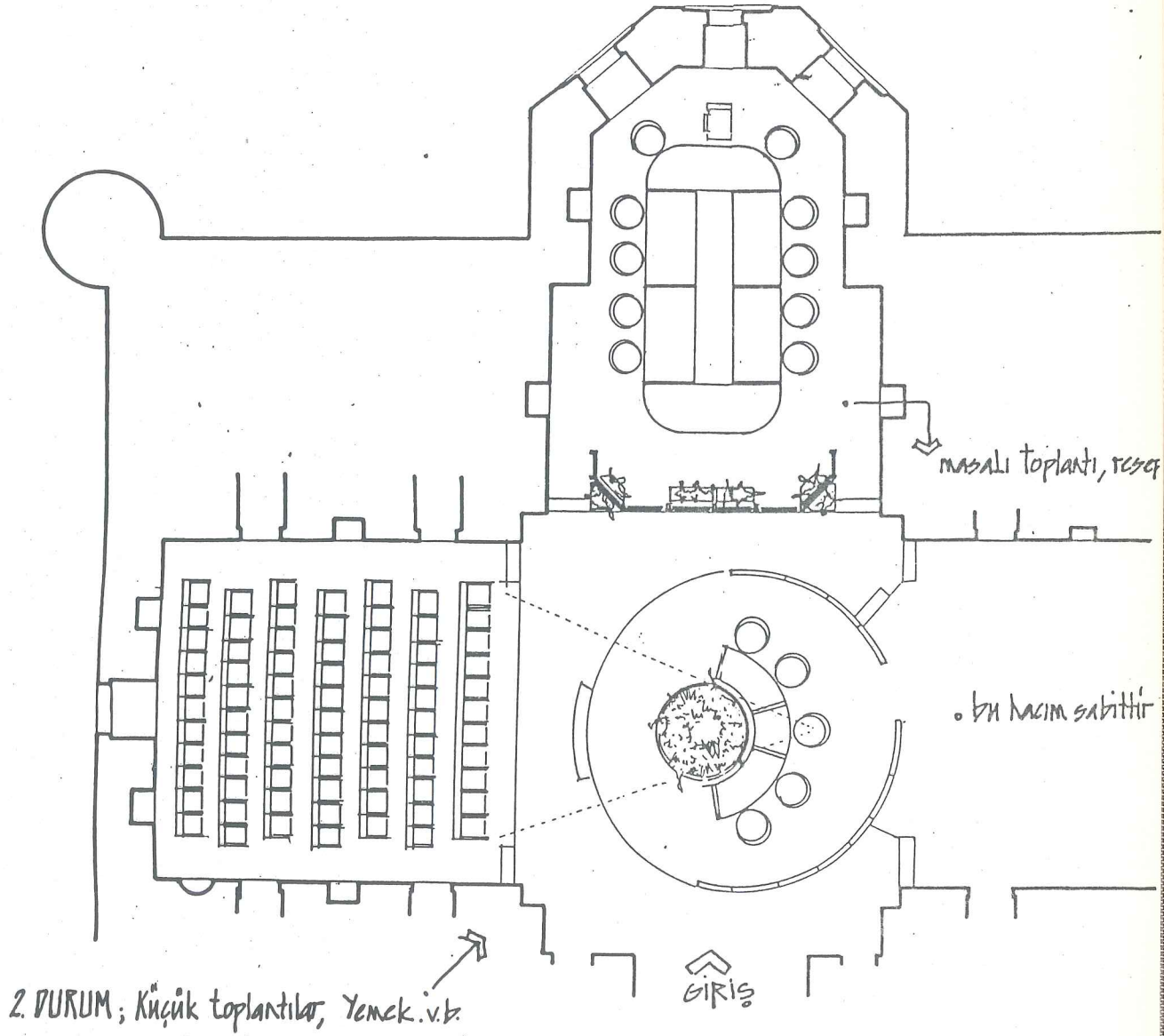
COK KIRMAGLI
SALON.
SANDALYELER SABIT
DEGIKLI

Çizim 7I: Önerilen Düzenleme.

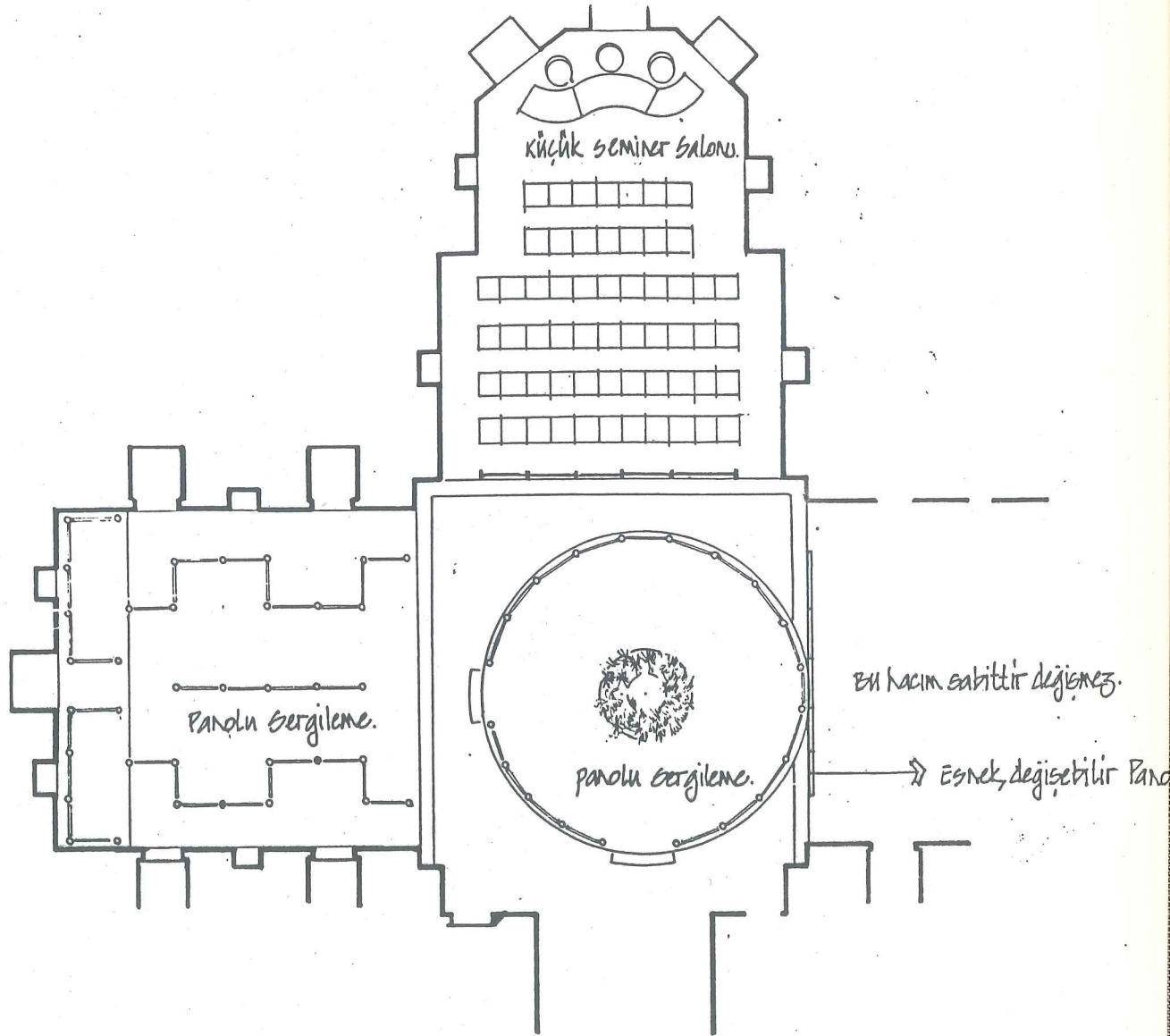

Gisim 72: Özenilen Dişenler in perspektiv

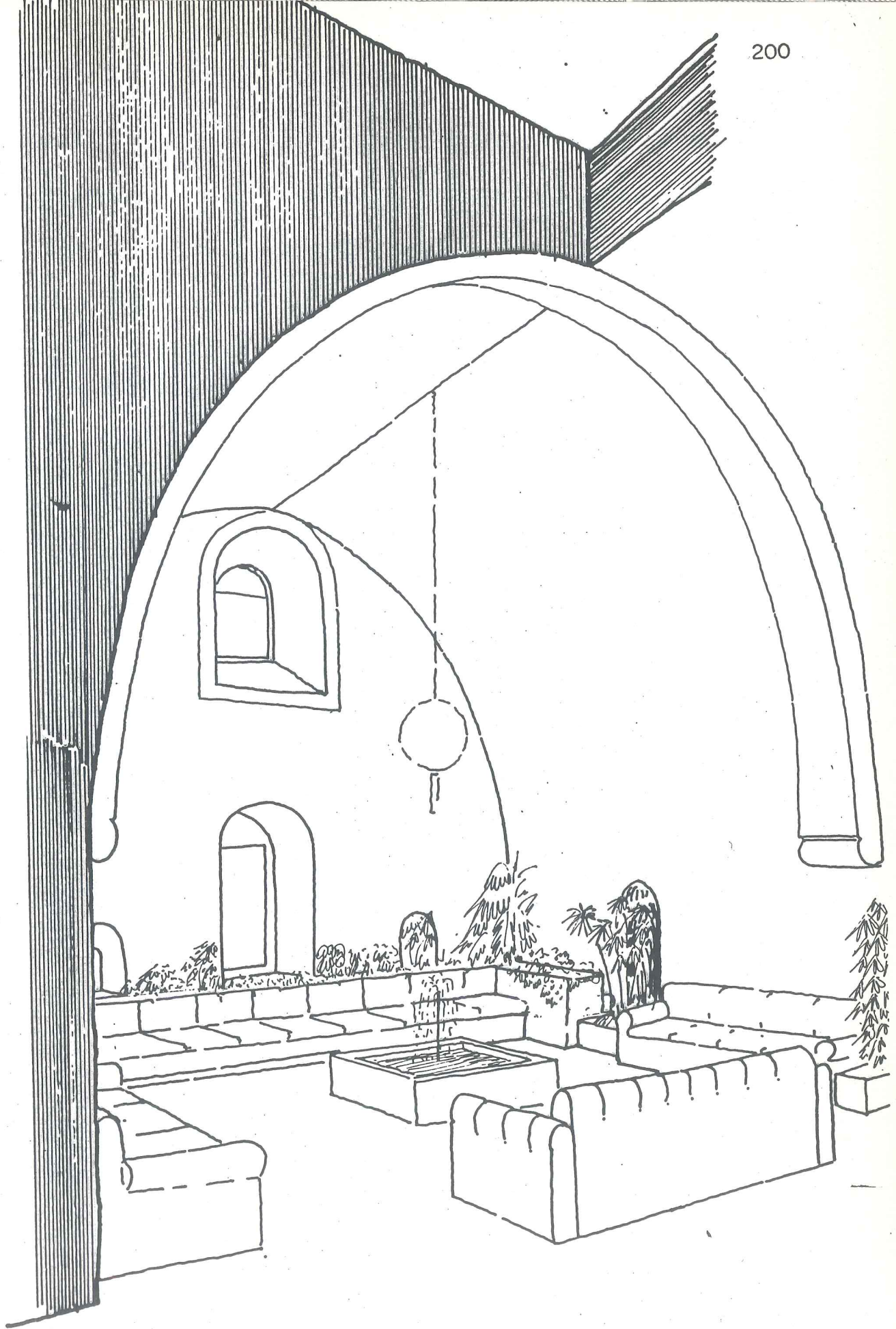

Çizim 73: Önerilen düzenleme, 2. durum.

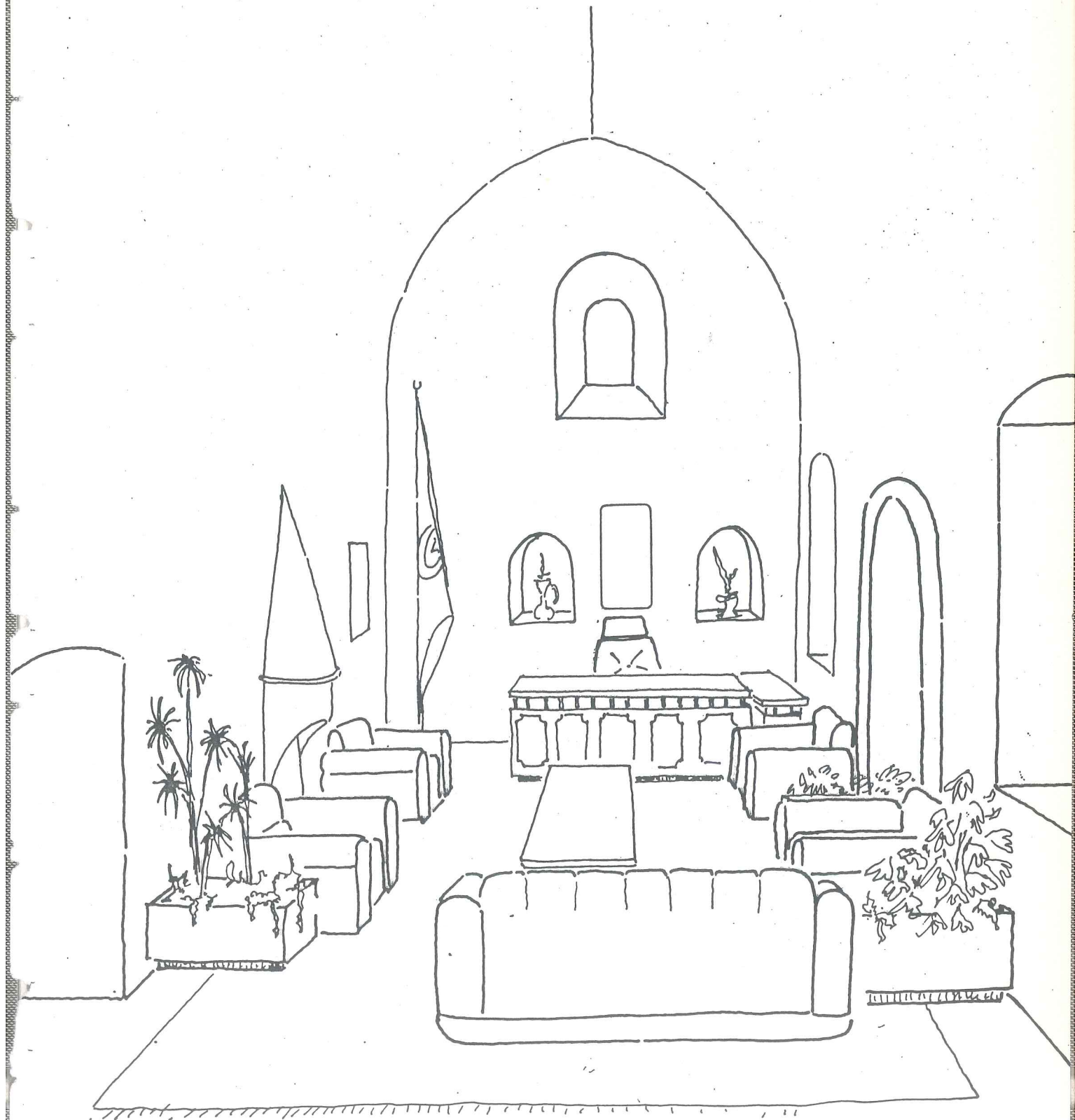

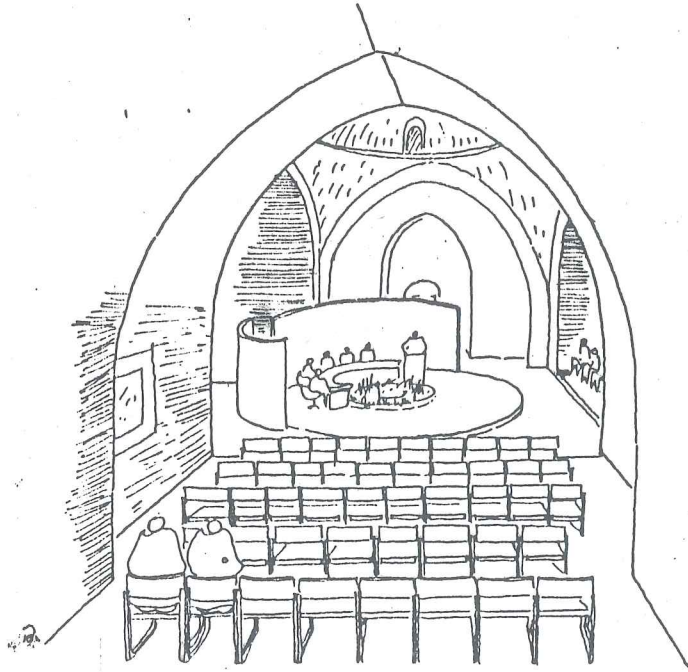
3. DURUM; sergi, seminer ve diğer sabit eylemler.

Çizim 74: Önerilen Düzenleme, 3. durum.

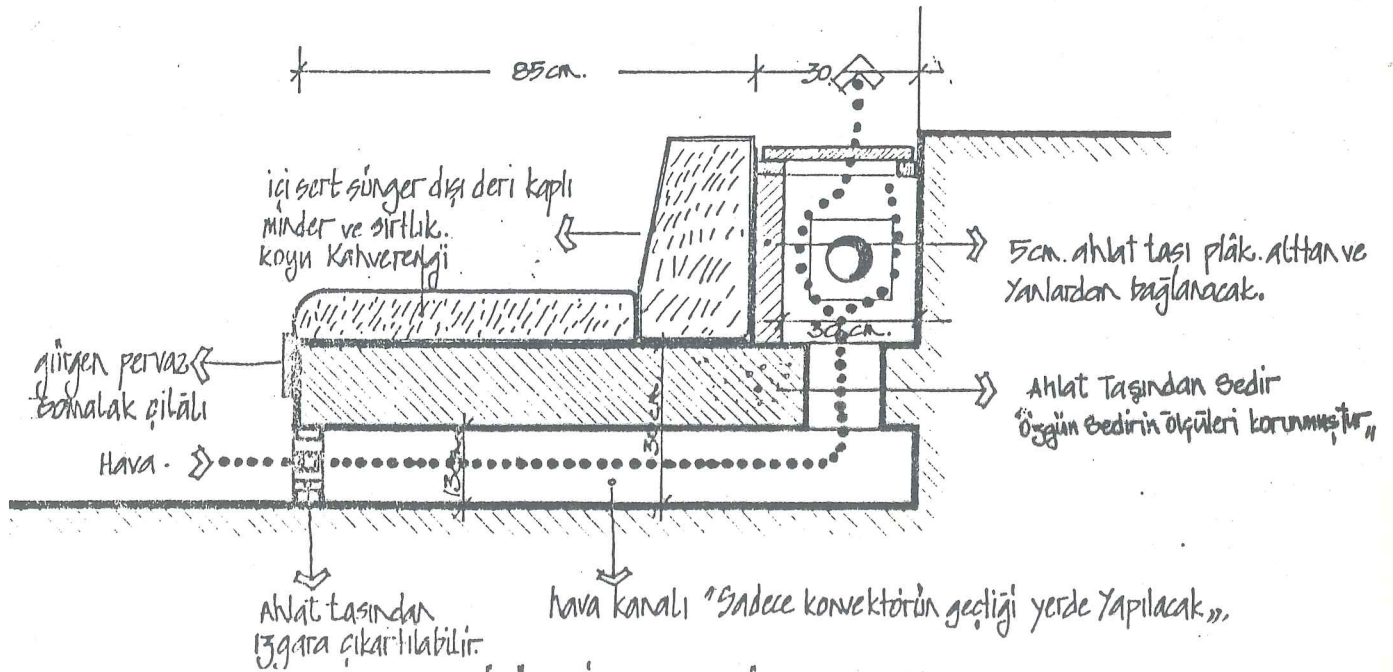

Cizim 75: DİNLENME SALONU -

Çizim 77: Yarım Sekizgen Çıkıntıdan Orta Mekana Bakış

Çizim 78: PEYGERE ÖNÜ SEDİR VE KONVEKTÖR AYRINTISI 1/10.

6 Restorasyon Teknikleri ve İlkeleri

1964 Venedik kararlarına göre;

" Restorasyonun amacı, anıtın estetik tarihi değerlerini korumak ve açığa çıkarmaktır. Bu çalışma anıtın eski yapısına (Maddi varlığı) ve otantik dökümanlara olan saygıya dayanır. Restorasyon varsayımların başladığı yerde biter. Varsayımlara bağlı rekonstrüksiyonlar konusunda, mimari düzenini tamamlayıcı estetik veya teknik sebeplerle zorunluluğu kabul edilmiş bulunan her türlü tamamlama çalışması günümüzün damgasını taşıyacaktır."

" Tradisyonel tekniklerin yetersizliği görüldüğü durumlarda, bir anıtın takviyesi, etkilerini bilimsel verilerle kanıtlamış ve denenmiş bütün modern koruma ve yapım tekniklerine başvurulabilir."

Eksik kısımların yerlerine konulması düşünülen ögelerin, restorasyonun sanat ve tarih belgelerini bozmaması amacı ile özgün kısımlardan ayırt edilerek, eserin tamamına uygun bir şekilde katılması zorunludur."

A-YAPISAL YAŞATMA- İHLASİYE MEDRESESİ

Genel ilke: Yapıda, nitelikleri (pitoresk değeri, patinası ve taşıyıcılık özellikleri) kaybolmamış hiçbir öge değiştirilmeyip (yenilenmeyip) korunacaktır.

Onarım çalışmalarına girmeden önce tahribatın durdurulması gerekmektedir. Bunun için;

Yüzeylerdeki bitkiler, mekanik yolla temizlenip köklü olanların içine nitrik asit akıtılmalıdır.

Üst örtünün (toprağın) boşaltılıp gerekli donatım (elektrik) ve müdahale yapıldıktan sonra, pomza betonu ile tezviyelemesi gereklidir.

Ayrıca düşme ve kaybolma tehlikesi olan taşlar, numaralandırılıp saklanmalıdır.

. SAĞLAMLAŞTIRMA ÇALIŞMALARI (KONSOLİDASYON)

Yapının taşıyıcı sisteminde (dıştan gözlenebildiği kadar) çok büyük sorun olmadığını açıklamıştık (bk. s. II7). Yapı bugünkü durumuyla ayakta kalabilecek niteliktedir. Ancak, doğu eyvanına açılan kuzey hücrelerinin, taşıyıcı duvarlarında ve tonozlarında çatlaklar vardır. Bu çatlakların nedeni araştırılıp ona göre çözüm önerisi getirmek gerektiği için bu konu uygulama aşamasına bırakılmıştır.

Yapıdaki diğer çatlaklar yüzeysel çatlaklardır. Genellikle dış cidar taşlarının yanlış örgüsünden dolayı, birbirinden ayrışmasından oluşmuştur. Bu çatlaklar derinliğine göre Ahlat taşı tozu ve epoxy reçinesi karışımı macunla doldurulup derzlendirilmeli yada yüzeyi parlak kalma-

ması için macun taraklanmalıdır.

. AYNEN YENİDEN YAPMA (REKONTRÜKSİYON) ÇALIŞMALARI

Dökülen ve zayıflayan kısımlar (temizlenerek-çürütülerek) aynı malzeme ve teknikte doldurulacaktır.

Pencere çerçeve bordürlerinin ve taçkapıdaki süslemelerin bazıları erimeden dolayı niteliklerini kaybetmişlerdir. Bunların yerine yukarda açıkladığımız teknikte, aynı motif işlenmiş yeni taşlar konmalıdır.

. YENİLEME/İYİLEŞTİRME (RENOVASYON) ÇALIŞMALARI

Beşinci bölümde açıkladığımız yeni işlevlerin, getirdiği mekan zorlaması sonucu yapıda birtakım değişiklikler yapılması gerekmektedir. Bu da, eyvanlarla orta mekan arasını kapatan duvarların kaldırılması demektir.

Yapıyı, çağdaş yaşam içinde sürekli ve etkin bir şekilde yaşatmayı amaçladığımız göre; Bir dönemin tarihi değerlerini taşıyada sonradan eklenen bu duvarların kaldırılması amaç için uygun görülmüştür. Aynı dönemin eki olan yarım sekizgen çıkıntının ise, korunması benimsenmiştir. Yeni düzenlemede önerdiğimiz Wc ve ofis hacımlarına sabit elemanlar yapmak gerekmektedir. Ayırıcı duvarlar hafif, sökülebilir bir malzeme ve teknikte yapılacak ve mümkün mertebe duvarlar az zedelenecek yerine konmalıdır.

. KURTARMA / ARITMA / KÜRTAJ (LIBERASYON) ÇALIŞMALARI

Yarım sekizgen çıkıntının, sonradan kapatılmış olan "P9" penceresinin açılması gereklidir. Pencere düzeni "P7" pen-

cere düzeni gibi olmalıdır (bk. süsleme analizi).

PI2 tepe penceresi bugün duvarla bir yüz örülmüş durumdadır. Ancak bu köşedeki çerçeve taşından, pencerenin varlığı ve konumu saptanabilmektedir. Örülü olan bu kısmın kaldırılıp, aynı malzeme ile "PI5" tepe penceresi niteliğinde yapılmalıdır (bk. Restorasyon projesi).

Yapının içinde ve dışında çeşitli niteliklerde kirler vardır. Bunlar; önce tazyikli su ve fırça ile yüzeyler temizlenmeli, bu yeterli olmazsa arap sabunu, damıtık su, sıvı detarjan ve çok az miktarda amonyak karışımı ile fırçalanmalıdır.

. SIHHİLEŞTİRME (REANİMASYON) ÇALIŞMALARI

-ISITMA:

Çok sert bir iklime sahip olan Bitlis'te kar çok fazla yağar. Bu bakımdan, geleneksel Bitlis yapıları, genellikle içine kapalı masif yapılardır. İhlasiye Medresesi ise, her mekandan açılan pencerelerle dışa açık bir yapı özelliği gösterir. Ancak, çok iyi bir ısı tutucu malzeme ile (Ahlat taşı) yapılmış olan medresenin, ısı kaybının fazla olacağını sanmıyorum.

Medresenin ısıtma tesisatı şu ilkelere göre yapılmalıdır;

- . Isı gereksinimi, medreseye çok yakın olan Vilayet binasından alınabilir.
- . Tesisat kanalları zeminde ve ısıtma apereyleri (konvektör cinsi) uygun yerlerde kanal içinde olmalıdır (bk. çizim).

-ELEKTRİK:

. Tüm elektrik tesisatı,zeminde açılan kanallardan dağıtılacaktır.

. Anahtar,priz ve diğer apareyler,zeminden çıkan piringç veya eloksalli kahverengi boyalı alüminyum borularla uygun kota(duvar üstü) bağlanacaktır. Ankastre tesisat sadece,tavandan sarkan aydınlatma cihazlarına (Avize v.b.) uygulanmalı,bu da ,merdiven kovaşından çıkarılacak kolonla dışardan dağıtılacaktır.

. TV tesisatı yapının dışında bir yerde kurulmalıdır.

- SIHHİ TESİSAT:

Sulu hacımlar,sadece WC gruplarının buldukları yer ve ofistir. Tesisat,döşenirken kesinlikle duvar zedelenmeyecek,fayans yada benzeri malzemenin arkasına gizlenecektir.

B-TÜRBELER-YAPISAL YAŞATMA ÖNERİLERİ

Türbelerin sorunları hemen hemen aynı olduğu için,İhlasiye medresesinde önerdiğimiz yöntemler bu yapılar içinde geçerlidir.

Özelliği olan sorunlar için önerdiğimiz yaklaşım şunlardır;
Şerefhan II Türbesi külahı;

Bugün külahın özgün durumunun 4/3' ü ayaktadır. Bu parça bize külahın eksik kısımlarını tamamlamak için büyük bir fikir vermektedir. Yerinde yapmış olduğumuz ölçülerde külahın tepe noktasını bulduk ve projeyi buna göre hazırladık. Uygulama bu ölçüye göre yapılmalıdır. Külahta kullanılan taş kesitleri dikdörtgen olup kısa kenar yatay derzi

oluşturmaktadır. Uygulamada mutlaka külahın bugün mevcut taşları yerinde kullanılmalıdır.

Yeni kullanılacak taşlar, Ahlat taşından olmalı ve bağlayıcı olarak katkılı Horasan harcı kullanılmalıdır.

Klahla kubbe arasındaki dolgu, yüzey temizlenmesi yapılıp öyle doldurulmalıdır.

HARABE YAPI:

Tanımlayamadığımız bu yapının içindeki ve çevresindeki molozların temizlenip ağığa çıkartılan kısımların "Anastiloz" olarak bırakılmasını şimdilik önermekteyiz.

SONUÇ

Yıllarca salt sanat ve tarih açısından incelenmiş olan eski eserler, onarılırken aynı şekilde ele alınıyor ve tekniği, kuramları ve eleştirileri ile konuyu çeşitli öznel yaklaşımlar ve uygulamalar belirliyordu.

Değerlendirilmeleri, ilgili temel kararları ve tüm uygulamaları böyle oldukça kişisel düzeyde gerçekleştirilen Restorasyon çalışmaları, doğal olarak herhangi bir sistematik bir yaklaşıma, bir metodolojiye özet olarak "Bilimselliğe" gerek duymuyor ve ortaya bir "KOZMETİK RESTORASYON" olayı ortaya çıkıyor.

Bu bakımdan farklı ölçülerde farklışemalar ortaya çıkarsa, tek yapı yada çevre değerlerinin korunması-geliştirilmesi- konusunda birbirini tamamlayan sistematik yaklaşımlar ülkemizde artık ortaya konmalıdır.

Bu çalışmada incelediğimiz İhlasiye Medresesi, Anadolu Medreseleri arasında farklı, farklı olduğu kadar önemli bir yere sahiptir.

Bugüne kadar medrese yapıları üzerinde araştırma yapanlar, İhlasiye Medresesinin klasik Selçuklu yapı geleneği ile 16. yy.'da yapıldığını, ancak, eyvansız ve apsisli? kütleleriyle bu gelenekle uyummadığını yazmışlardır.

Aslında durum bu değildir. İhlasiye Medresesi; Dört eyvanlı, tam simetrik planı ve diğer mimari öğeleri ile 16. yy.'da Anadolu Selçuklu Mimari geleniğini en güzel biçimde devam ettiren bir yapıdır.

Bir yapının mevcut işlevinin değiştirilmesi,yapının fizik mekanını büyük ölçüde etkiler. Ihlasiye Medresesinin ilk tasarımıındaki işlevinin değişmesi sonucu yapının plan şemasında da bir takım değişiklikler yapılmış bu da araştırmacıları önemli yanılgılara düşürmüştür.

Ihlasiye Medresesinin yakın çevresindeki türbelerin tarihsel tanımlamaları -belgesel kaynak bulunamadığı için- varsayımlara göre yapılmıştır.

Tarihi yapılara özellikle Medreselere işlev verilirken salt plan öğeleri analizi yapmak yetmez. Yapının bulunduğu çevrenin kültürel yapısı,gereksinimleri,finansman olanakları ve mülkiyet durumunun verilecek işlevin niteliğine etkileri araştırılmalı ve yapının tasarım ilkeleri açıkca ortaya konmalıdır.

Tarihsel yapılarda,tüm mimari gibi,mekansal bütünlüğü ile yaşar,tarihsel nefesin ve ortamın yaşatılması için yeni kullanımların seçiminde yapının bütünlüğünün korunabilmesi için yeni eklerin az olmasına dikkat edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Arık, Oluş. Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı
Ankara, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Ens. ,
Sanat Tarihi seri no. 2, 1971.
- Arık, Oluş. "Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri"
Anatolia, XI, 1967, S.
- Arrianos. İskender'in Annabasisi
İstanbul, Maarif Yayını, 1945.
- Akok, Mahmut. "Sivas Buruciyye Medresesi"
Türk Arkeoloji Dergisi, sayı, XV-II, 1968,
s. 57.
- Atay, Hüseyin. Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi.
İstanbul, Dergah Yayınları, Tarih Dizisi:9, 1983.
- Aydın, Sıtkı. Bitlis Tarihi
İstanbul, 1967.
- Baltacı, Cahit. XV-XVI. Asırda Osmanlı Medreseleri
İstanbul, 1976.
- Erder, Cevat. "Venedik Tüzüğü"
Vakıflar Dergisi, sayı.VII, 1981, s.III-II5.
- Erken, Sabih. Türkiyede Vakıf Abideler ve Eski Eserler II
Vakıflar Genel Müd. Yayını, Ankara, 1971.
- Evliya Çelebi, Seyhatname
Çevirenler: Temelkuran, Tefvik., Aktaş, Necati.
Cilt:3, İstanbul, Üçdal Neşriyat, 1976.
- Lynch, H.F. Armenia, Travels and Studies
London, cilt II, 1901.
- Matrakçı Nasuh. Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn
s.IÜÜ.
- Ögel, Semra. Anadolu Selçuklularda Taş Tezyinatı
Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1966.

- Ödekan,Ayla. Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnaslı Portal Örtüleri.
İstanbul,İTÜ,Mimarlık Fak. 1977.
- Örs,Hayrullah. Xsenophen, Annabasis
İstanbul,Maarif Yayını,1944.
- Özer,Bülent. "Konservasyon-Restorasyon ve Revitalizasyon Sergisi"
Yapı Dergisi, NO.31,1979.
- Soytekin,Öztürk. Bitlis'te Camii,Medresi ve Mezar Anıtlar.
(Basılmamış öğ. tezi),İstanbul,İ.Ü. Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Böl. 1970.
- Sözen,Metin. Anadolu Medreseleri,Selçuklular ve Beylikler Devri.
İstanbul,İTÜ Mimarlık Fak.Yayınları No.10,1972.
- Sözen,Metin. Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan.
İstanbul,İş Bankası Kültür Yayınları,1975.
- Şerefhan. Şerefnâme.
İstanbul,Yöntem Yayınları, 1975.
- Yüce,İlgi. Medrese Yapıları ve Koruma İlkeleri Doğrultusunda Çağdaş Yaşam İçindeki İşlevleri.
(Basılmamış doktora tezi)
İstanbul,İDGSA.,Mimarlık Fak. 1980.
- Tuncer,Orhan. "Bitlis-Van Karayolu ve Üzerindeki Hanlar"
Sanat Tarihi Yıllığı IX-X -, İ.Ü. Ed. Fak. yayını 1981,s.317-345.
- . Bitlis 1973 il yillığı, Ankara,1973.
  - . İslam Ansiklopedisi,cilt II.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	SR.KV.KE.	ANIT	DEĞERLENDİRME NO. 1			
TÜRKİYE	ESKİ ESERLER VE MÖZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			SARAY NO. 1			
İL : Bitlis	İLÇESİ : Merkez	MANİFESTASYON ALTYAPU NO. 1	GÖKMEYDAN-HÜK.MEYDANI	KORUMA DEREJESİ : I.			
İLÇE VE KÖY NO. 1	PAFTA : A.1.1	YAPININ ADI : İHLASİYE	YAPININ DURUMU : Bilinmiyor	YAPININ YERİ : Osmanlı -Selçuklu			
AD : İhlasiye Medresesi	YAPININ YERİ : Şerephan II	YAPININ YERİ : Bilinmiyor	YAPININ YERİ : VAR	YAPININ YERİ : Var			
GENEL TANIM : Tek katlı,dört eyvanlı,kapalı avlulu, hücre ve mescid hacımları olan, tam simetrik bir plan anlayışına ve klasik Selçuklu üslubuna göre yapılmış bir yapıdır.							
KURUMA DURUMU	TAŞIYICI YAPI	DIŞ YAPI	ÜST YAPI	İÇ YAPI	SÜSLEME ELEMANLARI	RUTUBET	YOK
C	B	B	B	B	B	B	B
VAZİYET PLANI					FOTOĞRAF		

BUGÜNKÜ SAHİBİ : Şerefiye Vakfı	BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ : Şerefiye Vakfı																				
YAPILAN ONARIMLAR : Yakın zamanda yapılan onarımlarla adeta evsamsız bir duruma gelen medresenin kuzey cephesinde dışarı doğru taşıntı yapan yarım sekizgen poligonal bir çıkıntı eklenmiş 1979 yılında da bir onarım yapılmıştır.																					
AYRILTI TANIMI : 1589 yılında II. Şerephan tarafından,Astronomi,mantık felsefe v.b. gibi akli ilimlerin okutulması için yaptırılmıştır.	TEDRİK BİLGİLERİ : SU, ELEKTRİK, ISITMA, SANİTASYON																				
İHLASİYE Medresesi , klasik Anadolu Selçuklu yapı geleneğinin hemen tüm özelliklerini göstermektedir. Yapının her ögesinde tam simetrik düzen hakimdir. Dört eyvanlı plan anlayışına göre yapılan medresenin orta mekânının üstü kubbe ile örtülüdür. Yapının daha sonraları işlevinin niteliğinin değişmesi sonucu,orta mekânla eyvanlar araya örülen duvarla birbirinden koparılmıştır.Ayrıca kuzey eyvanı dışarı doğru yarım sekizgen poligonal biçimde genişletilmiştir.	ORJİNAL KULLANIMI : MEDRESE																				
	BUGÜNKÜ KULLANIMI : BOŞ																				
	ÖNERİLEN KULLANIMI : VILAYET PROTOKOL BİNASI																				
	HAZIRLAYANLAR : 27 / I / 1984 Mimar Özcan Gürsel Prof. Turgut Övünç																				
	KONTROL EDEN : / / 19																				
YAYIN DİZİNİ ARK. Oluş. Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı - Ankara,Selçuklu Tarih ve Medens. 1971.	<table border="1"> <tr> <td>BAKIM</td> <td>X</td> </tr> <tr> <td>FOTOĞRAF</td> <td>X</td> </tr> <tr> <td>BÖLÜME PROJESİ</td> <td>X</td> </tr> <tr> <td>RESTORASYON PROJESİ</td> <td>X</td> </tr> <tr> <td>HAZIR</td> <td></td> </tr> <tr> <td>İNŞA</td> <td></td> </tr> <tr> <td>İHTİSAS</td> <td>X</td> </tr> <tr> <td>TAZMİN</td> <td></td> </tr> </table>	BAKIM	X	FOTOĞRAF	X	BÖLÜME PROJESİ	X	RESTORASYON PROJESİ	X	HAZIR		İNŞA		İHTİSAS	X	TAZMİN					
BAKIM	X																				
FOTOĞRAF	X																				
BÖLÜME PROJESİ	X																				
RESTORASYON PROJESİ	X																				
HAZIR																					
İNŞA																					
İHTİSAS	X																				
TAZMİN																					
	<table border="1"> <tr> <td>G. M. E. E. A. T. K. KAMARLARI NO. :</td> <td>/</td> <td>/</td> <td>19</td> </tr> <tr> <td></td> <td>/</td> <td>/</td> <td>19</td> </tr> <tr> <td></td> <td>/</td> <td>/</td> <td>19</td> </tr> <tr> <td>REVİZYON</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>G. M. E. E. A. T. K. ORANI :</td> <td>/</td> <td>/</td> <td>19</td> </tr> </table>	G. M. E. E. A. T. K. KAMARLARI NO. :	/	/	19		/	/	19		/	/	19	REVİZYON				G. M. E. E. A. T. K. ORANI :	/	/	19
G. M. E. E. A. T. K. KAMARLARI NO. :	/	/	19																		
	/	/	19																		
	/	/	19																		
REVİZYON																					
G. M. E. E. A. T. K. ORANI :	/	/	19																		

AVRUPA KONSEYİ TÜRKİYE	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ ESKİ ESERLER VE MÖZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	GRUPLAMA ANIT	DEĞERLENDİRME NO. : SİTESİ NO. :
İL : Bitlis	İLÇE : Merkez	İLİMLERİ VE YERİ : Gökmeşdan	KORUMA DEREĞESİ : ANITIN KAYIT NO. : 00 / 0 / 0 CİVARETE AYRISI
BİRİM VE KATI NO. :	YAPININ ADI : Bilinmiyor	YAPININ YERİ : Bilinmiyor	YAPININ GÖRÜNÜŞÜ : —
YAPININ YERİ : Uçkızlar Anonim türbe	YAPININ TARİHİ : Tahminen 15.yy	KİTAP : Yok	YAPININ DURUMU : —
GENEL TANIM : Gökmeşdan'da İhlasiye Medresesi etrafına kümelenmiş beş yapıdan biridir. Kitabesi yoktur. Anadolu türbeleri arasında pek ender rastlanan tiplerdendir. Sivas'ta anonim bir türbe ile İstanbul'da Sinan'ın türbesi bu ender örneklerdendir.			
KORUMA DURUMU : C	TAŞIYICI YAP : B	DIŞ YAP : C	ÜST YAP : C
İÇ YAP : B	SÜSLEME ELEMANLARI : —	RUTUBET : B	YOK : —
VAZİYET PLANI			

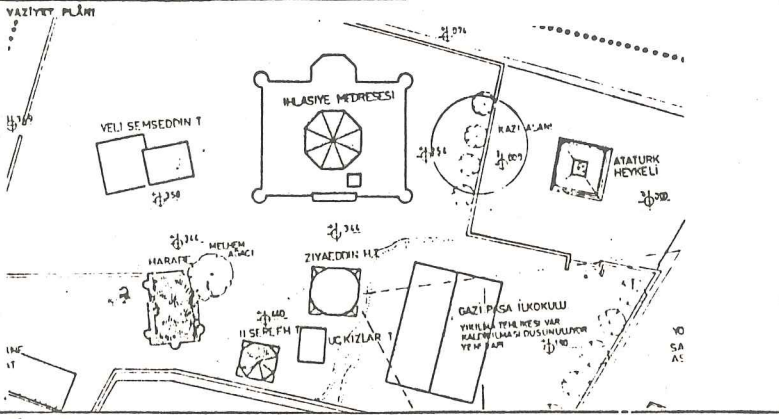
BUGÜNKÜ SAHİBİ : Vakıflar Genel Müdürlüğü	BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ : Vakıflar G. Müd. - Şerefiye Vakfı																																								
YAPILAN ÇARIMLAR : Yok																																									
AYRINTILI TANIM : Halk arasında II. Şerafhan'ın kızlarına ait olduğu söylenmektedir. Bu rivayet doğru ise 15. yy'nın ilk yarısında yapılmış olması gerekir. Doğu ve Batı cepheleri birer çifte kemer, Kuzey ve Güney cepheleri birer tek kemerle açılmaktadır. Üstü dıştan düz toprak dam içten ise sivi ri beşik tonozla örtülmüştür. Geniş yanlarındaki çifte kemerin orta ayaklara arasında içten bir takviye kemeri atılmıştır. Bugün bakımsızlıktan duvarlarda ki tahribat büyükmektedir. Yapının çevresi toprak dolmuştur.	<table border="1"> <tr> <td>TEKNİK BİLGİLER</td> <td>Bİ</td> <td>ELEKTRİK</td> <td>İTİFA</td> <td>KARALIZYON</td> </tr> <tr> <td>ORJİNAL KULLANIMI :</td> <td colspan="4">Türbe</td> </tr> <tr> <td>BUGÜNKÜ KULLANIMI :</td> <td colspan="4">Türbe</td> </tr> <tr> <td>ÖNERİLEN KULLANIMI :</td> <td colspan="4">Türbe</td> </tr> <tr> <td>HAZIRLAYANLAR :</td> <td colspan="4">/ / 19 Prof. Turgut Ovuñç Mimar Özcan Gürsel</td> </tr> <tr> <td>KONTROL EDEN :</td> <td colspan="4">/ / 19</td> </tr> <tr> <td>E. M. E. E. A. T. K. KAZANLARI NO. :</td> <td colspan="4">/ / 19 / / 19 / / 19</td> </tr> <tr> <td>REVİZYON :</td> <td colspan="4">/ / 19</td> </tr> </table>	TEKNİK BİLGİLER	Bİ	ELEKTRİK	İTİFA	KARALIZYON	ORJİNAL KULLANIMI :	Türbe				BUGÜNKÜ KULLANIMI :	Türbe				ÖNERİLEN KULLANIMI :	Türbe				HAZIRLAYANLAR :	/ / 19 Prof. Turgut Ovuñç Mimar Özcan Gürsel				KONTROL EDEN :	/ / 19				E. M. E. E. A. T. K. KAZANLARI NO. :	/ / 19 / / 19 / / 19				REVİZYON :	/ / 19			
TEKNİK BİLGİLER	Bİ	ELEKTRİK	İTİFA	KARALIZYON																																					
ORJİNAL KULLANIMI :	Türbe																																								
BUGÜNKÜ KULLANIMI :	Türbe																																								
ÖNERİLEN KULLANIMI :	Türbe																																								
HAZIRLAYANLAR :	/ / 19 Prof. Turgut Ovuñç Mimar Özcan Gürsel																																								
KONTROL EDEN :	/ / 19																																								
E. M. E. E. A. T. K. KAZANLARI NO. :	/ / 19 / / 19 / / 19																																								
REVİZYON :	/ / 19																																								
YAYIN DİZİNİ : Arık, M. Oluş. Bitlis yapılarında Selçuklu Rönesansı, Ankara, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü, 1971, s.64.	<table border="1"> <tr> <td>EKLER :</td> <td></td> </tr> <tr> <td>HAZIR</td> <td>☒</td> </tr> <tr> <td>FOTOGRAF</td> <td>☒</td> </tr> <tr> <td>BÖLÜME PROJESİ</td> <td>☒</td> </tr> <tr> <td>RESTORASYON PROJESİ</td> <td>☒</td> </tr> <tr> <td>HARİTA</td> <td>☒</td> </tr> <tr> <td>KONKİT</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>KİTAP</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>YAKİTE</td> <td>☐</td> </tr> </table>	EKLER :		HAZIR	☒	FOTOGRAF	☒	BÖLÜME PROJESİ	☒	RESTORASYON PROJESİ	☒	HARİTA	☒	KONKİT	☐	KİTAP	☐	YAKİTE	☐																						
EKLER :																																									
HAZIR	☒																																								
FOTOGRAF	☒																																								
BÖLÜME PROJESİ	☒																																								
RESTORASYON PROJESİ	☒																																								
HARİTA	☒																																								
KONKİT	☐																																								
KİTAP	☐																																								
YAKİTE	☐																																								

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA EVYANINI	D.K.V.K.E.	ANIT	PROJE NO :
TÜRKİYE	ESKİ ESERLER VE MÖZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			PROJE NO :
İL : Bitlis	İLÇE : Merkez	İLÇE İÇİ YERİ : Gökmeşdan		KONU : I
		KARŞIYAKA : I		DEĞERLENDİRME : I
		YAPININ ADI : Bilinmiyor		YAPININ ADI : Bilinmiyor
		YAPININ TARİHİ : 15. yy başı.		YAPININ TARİHİ : Yok
				YAPININ DURUMU : YY.
				YAPININ DURUMU : Yok

GÖRÜLME TARİHİ : İhlasıye Medresesinin tam karşısında (güneyinde) üstü kesik kümbet görülmüştür.

KORUMA DURUMU	YAPININ DURUMU	TARİHİ	YAPININ DURUMU	YAPININ DURUMU	YAPININ DURUMU	YAPININ DURUMU	YAPININ DURUMU	YAPININ DURUMU	YAPININ DURUMU	YAPININ DURUMU
B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B

GÖZLEMLER :	
-------------	--

BUSİNEKİ SAHİBİ : Şerefiye Vakfı

BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI BEKLENEN KURULUŞ : Şerefiye Vakfı

YAPILAN ÖNERİMLER :

AYRINTILI TAHMİN : Yapının kitabesi yoktur. Türbenin I. Ziyaeddin'e (ö. 1394) ait olduğu söylenmektedir.

Bugünkü durumuyla yapı, üst tarafı olmayan bir "kümbet" in oturtulmuş kısmı gibidir. Türbe aslında oldukça büyük bir kübik kuruluş olup köşeleri çalınarak tepede oniki-geçerli plana geçilmiştir. Yapıda burada bir sal ve serbent silmesiyle bitirilmiştir.

Toprak dolması ve enkaz ile zemin oldukça yükseldiğinden yapının pencere ağızları bugün dışardan görülmemektedir. Giriş kuzeydendir, zemin yükseldiğinden içeri sonradan ya pılan üç basamakla girilir.

İçerisi kare planlıdır ve dört kenar da büyük bir geçme tonoz oluşturacak şekilde meyilli yükselmektedir. Sonuçta büyük bir aynalı geçme tonoz oluşmakta, hem de kesişme yerleri ayna kısmını çerçevelemektedir.

Yapının bugün serbent taşlarının tümü düşmüştür. Toprak dam bakımsızlıktan dolayı bir tarla görünümündedir. Dış cidar taşları yer yer dökülmüş, derz aralarında bitkiler yetişmiştir.

TÜRBENİN DURUMU	DU	İÇERİ	DIŞI	BAKIM DURUMU
ORJİNAL KULLANIMI :				
TÜRBE				
BUGÜNKÜ KULLANIMI :				
TÜRBE				
ÖNERİLEN KULLANIMI :				
TÜRBE				
HAZIRLAYANLAR :	27 / I / 1984			
Mimar Özcan Gürsel				
Prof. Turgut Övünç				
KONTROL EDEN :	/ / 19			
G. S. E. S. A. T. E. K. KURULUŞU	/ / 19			
DEĞERLENDİRME :	/ / 19			
DEĞERLENDİRME :	/ / 19			

YAPININ ÖZETİ : Arık, Oluş. Bitlis Yapılarında Selçuklu... Rönansanı., Ankara, Selçuklu tarih ve med. ens., 1971. Gürsel, Özcan. Cökmeşdan İhlasıye Medresesi ve türbeleri Yıldız Ün. Mim. Fak., Basılmamaş L.üstü tezi İstanbul, 1984, s. 162.

EKLER :	
SAHİP	X
FOTOGRAF	X
SÖZLEŞME PROJESİ	X
REKONSTRÜKSİYON PROJESİ	X
BAŞKA	
İNŞAAT	
İSTİSNA	
İHTİŞA	

